

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ATAPARK VE TABAKHANE KÖPRÜSÜ ARASINDAKİ TARİHİ AKSIN
KENT KİMLİK BİLEŞENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Peyzaj Mimarı Gülay KODAL

HAZİRAN 2014
TRABZON

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ATAPARK VE TABAKHANE KÖPRÜSÜ ARASINDAKİ TARİHİ AKSIN
KENT KİMLİK BİLEŞENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Peyzaj Mimarı Gülay KODAL

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
“PEYZAJ YÜKSEK MİMARİ”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 20.05.2014
Tezin Savunma Tarihi : 05.06.2014**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Öner DEMİREL

Trabzon 2014

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında

Gülay KODAL tarafından hazırlanan

**ATAPARK VE TABAKHANE KÖPRÜSÜ ARASINDAKİ TARİHİ AKSIN
KENT KİMLİK BİLEŞENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

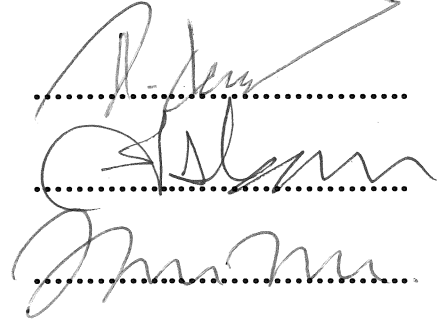
**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 20/05/2014 gün ve 1554 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.**

Jüri Üyeleri

Başkan : Prof. Dr. Öner DEMİREL

Üye : Doç. Dr. Ömer İskender TULUK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Banu Çiçek KURDOĞLU

Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Atapark ve Tabakhane Köprüsü Arasındaki Tarihi Aksın Kent Kimlik Bileşenleri Açısından Değerlendirilmesi” adlı bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans programında hazırlanmıştır.

Çalışmada danışmanlığımı üstlenen ve çalışma boyunca tüm düşünce ve desteklerini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, her yönü ile örnek edindiğim sayın hocam Prof. Dr. Öner DEMİREL’e teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Tez jürimde yer alan, her türlü önerilerinden ve tecrübelerinden yararlandığım sayın hocalarım Doç. Dr. Ömer İskender TULUK ve Yrd. Doç. Dr. Banu Çiçek KURDOĞLU’na teşekkür ederim. Çalışmanın çeviri bölümünde bana yardımcı olan ve beni her zaman motive eden sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Elif TOKDEMİR DEMİREL’e çok teşekkür ederim. Anket çalışmalarında fikir ve görüşlerinden yararlandığım sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet PALANCI’ya teşekkürlerimi sunarım. Çalışmada arşivinden yararlandığım Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (TKTVKK)’na teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince fikir ve görüşlerinden yararlandığım, Arş. Gör. Ertan DÜZGÜNEŞ’e, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım Yüksek Mimar Arzu AKSOY ve Trabzon Belediyesi çalışanlarına sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Çalışma boyunca desteklerini esirgemeyen Arş. Gör. Zeynep PİRSELİMOĞLU BATMAN, Arş. Gör. Yasemin CINDIK, Arş. Gör. Sultan Sevinç KURT ve Arş. Gör. Sara DEMİR’e teşekkür ederim.

Akademik çalışmalarım süresince her türlü desteği ile daima yanımda olan sevgili eşim Furkan KODAL ve bugünlere gelmemi sağlayan canım aileme teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Gülay KODAL
Trabzon 2014

TEZ BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Atapark ve Tabakhane Köprüsü Arasındaki Tarihi Aksın Kent Kimlik Bileşenleri Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Öner DEMİREL’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 20/05/2014

Gülay KODAL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	III
TEZ BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
TABLolar DİZİNİ.....	XIII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş	1
1.2. Kent ve Kimlik Kavramları	3
1.2.1. Kent	4
1.2.1.1. Kentleşme	5
1.2.1.2. Tarihi Kent.....	7
1.2.2. Kimlik.....	13
1.2.2.1. Kimliği Oluşturan Bileşenler.....	14
1.3. Kent Kimliği	17
1.3.1. Kent Kimlik Bileşenleri.....	21
1.3.1.1. Doğal Çevre Kimlik Bileşenleri	24
1.3.1.1.1. Coğrafi Yapı ve Topoğrafik Özellikler	25
1.3.1.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri.....	28
1.3.1.1.3. Jeolojik Yapı Etkisi	31
1.3.1.2. Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri.....	33
1.3.1.2.1. Yerleşim Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri.....	33
1.3.1.2.2. Donatı Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri	41
1.3.1.2.3. İşaretler Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri	43
1.3.1.3. Sosyo-Kültürel Kimlik Özellikleri	44
1.3.1.4. Sosyo-Ekonomik Kimlik Özellikleri	46
1.4. Kent Kültürü	47
1.5. Kent İmajı / İmgesi	50
1.5.1. Kent İmaj Öğeleri	54
1.6. Kentin Kimliksizliği	60

2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	64
2.1.	Materyal.....	64
2.2.	Yöntem	68
2.3.	Çalışmanın Amacı	75
3.	BULGULAR	77
3.1.	Trabzon Kenti Tarihsel Gelişimi	77
3.1.1.	Ortahisar Bölgesi Tarihsel Gelişimi	80
3.1.2.	Kentin Mekansal Gelişimi	83
3.1.3.	Kent Planlama Dönemleri	84
3.1.4.	Kentin Gelişim Modeli	90
3.1.5.	Taşınmaz Kültür Varlıkları.....	91
3.2.	Çalışma Alanının Kent İçindeki Yeri ve Anlamı	92
3.3.	Kent Kimlik Bileşenleri.....	94
3.3.1.	Doğal Çevre Kimlik Bileşenleri	95
3.3.1.1.	Coğrafi Yapı ve Topoğrafik Özellikler	95
3.3.1.2.	İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri.....	97
3.3.1.3.	Jeolojik Yapı Özellikleri.....	105
3.3.2.	Çalışma Alanı Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri.....	105
3.3.2.1.	Yerleşim Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri.....	108
3.3.2.2.	Donatı Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri	142
3.3.2.3.	İşaretler/Semboller Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri	145
3.3.3.	Sosyo-Kültürel Kimlik Özellikleri	147
3.3.4.	Sosyo-Ekonomik Kimlik Özellikleri	154
3.4.	Anket Sonuçlarına Ait Bulgular	157
3.4.1.	Uzman Anketi Bulguları ve Değerlendirilmesi	158
3.4.2.	Halk Anketi Bulguları ve Değerlendirilmesi	176
3.4.3.	Uzman ve Halk Anketinin Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi.....	195
4.	TARTIŞMA.....	206
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	215
6.	KAYNAKLAR	225
7.	EKLER	238

ÖZGEÇMİŞ

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

ATAPARK VE TABAKHANE KÖPRÜSÜ ARASINDAKİ TARİHİ AKSIN KENT KİMLİK BİLEŞENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gülay KODAL

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Öner DEMİREL
2014, 237 Sayfa, 25 Sayfa Ek

Kent kimliği, geçmişten günümüze dek yaşayan, sürekli gelişen, etkilediği kent imajı ile beş duyumuza seslenen, kenti tanımlayan doğal, yapay, kültürel ve ekonomik özellikleri ile şekillenen, kentin belirgin, etkileyici ve kendine has öğelerinden oluşmaktadır. Hızlı nüfus artışıyla birlikte modern çağın getirdiği ekonomik, teknolojik ve politik nedenlere bağlı olarak plansız kentleşmenin giderek artması kentlerde birçok sorunu da beraberinde getirmekte ve böylece kentlerin kimlik sorunu ortaya çıkmaktadır. İnsanlar yaşadığı alan ile her anlamda anlamsal bağlantılar kurabildikleri, anlamsal değerler yükleyebildikleri ve bu değerler için aidiyet hissederek duyarlı hale geldiklerinde o alan, bir anlam kazanmakta ve bir kimliğe sahip olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Trabzon kent kimliğinin gösterge elemanları ve bileşenleri açısından önemli bir yere sahip olan Atapark ve Tabakhane Köprüsü arasındaki tarihi aksın doğal ve yapay (yerleşim, donatı ve işaretler) çevre ölçeğinde bir kimlik elemanı olarak tanımlanarak belirlenmesidir. Çalışma alanı olarak bu aksın belirlenmesinin temel nedeni, Trabzon kentinin geleneksel dokusunun yoğun olarak bulunduğu ve kentin ilk yerleşim bölgesi olması ile kentin geçmişten günümüze dek kimliğini en iyi şekilde yansıtmasıdır. Yapılan alan çalışması ile şehrin kimliğini anlaşılır kılmak, imaja dönüştürmek ve bu imajın yayılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın yöntemi, dört aşamada kurgulanmış olup, birinci aşamada Trabzon kentinde kültürel bileşenleri açısından önemli olan doğal ve kültürel verilerin saptanmasına yönelik yapılan literatür araştırması, ikinci aşamada araştırma alanı ile ilgili yapılan alanın bileşenleri açısından mevcut durumunun saptanmasına yönelik envanter çalışması, üçüncü aşamada ise saptanan bu bileşenlerin bir kimlik elemanı olarak önemini ortaya konmasına yönelik uzman ve halk gruplara yapılan anket çalışmaları (her iki denek grubuna uygulanan ortak soruları da içeren) ve bunların değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Anket sonuçları, SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik tekniklerinden güvenilirlik analizi, frekans analizi ve crosstabs analizleri (çapraz sorgulama) kullanılarak değerlendirilmiştir. Son aşamada ise literatür araştırması, bileşenlerin tespit edilmesine yönelik alan çalışması, ve anket sonuçlarından elde edilen verilerin değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda, araştırma aksı üzerinde ve yakın çevresinde kenti tanımlayıcı birçok yapay çevre kimlik bileşenlerinin bulunduğu ve bu bileşenlerin tanınırlığının, algılanabilirliğinin ve imgesel etkisinin yeteri kadar değerlendirilmediği ortaya çıkmaktadır. Tarihi aksın bulunduğu çalışma alanında çevre kimlik öğelerinin tanınırlığının, algılanabilirliğinin ve imgesel etkisinin artırılması ve korunması için çözüm önerisi getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, kimlik, kent kimliği, kent kültürü, kent imajı, Trabzon, Trabzon Ortahisar Bölgesi.

Master Thesis

SUMMARY

THE EVALUATION OF THE HISTORICAL DISTRICT BETWEEN ATAPARK AND TABAKHANE BRIDGE IN TERMS OF THE ELEMENTS OF URBAN IDENTITY

Gülay KODAL

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Landscape Architecture Main Science Branch
Advisor: Prof. Dr. Öner DEMİREL
2014, 237 Pages, 25 Pages Appendix

Urban identity is comprised of the salient, attractive and specific elements of a city which have survived from the past until today, constantly developing, appealing to our five senses with the urban image it has influenced and shaped by its natural, man-made, cultural and economic characteristics. With the rapid increase in population and due to the economic, technological and political factors brought about by the modern age, the rise of unplanned urbanization had caused many problems and thus the urban identity problem has emerged. When people can connect to their environment in all aspects, attribute values to it and when they come sensitive to these values and feel a sense of belonging, then the environment gains a meaning as it possesses an identity.

The purpose of this study is to determine the historical district between Atapark and Tabakhane Bridge which has an important place in terms of indicator elements and as an element of identity at the level of natural and man-made environment, settlement, structures and signs. The basic reasons for selecting this district as the study area are that the traditional texture of Trabzon city can be observed here intensively, that it is the first settlement area of the city and that it reflects the identity of the city from the past to present in the best way. It is aimed with the site study to make the identity of the city comprehensible, to convert it into an image and to make this image widespread.

The method of the study is comprised of four stages, first of which is literature study towards determining the natural and cultural values having importance in regards to cultural elements in Trabzon followed by the second stage which includes the inventory study for determining the current state of the study site in terms of its elements concerning the study, at the third stage is comprised of the administration of a questionnaire with experts and the local people in order to put forward the importance of the determined elements as identity factors (including the common questions asked to both experimental groups) and their evaluation. The results of the questionnaire were evaluated by using SPSS multivariate statistical techniques; namely reliability analysis, frequency analysis and crosstabs analysis. The final stage consists of literature search, case study towards determining the components and the evaluation of the data obtained from questionnaires. As a result of the study, it was observed that at and around the study district there are many man-made environment components of identity which define the city; however, that the recognition, perceptibility and imaginary effect of these components has not been evaluated at the desired level. A solution has been offered to increase the recognition, perceptibility and imaginary effect of the environment identity components at the study site.

Key Words: City, identity, urban identity, urban culture, urban image, Trabzon, Trabzon Ortahisar district.

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 1.	Prag, Çek Cumhuriyeti 9
Şekil 2.	Helsinki, Finlandiya 9
Şekil 3.	Sümela Manastırı, Trabzon 11
Şekil 4.	a). San Marko Meydanı, Venedik, b). Kremlin Sarayı, Kızıl Meydan, Rusya 19
Şekil 5.	a). Hyde Park, Londra, b). New York, A.B.D. 20
Şekil 6.	a). Opera Binası, Sydney, b). Ayasofya ve Sultan Ahmet Camii, İstanbul, Türkiye 21
Şekil 7.	Kent kimlik bileşenleri 22
Şekil 8.	a). Venedik, İtalya, b). İstanbul Boğazı, Türkiye 25
Şekil 9.	a). Topoğrafyanın kent kimliğine etkisi, Amalfi, Napoli, İtalya, b). Mardin, Türkiye 26
Şekil 10.	Anonymous (1967)'un topoğrafya kullanılarak ortaya koyduğu farklı çözümler 27
Şekil 11.	a). Tepeye kurulan kent, Majacar, İspanya, b). Su kenarına kurulan kent, Rio De Janerica, Brezilya 27
Şekil 12.	Kenti etkileyen iklim faktörleri 29
Şekil 13.	a). Santorini, Yunanistan, b). Bodrum evleri, Türkiye 30
Şekil 14.	İstanbul Boğazı, erguvan rengi kimliği 31
Şekil 15.	a). Manhattan, New York, A.B.D., b). Venedik, İtalya, c). Amsterdam, Hollanda 32
Şekil 16.	a). Travertenler, Pamukkale, Denizli, b). Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir 32
Şekil 17.	Tac Mahal, Hindistan 34
Şekil 18.	a). 5. Cadde, Manhattan, New York, b). Corso Vittori Emanuele, Milano, c). Bond Caddesi, Londra, İngiltere 37
Şekil 19.	a). Balat Sokağı, İstanbul, b). Tarihi Safranbolu Sokağı, Amasra 37
Şekil 20.	a). San Pietro Meydanı, Roma, İtalya, b). Piazza del Popolo, Roma, İtalya 38
Şekil 21.	Central Park, Manhattan, New York 39
Şekil 22.	Piazza del Campidoglio, Roma, İtalya 40
Şekil 23.	a). Londra'nın kırmızı çift katlı otobüsleri, İngiltere, b). Londra'nın kırmızı telefon kulübeleri, İngiltere, c). "I am sterdam" kent objesi, Amsterdam, Hollanda 41

Şekil 24.	a). Saat Kulesi, İzmir, b). Keops Piramidi, Mısır.....	43
Şekil 25.	a). Pisa Kulesi, İtalya, (2013), b). Sagrada Familia Kilisesi, Barcelona, İspanya, (2013).....	44
Şekil 26.	a). Mekke, Suudi Arabistan, b). Carcassonne, Fransa, c). Einstein Kulesi, Berlin, Almanya.....	46
Şekil 27.	Kültürel miras, kent kimliği, kentsel gelişim ilişkisi	48
Şekil 28.	a). Rio de Janerio karnavalı, Brezilya, b). Viyana, vals.....	49
Şekil 29.	a). Halk oyunları, b). Halıcılık, c). Türk lokumu	49
Şekil 30.	Kent imajı, İstanbul silüeti	52
Şekil 31.	Çevresel imgenin oluşumu	53
Şekil 32.	Kentin imaj elemanları	55
Şekil 33.	a). Champs Elysee Caddesi, Paris, Fransa, (2013), b). İstiklal Caddesi, İstanbul, Türkiye	56
Şekil 34.	a). Charles Nehri, Boston, A.B.D., b). Rumeli Hisarı, İstanbul, Türkiye	57
Şekil 35.	Grand Place, Brüksel, Belçika.....	57
Şekil 36.	a). The Puxi Viaduct, Şanghai, Çin, b). Trafalgar Meydanı, Londra.....	58
Şekil 37.	a). Eyfel Kulesi, Paris, Fransa, (2013), b). Kız Kulesi, İstanbul.....	59
Şekil 38.	a). New York'un gökdelenleri, A.B.D., b). İstanbul	63
Şekil 39.	Çalışma alanı	66
Şekil 40.	Çalışma aksının, yapay çevre kimlik bileşenleri	67
Şekil 41.	Yöntem akış diyagramı	69
Şekil 42.	Haziran 1937 Cumhurbaşkanı Atatürk Trabzon'da	80
Şekil 43.	Trabzon antik sur duvarları planı	82
Şekil 44.	Trabzon kenti planlı döneme kadar tarihi gelişimi.....	83
Şekil 45.	1938 Lambert Planı'nın şematik gösterimi	84
Şekil 46.	1938 yılında Lambert tarafından çizilen imar planında Atapark ve Tabakhane arasındaki aksın görünümü	85
Şekil 47.	1970 onaylı imar planı.....	86
Şekil 48.	1989 onaylı revizyon imar planı.....	87
Şekil 49.	Planlama dönemlerine göre Trabzon Kent bölgesindeki planlama dönemleri çalışma alanları ve kent plan sınırları	88
Şekil 50.	Trabzon kenti gelişim modeli "tek merkezli ışımsal gelişim"	90
Şekil 51.	Trabzon kenti tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımları	92
Şekil 52.	Çalışma alanının kent içindeki yeri.....	93
Şekil 53.	Çalışma alanı hava fotoğrafı	93

Şekil 54.	Trabzon kentinin Türkiye’deki konumu, komşu illeri ve ilçeleri	95
Şekil 55.	Trabzon kent alanı ve çalışma alanını gösteren koordinatlar	96
Şekil 56.	Konut bahçelerinden uzanan mandalina ve Malta eriği ağacı.....	101
Şekil 57.	Çalışma alanında bulunan önemli ağaç türleri	104
Şekil 58.	Çalışma alanının kent içi konumu ve mahalle sınırları	105
Şekil 59.	Çalışma alanı uygulama imar planı	107
Şekil 60.	Gülbahar Hatun Cami plan, resim ve kimlik bilgileri	109
Şekil 61.	Gülbahar Hatun Cami şadırvanı plan ve resim	110
Şekil 62.	Gülbahar Hatun Türbesi plan, resim ve kimlik bilgileri	111
Şekil 63.	Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi plan, resim ve kimlik bilgileri.....	112
Şekil 64.	Abdullah Paşa Çeşmesi plan, resim ve kimlik bilgileri	113
Şekil 65.	Fatih Cami plan, resim ve kimlik bilgileri	114
Şekil 66.	Kütüphane (Muvakkithane) plan, resim ve kimlik bilgileri.....	115
Şekil 67.	Ortahisar Mescidi plan, resim ve kimlik bilgileri	116
Şekil 68.	Kültür ve Turizm Müdürlüğü plan, resim ve kimlik bilgileri	117
Şekil 69.	Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi plan, resim ve kimlik bilgileri	118
Şekil 70.	Tabakhane Cami plan, resim ve kimlik bilgileri	119
Şekil 71.	Kalcıoğlu Sokak plan ve görünüş.....	121
Şekil 72.	Pertevpaşa Sokak plan ve görünüş	122
Şekil 73.	Refik Cesur Caddesi plan ve görünüş	123
Şekil 74.	Fatih Cami Sokak plan ve görünüş	124
Şekil 75.	Amasya Cami Sokak plan ve görünüş.....	125
Şekil 76.	Islahane Caddesi plan ve görünüş	126
Şekil 77.	Sarayatik Sokak plan ve görünüş	127
Şekil 78.	Sarayatik Cami Sokak plan ve görünüş.....	128
Şekil 79.	Atapark 1960 yılı genel görünüm.....	129
Şekil 80.	Atapark plan, uydu ve genel görünüş.....	130
Şekil 81.	Kanuni avlusu plan, uydu ve genel görünüş	132
Şekil 82.	Osmanlı kayıtlarına göre Trabzon şehir surları.....	133
Şekil 83.	1900’lü yıllar surlardan genel görünüm	134
Şekil 84.	Surlardan genel görünüm	134
Şekil 85.	Zağnos Köprüsü plan ve genel görünüş	136
Şekil 86.	Tabakhane Köprüsü plan ve genel görünüş	137
Şekil 87.	1. Düğüm/odak noktası (D1) plan görünüş	138

Şekil 88.	1. Düğüm/odak noktası (D1) genel görünüş ve bağlanan yolların gösterimi.....	139
Şekil 89.	2. Düğüm/odak noktası (D2) plan ve genel görünüş.....	140
Şekil 90.	3. Düğüm/odak noktası (D3) plan ve genel görünüş.....	141
Şekil 91.	Donatı ölçeğinde çeşmeler, heykeller ve kapılar genel görünüş	143
Şekil 92.	Çalışma alanında bulunan diğer donatı elemanları	144
Şekil 93.	İşaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenleri genel görünüş	146
Şekil 94.	Trabzon hasır ve üretim tekniği	150
Şekil 95.	Telkari Sanatı ile gümüş hediyelik eşyalar	150
Şekil 96.	Kazazlık el sanatı süs eşyaları.....	150
Şekil 97.	Bakır süs eşyaları	151
Şekil 98.	Köy el sanatlarını yansıtan örnekler.....	152
Şekil 99.	Trabzon horon ekibi ve kemeçe	152
Şekil 100.	1975-1976 sezonu şampiyonu Trabzonspor takımı	153
Şekil 101.	Trabzon kentinde yetiştirilen tarım ürünleri.....	154
Şekil 102.	Yöresel Trabzon mutfağı.....	154
Şekil 103.	Çizime dayalı bellek sorusu planı	162
Şekil 104.	Uzmanlar tarafından çizilen iki adet imaj haritası örneği	163
Şekil 105.	Uzmanların algısına dayalı imaj haritası	165
Şekil 106.	Cinsiyete göre dağılım grafiği.....	177
Şekil 107.	Yaşlara göre dağılım grafiği.....	177
Şekil 108.	Eğitim durumuna göre dağılım grafiği.....	178
Şekil 109.	Meslek gruplarına göre dağılım grafiği.....	178
Şekil 110.	İkamet sürelerine göre dağılım grafiği.....	179
Şekil 111.	Gelir düzeyine göre dağılım grafiği	179
Şekil 112.	Çizime dayalı bellek sorusu planı	185
Şekil 113.	Halk tarafından çizilen iki adet imaj haritası örneği	186
Şekil 114.	Halkın algısına dayalı imaj haritası.....	188
Şekil 115.	Uzman ve halkın algısına dayalı imaj haritalarının karşılaştırılarak değerlendirilmesi	201

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo 1. Cumhuriyet dönemi öncesi Trabzon kenti mekansal özellikleri	89
Tablo 2. Trabzon kentine ait iklimsel veriler	99
Tablo 3. I ve II No'lu Kentsel Sit Alanı içerisinde tespit edilen ağaç türleri ve adedi	102
Tablo 4. Ortahisar ilçesi çalışma alanında bulunan mahalle nüfusları	148
Tablo 5. Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların ortalama değerleri.....	159
Tablo 6. Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların ortalama değerleri	159
Tablo 7. Trabzon kentini tanımlayan kimlik tipini önem derecesine göre (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması.....	160
Tablo 8. Trabzon kentini tanıtan en önemli bölgenin önem derecesine göre (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması.....	161
Tablo 9. Trabzon kent kimliğinin taşıdığı özelliklere bağlı olarak koruma durumu	161
Tablo 10. Çalışma alanının imaj öğelerini tanımlayan kişi sayısına göre öncelik sıralaması.....	163
Tablo 11. Çalışma aksının yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucu hesaplanan ortalama değerleri.....	166
Tablo 12. Çalışma aksının donatı ve işaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucu hesaplanan ortalama değerler.....	169
Tablo 13. Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların ortalama değerleri.....	180
Tablo 14. Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların hesaplanan ortalama değerleri.....	181
Tablo 15. Trabzon kentini tanımlayan kimlik tipinin önem derecesine göre (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması	182
Tablo 16. Trabzon kentinin kimliğini en iyi tanımlayan 1. sırada kimlik ile yaş grupları arasındaki çapraz ilişki (crostabs analizi).....	182
Tablo 17. Trabzon kent kimliğini en iyi tanımlayan 2. sırada kimlik ile yaş grupları arasındaki çapraz ilişki (crostabs analizi).....	183
Tablo 18. Trabzon kentini tanıtan en önemli bölgenin önem derecesine göre (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması.....	184

Tablo 19.	Trabzon kent kimliğini taşıdığı özelliklere bağlı olarak koruma durumu	184
Tablo 20.	Çalışma alanının imaj öğelerinin tanımlayan kişi sayısına göre öncelik sıralaması.....	186
Tablo 21.	Çalışma aksının kullanım sıklığına göre yüzde dağılımı	189
Tablo 22.	Çalışma aksının en çok hangi ihtiyaçlar için kullanıldığının (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması.....	189
Tablo 23.	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun koruma altına aldığı ve kenti temsil eden önemli kimlik elemanları	190
Tablo 24.	Çalışma aksının tanımlayıcı bazı sıfat ve kimlik tiplerine göre belirlenmesi	190
Tablo 25.	Çalışma aksının yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucu hesaplanan ortalama değerler	191
Tablo 26.	Çalışma aksının donatı ve işaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucu hesaplanan ortalama değerler.....	194
Tablo 27.	Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların uzman ve halk grubu tarafından karşılaştırılarak değerlendirilmesi	196
Tablo 28.	Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların uzman ve halk grupları açısından karşılaştırılarak değerlendirilmesi	196
Tablo 29.	Trabzon kentinin kimlik tipini yansıtan tanımlayıcı kavramların uzmanlar ve halk açısından karşılaştırılarak 1-3 arası sıralanması	197
Tablo 30.	Trabzon kentini tanıtan en önemli bölge uzmanlar ve halk açısından karşılaştırılarak 1-3 arası sıralanması	197
Tablo 31.	Trabzon kent kimliğini taşıdığı özelliklere bağlı olarak koruma durumu uzmanlar ve halk açısından karşılaştırılarak değerlendirilmesi	198
Tablo 32.	Çalışma alanında tanımlanan imaj öğelerinin uzmanlar ve halk açısından karşılaştırılarak sıralanması.....	199
Tablo 33.	Çalışma aksının, uzmanlar ve halk tarafından yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucunun karşılaştırılarak değerlendirilmesi.....	202
Tablo 34.	Çalışma aksının, uzmanlar ve halk tarafından donatı ölçeğinde ve işaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucunun karşılaştırılarak değerlendirilmesi	204

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Kentler, çoğunlukla yeni ve çağdaş mimarinin üretildiği alanlardır. Bu alanlar uzun zaman dilimleri içinde oluşur ve bu oluşum süreci içinde fiziksel, mekansal, siyasal, kültürel ve ekonomik boyutlarda pek çok değişim ve dönüşüm geçirirler. Kentin oluşum süreci, zamanla kente ait değerlerin gelişmesini sağlar ve bu gelişim kenti diğerlerinden ayıran ona özgü olan kent kimliğini oluşturur. Kent hem tarihi süreç içinde şekillenmesinde meydana gelen farklılıkla hem de kendisinde bir mekan oluşturduğu kültür ve medeniyetin temel düşüncesine göre kendi kimliğini kazanmaktadır.

Kentler, geçmişten günümüze dek yaşayan ve kenti tanımlayan doğal, kültürel ve insan yapımı fiziksel çevreye göre kimlik kazanırlar. Kenti tanımlayan bu değerler, kentin sosyal birikiminin biçimlenmiş ve somutlaşmış bir ifadesi olarak kentlerin birer değer ölçeği konumuna taşınmasını sağlamaktadır.

Kent kimliği, kent imgesini (imajını) etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla özgün nitelikler taşıyan, fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel ve kent işlevlerinin yarattığı etkenlerle biçimlenen, kent toplumu ve onun yaşam biçimince oluşturulan, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkardığı kavramsallık yüklü bütünlüktür (Çöl, 1998).

Kent kimliği, kenti diğer kentlerden ayıran, kendine özgü kılan, tanımlayan, niteleyen ve geçmişten günümüze yaşayan, doğal, yapay, kültürel ve ekonomik ürünlerinin bir birleşimi olarak tanımlanmaktadır.

Kent imajı, insanın çevresi ile etkileşimi sonucu oluşan, duyu organları yoluyla zihinde toplanan ve burada anlaşılır bir hal aldıktan sonra bunların sözlü veya yazılı olarak ifade edilme şeklidir. Kent imgesi kuramına göre, Lynch (1960), kent imaj öğelerini bölgeler, yollar, düğüm noktaları, sınırlar ve nirengi noktaları (landmarklar) olmak üzere beş ana elemandan yola çıkılarak görselleştirmektedir. Kent imajı, kent kimliğinin tanımlanmasında en önemli faktör olup, insanların duyular yoluyla zihninde oluşturduğu izlenimlerdir. İmaj kişisel duygulara göre farklılık gösterir. Kentsel mekanlarda etkileşim halinde bulunan insanlar, bu mekanlardan edindikleri duyular, aldıkları mesajlar ve kişisel deneyimleri sonucunda zihinlerinde çevresel imajları oluşturmaktadır. Kentte

bulunan herhangi bir elemanın (yol, sokak, bina, köprü, su ögesi, ağaç vb.) insanların zihinlerinde bıraktığı duyuşsal ve düşünsel izler çevresel imaj oluşturmaktadır. Bu da kent kimliğinin tanımlanmasında önemli bir adım olarak görölmektedir.

Kent kültürü, geçmişten günümüze kadar süregelen, kent bünyesinde yaşayan insanlarca, ortak bir paydada üretilen maddi veya manevi değerlerin oluşum sürecidir. Kültürel kimlik, her kentin tarihi birikimleri ya da kültürel mirasları ve karşılıklı etkileşimleri sonucu kent kimliğini ve buna bağlı olarak da kentsel gelişim etkilenmektedir.

Dünyanın gelişmiş ölkelerinde hemen hemen her kent, kente kimlik kazandıran önemli kimlik öğeleri (tarihi yapılar, landmarklar, yollar, köprüler, parklar, meydanlar vb.) ile anılır. Kimlik öğeleri, kültürel zenginliğin somut ifadesi ve sembolüdür. Kentin kültürel kimliğini yansıtan, çevresi ile bütünleşmiş, kentin sivil mimarisi ile kucaklaşmış, çevre değerlerini önemseyen (geleneksel ve modern yaşam) yapılaşma ve ekolojik yaşam ortamları - adaları, kentin ve kentlinin kendilerini ifade edecekleri önemli mekanlardır.

Son yıllarda yapılan çalışmalarda kentlerin kimliklerini ve kültürünü yitirdiği ve giderek birbirine benzer dokuların ortaya çıktığı tartışılmaktadır. Modern çağın getirdiği farklılaşma ile eskiyi ya da doğalı yok etmesi sonucu kimlik olgusu oluşmamakta veya kaybolmaktadır. Aynı zamanda ranta dayalı ekonomik politikalar sonucu da oluşturulan yeni tasarımlar birbirini taklit etmektedir. Bunun sonucu olarak da birbirine benzeyen yapılaşmalar oluşmaktadır. Gökdelenlerin gölgesinde kalan tarihi kentler veya mekanlar giderek yok olmaktadır. Sonuç olarak özgünlükleri ile farklılaşan ve kentlere kimlik kazandıran tarihi çevreler, koruma altına alınmış olsalar dahi, giderek daha çok birbirlerine benzemeye başlamışlardır. Herhangi bir anlam ifade etmeyen kimiksiz kentlerde yaşayan insanlar için kent sadece içinde bazı etkinliklerin yapıldığı, yaşamlarının gerekliliği için bazı fonksiyonların sağlandığı alanlar olarak görölmektedir.

Tarihi çevreler, hayranlık uyandıran genel görünömleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin tasarımları, farklı algılamalara olanak veren kıvrımlı sokakları, özenli işçilikleriyle toplumların yaratıcılığının bir göstergesidir. Eski kent ve mahalleleri incelemek, bugünü anlamaya, kendimizi tanımaya, tanımlamaya yardımcı bir araçtır. Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili birçok detay bu çevrelerde saklıdır. Bu bağlamda tarihi çevreler, çağımızın kimiksizleşme ve kişiliksizleşme teknikleri karsısında, ait oldukları toplumların “kim” olduklarını gösteren canlı tanıkları durumundadırlar (Ahunbay, 1996)

Araştırma alanı, Trabzon Ortahisar Merkez İlçesi'nde ve Trabzon kentinin en önemli kentsel bölgesini oluşturan ve kentsel sit alanı konumunda olan Ortahisar Kaleiçi Bölgesi ve yakın çevresidir. Ortahisar bölgesi, Trabzon kentinin geleneksel dokusunun yoğunlukta olduğu ve kentin tarihi süreç içerisinde çekirdeğinin biçimlendiği bir yerleşim bölgesidir.

Çalışmanın ilk aşaması olan “Genel Bilgiler” bölümünde konu ile ilgili kuramsal tanımlamalara yer verilmiş ve bu bölümde yapılan literatür araştırması ile kent, kimlik, kent kimliği, kent kültürü ve kent imajı/imesi kavramları açıklanmıştır. Çalışmanın “Yapılan Çalışmalar” başlıklı ikinci bölümünde materyal, yöntem ve çalışmanın amacı belirlenmiştir. Materyal bölümünde, araştırma alanı ve araştırmada kullanılan materyaller ve çalışma alanını tanımlayan görsel verilere yer verilmiştir. Yöntem bölümünde, araştırmanın yöntemi detayları ile birlikte tanımlanmıştır. “Bulgular” başlıklı üçüncü bölümde, Trabzon kenti tarihsel bulguları, çalışma alanının kent içindeki yeri ve anlamı, Trabzon kenti ölçeğinden çalışma alanı ölçeğine indirgenerek doğal kimlik bileşenleri, çalışma alanı ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenleri, Trabzon kenti ölçeğinde sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik kimlik özellikleri ile uzman ve halk gruplarından oluşan anket bulgularına yer verilmiştir. Dördüncü aşama olan “Tartışma” bölümünde, uzman ve halk anketi sonuçları ile literatür araştırmaları sonucunda edinilen bilgiler doğrultusunda araştırmacının gözlem ve yorumuna dayalı konumu irdelenmiştir. Çalışmanın son aşamasını oluşturan “Sonuç ve Öneriler” bölümünde ise çalışmanın amacı doğrultusunda yapılan alan çalışması ve anket sonuçlarının değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular temel alınarak öneriler getirilmiştir.

1.2. Kent ve Kimlik Kavramları

Çalışmanın bu bölümünde kent ve kent kimliği kavramlarının açıklandığı kuramsal tanımlar üzerinde durulmuştur. Kent kimliği oluşumunun uzun yıllar alması ve temelinde kentlerde yaşanan değişmelere bağlı olması nedeni ile öncelikle kent kavramına yer verilmiştir.

1.2.1. Kent

Kent, sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, ulaşım, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir (Keleş, 1998).

İngilizlerin “city”, Fransızların ise “la cite-la ville” sözleriyle ifade ettikleri kent yönetsel ve siyasal bir içeriğe sahiptir. İngilizcede kullanılan “urban” ve bunun Fransızcadaki karşılığı olan “urbain” sözcükleri toplumbilimsel kent tanımlamalarına karşılık gelir. Latince ise kent yönetsel örgüt anlamına gelir ve Latince kökenli dillerde “civilization” kent anlamına gelen “civitas” tan türemiştir (Keleş, 2006). Arap kültüründe de yine uygarlık anlamına gelen “medeniyet” kavramının kökeni de kent anlamında olan “medine” dir. Tarihsel gelişimi içinde kentin kavramsal değişimi devam etmiş, geçmiş dönemlerde “cite”, “polis”, “medine” ve “kent” gibi az çok yakın anlamlarda kullanılan kavramların yerini, bugün “bourg”, “ville”, “city” ve “urban” kelimeleri almıştır.

Kent kavramı geçmişten günümüze farklı düşünce ve bilim dalları açısından değişik tanımlara sahip olmuştur. Bu açıdan kent kavramının ulusal bir tanımını yapmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, kent kavramı için dinamik (devingen) bir kavram bütünüdür demek yerinde olacaktır.

Durkheim, Marks, Weber ve Wirth, kenti sosyolojik açıdan buldukları dönemin koşullarına göre tanımlamışlardır. Durkheim kenti, işbölümü ve dayanışma kavramlarıyla ilişkili olarak ele almaktadır. Marks ve Weber’e göre, önemli olan kentin ekonomik ve siyasal örgütlenme biçimidir. Kapitalizmin gelişiminin sosyal, ekonomik, politik sonuçlarını farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde analiz etmişlerdir. Wirth ise, kentin ekolojik, örgütsel ve sosyo-psikolojik özelliklerini kapsayan bir kent kuramı geliştirmiştir. Postmodernistler ise, kente farklılık, kimlik ve çeşitlilik kavramları açısından yaklaşmaktadırlar. Kent kitle üretiminin ve tüketiminin yapıldığı rasyonalize bir mekan; bir göstergeler ve imgeler mekanıdır. Kenti tanımlayan bu gösterge ve imgeler, kolaj – montaj halinde bir arada durmaktadır. Postmodernistlerin kent tanımlarında, kente dair bir bütünlük ve süreklilik bulunmamaktadır (Can 1999).

Kent mimari bir eser gibi uzamdaki bir yapıdır. Görünüşü ne kadar sıradan olursa olsun, kentlere bakmak insana özel bir zevk vermektedir. Bu noktada kentin tek farkı ölçeğinin daha büyük olması ve uzun zaman dilimi içinde algılanabilir olmasıdır. Kent her

ışık ve havada görülebilmektedir. Kentte, her durumda gözün görebileceği, kulağın işitebileceğinden daha fazlası, keşfedilmeyi bekleyen bir dekor ya da manzara vardır (Lynch, 1985). Kent uzun zaman dilimleri içerisinde oluşmaktadır. Kenti oluşturan temel süreçler rekabet, yoğunlaşma, merkezileşme, ayrışma, istila ve birbirini izleme sürecidir. Bunların işleyişi kentin fiziksel yapısını oluşturan doğal alanları yaratmaktadır (Weber, 2003).

İnsanın yere bağlanması ile fiziki çevreye daha fazla müdahale etme ve daha fazla kalıcı yapılar inşa etme gereği ortaya çıkmıştır. İlk topluluklar, bireylerin en önemli ihtiyaçlarından beslenme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak için seçtikleri doğal kaynakları zengin ve doğal güçlere karşı korunaklı yerlerde kök salmaya başlamışlardır. Tüm bu gelişmeler toplumun sosyal yapısına uygun bir fiziki yapı olan kent dokusunun temellerini atmıştır (Özbilen, 1991).

Kent, başlangıçtan bu yana, uygarlık ürünlerini toplamak ve iletmek için özel olarak donatılmış, maksimum hizmetin minimum alanda sunulması amacıyla yeterince yoğunlaştırılmış, değişen gereksinmelere büyümenin getirdiği karmaşık biçimlere-yığılan toplumsal mirasa yer sağlayabilecek şekilde genişletilmiş bir strüktür olarak tanımlanmaktadır (Mumford, 1961).

Çöl (1998)'e göre kent için aşağıdaki tanımları yapmak daha genel ve daha pratik olacaktır.

- Bir yerleşme türü
- Yerel yönetime sahip yasal bir birim
- Çevresine bakarak bir merkez oluşturan
- Toplama-dağıtma merkezleri olan tarım dışı faaliyetlerin yoğunlaştığı kontrol yeri
- Örgütlenme ve uzmanlaşma ile belirlenen özgün bir yaşama sahip olan
- Tercih edilen bir yerleşme türü

1.2.1.1. Kentleşme

Kentleşme; sanayileşme ve ekonomik gelişmeyle paralel olarak kent sayısının artması ve günümüz kentlerinin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda dinamik bir yapının kurulması, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan; insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir (Keleş

2006). Kentleşme, kısaca kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması olarak tanımlanmaktadır.

Kentleşme kavramı insan yerleşim alanlarının dağınık olan kalıbından kentler ve kasabalar çevresinde yoğunlaşmış bir diğer kalıbına bir geçiş olarak görülebilmektedir. Bu geçiş bir süreç içerisinde olmakta yani anlık olmamaktadır. Kentleşme, kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa göre artması, yerleşim yerlerinin sayısındaki artış, kent ekonomisinde tarım oranının azalması buna karşı ticaret, sanayi ve hizmet sektörünün payının artması ve kente ait yaşam tarzının hakim hale gelmesi sürecini kapsamaktadır. Özetlemek gerekirse, kentleşme; sanayileşme ve iktisadi gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin giderek büyümesi, toplumda artan bir oranda örgütlemeye uzmanlaşmaya ve insanlar arasında kentlere özgü bir değişime yol açan nüfus birimi olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2010).

Kentleşme hareketi, her biri diğerinden etkilenen ve her biri diğerinin içine giren ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyolojik etmenlerin etkisi altında oluşmaktadır. Bu haliyle kentleşme hareketini belli bir süre içerisinde ve etkiler altında kentleşme oranında ortaya çıkan değişiklikler olarak görmek mümkündür.

Hasol (1995), kentleşmeyi sanayileşme ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak kent sayısının artması ve mevcut kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan bir oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci olarak tanımlanmaktadır. Kentleşme gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında aynı etki özelliği göstermemektedir. Gelişmekte olan ülkeler üzerinde daha çok olumsuz bir yığılma şeklinde, gelişmiş ülkelerde ise kalabalıklaşma, nüfus artışı şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Kentlerde yaşayan insanların sayısının artması, kentteki hakim üretim tarzının tarımdan sanayi ve hizmet sektörüne kaymasına, kentte yaşayanların farklı bir kültürü benimsemelerine ve en önemlisi de kentlerin farklılıkları hoşgörü ile karşılamaları kentleşmenin önemli sebepleridir. Kentleşmenin en belirgin sebebi daha iyi bir yaşam tarzı sağlamasıdır. Genel olarak kentleşme sebebini iktisadi, siyasal, teknolojik ve sosyo-psikolojik olarak sınıflandırmak mümkündür (Şahin, 2010).

Kentleşme süreci kapsamında farklı kent modelleri oluşturulmuştur. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür; yeni kent, tarım kent, ana kent, engin kent, yöre kent, küresel kent, İslam kenti, akıllı kent, kayıp kent, yoksul kent, sürdürülebilir kent, yavaş (sakin) kent ve yaratıcı kent (Şahin, 2010). Kentin nüfus yoğunluğunu kontrol altına

almak, bazen doğal afetler sonrasında yok olan kentleri yeniden inşa etmek, bazen de nüfusu ülke geneline dengeli bir şekilde dağıtmak için kentin yeni baştan kurulması sistemine yeni kent denilmektedir. Nüfusu belli bir büyüklüğü aşmış, örneğin 1 milyonu geçmiş kentlere metropoliten ya da ana kent denilmektedir. Ülkemizde metropoliten kent olarak İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa kentleri örnek gösterilebilir. Türkiye nüfusunun yaklaşık % 45'i İstanbul kentinde toplanmıştır. Ülke nüfusunun belli bir yerde yoğunlaşması ülkemizin az gelişmiş ülkeler arasında yer aldığı bir göstergesidir. Bir kentin içinde veya çevresinde gelişen sosyal ve iktisadi bakımdan kent merkezine bağlı kalan ve daha çok konaklama işlevi gören kentler “yöre kent” denilmektedir. Ankara kentinde bulunan Eryaman bölgesi yörekent olarak değerlendirilmektedir. Kentlerin içinde ve ya çevresinde planlı olarak gelişmiş ya da kendine yetemeyen ekonomik ve toplumsal gereksinimleri bakımından bağlı buldukları ana kente dayanan topluluklara uydu kent (satellite city) denilmektedir (Şahin, 2010; Keleş, 2006).

Kentleşme olgusunun bir sonucu olarak kentin fiziksel kullanım alanı sürekli büyümekte ve buna bağlı kent nüfusu sürekli artmaktadır. Artan kent nüfusu kentlerde birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Her geçen gün kalabalıklaşan kent nüfusu kentlerde fiziksel kirliliği de beraberinde getirmektedir. Kent alanlarında bulunan mevcut kent parkları ve dinlenme alanları da artan nüfusu karşılamakta yetersiz bir görünüm sergilemektedir. Yığılma şeklinde nüfus artışı, göç ve plansız kentleşme, kentte yaşayan insanların fiziksel çevrelerinin bozulmasına, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunların artmasına, kısaca yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Kentleşmenin bu olumsuz sonuçları, kenti çevresel ve toplumsal kimlik anlamında olumsuz etkilemekte ve devamında kentin kimliğini yok etme eğilimine girmektedir.

1.2.1.2. Tarihi Kent

Tarihi kent; savaşların, fetihlerin, yıkımların, imparatorlukların yükselişlerinin ve çöküşlerinin, kolonileştirmenin ve sömürgeleştirmenin yaşandığı mekanlardır. Tarih boyunca insanlar kentleri, kentler insanları sürekli biçimlendirmişlerdir. Bu sebeptendir ki kentler, içlerinde sürdürülen yaşamın çeşitliliğini ve zıtlıklarını, güzelliklerini ve çirkinliklerini, toplumsal ilişkilerin karakterini ve kültürel yapısını yansıtırlar. Anadolu'daki efsanelere ve uygarlık tarihine ev sahipliği yapan, kültürünü, mimarisini, yaşam tarzını, mekanlarını ve tarihçesini aynı önem derecesinde koruyabilen kentler

“Tarihi Kent” olarak adlandırılır. Tarihi kentlerin en önemli ortak özelliği, sahip oldukları tarihi miraslarıdır (Karaaslan, 2010).

Tarihsel süreç içinde önemli kentler ortaya çıkmıştır. Örneğin; M.Ö. 6. yüzyılda Babil 350 bin, M.S. 4. yüzyılda Şam 400 bin, Antik Çağda Roma 1,5 milyon nüfusa erişmiştir. M.S. 1000’lerde dünyanın 10 büyük kenti eski dünyanın her tarafına yayılmıştır. Ancak, Orta Çağ’da, 12. yüzyılda nüfusu 100 bin olan kent sayısı çok az olmakla birlikte, Paris, Venedik, Milano ve Floransa’nın nüfusu 100 binin üzerinde olduğu bilinmektedir. 15. yüzyılda Londra, Brüksel 40 bin nüfusa sahiptiler. 1800’lerden itibaren Avrupa ve Amerika kentleri hızla büyümeye başlamışlar. 1900’lerden hemen sonra büyük kentler endüstrileşmiş batıda yer almıştır. Bu kentler sosyal, kültürel ya da tamamen ekonomik işleve sahiptiler (Karaaslan, 2010).

Tarihi kültürel çevreler, hayranlık uyandıran genel görünümleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin tasarımları, farklı algılamalara olanak veren kıvrımlı sokakları, özenli işçilikleriyle toplumların yaratıcılığının bir göstergesidir. Eski kent ve mahalleleri incelemek, bugünü anlamaya, kendimizi tanımaya, tanımlamaya yardımcı bir araçtır. Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili birçok detay bu çevrelerde saklıdır. Bu bağlamda tarihi çevreler, çağımızın kimliksizleşme ve kişisizleşme teknikleri karşısında, ait oldukları toplumların ‘kim’ olduklarını gösteren canlı tanıkları durumundadırlar (Ahunbay, 1996)

İlk kentsel yerleşmeler, Mezopotamya’da M.Ö. 3500, Mısır’da M.Ö. 3000, Çin ve Hindistan’da M.Ö. 2500’de, Neolitik Dönemin sonunda ortaya çıkmıştır. Arkeolojik bulgular ekolojik açıdan uygun yerlerde, büyük nehirlerin geçtiği verimli ovalarda kent niteliğinde yüksek nüfuslu yerleşmelerin ortaya çıktığını göstermektedir (Aslanoğlu, 1998). Tarihi anlamda bir kentin özgün karakterini yansıtan, günümüze kadar ayakta durabilen ve kimliğini koruyabilen Prag ve Helsinki kentleri Şekil 1 ve 2’de verilmiştir.

Şekil 1. Prag, Çek Cumhuriyeti, (URL-1, 2013)

Tarihi öneme sahip alanların korunması giderek daha geniş aktiviteler haline gelmiştir. Bu anlamda ilgili kurum ve kuruluşların disiplinlerarası yaklaşımları ile toplum tarihinin göstergesi olan, ancak daha önce korunması düşünülmemiş alanlar da koruma kapsamına alınmıştır. Bu yaklaşım daha çok geleneksel mimariyi, kültürlerinin göstergesi olarak korumayı amaçlayan, sosyalist ülkelerde belirgin olarak ortaya çıkmıştır (Çöl, 1998).

Şekil 2. Helsinki, Finlandiya, (URL-2, 2013)

Günümüz kentlerini incelemek, araştırmak ve anlamak için kentin tarihine, kültürüne, sosyal yapısına, o güne kadar üstlendiği işlevlerine ve biçimsel karakterlerine bakmak gereklidir. Ülkemiz tarihsel birikim açısından fazlasıyla zengindir. Bu özelliği ülkemiz kentlerinin hemen hemen hepsine tarihsel bir kimlik kazandırmıştır.

Tarihi çevre, tek başına anıt olmayan, fakat bir arada tarihi, geleneksel, görsel değerler taşıyan kasabaların, kentlerin kendilerine özgü karakterlerini belirleyen tüm öğelerin bir arada değerlendirilmesidir (Akçura, 1973). Örneğin, ülkemizde İç Anadolu Bölgesinde bulunan Alacahöyük, Boğazkale, Hasankeyf tarihi çevrelere örnek olarak verilebilmektedir.

Türkiye de 2001 yılında Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin 12. üyesi olarak Tarihi Kentler Birliği kurulmuştur. Bu birliğin kurulma amacını, tarihi kentlerin bir araya getirilmesi ve bu kentler arasında kentsel kültürel ve doğal mirasın bir ortak miras anlayışıyla korunması ve yaşatılmasıdır. Birliğin merkezi İstanbul'da bulunmaktadır ve birliğin çalışma alanını üye belediyelerin yakın alanları oluşturmaktadır. Tarihi Kentler Birliği, tarihi kent dokularının ve kentsel-kültürel mirasın korunması amacıyla üye belediyeler arasında işbirliği ve deneyim alışverişi sağlayarak belediyecilik, koruma, kültür, çevre, imar ve tarihi kent konularıyla ilgili bilgi, belge, mevzuat, kaynak ve eğitime dönük çalışmalar yapmaktadır. Bu birlik, kentlerindeki her türlü somut ve soyut olmayan kültür değerlerini koruyarak ve kentlinin yaşamına dahil ederek kent kimliğinin üstündeki perdeyi aralamaktadır (URL-3, 2013).

Ülkemizin, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar neticesinde bugüne kadar Türkiye'den UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 11 adet kültür varlığı alınması sağlanmıştır. Bu varlıklardan kültürel olarak; İstanbul'un tarihi alanları, Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası (Sivas), Hattuşaş (Boğazköy), Hitit Başkenti (Çorum), Nemrut Dağı (Adıyaman-Kahta), Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla), Safranbolu Şehri (Karabük), Truva Antik Kent (Çanakkale), Selimiye Cami ve Külliyesi (Edirne), Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) ve hem kültürel hem de doğal miras olarak; Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir), Pamukkale Hierapolis (Denizli) UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. İlk kez 1994 yılında UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne iletilen geçici liste en son 2013 yılında güncellenmiş olup bu listede 2 karma (kültürel/doğal) 1 doğal ve 38 kültürel olmak üzere toplam 41 adet varlık bulunmaktadır. Bunlar arasında kültürel varlık olarak Sümela Manastırı (Trabzon) (Şekil 3) 2000 yılından beri geçici listede yer almaktadır. Müdürlüğün genel amacı evrensel, kültürel ve doğal değerlerin dünyaya tanıtılması ve korunmaları için uluslararası kaynaklardan da yararlanılarak gelecek kuşaklara en iyi şekilde aktarılmasını sağlamaktır (URL-4, 2013).

Şekil 3. Sümela Manastırı, Trabzon, (URL-5, 2013)

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 2013 yılı eylül ayı verilerine göre Türkiye geneli korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı istatistiği 95.175 adettir. Bunların en çoğunu oluşturan 62.868'i sivil mimarlık örneği, 10.134 adet kültürel yapılar, 8.868 adet dinsel yapı, 61 adet korumaya alınan sokaklar ve diğerlerinden oluşmaktadır. Trabzon da ise toplam 1756 adet taşınmaz kültür varlığı vardır. 1017 adedi sivil mimarı, 291 kültürel yapılar, 241 adet dinsel yapı, 1 adet korumaya alınan sokak ve diğerleri vardır. Yine Türkiye geneli sit alanları istatistiğine göre 12.287 adet sit alanı vardır. Bunlardan kentsel sit alanı 258, tarihi sit alanı 154 adet ve diğerlerinden oluşmaktadır. Trabzon da ise toplam olarak 18 adet sit alanı bulunmaktadır. Bunların 4 adedi arkeolojik kazı alanı, 8 adedi kentsel sit alanı, 3 adedi tarihi sit alanı, 3 adedi arkeolojik ve doğal sit alanından oluşmaktadır (URL-6, 2013).

Korumanın temel sorunlarından biri neyin korunması gerektiğidir. Venedik Tüzüğü'nün genişletilmiş anıt kavramı 1976'da UNESCO tarafından daha farklı bir terminoloji içinde yoğunlaşarak kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere "kültürel varlık" deyimini ortaya atılmıştır. 1983'de çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na alınan bu kavram, değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsamaktadır. Yurdumuzda da geçerli olan kabullere göre, dünyada korunacak değerler "doğal ve kültürel varlıklar" kavramı içinde toplanmaktadır (Ahunbay, 1996). Korunması gereken değerler taşınır kültür varlıkları (resim, heykel, çini vb.) ve taşınmaz kültür varlıkları (anıtlar ve sit alanları gibi) olarak ikiye ayrılmaktadır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda sit alanı, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 1983).

Korunacak  zellikleri olan doğal, insan yapısı ya da her ikisinin ortak ürünü olan alanlara "sit" alanları denilmektedir.  zelliklerine göre sit alanları ise; doğal, tarihi, arkeolojik, kentsel, kırsal ve karmaşık olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sit alanlarının türleri aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Ahunbay, 1996).

- Doğal Sit: Doğal oluşumlar ya da insan eliyle yapılan düzenlemeler sonucu korunacak değere sahip olan doğa parçalarıdır.
- Tarihi Sit:  nemli bir tarihi olayla ilgili olan ya da önemli tarihi olayların geçtiği yerler tarihi sit alanlarıdır. Örneğin Gelibolu Yarımadası ve Çanakkale Boğazı  evresi önemli tarihi sit alanlarındandır.
- Arkeolojik Sit: Tarih  ncesinden Endüstri Devrimi sonrasına kadarki döneme ait kalıntıların bulunduğu alanlardır. İ. . 7000'lerden kalan yerleşme izleriyle Çatalhöyük bu tür yerleşmelerdendir.
- Kentsel Sit: Eski kentlerin uyumlu düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanlar "kentsel sit" olarak tanımlanmaktadır. Tokat, Gaziantep, Mardin gibi yerleşmeler yalnız konut bölgeleriyle değil, ticaret alanları, el sanatlarının yer aldığı sanayi bölgeleriyle de önemli kent tarihi verilerini yaşatmaktadırlar.
- Kırsal Sit: Yerleşme düzeni ve boyutları, dokuyu oluşturan yapıların türü ve yapım tekniği, malzemesiyle köy, bağ, yazlık niteliği taşıyan yerlerdir. Güneydoğu Anadolu'da kerpiç, Doğu Karadeniz bölgesinde ahşap, Kapadokya bölgesinde taş mimarisinin yoğunlaştığı kırsal yerleşme örneklere, Anadolu yerleşme kültürünün kökenleri hakkında ipuçları veren, süreklilikleri belgeleyen anlamlı oluşumlardır.
- Karmaşık Sit: En az iki sit özelliğine sahip olan alanlardır. Örneğin, Pamukkale  zel oluşumu ve yanındaki Hierapolis kentinin kalıntıları ile doğal ve arkeolojik sitin, Amasya ise doğal ve kentsel sitin bir arada buldukları karmaşık sitlerdir.

1.2.2. Kimlik

Kimlik kavramı, Türk Dil Kurumu (2013)'na göre, herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özellikler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Kimlik kavramı Latince'de "aynı olma, özdeş olma" anlamına gelen "identitas" kelimesinden türemiştir.

Kimlik, bir nesnenin diğer nesnelere arasındaki fark edilebilir olma durumudur. Kimlik diğer varlıklarla eşitlik anlamında değil bireysel, teklik ve özgün olma hali anlamında kullanılmaktadır. Kimlik öğeleri kentsel algılama ve kent imajının esas belirleyicileridir (Lynch, 1960).

Kimliğin durağan olmayan, dinamik olan bir yapısı vardır. Kimliği oluşturan toplum ve insan ilişkileri, teknolojik, bilimsel gelişmeler doğrultusunda devamlı olarak tanımlanmakta ya da üretilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde farklı kültür katmanlarının birikmesi sonucunda oluşan kent kimliği bireysel ve toplumsal değerlere göre olumlu-olumsuz, güzel-çirkin gibi yargılarla tanımlanmakta ve süreç içerisinde yeniden üretilmektedir. Kimliğin sürekli yaşayan, gelişen, zenginleşen bir olgu olması gerekmektedir (Can, 1999).

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda kimlik kavramı, benzerler arasında kıyaslamayı gerektirmekte ve benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koymaktadır. Kentler ve mimari ürünler açısından kimlik ve kentsel imge olgusu, öncelikle görsel boyutuyla ön plana çıkan, ayrıca doğal, coğrafi, kültürel ürünler ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş bir tanımlı içermektedir. Kentsel kimlik ve buna dair kentsel imgeler kent mekanı içerisinde uzun bir süreçte ve bazen çok farklı bileşenlerden oluşmaktadır. Kentsel imgeler kentte yaşayanlar açısından uğruna özveride bulunulabilecek ortak değerlerden oluşmakta ve kuşaklar arasında söz konusu bu değerler süreklilik göstermektedir (Ulu ve Karakoç, 2004).

Kimlik, bir birey veya grubun kendini diğer birey veya gruplardan ayırt edici özellikler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bir özneyi tanımlamak için kullanılan öğelerin bütünlüğüdür. Bu bağlamda kimlik bu özneyi diğer öznelerden ayırıcı bir niteliktedir. Kimlik, bir objenin veya nesnenin diğer obje veya nesnelere ayrılması, farklı olması, özgün öğelerden oluşması olarak tanımlanabilir. Özetle, Kara (2013)'nin belirttiği gibi bir insanın kendine ait bir kimliği olduğu gibi, ailenin, mahallenin, köyün, şehrin, metropolün ve bir ulusun da kendine ait bir kimliği vardır.

1.2.2.1. Kimliği Oluşturan Bileşenler

Kimlik kavramı birçok alanda farklı şekilde tanımlanmış ve kendini oluşturan bazı bileşenler oluşturmuştur. Kimlik bileşenleri en küçük birimden en kapsamlısına doğru ölçek aılımina göre bireysel, grup, toplumsal ve ulusal kimlik olarak sıralanmaktadır.

- Birey Kimliği

Yaşam süreci içindeki doğal ve dinamik gelişimlere bağlı olarak kalıtsal ve çevresel etkilerle kendine özgü nitelikleri olan, kim olduğunu ifade eden ya da belirli bir kimse olmasını sağlayan ve böylece özgürlüğünü, kişisel sorumluluğunu diğerlerinden farklı ortaya koyan “birey kimliği” olarak tanımlanmaktadır (Birlik, 2006). Bireyin sahip olduğu özellikler, yaşama ilişkin yapmış olduğu tüm tercihler ve kendisine biçtiği rol, bir kimlik taslağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyin oluşturduğu bu kimlik taslağı, toplumsal ilişkilerle kimlik haline dönüşmektedir. Bireyin etnik kökeni, sosyal grubu, ekonomik düzeyi, dini inançları, kültürel özellikleri ve kişisel tercihleri kimliğin oluşumunda etkin olan bileşenlerdir (Aydoğan, 2001).

Bireyin kimliği, öncelikle içinde yaşadığı çevrenin bilinmesiyle oluşmakta ve olgunlaşmaktadır. Birey kimliğinin oluşum ve gelişimi sadece başka birey kimlikleriyle kurulan ilişki sonucu farklılıkların belirlenmesi ile sınırlı değil, aynı zamanda birey etrafındaki obje ve mekan ile ilgili ilişkilerin gelişmesiyle de ilgilidir. Bireyin kendi geçmişiyle ilgili bilinçli ya da bilinçsiz tüm algıları, bilgileri, birikim ve deneyimleri, düşünceleri, davranışları, gelecekle ilgili beklenti ve tahminleri, gereksinim ve istekleri, ayrıca içinde yaşadığı topluluğun ortak örf, adet, gelenek, inanç ve beklentileri hesaba katılmalıdır (Ocakçı, 1995).

- Grup Kimliği

Grup kimliği ise kolektif hareket etme olgusu ile oluşmaktadır. Bireysel kimliğin bir st leğidir. Bireyin topluluk için ortak davranışlarla hareket ettiği, sosyal bir olgudur (Beyhan, 2004).

- Toplumsal Kimlik

Toplumsal kimlik, bireylerin tek tek kimliklerini biçimlendiren etkenlerden ve bunun dışında çok daha geniş ölçekte şekillenen ve toplumun diğer toplumlardan farklılaşmasını sağlayan şartların tümüdür. Bireylerin kimliklerinin bir araya gelmesinin çok daha ötesinde toplumun kültürel yapısına bağlı olarak gelişen, bireyleri ve kenti biçimlendiren bir st

oluşumdur (Aydoğan, 2001). Toplum yapısındaki yapısal ve kültürel özellikler, kimlik oluşumunda doğrudan etkilidirler.

Toplumsal ilişkiler, çevre ve içinde bulunan yaşam biçimi ile birlikte bir bütünü oluşturarak ve toplumsal olarak yeniden üretilerek, sürekli değişim ve gelişim içinde bulunularak kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olur. Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplum içindeki davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasını da büyük ölçüde etkiler. Bu nedenle, tamamen yeni veya geçmiş öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgu olarak da tanımlanabilir. Kenti geçmişten geleceğe bir süreklilik içinde algılamak ve kavramak gerekir (Güvenç, 1991).

- Ulusal Kimlik

Ulusal kimlik, bir ulusun ya da uygarlığın tarih boyunca oluşturduğu bir takım değerlerden oluşmaktadır. Bunlar bir simge, gelenek, kültür, yapı vb. kavramsal farklılıklar olarak ortaya çıkmaktadır.

Kültürel kimlik arayışları, kültürel üretim ve kimliğin en kalıcı göstergelerinden biri olan mimarlık alanında da gündeme gelmiştir. “Ulusal kimlik” arayışları mimarlık tarihinde tarihsel süreç boyunca çeşitli dönemlerde doğu-batı, geleneksel-modern, ulusal-uluslararası, yerel-küresel gibi kavram farklılaşmaları doğrultusunda biçimler olarak yer almıştır (Altun, 2005). Özellikle farklı toplum ve bölgelerdeki mimari yapılar incelendiğinde, bu değerler ve kavramlar daha iyi bilinmekte ve ulusların farklı kimliklere sahip olduğu ve farklılaşmanın bu şekilde sağlandığı gözlenmektedir (Öçal, 2008).

- Çevresel Kimlik

Çevresel kimlik sürekli olarak birbiriyle etkileşim içerisinde bulunan doğal ve yapay çevre özelliklerinden oluşmaktadır. Doğal çevre özellikleri kent kimliğini oluşturan en önemli etmenlerden biri olarak görülmektedir. Doğal çevre özellikleri birbirleri ile sürekli etkileşim içinde bulunmakta ve yapay çevre özelliklerinin oluşumunda da etkin rol oynamaktadır. Yapay çevre, oluşturulduğu dönemin toplumsal değerlerini ve kültürünü yansıtarak, kent dokusunu aynı zamanda kentin kimliğini oluşturmaktadır.

Çevresel kimlik, topografya ve iklimsel verilere bağlı olarak tarih sürecinde arazi kullanımı ile gelişmiş ve çevre bileşenlerinin görünen biçim, doku, renk özelliklerinin ürünü olarak tanımlanmıştır. Çevre biçimlenişi, doğa ve insan olarak iki unsura bağlı olmaktadır. Çevre yaşayan bir organizmadır. Çevre kimliği de bu organizmanın bir parçasıdır. Çevresel kimlik; mimari, mekansal ve kentsel kimlik olarak çeşitlenmekte ve

tümü çevre kavramını bütünleyen bir biçimde benzer konu ve kavramlar içerisinde yer almaktadır (Öçal, 2008).

Kimlik, bireyin mekanı güçlü, eşsiz veya en azından kendine özgü karakteri ile diğer mekanlardan farklı olarak tanımlayabileceği veya hatırlayabileceği bir içeriği ifade etmektedir (Lynch, 1984). Mekanın kimliği, bulunduğu bölgenin sosyal ve kültürel yapısına bağlı olarak şekillenen ve insanlar tarafından oluşturulan anlamsal bir kavramdır. Mekan kimliğinin oluşturulması, mevcut mekan içindeki yapı mirasının korunması, devamlılığı ya da mekanda oluşturulan yeni tasarımın özgünlüğü ile sağlanabilir.

- **Mimari Kimlik**

Mimari kimlik, kent planlaması kararları, imar ve koruma planları ve uygulamaları ile mimari üsluplar, geçerli mimari dil, malzeme ve yapı teknolojisi kullanımı ile var olabilmektedir (Erton, 1995). Mimari fiziksel özelliğin bir kimlik oluşturabilmesi için toplum tarafından kabul edilmiş olması, kitlesel etki oluşturması, yerleşimde odak noktası özelliği taşıması ve çevre ile uyum içinde olması gibi unsurlar gerekmektedir. Kimliği oluşturan bileşenlerden biri olan mimari kimlik, ulusal kimlik ile etkileşim içindedir. Bir yerin mimari kimliği, topluma ait gelenek-görenek, folklorik özellikler ve yaşam biçimi yanında toplumun geçmişten günümüze dek oluşturduğu yapı kültürü ile oluşmaktadır (Öçal, 2008).

Mimari kimlik, şekillenmiş toplumsal değerlerden oluşan bir dildir ve her toplumda özgün linguistik bir yapısı vardır. Semantik ve semiyolojik analizlerle, kültürel form olarak mimarlığın, hangi linguistik yapıya sahip olduğu incelenebilir. Yapısal inceleme, mimari dilin gelişimini ve oluşumunu açıklayacaktır. Konuşulan dilde olduğu gibi, mimari dilde de yan anlamlar söz konusudur. Her kelimenin olduğu gibi her formun da bir yan anlamı olabilir. Dili tanımak, ürüne yan anlamlar yüklememizi sağlar (Özgen, 2003).

- **Kentsel Kimlik**

Kentler özgün karakterleri ile kimlik kazanırlar. Mimari ve kentsel açıdan özgün karakterlerini kaybeden kentler ise herhangi bir kent, köy veya yerleşim kimliğine bürünürler ve hatta kimlik karmaşasına düşerler. Bu bağlamda, kentsel kimlik bir kentin ve ya çevrenin doğal ve yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleriyle tanımlanmaktadır (Erton, 1995). Kentsel kimliği, kenti tanımlamaya ve diğerlerinde ayırmaya yarayan farklı çevresel ve toplumsal bileşenlerin oluşturduğu bir bütünlük olarak ifade etmek mümkündür.

- Kültürel Kimlik

Kültürel kimlik, bir insanın, yerel, bölgesel, ulusal topluluğuyla ve bu topluluğu belirleyen ahlaki ve estetik değerleriyle topluluğun tarihine, geleneklerine, törelerine ve yaşam tarzlarına sahip çıkma biçimidir.

1.3. Kent Kimliği

Kent kimliği, kent imgesini/imağını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla özgün nitelikler taşıyan, fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel ve kent işlevlerinin yarattığı etkenlerle biçimlenen, kent toplumu ve onun yaşam biçimince oluşturulan, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkardığı kavramsallık yüklü bütünlüktür (Çöl, 1998). Kent kimliği, bir kenti diğer kentlerden ayırt etmeye, başkalaştırmaya yardımcı olan özelliklerin ve kente özgü öğelerin toplamı olarak adlandırılmaktadır.

Fabian, Prohansky ve Kaminoff, kentin bir yer olarak sahip olduğu kimliğini, kişisel bir kimliğin temeli olarak kurgulamakta ve onu, anıların, düşüncelerin, yorumlamaların, fikirlerin ve özelleşmiş bazı fiziksel yerleşmeler hakkındaki duyguların bir derlemesi olarak tanımlarlar. Relp (1976) yerin anlamını insanların yer üzerindeki deneyimlerini inceleyerek açıklamaktadır. Bir yerin kalitesi, büyük ölçüde insan düşünceleri, davranışları ve deneyimlerine bağlı olarak oluşur. Bu yüzden bir yerin kimliğini, tek tek yerlerin farklılıkları ile değil, aynı zamanda farklı yerler arasındaki benzerliklerle de ifade etmektedir. Suher (2006), kentin kimliğinin uzun bir zaman dilimi içinde oluştuğunu ve şekillendiğini belirtmektedir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi kenti biçimlendirir. Bu nedenle kente kimlik kazandıran alanlar tek tek değil bir bütün olarak ele alınır (Ilgar, 2008).

Her kentin kimliği, içinde bulunduğu kültür ve bölgeye bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bir kentin bulunduğu coğrafyadan dolayı farklı iklimsel ve fiziksel özelliklere sahip olması ya da başka bir kentin tarihi özellikleri ile ön plana çıkması o kentin kimlik elemanlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Buna karşın, bu kimlik biçimlenmesinde sadece fiziki faktörler değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik faktörlerde etkili olmaktadır.

Bir kimliğin oluşumu, belli koşulların sürekliliği neticesinde gerçekleşmektedir. Bu koşullardan bazıları aşağıda ifade edilmektedir (Gürsel, 1993).

- Kültürel miras veya gelenekler
- Toplumun gereksinimlerinin nitelik ve karakteri
- Coğrafya, topografya, iklim, doğa ve doğanın engebelerinden meydana gelen faktörler
- Ulusun ürettiği teknoloji
- Değişen şartlara uyabilme yeteneği

Kent kimliği o kenti görmeyenlerin bile zihinlerinde o kentle ilgili çağrışım yapan değerler bütünüdür. Kent kavramını yalnızca fiziksel özellikleri ile tanımlamak bize kentin kimliğine dair ipuçları verse de tanımlamaya yetmez. Çünkü kent kimliği tarihten, kültürden, bilgi birikiminden, deneyimden kısacası insandan ayrı düşünülemez (Karaaslan, 2010). Bir kentin kimliğinin oluşumu tarihsel bir olgudur. Kentin kimliği zamanla oluşmakta ya da değişebilmektedir. Hızlı değişim göstermeyen, uzun bir tarihsel geçmişi olan kentler zamanın değişik katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş bir kimliği oldukça iyi korumaktadır. Sürekli değişme halinde olan toplum ve insan ilişkileri bu kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını ya da üretilmesini gerektirmektedir (Tekeli, 1991; Karaaslan, 2010).

Bir kentin kimliği, doğal ve yapay çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, bu elemanların mekansal öğeleri, tarihi, kültürel değerleri ve düzeyi, mimarisi, sosyal yapısı, coğrafyası, içinde yaşayan uygarlıkları, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, şu anda yaşayan insanları, ilk yerleşimden bugüne geçirdiği evreleri, topografyası, bitki örtüsü, iklimi, jeopolitik konumu, Doğu veya Batı kenti oluşu, deniz ve karayolu bağlantısı, başka kültürlerle olan açıklığı veya kapalılığı, ekonomik yapısı, barındırdığı canlı çeşitliliği, geçirdiği işgaller ve savaşlar, depremler, bir devlete başkentlik yapıp yapmadığı vb. birçok etken ile değişebilmekte ve böylelikle kendine has özellikler kazanmakta ve tek olmaktadır (Topçu, 2011).

Kimliği olan bir kentin ne işe yaradığı ve o topluma ne kazandırdığı aşağıda sıralanmaktadır (Demir, 2006).

- Kentin kimliğinin olması, en başta onu diğer kentler arasından ayrılıp, tanınır hale gelmesini sağlar,
- Büyüme modeli kent kimliğine uygun biçimde gelişir,
- Kentin mevcut kimliğine zarar verecek kullanımlar en baştan reddedilir,
- Toplumsal duyarlılık kent kimliğine bağlı olarak artar,
- Yapılması düşünülen yatırımlarda nitelik ve uygunluk aranmaya başlanır,

- Kentsel kaynakların kullanımı kent kimliğine paralel olarak rasyonalize olur.

Dünya kentlerinden birtakım örnekler vererek kent kimlik konusunun ne denli önemli olduğunu anlamak mümkündür. Örneğin, Fransa'nın toplam nüfusu kabaca 50 milyon iken, ülkeyi ziyarete gelen turist sayısı yıllık ortalama 75 milyondur. Bu ziyaretçilerin neredeyse 17 milyonu Paris'e gitmektedir. Bu da Paris'in sanat ve kültüre dayalı dokusunun korunmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Benzer biçimde Roma, Prag, Viyana sahip oldukları tarihsel çevre kimliklerine paralel gelişen kentler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün kumarhaneler ve eğlence merkezi denildiğinde akla ilk gelen Las Vegas veya Monte Carlo'dur. Sinema denilince Cannes'ı veya Hollywood'u hatırlanmaktadır. Bu kentler zaman içinde kazandıkları kimlikler nedeniyle birçok kişi tarafından tanınmaktadır. Bu da kimlik sahibi olan kentler açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır (Demir, 2006).

Kentsel kimlik, bir kentin veya çevrenin doğal, yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleriyle tanımlanır. Bu özelliklerin içinden belirgin, etkileyici olabilenleri kentin kimliğini oluşturmaktadır. Örneğin; coğrafi özelliğinden dolayı, İstanbul boğazı, Venedik kanalları ile iklimsel özelliğinden dolayı Akdeniz Bölgesi ılıman iklimiyle, anıt yapı özelliği ile İstanbul camileri, Paris Eyfel Kulesi, Moskova Kremlin Sarayı (Şekil 4b) ile, kent meydanları ve sokakları ile S.Marco Meydanı (Şekil 4a), Londra Hyde Park (Şekil 5a) ile, folklorik veya sosyo-kültürel özelliklerinden dolayı Viyana valsleri, Rio karnavalı ile kimliklerini kazanmışlardır (Hacıhasanoğlu ve Hacıhasanoğlu, 1995).

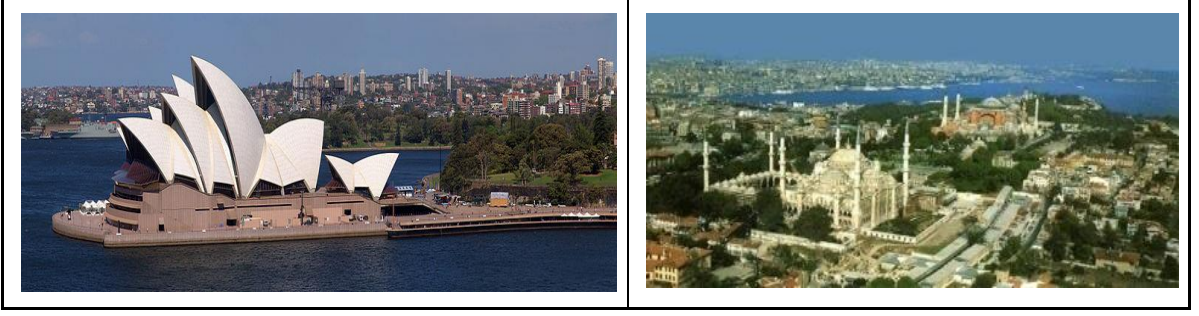
Şekil 4. a). San Marco Meydanı, Venedik, (URL-7, 2013), b). Kremlin Sarayı, Kızıl Meydan, Rusya, (URL-8, 2013)

Bir kenti ayırıcı kılan onu tek yapan çevresel ve toplumsal kimlik bileşenlerinin her biri kentin kimliğidir. Bir kentin sahip olduğu bu bileşenler kentin kimliğinin ne olacağını belirler ve kimlikte kentin varlığını, gelişimini yönlendirmiş olur. Bu bağlamda kimlik ve kent karşılıklı etkileşim içerisinde. Bir kentin kimliğinden söz etmek o kente yüklenen anlam bütünlüklerinden, değerlerinden söz etmektir. Bu da kentin bir kimlik kartı niteliğindedir. Örneğin, Floransa sanat, Paris kültür ve romantizm, Varşova müzik, Vatikan din ve New York gökdelenler (Şekil 5b) kenti kimliğindedir.

Şekil 5. a). Hyde Park, Londra, (URL-9, 2014), b). New York, A.B.D. (URL-10, 2014)

Kentlerin belirgin öne çıkan özellikleri onun kimliği hakkında bilgi vermektedir. Örneğin; Ayasofya ve Sultanahmet Camii (Şekil 6b), İstanbul kimliğinin iki görkemli ögesi, bütün zamanları birleştiren uygarlık simgeleridir. Dünyada bilinen en büyük parklardan biri olan Hyde Park (Şekil 5a) kente önemli bir kimlik katmaktadır. Paris'i Eiffel kulesi, Pekin'i İmparatorluk Sarayı, Venedik'i gondollar, Avustralya'yı simgeleyen Sidney Opera Binası (Şekil 6a), Moskova'yı simgeleyen Kremlin Sarayı, Fas'ı bedeviler, New York'u özgürlük anıtı, Antakya'nın Mozaik Müzesi, Ankara Anıtkabir, Trabzon Sümela Manastırı gibi öne çıkan öğeleri bu kentlerin birer kimlik kartı niteliğinde tanımlamaktadır. Kentler, bu öğeler üzerinde kurulan söylemler veya efsaneler ile önem kazanır ve bir kentten bahsedildiğinde artık bu kentle ilgili herkesin anlaşabildiği ortak bir özellikten bahsedilebilir.

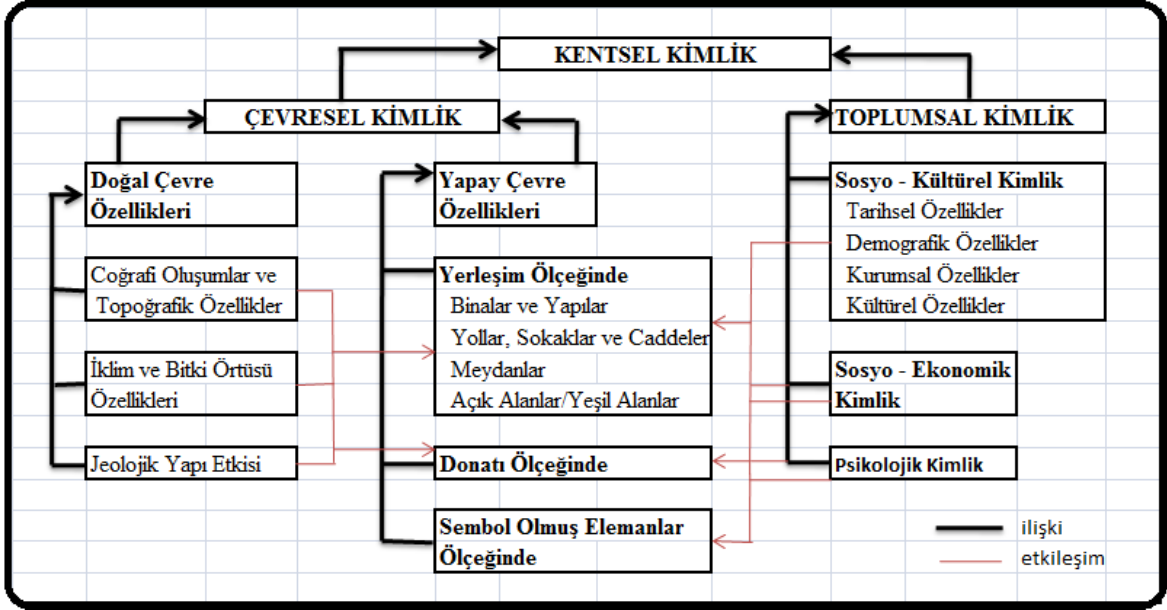

Şekil 6. a). Opera Binası, Sydney, (URL-11, 2014), b). Ayasofya ve Sultan Ahmet Camii, İstanbul, Türkiye, (URL-12, 2013)

Bir kentin kimliği uzun süre içerisinde farklı çevresel ve toplumsal bileşenlerin etkisi altında şekillenmektedir. Kısacası kentin coğrafi yapısı, kültürü, mimari yapısı, gelenek ve göreneği, yaşam şekli vb. özellikleri kentin kimliğini tanımlamada yardımcı olmaktadır. Günümüzde kent kimliği, kentsel değişim ve dönüşümler sonucunda birbirine benzeyen kentlerin bazı belirgin özellikleri ile birbirinden ayırt edilebilmesi için önemli bir unsur olarak görülmektedir.

1.3.1. Kent Kimlik Bileşenleri

Kent kimliği, bir kenti en iyi tanımlayan ve onu diğerlerinden ayırıcı kılan belirleyici nitelikteki bileşenlerin oluşturduğu bir bütünlüktür (Ünügür, 1996). Bir kentin diğer kentlerden farklı ve özgün olmasını sağlayan birtakım bileşenlere sahip olması gerekmektedir. Bu bileşenler de o kentin kimliğinin oluşmasında önemli olan özelliklerdir. Kentsel kimliği oluşturan kavramlar, çevresel ve toplumsal kimlik olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır. Kentsel kimliği oluşturan bu kavramların birbiriyle olan ilişki ve etkileşimleri Şekil 7'de gösterilmiştir.

Şekil 7. Kent kimlik bileşenleri, (Ünügür, 1996)

Birbirine benzemeyen ve farklı özellikleri olan her kentin farklı etkenler ile birlikte var olmaları gerekmektedir. Bu da her kentin kimliğinin farklı algılanması sebebinin oluşturmaktadır. Bunlar da farklı kimlik belirleyicileri ile ortaya çıkmaktadır. Bunları Çöl (1998) aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- Kentin fiziksel yapısı
- Kentin sosyo-ekonomik yapısı
- Kentin kültürel birikimi ya da yapısı
- Kentin tarihi gelişimi
- Kentin mekan karakteristikleri
- Kentin biçimsel ve görsel karakteristikleri
- Kentlinin yaşam biçimi ve kalitesi
- Kentin işlevleri
- Kentin fiziksel çevresi ile toplumsal davranış ilişkisi
- Kent-doğa bütünlüğü
- Kentsel altyapı
- Kentsel tipoloji

Lynch (2010), kentte yaşayan insanların kenti sahiplenmesi, ona bir kimlik atfetmesi ve bu kimlikle onu kabullenmelerinin, yine o kenti var eden insanlar ile mümkün

olabileceğine vurgu yapmaktadır. Çünkü bir kentin iyi tasarlanması, doğayla bütünleşmesi, tarihi ve kültürel mirasını bugüne aktarabilmesinin yegane unsurunun insan olmasıdır şeklinde yorumlamaktadır.

Ocakçı (1995), kent kimliğini oluşturan elemanları, doğal, beşeri ve insan eliyle yapılmış çevreden kaynaklanan elemanlar olarak üç başlık altında incelemektedir. Doğal çevreden kaynaklan kimlik elemanlarını topoğrafik durum, iklim koşulları, su ögesi, jeolojik durumu ve genel konumu oluşturmaktadır. Beşeri çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarını, birey ve toplum oluşturmaktadır. Bunlar ise demografik yapı, kurumsal yapı ve kültürel yapıya ait alt elemanlardan oluşmaktadır. Bireysel kimlikler toplumsal kimlikleri oluşturmaktadırlar. İnsan eliyle yapılmış çevreden kaynaklanan kimlik elemanları yapma çevre elemanları, şehirde süregelen insan gereksinimlerinden kaynaklanan eylem alanları ve insan eliyle yapılmış objelerden oluşmaktadır. Yapma çevre elemanının işlevsel önemi veya şehrin tarihi gelişme sürecinde kazandığı anlamın özgün, sembolik değerinin oluşturduğu etki ise anlamsal bir faktör oluşturmaktadır. Yapma çevre elemanının formu, strüktürü, oranları, dokusu, simgesel durumu, kullanılan malzeme, kimliği özgün kılan görsel etki bileşenini oluşturmaktadır.

Kent kimlik bileşenleri genel olarak çevresel ve toplumsal kimlik bileşenlerinden oluşmaktadır. Çevresel faktörler doğal çevre özellikleri ve yapay çevre özelliklerinden oluşmaktadır. Kent kimliğini oluşturan çevresel faktörler o kente özgü olan coğrafi konum, iklim, jeopolitik yapı, topoğrafya ve doğal bitki örtüsü gibi doğal çevre özelliklerinden oluşmaktadır. Doğal çevre özellikleri bir yerleşmenin karakterinin biçimlenmesinde önemli bir etkidir.

Yaşam şartlarının artmasıyla birlikte insanlar yeni yaşantı mekanlarına sürekli ihtiyaç duymuşlardır ve yaşadıkları çevreyi belli amaçlar doğrultusunda düzenleme içinde bulunmuşlardır. Bu düzenlemeler genellikle doğal çevre ile uyumlu bir denge içinde ortaya çıkmaktadır. Kentsel alanda insan ve çevrenin etkileşimi sonucunda kentin çevresel yapısını oluşturan yapay çevre özellikleri ortaya çıkmaktadır. Yapay çevre insan müdahalesi ile düzenlenmiş alanlardır. Yapay çevre özelliklerini oluşturan öğeler farklılık göstermekle birlikte farklı ölçeklerde gruplandırılmaktadır. Bunlar yerleşim ölçeğinde (binalar ve yapılar, kamusal dış mekanlar, yollar, sokaklar, caddeler, meydanlar, açık alanlar/yeşil alanlar), donatı ölçeğinde ve sembol olmuş elemanlar ölçeğinde kimlik bileşenleridir.

Doğal ve yapay çevre birbiriyle ve toplumsal kimlikle sürekli bir etkileşim içindedir. İnsan, doğal çevrede yapay çevreyi oluştururken, bir yandan da doğayı hakimiyeti altına almaya çalışır. Toplumsal kimlik yapısından gelen özellikler ile doğal çevrenin değişimi ve yapay çevrenin oluşumu sağlanırken çevrenin mevcut durumu da toplumun gelecekteki yapısını etkiler. Bu karşılıklı etkileşim sonucu toplum ve çevrenin ortak bir kimliği oluşur.

Toplumsal kimlik, çevresel kimlik ile beraber kent kimliğini oluşturan bir diğer bileşendir. Mekanın belli bir yere ait olması için sosyal yapının yani kültürel ve ekonomik yapının da önemli olduğu bilinmektedir. Toplumsal kimlik bileşenleri kentin sosyo-kültürel özellikleri, sosyo-ekonomik özellikleri ve psikolojik kimlik özelliklerinden oluşmaktadır.

Toplumun sosyal yönü ve yapısı düşünülmeden tasarlanmış birçok kent örneği vardır. Doğanın değişken etkenlerini, insanlar kendi özgün karakterlerini kullanarak düzenlemeye çalışmaktadır. Bu düzenleme içinde insan tüm sosyal ve ekolojik yapıyı etkisiz hale getirip plan ve tasarımlar geliştirmektedir. Toplumsal yapı, ülkeye ait hukuk, ahlak, yasalar, örf ve adetlerden oluşan üst yapı kurumları ile üretim ilişkilerini kapsayan alt yapı kurumlarının birbirine bağlı neden sonuç ilişkisinden oluşmaktadır Çöl (1998).

1.3.1.1. Doğal Çevre Kimlik Bileşenleri

Doğal çevre koşulları bir kentin kuruluşundaki temel etkidir. Bir şehrin bulunduğu konumu, topoğrafik durumu, iklim koşulları, su ögesi, bitki örtüsü gibi doğal çevreden kaynaklanan verileri o şehri diğerlerinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik verir (Ocakçı 1995).

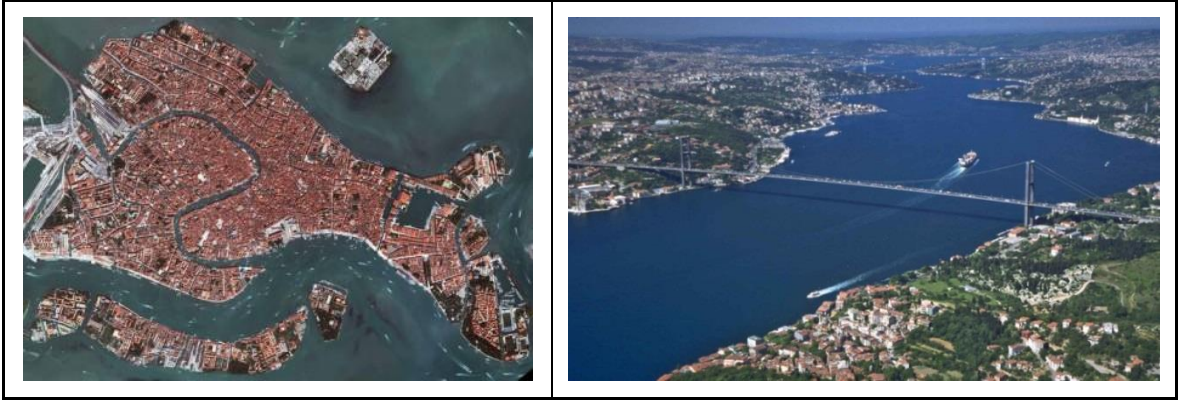
Doğal çevre özellikleri kent kimliğini oluşturan en önemli etmenlerden biri olarak görülmektedir. Bir kentin kuruluşunda en temel etmendir. Bu özellikleri oluşturan öğeler, coğrafi konum, iklim, jeolojik yapı, topoğrafya ve doğal bitki örtüsünden oluşmaktadır. Bu öğeler birbirleri ile sürekli etkileşim içinde bulunmakta ve yapay çevre özelliklerinin oluşumunda da etkin rol oynamaktadırlar.

Kentin önemli kimlik öğelerini oluşturan doğal çevre kimlik bileşenleri coğrafi ve topoğrafik oluşumlar, iklim ve bitki örtüsü özellikleri, jeolojik yapı etkisi olarak üç grupta toplanmaktadır.

1.3.1.1.1. Coğrafi Yapı ve Topoğrafik Özellikler

Coğrafi yapı ve topoğrafik özellikler dikkate alındığında yerleşim alanı arazinin durumuna göre farklılıklar göstermektedir. Böylece kentin coğrafi oluşumları ve topoğrafik özellikleri yapay çevrenin kimliğini etkilemektedir.

Her kent, dünya üzerinde farklı bir coğrafi konuma sahiptir. Bu sebepten kentler, hem matematik hem de özel konum açısından farklı alanda bulunur. Dolayısıyla bazı kentler, coğrafi özellikleriyle kimlik kazanırlar. Örneğin; kanalları ile tanınan Venedik (Şekil 8a), boğazı ile stratejik bir öneme sahip olan İstanbul gibi (Şekil 8b) (Birlik, 2006). Coğrafi oluşumlar göl, akarsu, nehir, vadi veya deniz gibi doğal elemanlar ile birlikte kent kimliğini etkilerler. Kimliği etkileyen birçok doğal bileşen coğrafi konuma bağlı olarak farklı özelliklere veya farklı kimliğe sahip olmaktadır.

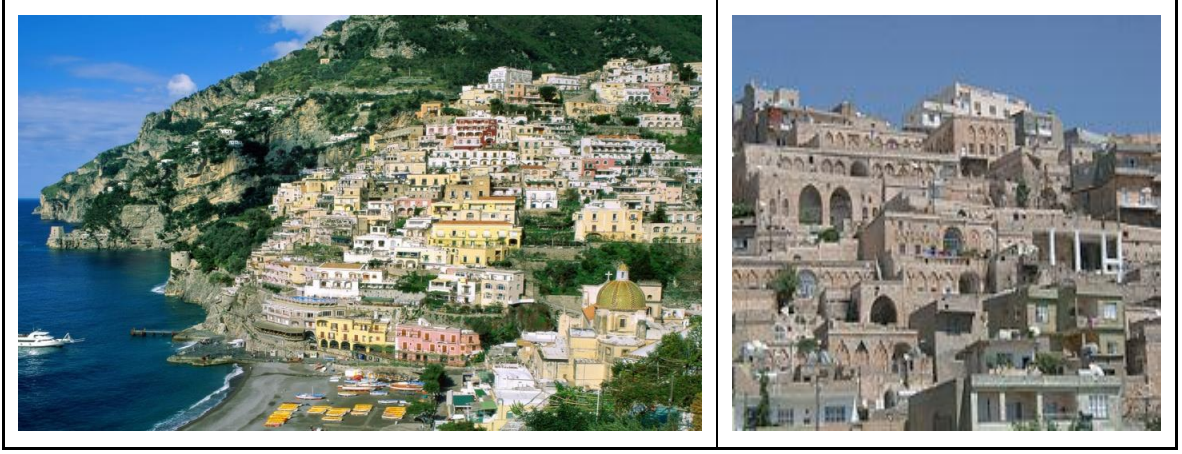

Şekil 8. a). Venedik, İtalya, (URL-13, 2014), b). İstanbul Boğazı, Türkiye, (URL-14, 2014)

İstanbul Boğazı, Asya ve Avrupa kıtalarını birbirinden ayıran, Karadeniz ve Marmara Denizi'ni birbirine bağlayan bir su yolu konumundadır. İstanbul kentini Avrupa Yakası ve Anadolu Yakası olarak ikiye bölmektedir. Bu coğrafi oluşum İstanbul kentinin diğer kentlerden ayıran en belirgin özelliği ve tek oluşu ile ona en önemli doğal kimliğini kazandırmaktadır.

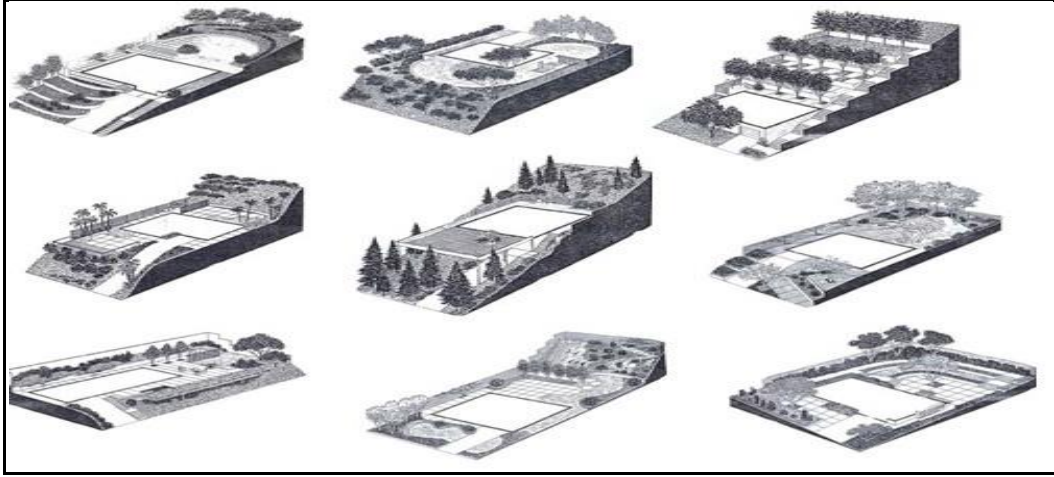
Topoğrafik açıdan, kentlerin büyük ölçüde üzerine konumlandıkları toprak parçasının topoğrafik özelliklerinden etkilenerek biçimsel özelliklerini kazandıkları söylenebilir. Yamaç yerleşimi olan Muğla ve Mardin (Şekil 9b) gibi kentlerde topografyanın egemenliği açıkça hissedilir. Yüzeydeki farklılaşmaların tümü her kent için farklı formlar oluşmasını sağlar. Doğal olarak kent içlerinde mevcut nehirler, dereler,

sahiller ve tepeler kentin aldığı formu da şekillendirmektedir (Şekil 9a). Kent ile yüzey verileri birbirleri ile ne kadar denge içinde olurlarsa, kentlerin kimlikleri de o kadar özgün ve kalıcı olmakta ve insanların doğayı algılaması ve kentle bütünleşmesi kolaylaşmaktadır (Can, 1999).

Şekil 9. a). Topoğrafyanın kent kimliğine etkisi, Amalfi, Napoli, İtalya, (URL-15, 2014),
b). Mardin, Türkiye, (URL-16, 2014)

Topoğrafik durum ve bu durumun değerlendirilmesiyle ortaya çıkan yaklaşımlar kent kimliğinin şekillenmesinde belki de en belirleyici öğelerden birisi olmaktadır. Kentlere daha üstten bakıldığında topoğrafyanın çok farklı değişimler sunabildiği gözlemlenmektedir. Topoğrafik yapısına göre araziler düz arazi ve eğimli araziler olarak karşımıza çıkmaktadır. Arazinin düzlüğü ve eğim derecesi de kendi içerisinde derecelendirildiğinde tek bir konuda dahi ne derece çeşitliliğin ortaya çıkabileceği tasavvur edilebilir. Kentlerin topoğrafik yapıları diğer doğal etmenlerle ve mimari desenlerle birlikte kentin şekillenmesinde ve kimlik oluşturmada önemli rol oynamaktadırlar. Aynı tip topoğrafyaya ait alanlarda farklı çözüm yaklaşımları farklı kentsel perspektiflerin ortaya konmasına yardımcı olmaktadır. Daha anlaşılabilir olması açısından en küçük ölçekte yapılan bir ev bahçesine ait topoğrafyanın öne çıktığı farklı tasarım yaklaşımları Şekil 10'da verilmiştir (Turgut, 2012).

Şekil 10. Anonymous (1967)'un topoğrafya kullanılarak ortaya koyduğu farklı çözümler

Topografya; iklimi, toprak oluşumunu, canlı çeşitliliği gibi doğal çevre faktörlerini etkilediğinden kentsel mekanların silüetini ve dolayısıyla kimliği de etkilemektedir. Bu bağlamda, Egli (1951)'ye göre, çevrenin topoğrafik koşullarına bağlı olarak biçimlenen kentlerin ovalar, yamaçlar, tepeler, semerler, vadiler ve su kenarları gibi farklı alanlarda kurulabildiğini belirtmektedir (Şekil 11a ve 11b).

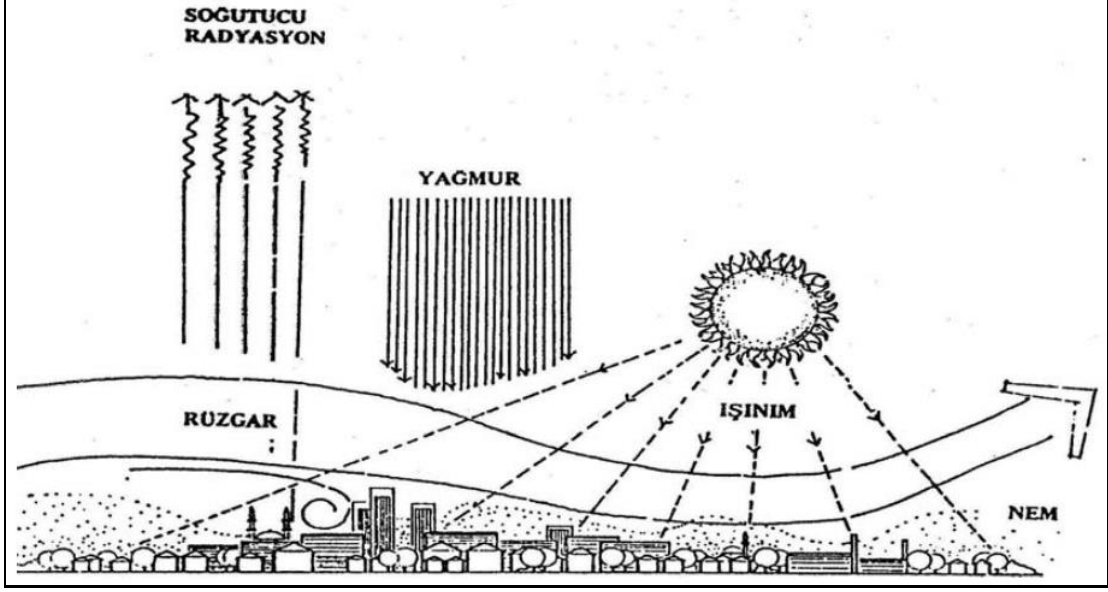
Şekil 11. a). Tepeye kurulan kent, Majacar, İspanya, (URL-17, 2014), b). Su kenarına kurulan kent, Rio De Janerica, Brezilya, (URL-18, 2014)

Arazi yapısının engebeli oluşunun kent mekanını iklim koşullarından daha fazla etkilediği ve Karadeniz Bölgesi'nin iklim açısından istenmeyen yön olmasına rağmen arazi engebelerinin sağladığı manzara olanakları nedeniyle kentin genellikle kuzeye dönük yamaçlarda kurulmaktadır (Eruzun, 1989). Bu yönüyle Karadeniz bölgesinin arazi yapısının kent yerleşimini iklim faktöründen çok topoğrafyasının sunmuş olduğu

manzaranın etkilediği ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak coğrafi oluşumlar ve topoğrafik özellikler kentsel yerleşimlerdeki yapılanmayı, kent silüetini etkileyerek o kente belirgin özgün bir kimlik kazandırır.

1.3.1.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri

İklim, biçim yaratan faktörlerin önemli bir parçası olarak belirtilmektedir. İklim, bir bölgede uzun zaman boyunca görülebilen yağış, hava basıncı, ısı, nem ve rüzgar gibi atmosferik etkenler sonucu oluşmaktadır. Kentlerdeki iklimlerden kaynaklanan farklılıklar her kentin farklı yapıda algılanmalarına neden olmaktadır. Sert iklime sahip bir yerleşim yeri ile daha ılıman bir iklime sahip olan yerleşim yeri arasında, mimari tasarım, malzeme seçimi, yapı rengi ve yapıların farklı şekillerde konumlanmasından oluşan kent dokularında farklılıklar meydana gelmektedir. Bu farklılıklar kentteki kimliğin farklılaşmasında önemli etkenlerdir. İklimsel veriler, kentsel dokuların görünüşlerinin farklı algılanmalarına neden olmaktadır. Sıcak ve soğuk iklim bölgelerinde kentsel mekanlar, içine kapalı, yoğun bir organizasyon gösterirken; iklimleri daha ılıman olan bölgelerde, açık, az yoğun bir yapılaşma meydana gelir. İklim özellikleri nedeni açısından kentler farklı çözümlenmelerden, farklı yapısal elemanlardan, yapı biçimlerinden ve malzemelerden oluşmaktadır (İlgar, 2008). İklim kent dokusunun oluşturulmasında önemli bir etken olduğu görülmektedir. İklim, kentin konumlandırılmasında, ana aksların oluşturulmasında, mimari yapıların yapı desenlerinin ortaya çıkması gibi konularda belirleyici olmaktadır. Yine iklimsel faktörler mikroklima oluşturarak fiziksel çevrenin şekillenmesini etkilemektedirler.

Şekil 12. Kenti etkileyen iklim faktörleri, (Göksu, 1995)

Göksu (1995)'ya göre kent, insanlar tarafından oluşturulduğu için doğa içinde yapay bir ortam, kendi içinde yeni bir sistem olmakla birlikte doğadan çok farklı biçimlere ve yapılara sahip olmaktadır. Malzemesi doğanın alışık olmadığı malzemelerden olmaktadır. Geometrisi ve biçimi kendine özgüdür. Bu durum, kenti etkileyen bütün iklim faktörlerini çevresine oranla önemli ölçüde değişikliğe uğratmakta ve kentlerde “kent ikliminin” oluşmasına neden olmaktadır (Şekil 12).

Kara ve deniz suları, toprak oluşumu, yer şekilleri, doğal bitki örtüsü, ekonomi, nüfus ve yerleşmeler yapı tipi açısından önemlidir. Örneğin, mekan ölçeğinde; sıcak ve soğuk kuşak iklim bölgeleri kapalı ve yoğun, ılıman kuşak iklim bölgeleri de açık ve az yoğun bir organizasyona sahiptir. Yağış almayan bölgelerde düz çatılar, yağış alan bölgelerde de eğimli çatılar kullanılmaktadır (Birlik, 2006).

Ülkemiz de geleneksel Türk yapılarında iklim faktörü oldukça önemli bir yere sahiptir. Karadeniz Bölgesi ormanlık ve bol yağışlı bir bölge olduğundan dolayı, ahşap, taş ve dik çatılı yapılar, Doğu Anadolu Bölgesi karasal iklim, az yağışlı ve fazla ağaç olmayan bir bölge olması sebebiyle kerpiç ve düz çatılı yapılar, Güneydoğu Bölgesi yazları çok sıcak olması sebebiyle daracık sokaklar, yüksek avlu duvarları ve toprak damlı yapılar inşa edilmiştir. Bu bölgeler bulunduğu bölgenin iklimine uyum sağlayarak kendine has bir kimliğe sahip olmuş yapılardan oluşmuştur.

Sıcak ve nemli tropik iklimlerde; binalar hafif çok açıklıklı duvarlara sahip, balkonlu, verandalı, kafesli ve panjurlu olarak tasarlanır. Sıcak ve kuru iklimlerde; iç avlular

yapılarak bahçeler içeriye çekilmiştir. Soğuk iklimli bölgelerde; yüzey-hacim oranı en alt seviyeye çekilerek, ısı kaybı önlenmeye çalışılır. Çok yağışlı bölgelerde ise kentsel blokla açık mekan geçiş bölgesinde oluşturula arkadlarla, korunaklı sokaklar oluşturularak kent yaşamı zenginleştirilmiştir (Tezcan, 1999). Özellikle sıcak iklim bölgelerinde bulunan yerleşim alanlarında düz çatılı ve beyaz renkli yapılar görülmektedir (Şekil 13a ve 13b).

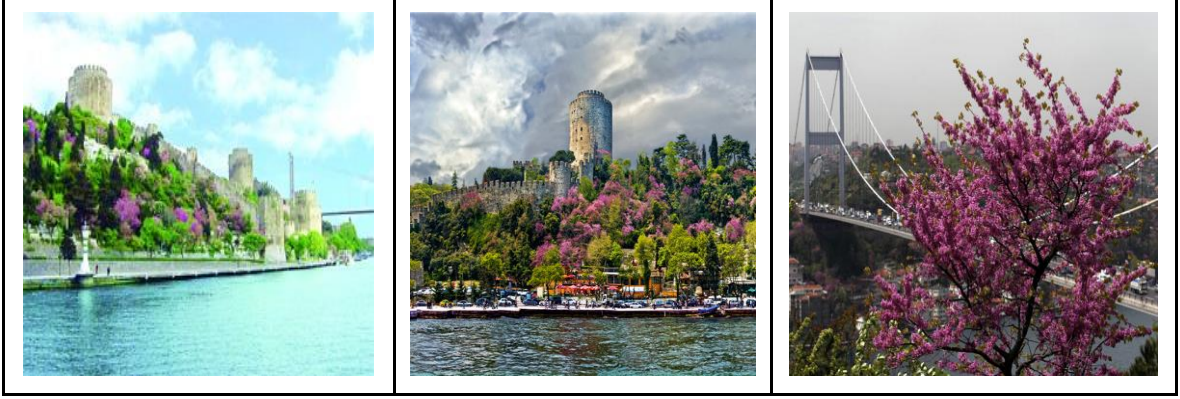

Şekil 13. a). Santorini, Yunanistan, (URL-19, 2014), b). Bodrum evleri, Türkiye, (URL-20, 2014)

Doğal bitki örtüsü, bölgelere göre farklı yoğunluklar göstermektedir. Örneğin, yağışın çok olduğu bölgeler daha fazla yeşil alana sahiptir, buna karşın yağışın az olduğu bölgelerde bitki örtüsü seyrelirken aynı zamanda bitki türü de değişmektedir. Bitki örtüsünün farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik oluşturur. Karadeniz bölgesinin yeşil dokusu bölgesel farklılıkların bitki örtüsüne yansımalarının sınırsız örneğini sunar. Bu yüzden, kentlerin iklimsel ve jeolojik farklılıklardan dolayı, özellikle iklimsel olarak farklı bölgelerde Ege'de zeytin ağaçları, Akdeniz'de narenciye ağaçları, sıcak iklim bölgelerinde hurma ve palmye ağaçları gibi farklı bitki örtüsüne rastlamak doğaldır (Özdeş, 1972).

Kentlerde daha çok yapay bitki örtüsü görülmektedir. Bitki örtüsü, kentin görsel etkisini belirleyen bir diğer etmendir. İstanbul çoğu zaman “erguvan” rengi ile anılır (Şekil 14). Batum'da “okaliptüs” bitkileri kente damgasını vurmuştur. Akdeniz bölgesi denince “palmyeler”, Bursa denince ise akla “serviler” gelir. Bitkilerin mevsimsel değişimleri, canlı ve cansız elemanlar ile oluşturdukları kompozisyonlar, kullanış amaç ve şekilleri kent kimliğini değiştirmektedir. Özellikle yol akslarının vurgulanması amacı ile yapılan

yol ağaçlandırmalarının kent üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini kent bütününde görmek mümkündür (Turgut, 2012).

Şekil 14. İstanbul Boğazı, erguvan rengi kimliği, (URL-21, 2013)

Kentsel mekanlarda yer alan, sıcak iklim bölgelerindeki hurma ve palmye ağaçlarının, Ege bölgesindeki zeytin ağaçlarının, Akdeniz bölgesindeki narenciye ve muz ağaçlarının kente belirgin bir özgünlük kazandırmaktadır (Örer, 1993).

Tarihi öneme sahip kent alanlarında bulunan doğal anıt niteliği taşıyan anıtsal ağaçlar kentin önemli bir kimlik elemanıdır. Anıtsal özelliğe sahip ağaçlar; yaş, çap ve boy itibarıyla kendi türünün alışlagelmiş ölçülerinin çok üzerindeki boyutlara ulaşan, yöre tarihinde, kültür ve folklorunda özel yeri bulunan; geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip ağaçlar, “anı ağaç” olarak isimlendirilir (Genç ve Güner, 2013).

İklim ve bitki örtüsü özellikleri kentin dokusunu farklı şekillerde etkilemekte ve kente farklı kimlik kazandırmaktadırlar. İklimsel özellikler renk, malzeme, çatı biçimi, sokakların dar veya geniş olması gibi planlama ölçeğinde de kentin görünümünü etkilemektedir. Bu da iklim farklılığı sonucunda farklı kimlik mekanlarını oluşturmaktadır.

1.3.1.1.3. Jeolojik Yapı Etkisi

Jeolojik yapı kentlerin yerleşim ölçeğine etki etmektedir. İyi bir zemin sert kum, çakıl veya taştan oluşmaktadır. Örneğin, New York’un Manhattan (Şekil 15a) yarımadasının gökdelenlerle dolmasının sebebi daha çok sağlam olan kaya zeminin yüksek

yapıların inşaatını kolaylaştırmasıdır. Bugün New York'u New York yapan silüetin elde edilmesinde jeolojik yapı önemli bir rol oynamaktadır. Seviyesi yüksek olan yer altı suları yerleşim alanlarında çürük zemini ifade etmektedir. Kazıklar üzerine inşa edilmiş Venedik (Şekil 15b) ve Amsterdam (Şekil 15c) kentinde olduğu gibi (Özdeş 1972).

Şekil 15. a). Manhattan, New York, A.B.D., (URL-22, 2014), b). Venedik, İtalya, (2013), c). Amsterdam, Hollanda, (URL-23, 2014)

Kent mekanının jeolojik yapısı, kentin yoğunluğu karakteri açısından önem taşımaktadır. Jeolojik yapı, yapıların boyutlarını ve yüksekliklerini etkilemesi yanında yapım teknolojilerini de etkilemektedir. Jeolojik yapı unsurlarının sahip olduğu morfolojik özellikler nedeni ile görsel, eğitsel ve turistik açıdan bölge, ülke ve hatta dünya çapında kentlere ün kazandırmıştır. Travertenlerin Pamukkale'ye (Şekil 16a), Peri Bacaları'nın Göreme'ye (Şekil 16b) kent silüetine etki yapan jeolojik yapıları o kentleri diğerlerinden farklı kılmaktadır (Özer, 1998). Yapı boyutlarında meydana gelen farklılaşma kentin mevcut görünümünü etkileyerek kente ait farklı bir silüet oluşmasına sebep olmaktadır.

Şekil 16. a). Travertenler, Pamukkale, Denizli, (URL-24, 2014), b). Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir, (URL-25, 2014)

1.3.1.2. Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Kentte yaşamlarını sürdüren insanların gereksinimleri sonucu ortaya çıkan kullanım alanları, bu alanların karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkması ve insanlar tarafından oluşturulan öğeler olarak tanımlamak mümkündür. Bu öğeler insanın mekanı algılaması ve mekan ile arasında bir bağlantı kurmasını sağlamaktadır. Yapay çevre oluşturulduğu dönemin toplumsal değerlerini ve kültürünü yansıtarak, kent dokusunu aynı zamanda kentin kimliğini oluşturmaktadırlar.

Yapay çevre, aşağıdaki faktörler açısından önemli kimlik elemanı olarak değerlendirilmektedir (Ocakçı, 1995).

- Form ve görüntü faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın kontur, biçim, oran, strüktür, malzeme, doku, simgesel durum vb. açılardan oluşturduğu form ve görüntü,

- Yer ve konum faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın doğal çevre elemanları ve diğer yapay çevre elemanlarıyla ilişkileri açısından bulunduğu yer ve konum,

- Anlam faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlam şeklindedir.

Safranbolu form ve görüntü, İstanbul yer ve konum, Gelibolu anlam faktörü ile tanımlanmaktadır (Birlik, 2006). Bu faktörler kentlerde farklı özellikler göstermekte ve kentlerin yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır.

Yapay çevre kimlik bileşenlerini yerleşim ölçeğinde, donatı ölçeğinde ve işaretler ölçeğinde olmak üzere üç ana başlık altında toplanmaktadır.

1.3.1.2.1. Yerleşim Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenleri; binalar/yapılar ve kamusal dış mekanlar (yollar, sokaklar, caddeler, meydanlar, açık/yeşil alanlar) olarak incelenmektedir.

- Binalar/Yapılar

Binalar/yapılar insanın buldukları doğal çevre içerisindeki gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini en uygun düzeyde gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanlarıdır. Binalar, oluşumu bakımından yolları, meydanları, açık alanları

çevreleyerek, kentlere şekil veren ve kentleri oluşturan temel öğelerdir. Tarihi, kültürel, ekonomik ve estetik değer taşıdıkları zaman da çevrelediği mekanları nitelendirir, insanlar üzerinde hayranlık uyandıran bir etkiye sahip olarak kentin önemli kimlik öğelerini oluştururlar.

Binalar/yapılar, görünümleri ile aşağıdaki özellikleri yansıtmaktadırlar (Kortan, 1993).

- Ait olduğu çağı (Ortaçağ ve Rönesans gibi)
- Dünya görüşünü/yasam biçimini (İslam kültürü ve Hint kültürü gibi) (Şekil 17)
- Yönetim şeklini/siyasi rejimi (totaliter ve demokratik düzen gibi)
- Ait oldukları toplumları (Osmanlı mimarisi ve Japon mimarisi gibi)
- Sembolleri (Eiffel Kulesi (Paris) ve Sydney Opera Binası (Sydney) gibi)
- Tasarım ideolojisini/mimari akımı (Brütalist ve Post Modernist gibi)
- Yaratıcılarının üsluplarını (Frank Owen Gehry ve Tadao Ando gibi)
- Niteliği (özgün, sıradan, basit ve abartılı gibi)
- Duruş ifadesini (statik ve dinamik gibi)
- Kullanım amacını (konut ve müze gibi)
- Kişileri/olayları (Mısır piramitleri; firavunlar için) (Bağdat Köşkü; IV. Murat'ın Bağdat seferi için).

Şekil 17. Tac Mahal, Hindistan, (URL-26, 2014)

Binalar/yapılar kentleri oluşturan temel öğelerdir. Tarihi, kültürel, ekonomik ve estetik değer taşıdığı zaman da çevrelediği mekanları nitelendirir, kullanıcılarında hayranlık uyandırır; mimarlığın sanatsal etkinliğini içerir. Biçimsel karakteristikleri, kütle

ve cephe özelliklerinden oluşur. Kat sayısı, gabari, çıkmalar, çatı, bantlar kütle özelliklerini; malzemeye bağlı renk, doku, pencereler, doluluk boşluk oranı, kapılar da cephe özelliklerini yansıtır (Birlik 2006)

- Kamusal Dış Mekanlar

Açık alan veya açık yeşil alan olarak da adlandırılan kamusal dış mekanlar, kent dokusu içerisinde yapılarla çevrelenmiş, tüm kentsel olayların ilişkilendiği, herkesin yararlanmasına imkan sağlayan açık ortak alanlar olup, günlük yaşamın büyük bir kısmını kapalı ortamlarda geçiren kent insanı için nefes alma olanağıdır. Kentlerin en önemli kısmını oluşturan dış mekanlar, çağdaş toplumlarda kent kalitesinin bir göstergesidir (Küçükbaş ve Özkan, 1999). Kamuya ait fiziksel mekanların nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığı, kentsel yaşama yönelik önemli bir unsurdur (Oktay, 2002). Kamusal dış mekanlar, bulunduğu kentin veya mekanın fiziksel ve kültürel özelliğini yansıtarak kent kimliğinin oluşumunda önemli bir yere sahiptirler. Kamu mekanlarının sağladığı önemli işlevleri dört grupta toplamak mümkündür.

- Psikolojik ve sensoriyel gereksinimlerin sağlanması (can sıkıntısını kovan çeşitlilik, zevk, hayal, keşif, gezi, kalabalıklı iç içe olma ya da izole olma, sükun veya hareketlilik, hız veya yavaşlık, yerlerin tanımı, ortak yaşamın sembolleri),
- Sosyal ilişkilerin sağlanması (kendiliğinden olan, ferdi ya da ortak girişimler, programlı karşılama, tesadüfi karşılaşma, bilgi değişimi, güven, bekleme, gösteri, değişik iletişim, eğitim öğrenme oyunları),
- Ekonomik değişimlerin sağlanması (hizmetler, ticaret, iş, ortak mekanlarda, aynı ilişkilere sahip olmayan sektörlerden her birine özgü koşullarda ekonomik değişimin sağlanması),
- Yararlı deplasmanların sağlanması (rahat koşullarda her vasıtaya adapte olan yaya, vasıta, çocuk arabası, sakatların deplasmanı, bisiklet, motosikletli, toplu taşıma, otobüs gibi kullanımlara olanak sağlanması) (Çubuk, 1991).

Woolley (2003), Avrupa Konseyi kamusal mekanların önemlerini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır (Bayramoğlu, 2010).

- Kamusal açık alanlar, şehir mirası için önem teşkil eder.
- Bir şehrin mimari ve estetik bakımından güçlü bir elemanıdır.
- Önemli bir eğitimsel rol oynar.
- Çevrebilimsel yönden ve sosyal etkileşim için önemlidir.
- Toplum gelişimini güçlendirir.

- Özellikle kişilerin psiko-sosyal gerilimlerini dengelemeye yardımcı olur.
- Bir toplumun eğlence ve boş zaman ihtiyaçlarını karşılamakta önemli rolü vardır.
- Çevresel gelişim içinde ekonomik bir değeri vardır.

Kamusal dış mekanlar parklar (kent, semt, mahalle, cep parkları, yeşil yollar), meydanlar, plazalar, yollar (yaya yolları, yaya bölgeleri), oyun mekanları (çocuk oyun alanları, okul bahçeleri) ve diğer açık alanlar (kent küçük bahçe parkları, mezarlıklar, pazar yerleri vb.) bu mekanlara örnek olarak verilebilir (Küçükbaş vd. 2004). Bu sebeple bu alanlar bir kentin en önemli parçalarının oluşturmaktadırlar. Özellikle de sokak, cadde, yol aksları ve meydanlar bir kentin kimliğini oluşturan dış mekanlardır.

Kamusal dış mekanlar süreç içerisinde oluşmakta, işlevsellik, görsel bir aks oluşturma, yönlendirme, okunabilirlik, imaj oluşturma gibi özellikleri ile mekanı vurgulayarak kent kimliğinin oluşmasında önemli bir yere sahiptirler.

- Yollar, Sokaklar ve Caddeler

Kent kimliğinin oluşumu, değişimi veya yeniden yapılandırılmasında önemli bir yere sahip olan yollar, sokaklar ve caddeler kamusal açık alanlar olarak tanımlanmaktadır. Kentlerin en belirgin hatlarını oluştururlar. Yapılara ulaşan veya yapıları birleştiren açık alanlardır.

Yollar, caddeler ve sokaklar toplumsal yaşamın en canlı örnekleri olarak görülmektedirler. Bu öğeler toplumsal yaşamın birer öğeleri olarak farklı şekillerde oluşturulmaktadır. Örneğin Paris'in geniş caddelerinin halk ayaklanmalarına karşı yönetimin caddenin tamamına hakim olması üzerine açıldığı savunulur. Diğer bir örnek olarak ise Osmanlı kentindeki dar sokaklar ise alçak gönüllülüğü temsil etmektedirler (Bayramoğlu, 2010).

Kentlerde caddeler, sahip oldukları önemli mimari yapıları, sosyal aktivite alanları, lüks butikler, kafeler, restoranlar vb. öğeleri ile kentin cazibe merkezi konumuna yükselerek kentin kimliğini etkilemektedir. New York Manhattan'ın en gözde caddesi olan 5. Cadde (Şekil 18a) kentte bulunan en prestijli mağazaları ve etrafındaki mimari yapıları ile insanları yoğun olarak kullandığı kentin kimlik kazanmış mekanıdır. Benzer şekilde Milano'da bulunan Corso Vittorio Emanuele Caddesi (Şekil 18b), mağazaları, eğlence mekanları ve tarihi binaları ile kentin en gözde caddesi konumundadır. Yine Londra'nın en ünlü caddesi olan Bond Caddesi (Şekil 18c), de sahip olduğu mimari yapıları alış-veriş ve antik mağazaları ile kentin en gözde caddesi konumunda kimlik kazanmaktadır.

Şekil 18. a). 5. Cadde, Manhattan, New York, (URL-27, 2014), b). Corso Vittorio Emanuele, Milano, (URL-27, 2014), c). Bond Caddesi, Londra, İngiltere, (URL-27, 2014)

Dış mekanlar sisteminin niceliksel olarak en büyük bölümünü (yaklaşık % 80'ini) oluşturan cadde ve sokaklar özellikle XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren araç trafiği odaklı ulaşım planlamasının baskısı altında kalmıştır. Cadde ve sokaklar bulunduğu çevrede bütünlük oluşturmak yerine çevresel ilişkilerden bağımsız bir şekilde sadece araç yolları olarak düşünülmüştür (Hepcan vd. 2007).

Şekil 19. a). Balat Sokağı, İstanbul, (URL-28, 2014), b). Tarihi Safranbolu Sokağı, Amasra, (URL-29, 2014)

Rengarek evleri ve günün her saati canlı Balat Sokakları (Şekil 19a) ve klasik Osmanlı kent mimarisini yansıtan tarihi Safranbolu Sokakları (Şekil 19b) ile kimlik kazanmaktadır.

- Meydanlar

Meydanlar, yollar ile benzer formal özelliklerle tanımlanmakta olup, aralarındaki fark yapıların meydanlar çevresinde süreklilik oluşturmasıdır. Meydanların geniş yüzeylerini yapısal öğelerle parçalamak yerine, kentin fiziksel ve psikolojik odak noktası

olan ana bina ya da binalarının ön plana çıkartacak gerekli perspektifin sağlanması gerekmektedir (Oktay, 2002).

Meydanlar, kent insanının istediği gibi ve rahatça kullanabildiği, yapay çevre elemanları ile sınırlandırılmış kamusal alanlardır. Kentin nefes alma noktalarıdır. Dinlenme, eğlenme, yarışma gibi birçok toplumsal imkanlara imkan sağlayan açık alanlardır. Bu alanlar bazen tarihsel birçok öğenin veya mekansal benzer yapıların toplanmış alanlar olarak kentin özgün alanlarını oluşturarak kente farklı kimlik anlamları yükleyebilmektedirler.

Şekil 20. a). San Pietro Meydanı, Roma, İtalya, (URL-30, 2014), b). Piazza del Popolo, Roma, İtalya, (URL-31, 2014)

Kimlik öğeleri olarak ön planda yer alan kent meydanlarına örnek olarak dünya genelinde öneme sahip, tarihi ve dini özellikleriyle de dikkat çeken San Pietro Meydanı (Şekil 20a) ve yüzyıllardır Roma'ya kuzeyden gelenlerin şehre giriş ve gidenlerin de çıkış noktası olan Piazza del Popolo (Şekil 20b) verilebilir (Francis ve Marcus, 2001).

- Açık Alanlar/Yeşil Alanlar

Açık yeşil alanlar, bütünleşmiş kent mekanları, toplumsal ve kişisel yönden bir kültür ürünü oldukları için kent kimliği açısından yaratım alanlarıdır ve açık hava atölyeleridir. Çağdaş yaşam kentlerde insanın ön plana alındığı, yaşamın kolaylaştırıldığı yaşayanların konforunu sağladığı açık yeşil alan mekanlarını gerektirir. Kent kimliğinin ortaya konulmasında ve yaşanabilir çevreler yaratılmasında, yeşille bütünleşik açık mekanlar, kentin dış mekan organizasyonunda o bölgede yaşayanların kültürel kimliğini ortaya

koyacak, konut çevresi ile uyumlu görselliği yakalayabilecek ve kentin imgesi olabilecek önemli alanlardır.

İnsanların boş vakitlerini geçirmek, kent ortamının yarattığı psikolojik baskıdan kısa bir süre olsa da uzaklaşmak, doğayla iç içe olmak ve temiz hava almak için yönlendikleri binalar/yapılar arasında kalan, mimari düzenleme sınırları içine giren ve doğayı bir sanat objesi güzelliğinde sunan dinlendirici-doyurucu-geçici alternatif alanlardır. Mekanın işlevine göre, değişik ağırlıklarda kullanılan mimari elemanlar ile peyzaj elemanlarının kaynaştığı biçimsel yorumlardan oluşur. Bu bağlamda, rekreasyon, hizmet, tarihi, kültürel vb. amaçlar doğrultusunda isteğe bağlı ve kısa süreli kullanılsa da sunduğu çoklu yaratıcı seçenekleri ile mekan zenginliğini ve yaşam zevkini artırır. Dolayısıyla, çevresel kalite açısından güvenli, konforlu ve estetik ortamlar yaratır (Birlik 2006). Kentin nefes aldığı yeşil alanlar, anlamsal ve kurgusal yorumlanışlarının gösterdiği incelikle kentsel yaşam kültürünü yansıtan, tasarımcının kurguladığı, kullanıcının yorumladığı ve böylelikle her defasında yenilenen dinamik bir kimlik unsurudur.

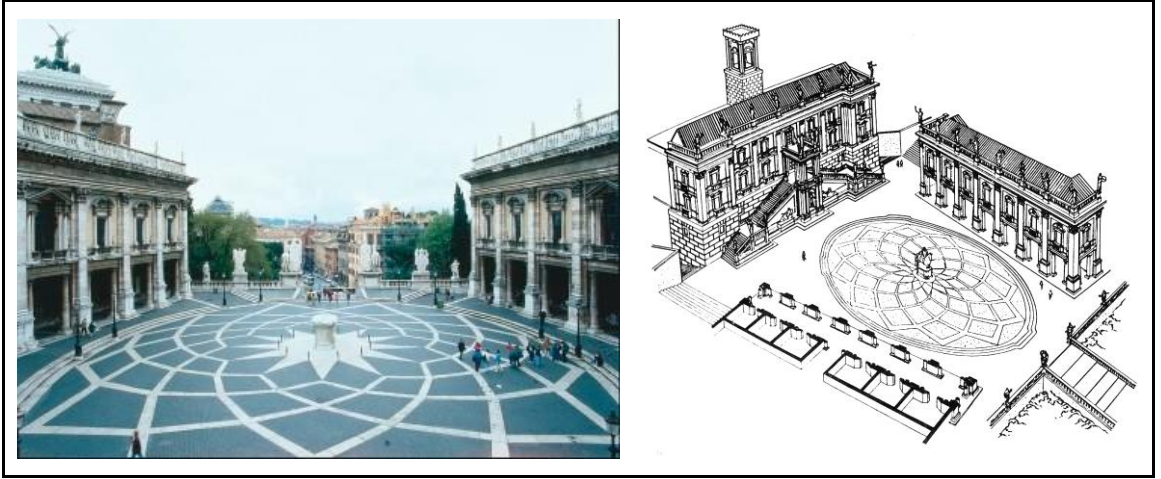
Şekil 21. Central Park, Manhattan, New York, (URL-32, 2014)

Açık yeşil alanlar, kentin kimliğini yansıtan, çevresi ile bütünleşmiş, kentin mimarisi ile kucaklanmış, çevre değerlerini önemseyen, yapılaşma ve ekolojik yaşam adaları, kentin ve kentlinin kendilerini ifade edecekleri önemli mekanlardan en başta gelenidir. Açık alanlar seyir ve eğlence mekanı, oyun alanı, piknik alanı, çimenlik ya da ağaçlık bir alan olmaktan öte doğar, büyür ve insanlar tarafından sevilerek yaşatılırsa işte bu açık alan kendine özgü bir mekan haline gelerek kimlik kazanır. New York kentinin en çok ziyaret edilen kent parkı Central Park (Şekil 21), dünyadaki en ünlü şehir parkı olup, kentin en önemli açık yeşil alanı olarak kimlik kazanmaktadır. İklim coğrafyasının, o yöre insanının

ve hepsinden önemlisi zamanın bileşimidir ve kendi zaman akışında kent organizmasının dingin ve sakin bir kimlik elemanı olur.

- Kentsel Avlu

Kentsel avlular; kentte, kentliye açık olan, sosyal, toplumsal, kültürel, psikolojik gereksinmelere yanıt verecek aktiviteleri bulunduran, aynı zamanda durağanlığı ifade eden büyük ölçüde bir veya birkaç yapının çevrelediği, tanımladığı kapalılığın kuvvetli algılandığı mekanlardır (Çevik vd. 1999). Kent avlusu bir aktivite merkezi olan birkaç yoğun kullanımlı kentsel alanların kalbindedir. Tipik olarak kaldırımlı (yoldan yüksek), yüksek yoğunlukta binalar tarafından kuşatılmış, sokaklar tarafından çevrelenmiş veya onlarla iletişim içindedir. İnsanları çeken ve buluşmaları destekleyici özellikler barındırmaktadır (Lynch, 1981).

Şekil 22. Piazza del Campidoglio, Roma, İtalya, (URL-33, 2014)

Kentsel avlular, bir veya birden fazla yapı, yapısal öge veya kentsel öge ile sınırlanmış, kentlilerin çeşitli işlevleri için ortak bir mekan sunan, kentsel bağlamla uyumlu ancak kendine özgü belirleyici özellikleri ile kentin diğer mekanlarından ayrılan, bir bakıma kentin çekirdeğini oluşturarak kolektif bellekte kimi zaman kentin bir nevi özeti olarak yer tutan ve iz bırakan, kent içinde sokak, alle veya cadde, bulvarlara açılan kamusal veya yarı kamusal özellikleri bünyesinde barındırabilen, dış mekanlardır (Yoldaş, 2010). Etrafı tarihi müzeler ile çevrelenmiş ve eliptik bir avlu olarak tasarlanmış Piazza del Campidoglio (Şekil 22) kent avlularının en belirgin örneğini oluşturmaktadır.

1.3.1.2.2. Donatı Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Donatı elemanları, insanın kent dokusu içerisindeki bireysel ve toplumsal yaşamını kolaylaştıran, bireyler arası iletişimi sağlayan, mekana işlevsel ve estetik açıdan belirli bir anlam kazandıran, değişik nitelik ve niceliklerde olan, mekanı tanımlayan ve tamamlayan nitelikler, objeler olarak tanımlanmaktadır. Belirli bir düzen içinde ele alınan, buldukları çevre ile bütünleşerek kentin bir ögesi haline gelen donatı elemanları, birbirleri ile kurdukları dil birlikteliği aracılığı ile bir kentin kimliğinin oluşmasına katkı sağlayan en önemli araçlardır (Güney vd., 1996).

Donatı elemanları, kent içi alanlarda aydınlatma, ulaşım, yönlendirme, iletişim, alışveriş, güvenlik, ticari, estetik, oturma, dinlenme, eğlenme, temizlik gibi birçok estetik ve fonksiyonel amaçlar için kullanılmaktadır. Bunlar, aydınlatma elemanları, banklar, döşemeler, sınır elemanları, kapılar, yön levhaları, çöp kovaları, heykel, tabela, büfeler vb. gibi elemanlar olarak kentin bir parçası konumundadırlar. Kent mekanlarına görsel zenginlik katmakta, mekanı güçlü hissettirmekte ve böylece kente kimlik kazandırmaktadırlar. Kentsel donatı elemanları kenti ve içinde yer aldığı mekanı tanımlayan bir özelliğe sahip olmaktadır. Kentin tarihsel, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısını yansıtan ve anlamlı sembollere sahip donatı elemanları kentin kimliğinin önemli belirleyicileri olmaktadır. Londra'nın sembolü olan kırmızı çift katlı otobüsleri (Şekil 23a) ve kırmızı telefon kulübeleri (Şekil 23b), Amsterdam'ın ünlü "I amsterdam" yazılı kent objesi (Şekil 23c) kentin önemli sembol ögesidir.

Şekil 23. a). Londra'nın kırmızı çift katlı otobüsleri, İngiltere, (URL-34, 2014), b). Londra'nın kırmızı telefon kulübeleri, İngiltere, (URL-35, 2014), c). "I amsterdam" kent objesi, Amsterdam, Hollanda, (URL-36, 2014)

Yapılan eylemlere bağılı olarak kent mobilyaları üçe ayrılmaktadır (Hacıhasanoğlu, 1991).

- Dinlenme, eğlence ve spor eylemlerine yönelik kent mobilyaları: Oturma elemanı, gölgelikler, piknik elemanı, çocuk oyun elemanı, seyir elemanı, satranç ve masa tenisi gibi elemanlar bu gruba giren kent mobilyalarıdır.
- Hizmet ve alışveriş eylemlerine yönelik kent mobilyaları: Duraklar, telefon kabinleri, hizmet üniteleri, büfe ve satış üniteleri bu grubun başlıca elemanlarıdır.
- İletişimle ilgili kent mobilyaları: Bilgilendirme, yönlendirme ve reklam amaçlı mobilyalardır. Trafik levhaları, bilgilendirme levhaları, perde ve arkadlar, ilan, afiş elemanları ve reklam panoları başlıca iletişim ağırlıklı kent mobilyalarıdır.

Kent mobilyaları, kentsel mekanlarda, kullanıcıların dinlenme, eğlenme, ulaşım kontrolü, korunma, konfor gibi işlevsel faaliyetlerini karşılamasının yanı sıra içinde yer aldığı mekan ile hem form hem de malzeme açısından uyum içinde olması gereken öğelerdir. Mekan içerisinde yaşayan ve canlılıklarını devam ettirmeleri içinde gerektiğinde yenilenmeleri gerekmektedir. Bu anlamda kent içinde bir bütünlük oluşturmalı ve mekanın kimlik kazanmasına yardımcı olan bir öğe konumunda bulunmalıdır.

Görsel bir öğenin anlamı ve simgesel değerleri aynı zamanda onun formu ve kullanımı ile de ilgilidir. Anlamlandırma esas olan, nesnelere görsel yapıları ve içerdikleri görsel ipuçlarının anlamlarıdır. Örneğin, metal soğuk, ahşap sıcak olarak; parlak çelik modern, dövme demir antik olarak anlamlandırılır. Modern çizgelere sahip bir kentsel mekana; çizgi, renk, malzeme gibi özellikleri ile antik olarak anlamlandırılacak bir aydınlatma yerleştirilmesi anlamsal bir uyumsuzluk yaratacaktır (Astekin, 2001).

Tarihi niteliğe sahip kentler kentsel donatı ve estetik bağlamında ele alındığında mevcut ve güncel yapılanma bütünleşebilmeli, hareket aksları, dar sokaklardan geniş bulvara kadar her bir mekansal üniteler değerlendirilerek belli bir hiyerarşi çevresinde akış sağlanmalıdır. Yol kesişim noktalarında vurgular olmalı, yapı arası boşluklarda ilginç görsel cazibe öğeleri oluşturulmalı, peyzaj elemanları ile yaya trafik aksları arasında görsel seperasyon yapılmalı, donatı, döşeme, açık mekanları sınırlayan yapı cepheleri, kent mobilyası ve bazı sanat objeleri ve plastik elemanlar ile tarihi kentler daha cazip kılınmalıdır (Erdoğan ve Ter, 2003).

1.3.1.2.3. İşaretler Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

İşaretler/semboller, bazen içinde bulunduğu kentin kimliğini tek başlarına yansıtabilmekte ve bulunduğu kentin en belirgin somut öğeleri olarak öne çıkabilmektedirler. Dikkat çekici özelliği sayesinde kentle bir bütünlük oluşturmaktadırlar. Örneğin; Paris Eiffel Kulesi, New York Özgürlük Anıtı, İtalya Pisa Kulesi (Şekil 25a), Mısır Piramitleri (Şekil 24b), Barcelona Sagrada Familia Kilisesi (Şekil 25b), İzmir Saat Kulesi (Şekil 24a), İstanbul Kız Kulesi gibi kentin öne çıkan sembol öğeleridir.

Şekil 24. a). Saat Kulesi, İzmir, (URL-37, 2014), b). Keops Piramidi, Mısır, (URL-38, 2014)

Simge/sembol, duyular yoluyla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret olarak tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda kentsel tasarım ürünleri sadece barınma, çalışma, dinlenme gibi temel gereksinimlerin giderilmesine yönelik eylemler için değil, onurlanma, övünme, güvenme, sevgiyi yaşama, paylaşma gibi yaşamı anlamlı kılan duygular için de vardır (Nalkaya, 2001). Dolayısıyla, yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi, form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir (Uluğ, 1997). Başka bir ifade ile soyut şeyin yerini tutan somut biçimler, anımsamada ve referans noktaları oluşturmada önemlidir (Madran 2001). Bu nedenle, kentle ilgili görsel sembollerin ipuçları, o kente ait turistik eşyalara ya da kartpostallara bakılarak bulunabilir (Erkmen, 1990). Örneğin; İzmir saat kulesi, New York özgürlük anıtı, Paris Eiffel Kulesi, Kahire piramitleri, Sydney Opera binası ile sembolleşir. Fakat, içinde yer aldıkları kentin sahip olduğu kimliği tek başına temsil etmezler (Birlik, 2006). Buna rağmen dikkat çekici özellikleri ile kent ile bütünleşen öğelerdir.

Şekil 25. a). Pisa Kulesi, İtalya, (2013), b). Sagrada Familia Kilisesi, Barcelona, İspanya, (2013)

Kent ile bütünleşmiş birtakım karakteristik özellikler, kentin kimliğine sembolik anlamda bir değer katabilmektedirler. Bunlar; bir televizyon anteni, sokaklarda bir evden diğer eve gerilmiş bir ipe asılı rengarenk çamaşırlar veya caddeyi kaplayan reklam levhaları olabilir. Örneğin Napoli sokaklarındaki iplere asılı çamaşırların o kentin kimliğine yaptığı etki. Aynı şekilde, tarihin yıpratmışlığını yansıtan eski Venedik evleri, bu tarihsel özelliğinin bilinciyle korunmakta ve yaşatılmaktadır. Bu yüzden hiçbir Venedikli evinin cephesini keyfine göre malzeme ve renklerle değiştirmeye kalkamaz. Tuğlaları küflenmiş, sıvaları dökülmüş evin cephesini, kentin kimliği doğrultusunda korumaktadır (Erkmen, 1990).

1.3.1.3. Sosyo-Kültürel Kimlik Özellikleri

Sosyo-kültürel özellikleri tarihsel özellikler, demografik özellikler, kurumsal özellikler ve kültürel özellikler olarak dört ana başlıkta toplamak mümkündür.

Tarihsel kimlik, kentlerin kuruluşundan günümüze kadar yaşadığı tarihsel süreçle, bu süreç içerisinde görülen toplumsal eylemlerin birlikteliğinin tasarıma yansımalarıdır. Kentlerin kuruluş nedenleri, günümüze kadar geçirdiği idari, sosyal, politik, dini, kültürel, ekonomik yapılanma ve kentleşme oranları tarihsel süreci yansıtmaktadır. Bu süreci etkileyen faktörlere bağlı olarak toplumun kendi içerisindeki ve çevresindeki davranış eylemleri de değişecektir. Bu öğelerin birlikteliği de tasarımı, formu ve dolayısıyla da

kimliği etkileyecektir (Çöl, 1998). Anadolu ve Rumeli toprakları; tarih öncesi çağlardan başlayarak Hitit, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinin yaşandığı ve bu uygarlıklardan günümüze kadar gelen zengin izler ve kalıntılar ile Kültür Bakanlığı'nın Büyük Müze adını verdiği bir bölgeyi kapsamaktadır (Ekinci, 1991).

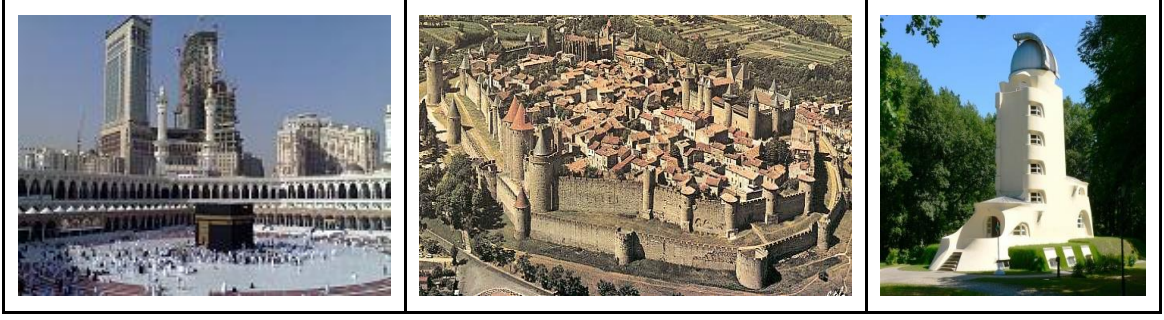
Demografik yapı nüfus ile ilgili olan ve insanların nicel ve nitel özelliklerini kapsayan bir olgudur. Nüfus hareketi, nüfus büyüklüğü, cinsiyet dağılımı, yaş grupları gibi özellikler içermektedir. Kentsel kimlik oluşumunda önemli bir toplumsal bileşen olarak ele alınmaktadır. Bir kentin kalabalık veya sakin bir kent olması onun nüfus yoğunluğu ile alakalı bir kavramdır. Örneğin, İstanbul kenti kalabalık nüfusun etkisi ile yoğun kenti kimliği ile nitelendirilmektedir.

Nüfus hareketleri, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimlerden kaynaklanmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile insanlar dış etkenlerden daha çok korunabildiği için ölüm oranı azalmakta; sanayileşmenin gelişmesi ile de kent dışında bulunan fabrika ve sanayi bölgeleri kentle bütünleştiğinden kentlerin nüfus oranı hızla yükselmektedir. Bu iki faktöre bağlı olarak büyüyen nüfus hareketleri sonucunda kentlerin de kimlik görünümü değişmektedir (Çöl, 1998).

Kurumsal özellikler politik ve yönetsel, ekonomik, hukuksal, askeri, dini gibi sosyal hizmetler yapısını içermektedir.

Kurumsal özellikler; toplumsal bir öğreti olarak, insanların hayata bakışını biçimlendiren davranışlarına yön veren düşünceler bütününden oluşmaktadır. Hem kentin hem de kentin bulunduğu ülkenin örgütlü özellikleri ile ilgilidir. Bu özellikleri de aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Birlik, 2006).

- İnanç ideolojisi (cami-çarşı beraberliği; cemaat hali, avlulu ev formu; mahremiyet anlayışı); Mekke (Şekil 26a) ve Eyüp Sultan Cami
- Devlet ideolojisi (Orta Çağ duvarları ile örtülü bir kent modeli); Carcassonne, Fransa (Şekil 26b)
- Sanat anlayışı (ekspresyonizm, Einstein Kulesi (Şekil 26c); konstrüktivizm; Eiffel Kulesi)

Şekil 26. a). Mekke, Suudi Arabistan, (URL-39, 2014), b). Carcassonne, Fransa, (URL-40, 2014), c). Einstein Kulesi, Berlin, Almanya, (URL-41, 2014)

Kültürel özellikler teknoloji, yaşam biçimi ve sanat gibi konuları içeren özelliklerden oluşmaktadır. Toplumun kültürel kimliği fiziksel çevreyle birlikte etkilerini gelecek kuşaklara aktararak kültürel bir miras olarak kent kimliğinin gelişimini etkilemektedir.

1.3.1.4. Sosyo-Ekonomik Kimlik Özellikleri

Bazı kentler o kentin yaşamasını sağlayan ve o kente adını veren işlevsel yönlerinin adı ile anılmaktadır. Bu işlevsel yönleri ile kentler, liman kenti, sanayi kenti, tarım kenti, ticaret kenti, maden kenti, turizm kenti, üniversite kenti, fuar kenti, eğlence kenti vb. olarak tanımlanmaktadır.

Tek tip fonksiyon ve iş alanının yoğunlaştığı kentlerde, kimlik bu fonksiyona göre anlam kazanmaktadır. Bu kentlere örnek olarak bazıları aşağıdaki gibidir (Çöl, 1998).

Sanayi kenti kimliği; Kocaeli kenti, tamamıyla sanayiye bağlı olarak ve o yönde gelişmiştir. Kentin gelişim nedeni sanayidir. Nüfus artışı, bugün kazandığı form ve kimlik sanayinin gelişimi sonucudur.

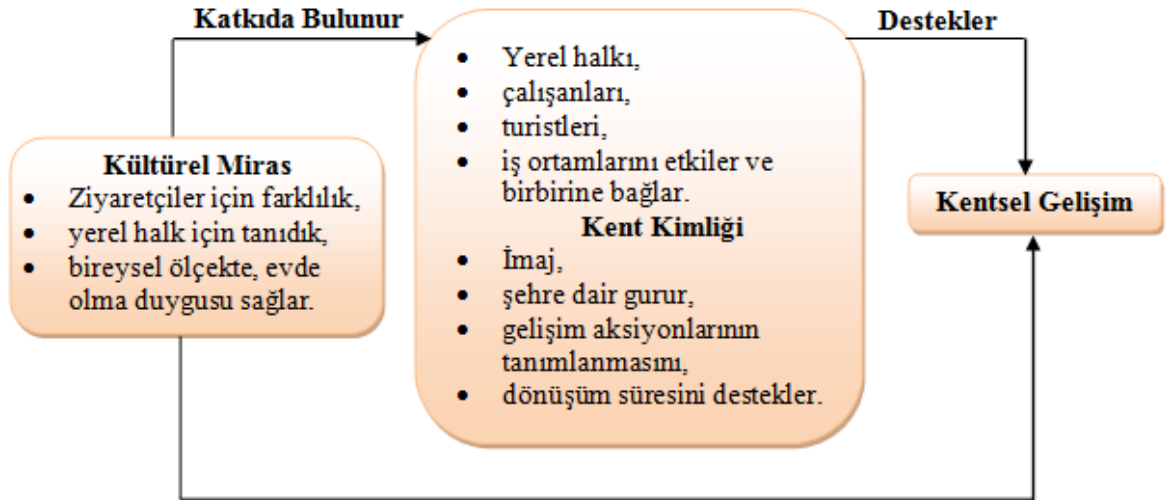
Üniversite kenti kimliği; Oxford, kentin ulaşım sistemi, mekansal yapısı ve diğer tüm oluşumları üniversiteye göre kurulmuştur. İngiltere'nin Cambridge kenti yine üniversite kenti kimliğinde olan bir kenttir. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, kentin hem geçim kaynağı sağlamasına, hem kentin gelişimine, hem de eğitim kenti unvanı kazanmasına neden olmuştur.

Turizm kenti kimliği; Antalya kenti, yaz ve kış mevsimlerinde, yerli ve yabancı turist akımına uğrayan kentin bugünkü konumuna gelmesindeki etken kuşkusuz turizm ve onun getirdiği kaynaklardır. Kent, günümüzde kazandığı kimliği elindeki doğal kaynaklar sayesinde kazandığı turistik yapıya borçludur.

durumunu ve kentte yaşam şeklini belirlemektedir. Bu anlamıyla kentlerin geçmişlerinden geleceğine sürekliliği sağlayan bağlantının en önemli kimlik ögesi olarak bireylerin bir topluluğa ve mekana ait olma gereksinimini cevaplamaktadır (Güley, 2001).

Kültür tanımı için bütün görüşlerin ortak yönleri, tinsel düşünsel ayırımı yapılmaksızın, toplum yaşayışını belirleyen her türlü öge ve etkenin kültür tanımı içine dahil edilmiş olmasıdır. Bu tanımlamalar doğrultusundaki en önemli bulgu, kültürün toplum kimliği ile eşdeğer bir nitelik olarak ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda toplumun hem tinsel, hem de düşünsel bütün varlık, yetenek ve özlemlerinin katılımı, o topluma ait kültürü, yani toplum kimliğine ilişkin en önemli ögesidir. Kentsel mekan da o toplumun dil, duygu düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerini yansıtmaktadır (Özer 1998). Kentsel kültür, belli yerleşim yerlerinin somut koşullarında, yerleşik düzende yaşayan toplulukların ekonomik, siyasal toplumsal düzlemlerdeki birlikte yaşam pratiklerinin tarihsel süreç içindeki birikimi ve birleşimidir. Kentsel kültür, içinde heterojenlikler taşımaktadır (Can 1999).

Kişilerin davranışları etkileyen kültür, kentsel merkezlerde gelişerek insan topluluklarının yaşamına anlam kazandırmaktadır. Kültürel kimlik, her kentin tarihi birikimleri ya da kültürel mirasları ve karşılıklı etkileşimleri sonucu kent kimliğini ve buna bağlı olarak da kentsel gelişim etkilenmektedir (Şekil 27).

Şekil 27. Kültürel miras, kent kimliği, kentsel gelişim ilişkisi, (Scheffler vd. 2013; aktaran Altuğ, 2010)

Zaman içinde gelip geçen birtakım bilgilerin (bilim gibi), insanlar arası davranışların (aile gibi), inançların (din gibi), öğretilerin (sanat gibi), kuramların (töre gibi) tümünü kapsayan kültür; dünya görüşü, değerler, imge/şema, yaşam şekli ve eylemlere kadar uzanan karmaşık bir bütündür (Rapoport, 1989). Örneğin; Brezilya'nın Rio de Janeiro kenti karnaval kenti (Şekil 28a) ve Viyana "vals" (Şekil 28b) kenti kimliği taşımaktadır.

Şekil 28. a). Rio de Janeiro karnavalı, Brezilya, (URL-42, 2014), b). Viyana, vals, (URL-43, 2014)

Türkiye de halk oyunları (Şekil 29a), mutfağı (Şekil 29c), halıcılık (Şekil 29b), çinicilik, bakırcılık, altın ve gümüş işleri, deri giysiler, dokumacılık vb. el sanatları; yöresel ezgileri, zengin ritimleri olan halk müziği; hemen her bölgede ayrı özellikler gösteren sivil mimari geleneği, yapı sanatı bütün bunlar, kültürünün yaşayan zenginlikleridir (Ekinci 1991).

Şekil 29. a). Halk oyunları, (URL-44, 2013), b). Halıcılık, (URL-45, 2014), c). Türk lokumu, (URL-46, 2014)

Liman Kenti Kimliği; Hollanda'nın Rotterdam kenti Dünya'nın en işlek ve geniş liman özelliği ile liman kenti özelliğine sahiptir.

Maden kenti kimliği; Avustralya'nın Broken Hill kenti maden kenti kimliğine sahip olan bir kenttir. Zonguldak kenti, kentte çalışan birçok insanın geçim kaynağı kömür madenleridir. Bu kaynak kentin kimliğine de yansımış olup, kentin gelişimi ve görünümü de bu şekilde belirlenmiştir.

Fuar Kenti Kimliği; Hannover, Almanya'da düzenlenen hemen hemen tüm bilimsel teknik ve sanatsal fuarların bu kentte yapılması kentin kimliğini kazanmasında önemli bir roldür.

Eğence Kenti Kimliği; Amerika'nın Las Vegas kenti eğence kenti olma özelliği ile anılmaktadır.

Başka bir ifade ile kentlerde baskın ekonomik faaliyetlere göre öne çıkan istihdam durumu kentin kimlik yapısını farklı şekillerde etkilemektedir. İstihdam yapısının farklı sınıflara dağılımı sonucu ortaya çıkan gelir durumu toplumsal anlamda farklı bölgeleşmeye sebep olmaktadır. Kişilerin veya grupların ekonomik durumları kimlik üzerinde önemli etkiye sahip olan bir kavramdır. Gelir durumu yüksek olan gruplar ile daha düşük olan gruplar kente yerleşim açısından farklı alanlarında toplanmaktadır. Buna örnek olarak İstanbul'un ekonomik gelir seviyesi yüksek olan kişilerin yoğunlaştığı Nişantaşı ve daha çok gelir seviyesi düşük olan kişilerin yoğunlaştığı Gaziosmanpaşa semtleri verilebilmektedir.

1.4. Kent Kültürü

Kent kültürü, mekan ve uzam boyutuyla kent bünyesinde yaşayan insanlarca, ortak bir paydaya istinaden üretilen maddi veya manevi değerlerin oluşum sürecidir. Burada önemli olan kente dair bir bellek oluşumu ve üretilen kültürel çıktılarının kentli insan vasıtasıyla anlamlandırılarak oluşudur. Bir başka görüşe göre ise kent kültürü, gelenek ve görenekleri farklı, değişik kültürlerden gelen kişilerin, bireysel hak ve sorumluluklarının bilincine vararak, yaşadıkları kente özgün görgü ve nezaket kuralları çerçevesinde bir arada yaşama kültürüdür. Her toplumun sahip olduğu kültür, dil, duygu, düşünce, sanat gibi yaşama olaylarının tümüdür.

Toplumsal olarak oluşturulan kent kimliğini, sosyal faktörler açısından etkileyen en önemli etken kültürdür. Kültür, kentsel yaşam kalitesini ve değerlerini, kentli olma

1.5. Kent İmajı / İmgesi

Kökünü Fransızca olan imaj kelimesi Türk Dil Kurumu Türkçe sözlükteki anlamına göre, duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri olarak tanımlanmaktadır ve imge sözcüğü ile eş tutulmaktadır. İmajın İngilizceden Türkçeye olan karşılığı imge olarak geçmektedir.

Algılama ile alınan bilgiler, biliş süreleri ile depolanmakta, sınıflanmakta ve korunmakta olup, herhangi bir ögeye ait tutulmuş bilgi, öge yokken çağrılmak istendiğinde, ögenin zihinsel gösterimi olan imgesi ile karşılaşılmaktadır (Özbilen, 1983).

Bireyin algıladığı çevre bir psikolojik yapılanma olup, öznel değerlendirmeyi içermektedir. Bu tür değerlendirmeler, çevre hakkındaki birey hislerinin bir çeşit belgeleri konumundadır. Çevreyi oluşturan bileşenler; sürdürülebilirlik, işlevsellik, sağlamlık, hoş olma, çeşitlilik, güzellik, emniyet ve canlılık olarak açıklanabilir (Bayramoğlu, 2010).

İmaj, insanın çevresi ile etkileşimi sonucu oluşan, duyu organları yoluyla zihinde toplanan ve burada anlaşılır bir hal aldıktan sonra bunların sözlü veya yazılı olarak ifade edilmesi şeklindedir.

Bell (1993), bir tasarımdaki görsel amacın, farklı düzenleri dengelemek ve doğal alanın anlamına uymak olarak değinmektedir. Aşağıda ki görsel tasarımlar üzerinde durmaktadır.

- Birlik İlkesi: Tamamlayıcı birlik, bütünle ilişkisi olan karşıtlıkların amaçlı kullanımını içermektedir.
- Çeşitlilik İlkesi: Çeşitliliğin birlik ilkesi ile denge içinde olmasının gerekliliği, çok fazla çeşitliliğin ise görsel karmaşaya sebep olduğu durumunu içermektedir.
- Doğal Mekanın Ruhuna İlişkin İlke: Bir yerin diğerine göre özel ve eşsiz kalitede olmasını içermektedir.

Bireyin psikolojik olarak çevreden farklı beklentileri olmaktadır. Bu bağlamda bireyi optimum düzeyde memnun edici bir çevre tasarlanmalıdır. Stefanou (1992), bireyi psikolojik olarak etkileyen çevresel özellikleri aşağıdaki gibi sıralamaktadır.

- İmaj oluşturabilme
- Okunabilirlik
- Anlamlı olma
- Çağrışım oluşturabilme
- Özgünlük

- Mevcut çevreye uyum
- Çevresel öğelerin birbirleriyle uyumu
- Çevrenin öğelerinin çeşitliliği

Kent imajı, kent kimliğinin tanımlanmasında en önemli faktördür. İnsanların duyuvar yoluyla zihninde oluşturduğu izlenimlerdir. Kimlik, mevcutta olan gerçeğin yansıması imaj ise mevcutta olan gerçekliğin dışarıdan algılanması olarak ayırt edilebilir. İmaj kişisel duygulara göre farklılık göstermektedir.

Kent imajı, insan-kent etkileşimi sonucu kentin insan beyninde bıraktığı kalıcı iz olarak tanımlanmaktadır. Kentsel imaj, kent kimliğini oluşmasında ve tanınmasında etkili olan, kent yaşantısının kişilerde bıraktığı duyuvar ve düşünsel izlerdir. Kentsel mekanın insan üzerinde algılama ile yarattığı izlenim, ona yüklenen anlamlar ve semboller olarak açıklanabilir. Özet olarak kentsel kimliği sunan, gösteren, kentsel imgenin ise algılanan, görülen olduğu söylenebilmektedir (Deniz, 2004).

Kentsel mekanlarda etkileşim halinde bulunan insanlar, bu mekanlardan edindikleri duyumlar, aldıkları mesajlar ve kişisel deneyimleri sonucunda zihinlerinde çevresel imajları oluşturmaktadır. Kentte bulunan herhangi bir eleman (yol, sokak, bina vb.) insanların zihinlerinde bıraktığı duyuvar ve düşünsel izler çevresel imaj oluşturmaktadır. Bu da kent kimliğinin tanımlanmasında önemli bir adım olarak görülmektedir.

Çevresel imaj, bir mekanla ilgili olarak önceki bir algılamadan, zihinde oluşan bir sözcükle, görülen bir şeyle ya da bir kimseyle çağrıştıran zihinsel betimlemedir. Fiziksel dış çevrenin genelleştirilmiş bir zihinsel resmi olarak tanımlanır. Bu imge, hem o andaki duyuvarın, hem de o çevre ile geçmiş deneyimlerin ürünü olup, edinilen çevresel bilgileri yorumlama ve davranışları yönetmede dayanak olarak kullanılmaktadır (Lynch, 1960).

Kent imajı, kişiden kişiye farklı algılanmakta veya yorumlanmaktadır. Kişisel bir algıdır yani öznedir. Örneğin İstanbul'un kişilere ne ifade ettiği sorulursa kimileri cami ve minarelerinden, kimileri boğazından, kimileri Kız Kulesi'nde ya da özel bir mekandan bahsedebilmektedir. İmaj her insanın duyu organları ile zihninde farklı oluşturduğu özel bir görsel bütünlük olabilmektedir. İstanbul tarihi bir yarımada olarak cami minarelerinin etkileri ile güçlenen bir kıyı silüeti kent kimliğinde ve kent imajında çok önemli bir yere sahiptir (Şekil 30).

Şekil 30. Kent imajı, İstanbul silüeti, (URL-47, 2013)

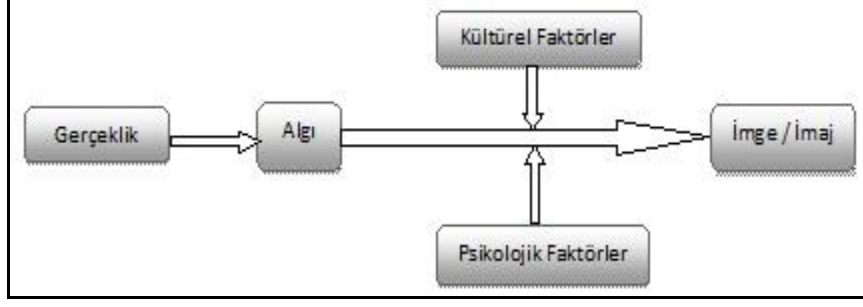
Kent silüetleri, kent kimliğini kompozisyon bütünlüğü içinde görünür hale getirmektedir. Kent silüeti, kentin kimlik özellikleri arasında yer alırsa, tarihi ve kültürel birikimi yansıtan ve tasarım değeri yüksek nitelikte bir görsel bütünlük oluşturmaktadır. Kent silüetleri, kentsel çevrenin, akılda kalıcı görsel etkisinin yaratılması için referanslar sunmaktadır (Bostancı ve Ocakçı, 2009).

Kent silüetleri, kentin kimlik özelliklerini bütünsel olarak görünür hale getirir. Kentlerin kimlik özellikleri arasında yer alan kent silüeti, tarihi, kültürel ve mimari birikimi yansıtan görsel bir bütünlük oluşturmaktadır. Kent silüetleri sürekli değişim gösteren kentsel dokulardır. Kentsel estetiğin değerlendirilmesi için kent silüetleri kentsel bütüne ilişkin farklı referanslar sunabilmektedir. İlave olarak bir kentin kimliği ve imajı hakkında bize görsel bir birikim sunabilmektedir.

Rapoport (1977)'a göre çevresel imaj, bireylerin deneyimlerine dayalı olarak çevreyi algılaması sonucunda, nesnelere zihinde biçimlenerek bir şemaya dönüşmesi süreci olarak tanımlanmaktadır.

Her mekan farklı anlamlar içeren kimliğe ve imaja sahip olmaktadır. Kimlik objektif bir yaklaşımla bir yerin gerçekte nasıl olduğunu tanımlarken, imaj kimlik ile bireysel algılamının sonucu oluşan yeni bir değer olarak algılanmaktadır (Montgomery, 1998). İmaj, mekana yönelik duygu ve düşüncenin zihinde belirgin bir şekil aldıktan sonra duygusal ve izlenimsel olarak ifade edilme şekli olarak yorumlanabilmektedir.

Luque-Martinez vd. (2007), kentsel imge bireyin önceden aldığı fiziksel ve sosyal uyarılar sonucunda oluşan ve kenti açıklayan sıfatlar bütünü olarak tanımlamakta ve kentin kazanması istenilen imge ve bunun sağlanması için gerekli olan yöntemlerin belirleyebilmesi için mevcut imgenin tanımlanması gerekmektedir (Altuğ, 2010) (Şekil 31).

Şekil 31. Çevresel imgenin oluşumu, (Göregenli, 2005)

Lynch (1960), çevresel imgeyi kimlik, yapı ve anlam olarak üç bileşene ayırmaktadır. Bunlar birbirleri ile yakından ilgili olmakla beraber bazı farklılıklara sahiptirler. Bir imge mevcut çevrenin kişisel yoruma dayalı olarak tanımlanmasını, böylelikle diğer şeylerden ayrılmasını ve bir varlık olarak kabul edilmesini gerektirir. Böylelikle kimlik ortaya konulmuş olur. Kimlik kişi çevre etkileşimi neticesinde, çevrenin özgün ve belirgin karakterini oluşturan niteliklerin farkında olunması ile belirlenir. Kimliği belirleyen birey, oluşturan ise çevresel özelliklerdir. Anlam, çevrenin sunduğu görselliği, bireyin duygusal algısıyla kavraması sonucu belirlenen etkileyici özelliklerden oluşmaktadır. Çevrenin kimliği, toplumun farkına vardığı çevresel değerlerden oluşmaktadır. Çevrenin imgesi ve anlamı ise, bireyin çevreyi kendi yorumuna ve algısına bağlı olarak belirlenmektedir.

Özbilen (1983) çevresel bilişi (biliş haritaları); imgeler, şemalar ve çevrenin bir parçasının bilişsel gösterimleri içinde kurulması nedeniyle toplumun kendini yönlendirmesi ve çevreyi kullanması, onların aralarındaki ilişki, sınıflanmış çevre içerisindeki öğeler ile ilişkili kılındığını tanımlamakta ve insanın beyinde oluşan zihinsel haritalar önemli bir mekan tanımlama sistemi olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda kenti tanımlayan mekanlar üzerinde insanların zihninde oluşturduğu çevresel bilişleri ile imaj haritaları oluşturulabilmektedir.

Rapoport (1977)'e göre; çevrenin algılanması, bilinmesi ve değerlendirilmesinin sürekliliği, çevrenin duyu organları ile hissedilmesi, çevrenin algılanış biçiminin anlaşılması ve çevrenin niteliklerinin tanınması sonucunda, seçim yapma, karar verme süreci olarak belirtilmektedir. Kişi bulunduğu çevreyi, duyu, düşünce, yaklaşımlar, izlenimler doğrultusunda tanımlamakta ve çevreye özgü anlık ya da uzun süreli algı oluşturmaktadır.

İnsan-çevre etkileşimi içinde; insan, çevrenin sunduklarını çevre bileşenlerini ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda kişisel ve kültürel filtrelerden geçirerek fark eder, seçer, önceden kazanılmış bilgilerle birlikte basitleştirilmiş bir biçimde bellekte birleştirir, zihinde organize eder, tamamını şematik bir kurgu içine yerleştirir, anlamlandırır ve böylece o çevreye ait bir imaj edinir (Birlik, 2006). Her kentin sahip olduğu kimliği belirgin bir imaja sahiptir. Kent imajı, kentin bıraktığı duyuşsal ve düşünsel izlenimlerdir ve bu izlenimler de kent kimliğinin tanınmasındaki en önemli belirleyicilerdir.

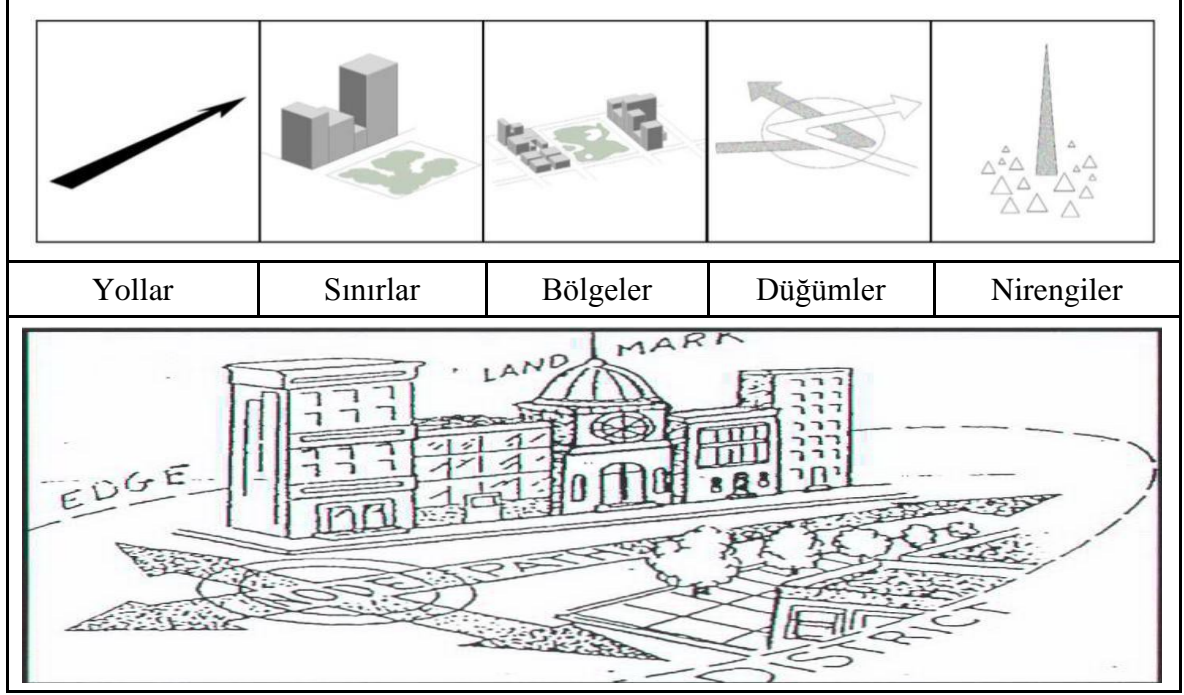
Bir kentin hem fiziksel yapısının hem de içerdığı yaşam tarzlarının yarattığı değerler bütünü olarak tanımlanan kent belleğinin, mekansal yapıların tarihsel süreklilik içinde bütün dönemlerini ve bunların birbirleriyle ilişkilerini incelemeye çalışan okumalarla önemli bağlantısı bulunmaktadır (Olgun, 2009).

Kentlerin görsel niteliğinin belirlenmesinde okunaklılık oldukça önemli bir kavramdır. Kentin kendisi aracılığı ile kısımlarının tanınacağı ve tutarlı bir doku içinde belirleneceği anlamındadır. Kent, okunaklı ve tanımlanabilir sembollerle bir doku oluşturup sembollerle kavranabilmelidir. Böylece okunaklı bir kent; bölgeleri, sınırları, yolları kolayca ayırt edilebilen ve bütünlüklü bir doku içinde gruplandırılabilen bir alan konumunda olacaktır. Herhangi bir gözlemcide güçlü bir imge yaratma özelliği taşıyan fiziksel objenin niteliği “imgelenebilirlik” olarak tanımlanabilmektedir. Çevrenin imgesinin canlı bir şekilde tanımlanabilmesini, sağlam yapılandırılmasını ve son derece kullanışlı biçimde kullanılabilmesini sağlayan şeyler biçim, renk veya düzenlemelerdir. Nesnelerin yalnızca görme duyusuna değil, diğer duylara da keskin ve yoğun biçimde verili oldukları durumlarda buna okunaklılık ya da görünürlülük de denebilmektedir (Lynch, 2010). Bu iki kavrama da sahip kent her durumda daha anlaşılır, okunaklı ve görünür durumda olacaktır. Birbiri ile bağlantısı açıkça görülebilen, sürekliliği kesilmeyen bir model olarak zaman içinde kavranabilmektedir. İnsanlar böyle bir kentte yönünü düzgünce bulabilmekte ve çevresini rahatça değerlendirebilmektedir. Venedik kenti imgelenebilirliği yüksek bir kent olarak gösterilebilmektedir.

1.5.1. Kent İmaj Öğeleri

Lynch (1960), kentsel imaj öğelerini bölgeler (districts), yollar (paths), düğüm noktaları (nodes), kenarlar (edges) ve nirengi noktaları (landmarks) olarak sınıflandırmaktadır (Şekil 32). Lynch (1960) kent dokusunun karmaşık bir yapı olduğunu

ve üzerinde çalışma yapılabilmesi için kentin görselleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Böylelikle ortaya çıkan üründe kentteki sorunları ve olanakları görmek, anlamak, yorum yapmak kolaylaşacaktır. Kent imgesi kuramına göre, kentsel çevre beş ana elemandan yola çıkılarak görselleştirilmektedir.

Şekil 32. Kentin imaj elemanları, (Lynch, 1960)

Lynch (2010) kentsel imaj oluşumunda ele aldığı yollar, bölgeler, odak noktaları, sınırlar ve nirengileri aşağıdaki gibi yorumlamaktadır.

- Yollar (Path)

Yollar, insanların alışkanlıklarına ve olanaklarına bağlı olarak hareket ettiği, kullandığı kanallardır. Bunlar; sokaklar, caddeler, yaya yolları, koşu yolları, toplu taşıma güzergahları, kanallar gibi kentte iz bırakan öğelerdir. Çoğu insan için bu öğeler baskın imge şeklinde algılanabilmektedir. İnsanlar hareket halindeyken kenti gözlemleyebilir ve bu yollar üzerinde diğer çevresel öğeler ile de ilişki kurabilmektedir. İstikametleri ve başlangıç noktaları net bir şekilde bilinen yollar daha güçlü bir kimliğe sahiptir.

Yollar, sadece hareketlerin yer aldığı fiziksel alanlar değil, aynı zamanda sosyal yaşamın gerçekleştiği kamusal mekanlardır. Cadde, sokak, otoyol, yürüme yolu, hatta küçük bir dağ yolu bile imgeyi oluşturan önemli özellikler olarak ortaya çıkmaktadır.

Paris'in en güzel caddesi olarak bilinen Champs Elysees Caddesi (Şekil 33a), cadde boyunca konumlandırılmış parklar, sosyal aktivite alanları, lüks butikler, kafeler ve restoranlar ile kentin cazibe merkezi konumdadır. Aynı şekilde İstiklal Caddesi (Şekil 33b) Türkiye'nin hatta tüm dünya tarafından da en tanınmış cadde unvanı ile kentin bir yol imajı konumundadır. İçinde birçok alış-veriş mağazaları, konsolosluk binaları, sanat galerileri, sinema vb. birçok sosyal ve kültürel değerleri bir arada bulunduran kentsel imaj noktasıdır.

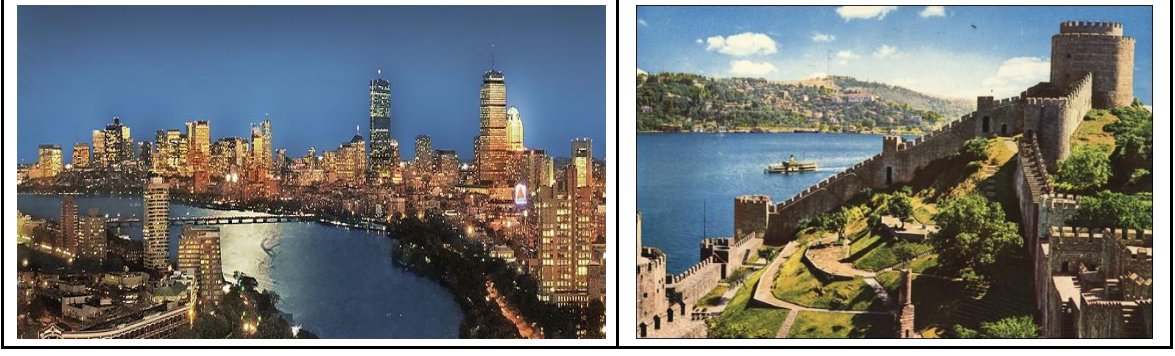

Şekil 33. a). Champs Elyseec Caddesi, Paris, Fransa, (2013), b). İstiklal Caddesi, İstanbul, Türkiye, (URL- 48, 2013)

- Sınırlar/Kenarlar (Edges)

Ulaşım aksları gibi kullanılmayan doğrusal (lineer) öğelerdir. İki bölge arasında sınır işlevi görmektedirler. Sınırlara kıyıları, demir yolları, gelişme bölgesi sınırları ve duvarlar örnek olarak verilebilmektedir. Yatay koordinattan çok dikey iz düşümlerdir. Bu tür sınırlar bazı noktalarda geçişler veren, iki bölgeyi birbirinden ayıran ve iki bölgeyi birleştiren bağlantılar olabilmektedir. Bu tür öğeler çoğu kişiler tarafından yön bulma eylemi olarak kullanılmaktadır. Ana hatları su veya duvarlarla belirlenmiş kentlerdeki gibi genellenmiş alanları bir arada tutan kenar öğeleri önemli oluşumlardır. Sınırlar içine girilebilen ya da girilemeyenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Etkisi güçlü olan kenarlar sürekli bir forma sahiptirler ve geçit vermezler. Lynch (2010), Boston'daki Charles Nehri (Şekil 34a) bütün bu özellikleri taşıyan en iyi örneği teşkil ettiğini savunmaktadır. Bura da doğal bir sınır elemanı olarak nehir kenti ikiye bölmekte ve kentte oluşan her türlü gelişim buna bağlı olarak bir kimlik özelliği oluşturmaktadır.

Şekil 34. a). Charles Nehri, Boston, A.B.D., (URL-49, 2013), b). Rumeli Hisarı, İstanbul, Türkiye, (URL-50, 2013)

Duvarlar tarih boyunca savunma amaçlı olarak kullanılan sınır elemanlarıdır. Bunlar bazen nehirler ve kıyı şeridi gibi doğal sınırlayıcılar ile birlikte kullanılan sınır elemanları olabilmektedir. Örnek olarak Tarihi Rumeli Hisarı (Şekil 34b) bugün de hala ayakta durabilen düşey bir sınır elemanı konumunda kentin önemli bir imaj elemanı olarak gösterilebilmektedir

- Bölgeler (District)

Bölgeler iki boyutlu olarak algılanan ve kentin orta veya büyük ölçekli kısımlarını oluşturmaktadırlar. Bu yönüyle de diğer öğelere nazaran daha büyük kent parçaları şeklinde oluşturmaktadırlar. İçine girildiği anda kolayca ayırt edilebilen özgün bir karakter sergilemektedirler. Kolay hatırlanan, benzer öğelerin bir arada bulunduğu, yapay ve doğal özellikleri karakterize etmektedir. Herhangi bir kesimi (semt, mahalle vb.) içine almakta, ayırıcı bileşenleri ile kendine özgü tanımlanabilir kimliğe sahip, homojen bir dokuya sahiptirler. Aynı zamanda dışarıdan görülebilen sınırlar içerebilmekte ve dışsal referanslar içinde kullanılabilirler. Fiziksel karakterin yanı sıra bölgeler ses, koku, karmaşıklık ve hatta hangi kent olduğu da kentsel bölgeleri tanımada yardımcı olurlar.

Şekil 35. Grand Place, Brüksel, Belçika, (URL-51, 2013)

Grand Place (Büyük Meydan), bu bölgenin kültürel ve toplumsal özelliklerini yansıtan, mimari ve sanatsal özelliklerin çok başarılı karışımının bir örneğidir. Bu alanda yılın belli dönemlerinde çiçek motifleri ile çiçek süslemeleri yapılmaktadır. Mimari özelliklerinin doğası ve kalitesi, halka açık bir alanda sergilenmesi bu bölgenin bir imaj noktası haline gelmesine sebep olmuştur (Şekil 35).

- Düğüm/Odak Noktaları (Nodes)

Kişinin kentte bir noktadan diğerine yol alırken kullandığı, pek çok etkinliğin kesiştiği, kentin yoğun, stratejik, vurgu noktalarıdır. Bunlar kavşak, meydan, köprü, istasyon, kesişme-değişme noktaları ve bir yapıdan diğerine akış noktaları olabilir. Büyük meydanlar, genişletilmiş doğrusal alanlar veya tüm merkez bölgesini kapsayan büyük alanlar olabilmektedirler. Bu yönleri ile odak noktaları ismini almaktadırlar. Düğüm noktaları köşe başı faaliyetlerini barındıran veya kapalı bir meydanı oluşturan alanlar olarak fiziksel özelliklerin ve kullanımların yoğunlaştığı alanlar olma özelliği taşımaktadır. Bazı düğüm noktaları da sembol olma özelliği kazanan merkezler niteliğindedir. Böyle özellikler gösteren düğüm noktaları merkez ya da göbek denilebilmektedir. Çevre ulusal veya uluslararası bir ölçekte değerlendirildiğinde, kentin kendisi de bir odak noktası olma özelliği taşıyabilmektedir. Düğüm noktaları her durumda imajın en güçlü ögesi olarak her imajda bulunabilir.

Şekil 36. a). The Puxi Viaduct, Şanghai, Çin, (URL-52, 2013), b). Trafalgar Meydanı, Londra, (URL-53, 2013)

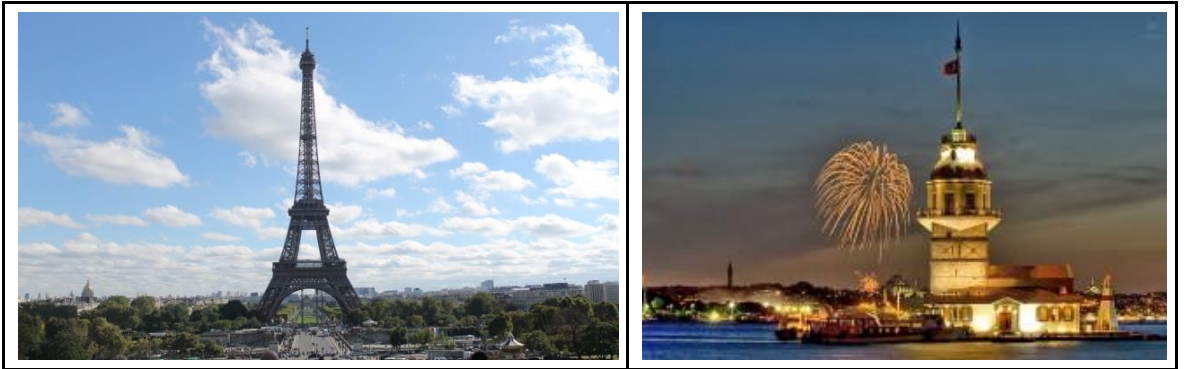
Günde binlerce aracın geçtiği dünyanın en işlek ve geniş yol değiştiren kavşağı The Puxi Viaduct kentin önemli düğüm noktası konumundadır (Şekil 36a). Trafalgar meydanı;

kavşak, yol, düğüm ve kentin ünlü landmarkı olarak bilinen “big beg çanı” gibi imaj öğelerinin toplandığı bir odak noktası konumundadır (Şekil 36b).

- Nirengiler/İşaret Öğeleri (Landmarks)

Nirengiler, insanların içine giremedikleri, fiziksel olarak tanımlanabilen harici öğelerdir. Dışsal öğeler olarak algılanan noktasal referanslardır. Bağlam içerisinde kolayca hatırlanan biricik ve tek bir öğe konumundadır. Bunlar kolaylıkla tanımlanabilen bir bina, bir işaret tablosu, bir dükkan veya dağ gibi doğal ya da yapay bir oluşum olabilmektedir. Bunlar sahip oldukları belirgin özelliklerinden dolayı birçok obje arasından rahatça görülebilir veya ayırt edilebilir. Belli referans noktalarına göre kentin çoğu noktasından algılanabilmektedir. Kentin içinde veya uzakta da olabilirler. Bu noktalar kenti sabit bir nokta haline getirerek kenti simgeleştirebilir ve insan kendini bu noktaya göre konumlandırabilir. Kentin kuleleri, kubbeleri, yüksek tepeleri gibi sabit noktaları ve hatta güneş gibi hareketli bir nokta bile kenti sembolize etmede söz konusu olabilir. Diğer işaret öğeleri ise yerel ve sınırlı bölgelerde bulunan, çeşme, işaret levhaları, dükkan önleri, ağaçlar, kapı kolları ve buna benzer diğer detaylardan oluşabilmektedir. Sonuç olarak, nirengiler (landmarks) yapının ve kimliğin anlaşılması konusunda ipuçları olarak kullanılabilir ve mekan daha tanıdık hale gelmeye başlanarak kullanırlıkları artmaktadır.

Ulusal olarak Fransa'nın sembolü haline gelmiş Eyfel Kulesi kentin önemli bir imaj öğesi olan landmark konumundadır (Şekil 37a). Benzer şekilde boğazın incisi olarak adlandırılan Kız Kulesi İstanbul kentinin bir landmark öğesi olarak kentin önemli bir kimlik elemanıdır (Şekil 37b).

Şekil 37. a). Eyfel Kulesi, Paris, Fransa, (2013), b). Kız Kulesi, İstanbul, (URL-54, 2013)

İşaret öğeleri pek çok noktadan görülebilir hıza ve yükseklik bakımından etrafındaki unsurlara karşı tezatlık oluşturmalıdır. Bunlar bir yapı, kule, anıt, heykel, ağaç, pano vb. unsurlar olabilir. Kentin bütünü ile uyum içinde olan kütleli imgedir. Yön ve mesafe bulmada başlangıç noktası, kolaylıkla fark edilebilir olma, tek ve özel görünümü ile kenti simgeleme gibi birçok işlevsel özelliğe de sahiptirler. Kentin belirgin imgesi konumuna geldiği zaman o kentin önemli bir kimlik elmanı olabilmektedir. Kentin kimlik ve strüktürünün oluşmasında önemli bir kent öğesidir. Fiziksel gerçekliğin imgesi, gözlenen alanın şartlarına göre bazen değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, bir otoyol sürücü için yol öğesi olarak algılanırken, bir yaya için sınır öğesi olarak algılanabilmektedir. İşaret öğeleri, başka etkenler ile desteklenmeyip yalıtılmış biçimde var olabilirler. Büyük ve eşsiz işaret öğeleri dışında kalan öğeler zayıf birer referans noktasıdır. Tek bir trafik lambası ya da sokak ismini bulabilmek daha zor olmaktadır.

Kentin imaj öğeleri birbirlerini destekleyebilir, birbirleri ile uyumları etkilerini güçlendirir veya çelişerek kendilerini yok edebilirler. Muazzam bir işaret öğesi yakınındaki küçük bir bölgeyi gölgede bırakarak zayıf hale getirebilir. Doğru konumlandırılmış bir işaret öğesi ise bir çekirdeği iyileştirip güçlendirebilir. Öğeler arsında boyutları ile öne çıkan bölgeler, çeşitli yolları, kesişim noktalarını ve işaret öğelerini içinde barındırır ve bu öğeler ile de ilişkilidir. Bu şekilde içsel olarak yapılandırmasının yanı sıra bütünü zenginleştirerek ve karakterini derinleştirerek bütünün kimliğini güçlendirir (Lynch, 2010). Bu durumda kentsel imaj elemanları birbirleri ile ilişki içerisindedirler. Bölgeler yollar ile bölünmekte, düğüm noktaları ile yapılanmakta, kenarlar ile sınırlanmakta ve nirengiler ile simgelenmektedirler.

1.6. Kentin Kimliksizliği

Moore (1962)'ye göre, bütün kentler dünya üzerinde farklı konumlara ve farklı niteliklere sahiptirler. Bu farklı konum ve özellikler kentleri birbirinden ayıran ve onlara ait bir özellik kazandıran bir durum oluşturmaktadır. Kent içinde yaşayan insanların davranışları, inanışları ve kültürleri, tarihi geçmiş, kentteki binalar, kentte bulunan her şey bir anlama sahip olmalıdır. Bu anlam o kentin aynı zamanda ruhunu da yansıtmaktadır. Kente ait bir ruhun olmadığı durumlarda kentin kimliksizliğinden bahsedilebilir (İlgar, 2008).

Kimliksizlik kendini hem yerleşme hem de yaşam boyutunda göstermektedir. Yerleşme açısından görülen yabancılaşma, bir parçalanma ve bölgeleşmedir. Yaşamsal olarak da yaşamın metalaşması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kentlerdeki en büyük sorun kimliksizleşme sorunudur. Kentlerin çoğu sahip olduğu kimliği ya kaybetmekte ya da yeni kimlikler üretememekte ve bunun sonucu olarak belirsizlikler yaşamaktadır. Kentlerde ki bu kimlik sorunu kentin ekonomik, fiziksel ve kültürel her boyutunda yaşanılmakta ve bu durumda kentte yaşayanlara kente karşı bir yabancılaşma hissi vermektedir. Yabancılaşma hissi ile bireyin kente kattığı anlam ve bireyin kentten anladığı anlam ilişkisi azalmakta ve kente ait olmama hissini doğurmaktadır (Can, 1999).

Toplumlarda, bireylerin simgesel ve anısal değerleri güncel yaşamlarında rol oynamaktadır. Ancak, ekonomik zorlamalarla her geçen gün çehresi değiştirilen fiziksel çevre, kimliğini yitirirken yeni oluşturulan da toplumdaki kopuk ve karışık bir düzende gelişmektedir. Kısacası çevre simgesel değerlerini yitirirken referans olma gücünü de kaybetmektedir (Özbilen, 1983).

Günümüzde kentler için kimliksizleşme, tekdüze olma gibi nitelendirmeler ile kimlik konusu tartışılmaktadır. Kent kimliğinin sürdürülebilmesi için kente ait özelliklerin korunması ve sürekli olması gerekmektedir. Bu bağlamda her kentin mevcut ve geçmişten gelen kimlik öğeleri sorgulanmalı ve çağdaş gereksinimlerden dolayı değişim söz konusu ise de kentin geçmiş, bugün ve gelecek kimliğinin korunarak sürdürülmesi hedeflenmelidir (Öçal, 2008).

Kentsel kimlik, sanayi öncesi dönemlerde korunabilen ve sürekliliği sağlanabilen önemli bir niteliğe sahipti. Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan plansız gelişmeler sonucunda ortaya çıkan ve giderek artan düzensiz karmaşık yapılaşmalar, bir yandan fiziksel çevrenin olumsuz yönde değişmesine öte yandan bu çevre içinde yer alan tarihi birikimlerin hem modern yapılaşmalar altında ezilerek hem de yok olarak kentsel doku üzerindeki belirginliğin azalmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak özgünlükleri ile farklılaşan ve kentlere kimlik kazandıran tarihi çevreler, sit alanı koruma altına alınmış olsalar dahi, giderek daha çok birbirlerine benzemeye başlamışlardır. Bu bağlamda kimliklerini hızla yitiren kentlerin aşağıdaki olguların etkisi altında kaldığı ve değişime uğradığı söylenebilmektedir (Birlik, 2006).

- Doğal afetler
- Teknolojik gelişim
- işlevsel eskime

- çarpık kentleşme
- küreselleşme
- Demografik değişim
 - yerleşim ölçeğinde
 - toplumsal ölçekte
- İdari yaptırımlar
 - halkın bilinçlenmesi
 - maddi imkansızlıklar
 - uzmanlaşma ve iş bölümü
 - kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları
 - tek yapı ölçeğinde koruma
 - planlama ve uygulama kararları
 - restorasyon süreci
 - imar affı
 - yeni tasarımlar
- Vandalizm
 - savaş
 - kundaklama

Modern çağın getirdiği farklılaşma ile eskiyi ya da doğalı yok etmesi sonucu kimlik olgusu oluşmamakta veya kaybolmaktadır. Aynı zamanda ranta dayalı ekonomik politikalar sonucu da oluşturulan yeni tasarımlar birbirini taklit etmektedir. Bunun sonucu olarak da birbirine benzeyen yapılaşmalar oluşmaktadır. Aşağıdaki şekilde birçok tarihi dokuya sahip olan İstanbul kentinin giderek gökdelenlerle çevrelenmiş kent formu dokusu dönüşerek tarihi kimliğinin arka plana itildiği açıkça görülmektedir. Gökdelenlerin gölgesinde tarihi silüet giderek yok olmaktadır (Şekil 38a ve 38b).

Şekil 38. a). New York'un gökdelenleri, A.B.D., (URL-55, 2014), b). İstanbul, (URL-56, 2014)

Kişilerin tarihi ve kültürel değerlerinden uzaklaşması, çarpık kentleşme sonucu tarihi dokusunu bozması, kaybetmesi ya da koruyamaması kentin kimliğini yok olmasına, kaybolmasına sebep olmaktadır. Ayrıcalıklı, özgün, bir dokuya sahip olamamaktadır. Böylece özgünlükleri ile farklılaşan ve kentlerin kimliklerine büyük katkı sağlayan tarihi alanlar korunamamaktadır. Kimliksizleşme sorunu doğal afetler, teknolojik gelişim, çarpık kentleşme, küreselleşme, idari yaptırımlar, nüfus artışı, vandalizm gibi olguların etkisi altında kalmakta ve değişime uğradığı söylenebilmektedir. Mevcut kimliği ve kent bütünü göz ardı ederek kentin her türlü doğal ve yapay kimlik bileşenleri üzerine baskı oluşturmakta ve kentin kimliksizliğine yol açmaktadır. Herhangi bir anlam ifade etmeyen kimliksiz kentlerde yaşayan insanlar için kent sadece içinde bazı etkinliklerin yapıldığı, yaşamlarının gerekliliği için bazı fonksiyonları sağlandığı alanlar olarak görülmektedir. Ancak insanlar yaşadığı alan ile her anlamda anlamsal bağlantılar kurabildikleri, anlamsal değerler yükleyebildikleri ve bu değerler ile aidiyet hissederek duyarlı hale geldiklerinde o alan, bir anlam kazanmakta ve bir kimliğe sahip olmaktadır.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Materyal

Araştırma alanı, Trabzon Ortahisar Merkez İlçesi'nde ve Trabzon kentinin en önemli kentsel bölgesini oluşturan ve kentsel sit alanı konumunda olan Ortahisar Kaleiçi Bölgesi oluşturmaktadır. Araştırma alanı materyalini araştırma alanı ile araştırmada kullanılan her türlü materyal oluşturmaktadır. Çalışma alanı, Gülbahar Hatun Mahallesi, Ortahisar Mahallesi ve Çarşı Mahallesi'ni kapsamaktadır. Bu bölgede oluşturulan çalışma aksı, Gülbahar Hatun Mahallesi Atapark İnönü Caddesi'nden başlayarak Çarşı Mahallesi - Tabakhane Köprüsü ve Mimar Sinan Cadde aksının birleşimlerini kapsamaktadır.

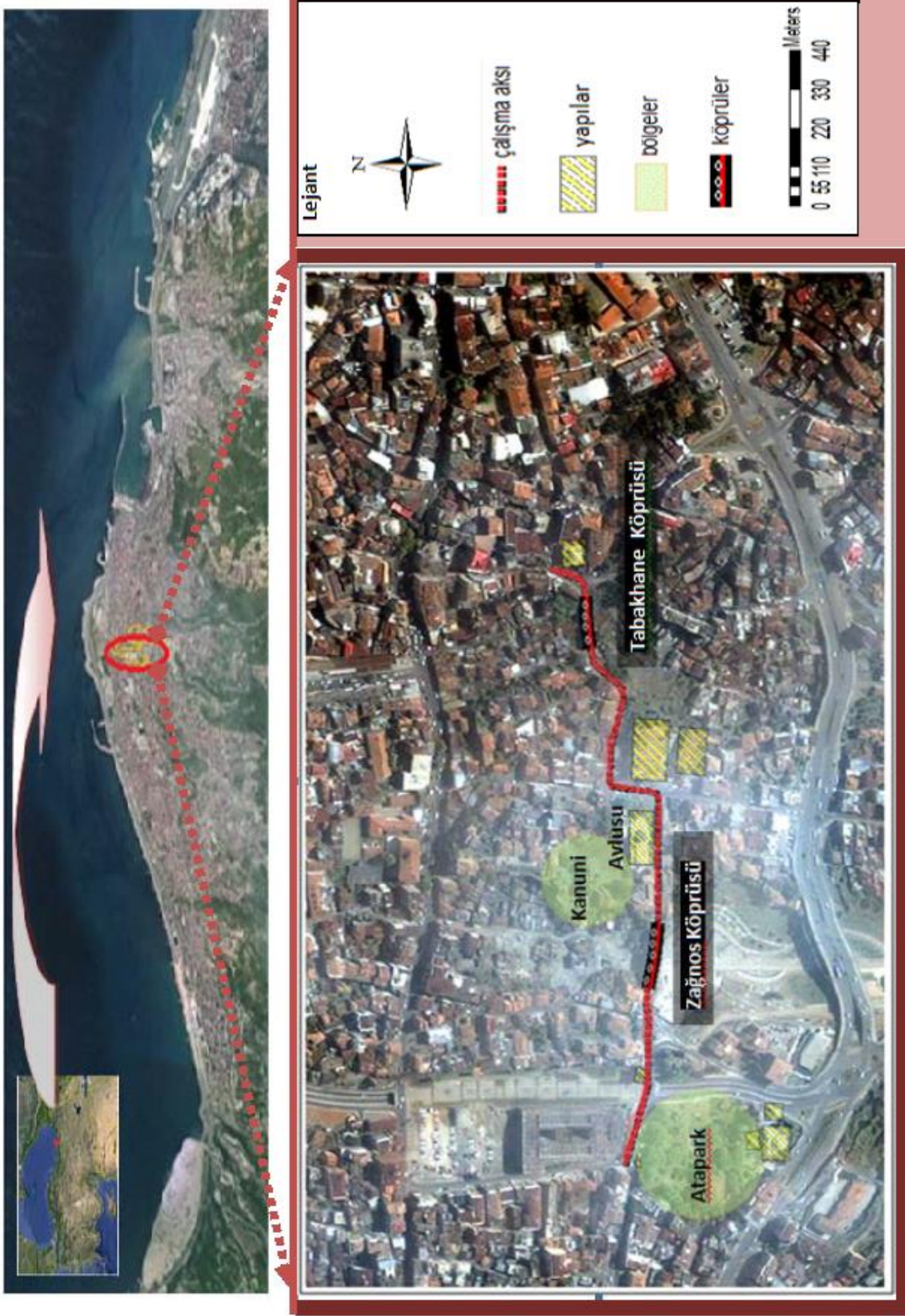
Ortahisar bölgesinin çalışma alanı olarak belirlenmesinde,

- Merkez ilçede yer alması,
- Kentin tarihi açıdan ilk çekirdek yerleşim bölgesini oluşturması,
- Tarihi ve turizm açısından bir çekim merkezi olması,
- İçerisinde pek çok farklı dönemlere ait tescilli ve anıtsal nitelikte yapı barındırması ile kentsel sit alanı olarak korunma statüsüne sahip olması,
- Birçok çevresel ve toplumsal yapay kimlik bileşeni sunması,
- Kentin iki büyük vadisi olan Zağnos ve Tabakhane Vadisi üzerinde bulunması,
- Yeni belediye binasının bu bölgeye taşınması, etkili olmuştur.

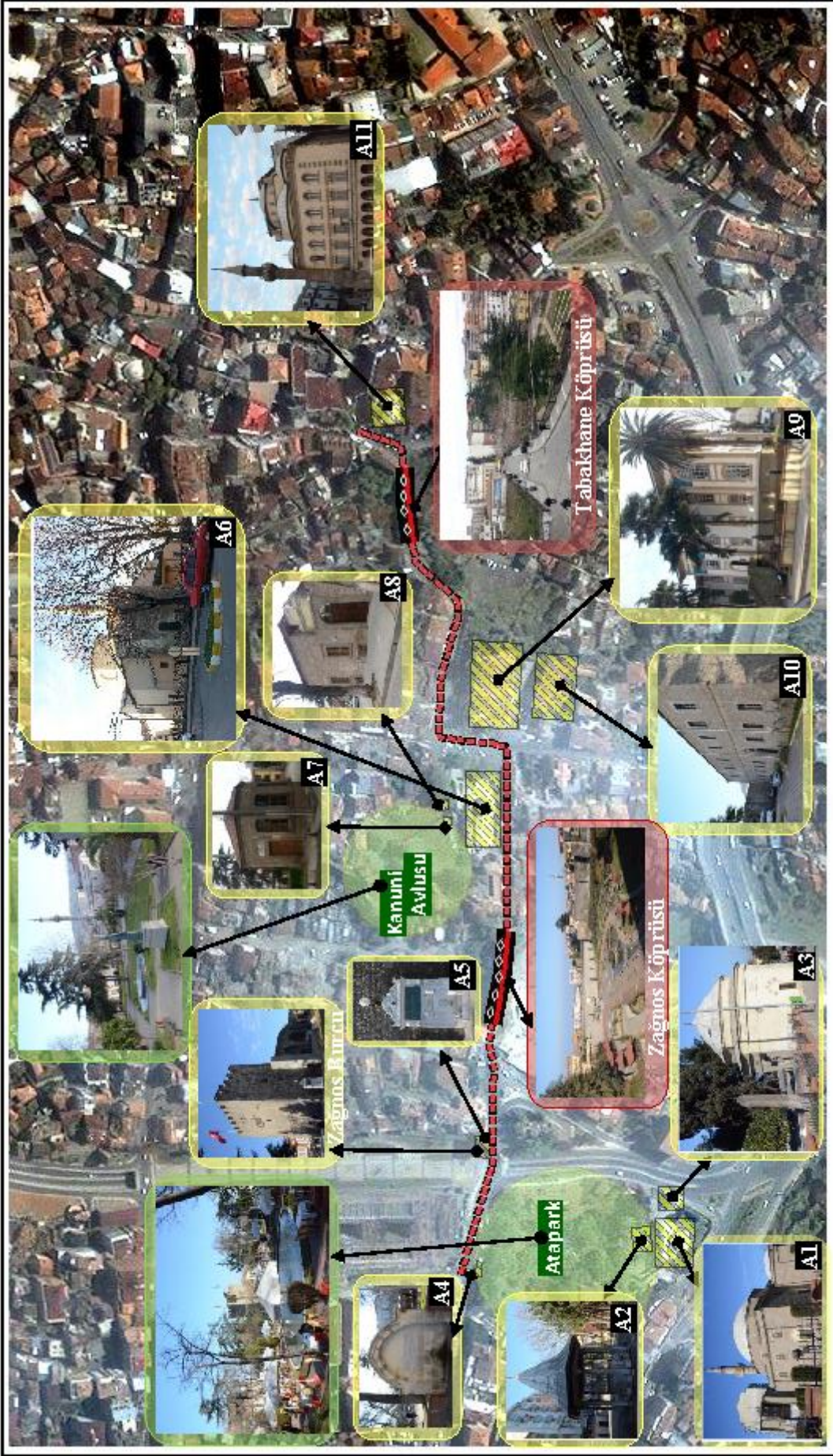
Genelde Trabzon kenti, detayda ise örnek alan olarak seçilen çalışma aksı, Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nden alınan ve alanı çeşitli yönleri ile tanımlayan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ile birlikte araştırma alanı ile ilgili her türlü plan, proje, resim ile uydu görüntü verileri (Google Earth), coğrafi bilgi sistemlerinde kullanılan ve alanı coğrafi yönleriyle tanımlayan Arc Gis programı, Auto CAD 2008 programı, yerinde yapılan inceleme ve analiz, alanda çekilen resimler, resmi kurum ve kuruluşlardan alınan raporlar, araştırmaya yönelik yurt içi ve yurt dışı literatür, tez, yayın ve yazınsal veriler, konu ile ilgili uzman ve alan kullanıcılarına yönelik anket formu ve gerekli kurum ve kuruluşlar ile yapılan sözlü konuşmalar kullanılarak alanın kentsel kimlik bileşenleri ortaya konulmuştur.

Kent kimlik bileşenlerinin saptanmasında, kent kimlik bileşenleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkileri olan iklim koşullarının etüdü için Meteoroloji İşleri Bölge

Müdürlüğü'nden araştırma alanı ile ilgili iklim değerleri temin edilmiştir. Çalışma alanının bağlı olduğu ilçe ve mahalle nüfus bilgileri Türkiye İstatistik Kurumu Trabzon Bölge Müdürlüğü'nden alınmıştır. Çalışma alanını gösteren uydu görüntüleri Şekil 39'da ve uydu görüntülerinin üzerine yerleştirilen resimler ile oluşturulan çalışma aksının yapay çevre kimlik bileşenleri Şekil 40'da verilmiştir.

Şekil 39. Çalışma alanı

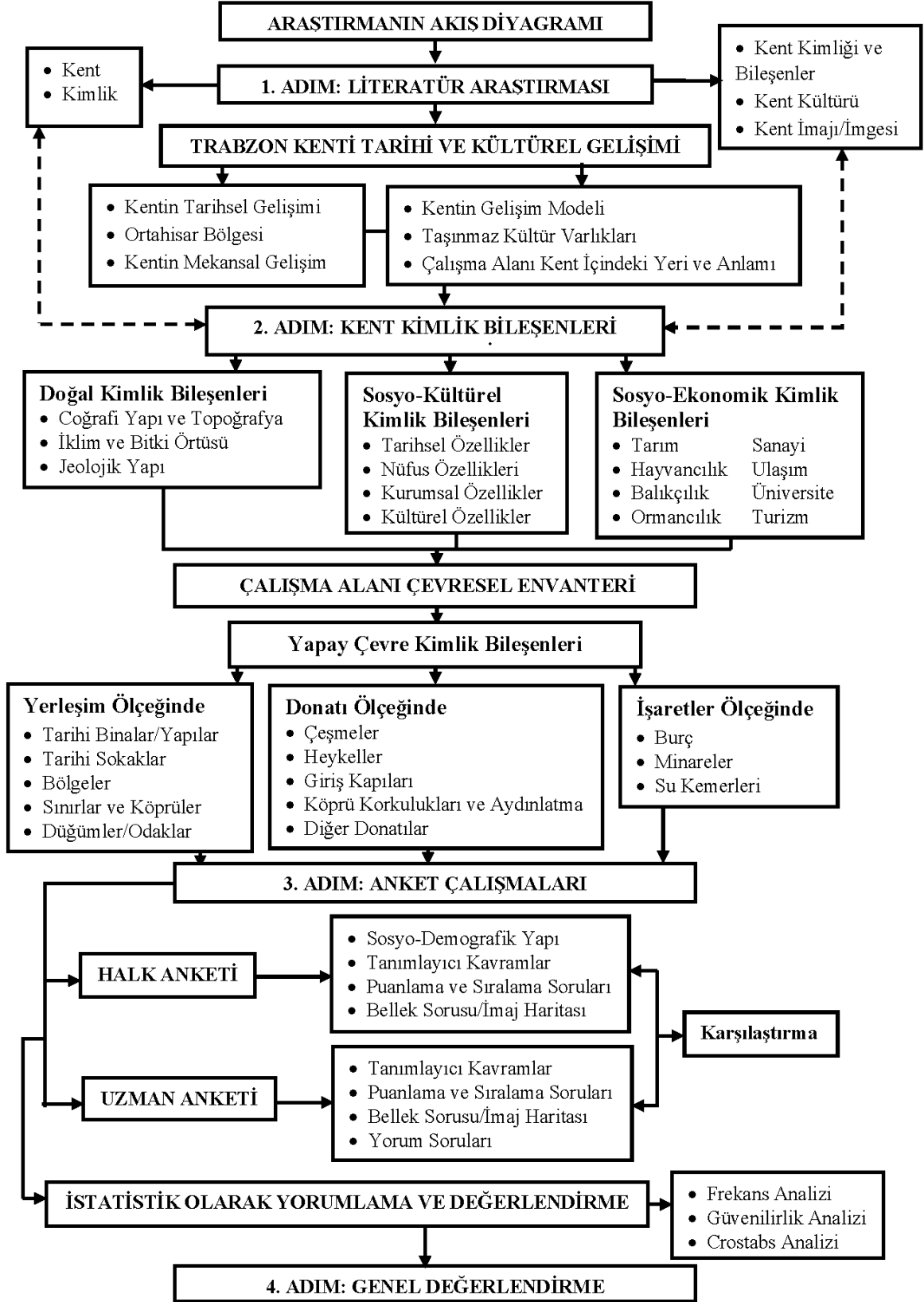
Şekil 40. Çalışma aksının, yapay çevre kimlik bileşenleri

2.2. Yöntem

Çalışmanın yöntemi literatür araştırması, çalışma alanı ile ilgili kimlik bileşenlerinin tespit edilmesine yönelik alan çalışması, anket çalışması ve değerlendirme aşamalarında oluşmaktadır. Literatür araştırmasında ilk olarak araştırmanın konusunu oluşturan kent kimlik kavramı ve kimlik kavramının belirleyicilerini ortaya koyan kuramsal tanımlara yer verilmiştir. Kent, kimlik, kent kimliği, kent kimlik bileşenleri, kent kültürü, kent imajı (imgesi) ve kentin kimliksizliği kavramları ilgili kaynaklardan derlenerek tanımlanmıştır.

İkinci aşamada ilk olarak, Trabzon kenti genelinde araştırma aksı özelinde kentin kültürel bileşenleri açısından önemli olan doğal ve kültürel verilerin saptanmasına yönelik yapılan kimlik bileşenleri envanteri oluşturulmuştur. İkinci olarak, araştırma alanının yapay çevre kimlik bileşenleri açısından mevcut durumunun saptanmasına yönelik envanter çalışması yapılmıştır. Alan çalışmasının, materyalini 1/1000 ölçekli uygulama imar planı, alanın genel durum analizi ve çekilen fotoğraflar oluşturmaktadır. Üç farklı mahalle üzerinde uzanan çalışma aksı yerleşim ölçeğinde (tarihi binalar/yapılar, tarihi sokaklar, bölgeler, düğüm/odak noktaları, sınırlar ve köprüler) donatı ölçeğinde (çeşmeler, heykeller, konut ve bahçe giriş kapıları, köprü korkulukları ve aydınlatma ve diğer donatı elemanları) ve işaretler/semboller ölçeğinde (burç, minareler ve su kemerleri) yapay çevre kimlik bileşenleri incelenmiş ve genel durumu ortaya koymak için alanda yapılan gözlem ve fotoğraflar ile alanın mevcut durumu tespit edilmiştir.

Üçüncü aşamada, saptanan bu bileşenlerin bir kimlik elemanı olarak öneminin ortaya konmasına yönelik uzman ve halk gruplara yapılan anket çalışmaları (her iki denek grubuna uygulanan ortak soruları da içeren) ve bunların değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Anket çalışması halk ve uzman gruplardan oluşan iki farklı gruba uygulanarak sonuçlar değerlendirilmiştir. Anket uygulamasında örneklem grubundaki halkın ve uzmanların yaşadıkları çevreyi ve kenti hangi kimlik öğeleri ile tanımladıkları, yorumladıkları ve algıladıkları ölçmeye çalışılmıştır. Son aşama olan değerlendirme aşaması literatür taraması, alan çalışması ve anketlerden elde edilen bulguların analizi ve değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Yöntem akış diyagramı Şekil 41’de verilmiştir.

Şekil 41. Yöntem akış diyagramı

- Anket Çalışmasının Örnekleme

Halk grubuna yapılan anket çalışmalarında, kişi sayısının belirlenmesinde; Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2013 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Trabzon merkez ilçe nüfusu 306.286 kişi olup ve bu da "Toplumun Büyüklüğü (N)" olarak kullanılmıştır.

$$n = \frac{N \times t^2 \times p \times q}{N \times m^2 + t^2 \times p \times q} \quad (1)$$

N: Toplumun büyüklüğü

n: Anket uygulanacak birey sayısı

t: Güven katsayısı

m: Hata yüzdesi

p, q: Varyans katsayısı

t: 2 (% 95 güvenle çalışılmıştır)

m: % 10

p: 0,5 ve q: 0,5 (Toplumun homejen bir toplum olduğu düşünülmüştür)

N: 306,286

$$n = \frac{306.286 \times 2^2 \times 0.5 \times 0.5}{306.286 \times (0.1)^2 + 2^2 \times 0.5 \times 0.5} = \frac{306.286}{3.062,86} = 99,9 = 100$$

Anket çalışması, rastlantısal örnekleme tekniği ile Trabzon Ortahisar merkez ilçe nüfusu 306.286 olan toplam nüfusu üzerinden % 95 güvenle ve 0,05 hata payı ile 100 kişi hesaplanmış ve 100 adet halk anketi uygulanmıştır. Anket uygulamasında halk anketinden farklı olarak açık uçlu sorulara da yer verilerek 16 adet uzman anketi uygulanmıştır.

Trabzon kenti genelinde ve araştırma aksı özelinde, halk ve uzmanların gözlem ve algısını ölçmeye yönelik anket uygulanmıştır. Ankete katılan uzman grupları, 2 sanat tarihçi, 4 mimar, 3 peyzaj mimarı, 4 arkeolog, 1 memur ve 1 jeofizik mühendisi meslek disiplinlerinden oluşmaktadır. İlgili disiplinlerin görüşleri anketin uygulanması gereken ilgili meslek temsilcilerinden alınarak ortaya konulmuştur. Sanat tarihçiler yerel yönetim ve müze araştırmacısı olarak görev yapmaktadır. Mimarlar, yerel yönetim çalışanı, etüd proje müdürü, mimarlık tarihi uzmanı ve fotoğraf sanatçısından oluşmaktadır. Peyzaj mimarları, yerel yönetimde Fen İşleri Müdürü, Peyzaj Mimarları Odası il temsilcisi ve rekreasyon planlama uzmanından oluşmaktadır. Arkeologlar, müze müdürü ve müze araştırmacılarından oluşmaktadır. Memur, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü ve jeofizik mühendisi, yerel yönetim çalışanlarından oluşmaktadır.

Halk grubunu oluşturan kitlenin belirlenmesinde daha güvenilir sonuçlar alınacağı düşüncesi ile çoğunlukla çalışma alanını sık kullanan ve iyi tanıyan, aynı zamanda eğitim durumu yüksek kişiler olmasına özen gösterilmiştir.

- Anket Formunun Hazırlanması

Anket formu oluşturulurken, Lynch (2010), Altuğ, T. (2010), Deniz (2004), Bayramoğlu (2010) ve Duymuş (2011)'un çalışmalarından yararlanılmıştır.

Anket formu uzman anketi (Ek 1), halk anketi (Ek 2) ve alanı tanımlayan yapay çevre kimlik bileşenlerinin, power point programında hazırlanan sunumlardan (resimlerden) (Ek 3) oluşmaktadır.

Anket soruları Trabzon kent ölçeğinde halkın sosyo-demografik yapısı ile ilgili sosyo-ekonomik yaşam çemberini tanımlayıcı bir içerikte sorular yanında kentin kültürel, sosyal, ekonomik kimliği ile çalışma alanına özel yapay (yerleşim, donatı ve işaretler ölçeğindeki) çevre kimlik bileşenlerini ortaya koyan detaylı soruları da içermektedir.

Trabzon kentini temsil eden halk (kullanıcı) ile farklı meslek disiplinlerinden konu ile ilgili olduğu düşünülen uzman grup arasında çalışmanın temelini oluşturan konularda görüşleri alınarak karşılaştırma yapılabilmesine olanak tanıyacak bir düzenlemeye gidilmiştir. Her iki gruba ortak olarak sorulan 5 adet puanlama ve sıralama soruları yanında 1 adet çalışma alanının imaj haritasını ortaya koyacak bellek (çizime dayalı) sorusu sorulmuştur. Bu bölümde ayrıca 5'li derecelendirme (1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 en yüksek) skalası ile yapay çevre kimlik bileşenleri, yerleşim ölçeğinde (tarihi yapılar/öğeler, tarihi sokaklar, bölgeler, düğüm/odak noktaları, sınırlar ve köprüler), donatı ölçeğinde (çeşmeler, heykeller, konut ve bahçe giriş kapıları, köprü korkulukları ve aydınlatma elemanları, diğer donatı elemanları) ve işaretler/semboller ölçeğinde (burç, cami minareleri, su kemerleri) çalışma alanının kent kimlik bileşenleri açısından tanınırlığını, yapısını, algılanabilirliğini belirlenmiş olan tanımlayıcı kavramlarla sorulmuştur. Uzman ve halk gruplarına sorulan bütünleşik sorular halinde tanımlayıcı kavramlar yerleşim ölçeğinde, donatılar ve işaretler ölçeğinde farklılaştığı gibi kendi içindeki alt başlıklarda da kimlik bileşenlerinin özelliğine bağlı olarak farklılaşma göstermektedir. Uzman gruba halk grubundan farklı olarak 6 adet açık uçlu soru sorulmuştur.

Anket formu uzmanlar ve halka yapılmak üzere iki farklı şekilde hazırlanmıştır. Anket formunda demografik bilgiler, Trabzon kent ölçeği ve çalışma alanı ölçeğinde üç gruptan oluşan farklı sorular yöneltilmiştir. Halk anketinde demografik yapıyı sorgulamak

amacı ile cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, kaç yıldır Trabzon'da yaşadıkları ve gelir düzeyi bilgileri sorulmuştur. Kent ölçeğinde hem uzmanlara hem de halka aynı tip sorular sorulmuştur. Çalışma alanı ölçeğinde uzmanlara, halka uygulanan anketteki (Ek 2) 13, 14, 15 ve 16. sorular sorulmamıştır. Ancak uzmanlara çalışma konusu ile ilgili olarak 6 adet açık uçlu soru sorulmuştur.

Uzman gruba toplam 13 adet soru yöneltilmiş ve bu sorulardan 7 tanesi halk grubuna sorulan sorular ile aynı olup karşılaştırma yapabilmeye yönelik olarak sorulmuştur. Devamında uzman gruplara çalışma konusu ile ilgili olarak 6 adet açık uçlu soru sorulmuştur. 100 kişiden oluşan halk grubuna ise toplamda 17 adet soru sorulmuştur.

Uzman ve halkın çalışma alanı ile ilgili imaj haritalarını ortaya koymak amacıyla çalışma aksının sınırlarını gösteren kabaca çizilmiş plan üzerinden çalışma alanındaki yapı, öge, yol, sokak, bölge, bina vb. öğeleri çizerek veya yazarak tarif etmeleri istenmiştir. Bu soru ile belirlenen öğeler frekans analizi ile değerlendirilerek halk ve uzmanların algısına dayalı imaj haritası oluşturulmuş ve her iki grubun da imaj haritaları karşılaştırılarak güçlü ve zayıf kimlik öğeleri saptanmıştır.

Her iki kullanıcıya da uygulanan çalışma alanı ölçeğindeki bölümde yapay çevre kimlik bileşenleri ile ilgili algılarını ölçmek amacı ile tanımlayıcı kavramları yerleşim ölçeğinde, donatı ölçeğinde ve işaretler/semboller ölçeğinde çalışma alanının kent kimlik bileşenleri açısından tanınırlığını, yapısını, algılanabilirliğini belirlenmiş olan tanımlayıcı kavramlarla sorulmuştur.

Tarihi bina/yapı değerlendirilmesinde algılanabilirlik, anıtsal düzey, imgesel etki, tarihi özelliğini koruma ve dikkat çekici kavramları ölçüt olarak belirlenmiştir. Tanımlayıcı kavramlardan algılanabilirlik ile çevredeki diğer yapılardan ayırt edilebilme durumu, anıtsal düzey ile insan zihninde abidevi, görkemli bir imge oluşturma durumu, imgesel etki ile her kişi için farklı olan imgesel etkinin olumlu ya da olumsuz olması durumu, tarihi özelliğini koruma ile binanın/yapının mevcut durumunu korunmuş olup olmadığı ve son olarak da dikkat çekici olma durumu sorgulanmıştır. Tarihi sokakların değerlendirilmesinde yaya erişimi, yapı cepheleri, imgesel etki, donatı elemanları ve yeşil doku ölçütleri ile değerlendirilmesi istenmiştir. Yaya olarak sokakların rahat ve sürdürülebilir olma durumu sorgulanmıştır. Yapı cepheleri, yapıların bir düzen içinde olması, konut duvarları, yapı yükseklikleri, ilan panoları vb. yönleri ile oluşturduğu etki sorgulanmıştır. Sokak üzerindeki imgesel etkisi, donatı elemanı olarak tarihi konut ve bahçe kapıları, zemin kaplamaları, sokak aydınlatmalarının ve diğer donatıların

değerlendirilmesi, sokak üzerinden veya bahçe duvarından algılanan yeşil dokunun anket grupları tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Bölge olarak Atapark ve Kanuni Avlusu'nun bir açık alan olarak tasarım öge ve ilkelerinin doğru kullanılarak inşa edilmesi sonucunda oluşturduğu tasarımsal bütünlük, donatı elemanlarının yeterliliği veya uygunluğu, imgesel etkisi, algılanabilirliği ve mevcut yeşil dokusunun halk ve uzman algısında değeri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma alanında bulunan ögelerin dengeli, tasarım öge ve ilkeleri doğrultusunda tasarlanmış olma özelliği de sorgulanmıştır. Çalışma aksında sınırlar ve köprüler, tarihi özelliğini koruma, imgesel etki, yeşil doku, algılanabilirlik ve sunduğu manzara kavramları ölçüt olarak alınmıştır. Çalışma alanında belirlenen 3 adet düğüm/odak noktası yaya erişimi, donatı elemanları, imgesel etki, yeşil doku ve yoğunluk ölçütleri doğrultusunda sorgulanmıştır. Donatı elemanları bulunduğu mekana hem estetik hem de işlevsel olarak hizmet vermenin yanı sıra hem de mekan ile bütünleşmeli mekana ait olmalıdır. Bu bağlamda çeşme, heykel, kapı, köprü korkulukları ve diğer donatı elemanları, tasarımsal bütünlük, çevreye uygunluk, ölçü-oran, mekanı tanımlama ve imgesel etki ölçütleri ile sorgulanmıştır. Lynch (2010), bir öge bağlam içerisinde kolayca hatırlanması, biricik ve tek bir öge olması, belirgin bir forma sahip olması ve artalanı ile tezat oluşturması ile işaret ögelerinin kolaylıkla tanımlanabilir olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, işaretler/semboller ölçeğinde, Zağnos Burcu, cami minareleri ve köprü ayaklarındaki su kemerlerinin algılanabilirlik, çevresindeki yapı ve öğelere göre tezat olma (form ve şekil olarak farklı olma), yönlendiricilik, sanatsallık, tarihsellik ölçütleri ile sorgulanmıştır.

- Anket Formunun Uygulanması

Anket formu, Ortahisar kent merkezi, çalışma aksı çevresindeki kentsel mekanlarda ve kamusal kurumlarda yüzyüze görüşülerek, gerektiğinde resim ve power point sunumları gösterilerek araştırmacı tarafından birebir uygulanmıştır. Ortalama 25-30 dakika süren anket uygulaması, 12-20 Mart 2014 tarihleri arasında yapılmıştır.

- Anket Formunun Değerlendirilme Yöntemi

Ankette uygulanan 5'li derecelendirme (1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 en yüksek) skalası ile cevaplanan sorular, SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik tekniklerinden güvenilirlik analizi, frekans analizi ve crosstabs analizleri (çapraz sorgulama) kullanılarak değerlendirilmiştir. Güvenilirlik analizi, 5'li derecelendirme yöntemi ile elde edilen verilerin güvenilirliğini test etmek amacı ile (Cronbach Alpha) yöntemi kullanılmıştır.

Crostats Analizi, SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik tekniklerinden biri olan crostats analizi ki-kare homojenlik testi yapmak amacı ile kullanılmaktadır. Ki-kare homojenlik testi, birbirinden bağımsız olarak seçilen iki veya daha fazla örneklemin aynı ana küleden çekilip çekilmediğinin belirlenmesinde kullanılır (Kalaycı, 2010).

H_0 : Örneklem aynı ana küleden seçilmiştir.

H_1 : Örneklem aynı ana küleden seçilmemiştir.

Örneğin, farklı yaş gruplarına göre bazı tanımlayıcı kavramlarının farklılık gösterip göstermediği belirlenmiştir.

H_0 : Farklı yaş gruplarına göre tanımlayıcı kavramlar farklılık göstermemiştir. (Aynı ana küleden seçilmiştir.)

H_1 : Farklı yaş gruplarına göre tanımlayıcı kavramlar farklılık göstermiştir. (Farklı ana kütlelerden seçilmiştir.)

Güvenilirlik analizinde alfa (a) (cronbach alpha coefficient) modeli kullanılarak 1-5 arası puanlama sorularının güvenilirliği test edilmiştir. Bu yöntem, ölçekte yer alan “k” sorununun homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırır. Ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır ve ölçekteki “k” sorusunun varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile elde edilir. 0 ile 1 arasında değer alan bu katsayı (cronbach) Alfa katsayısı olarak adlandırılır (Kalaycı, 2010).

Alfa (a) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği aşağıdaki gibi yorumlanır.

- $0,00 \leq a \leq 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0,40 \leq a \leq 0,60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0,60 \leq a \leq 0,80$ ise oldukça güvenilir ve
- $0,80 \leq a \leq 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Önem derecesine göre 1-3 (1 en önemli, 2 önemli, 3 daha az önemli) arası sıralama sorularında ağırlık bulma formülü kullanılarak elde edilen yüzde (%) değerlere göre sıralanmıştır. Puanlama sorularında (1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 en yüksek) farklı kategorilerde verilen tanımlayıcı kavramların büyüklüğünü ölçmek için her kategorinin farklı tanımlayıcı kavramlarda aldığı puanlarının toplamının kişi sayısına bölünerek ortalama değerleri hesaplanmıştır. Her iki gruba da yöneltilen bellek (çizime dayalı) sorusu ile belirlenen öğeler frekans analizi ile değerlendirilerek halk ve uzmanların algısına dayalı imaj haritası oluşturulmuş, devamında imaj haritaları karşılaştırılarak güçlü ve zayıf kimlik öğeleri belirlenmiştir. Çalışma alanı ile ilgili uzmanlara sorulan açık uçlu sorular ise içerik analiz tekniği ile çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

2.3. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Trabzon kent kimliğinin gösterge elemanları ve bileşenleri açısından önemli bir yere sahip olan Atapark ve Tabakhane Köprüsü arasındaki tarihi aksın doğal ve yapay çevre (yerleşim, donatı ve işaretler) ölçeğinde bir kimlik elemanı olarak tanımlanarak belirlenmesidir. Çalışma aksı olarak bu aksın belirlenmesinin temel nedeni, Trabzon kentinin geleneksel dokusunun yoğun olarak bulunduğu ve kentin ilk yerleşim bölgesi olması ile kentin geçmişten günümüze kimliğini en iyi şekilde yansıtmasıdır. Yapılan alan çalışması ile şehrin kimliğini anlaşılır kılmak, imaja dönüştürmek ve bu imajın yayılması amaçlanmaktadır.

Aysu (1977)'nin da belirttiği gibi Ortahisar bölgesi, Trabzon kentinin geleneksel dokusunun yoğunlukta olduğu ve kentin tarihi süreç içerisinde çekirdeğinin biçimlendiği bir yerleşim bölgesidir. Yakın çevresinde bulunan eski Hükümet Konağı, Eski Cezaevi gibi tarihi yapılar, önceki yıllarda ve günümüzde kentin önemli bir mekan parçasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda kentin ilk yerleşim yeri olan Ortahisar ve yakın çevresini de içine alan çalışma aksı, sahip olduğu değerlerle kentin en önemli tarihi kimliğini ortaya koymaktadır. Yine çalışma aksı üzerinde ve yakın çevresinde bulunan kamusal binalar, tescilli yapılar da dahil; Belediye binası, Rus ve Azerbaycan Konsolosluğu, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Tiyatro Müdürlüğü, İl Turizm ve Kültür Müdürlüğü, Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü, Varlıbaş AVM ile kent açık yeşil alanları (Atapark, Kanuni Avlusu, Zağnos Vadisi, Tabakhane Vadisi Kentsel Dönüşüm alanları) ile kentin prestij noktalarından biri konumundadır. Aynı zamanda doğal yapısı ile kentin önemli iki vadisi arasında bulunması ve kentin doğal iklim koridoru işlevine sahip olması, doğal kimlik yapısının da önemini arttırmaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda;

- Trabzon kentinin günümüzdeki doğal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik kimlik bileşenlerinin neler olduğu,
- Çalışma aksının yapay çevre kimlik bileşenleri açısından bir değer olarak kendisini yaşayanlara nasıl ifade ettiği ve nasıl bir kentsel kimlik ortaya koyduğu,
- Araştırmada kente ve bu aksa yönelik ortaya konulan kimlik bileşenlerinin, uzmanlar ve halk tarafından nasıl yorumlandığı,
- Aksın kimliği ve imajına etki eden tarihsel ve fiziksel öğelerin neler olduğu,

- Uzmanlar ve halkın bu aksın sahip olduğu fiziksel yönlerini hangi tanımlayıcı kavramlar ile algılamakta olduğu,
- Kentin kimliğinin oluşturulması, geliştirilmesi ve devamı için etkin olacak öğelerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Ayrıca uzmanlar ve halk tarafından kent ölçeğinde; doğal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik kimlik bileşenleri ile çalışma aksı ölçeğinde; yapay çevre kimlik bileşenleri açısından tanınırlığı, yapısı, algılanabilirliği belirlenmiş ve çıkan sonuçlar tartışılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Trabzon Kenti Tarihsel Gelişimi

Yurdumuzun Eskiçağ Tarihi ve arkeolojisi yönünden az araştırılan bölgelerinden bir tanesi de Karadeniz Bölgesi'dir. Bunda en önemli etken, onun dağlık bir yapıya sahip olması yanında, sahile bakan topraklarının yılın hemen hemen dört mevsimi yeşil bitki örtüsüyle kaplı olmasıdır (Özsait, 2000). Asya ile Avrupa'nın İpek yolu üzerindeki en önemli irtibat noktasında bulunan Trabzon, bu öneminden dolayı tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Tarihin en eski çağlarından beri insanoğlunu barındıran Trabzon kenti zengin bir kültürel mirasa sahiptir (Kansız, 2012).

Kentin adına ilk kez Ksenophon'un Anabasis adlı eserinde "Trapezus" olarak rastlanmaktadır. Bu adı eski kent merkezi olan Orta ve Yukarı Hisar mevkiinin, masa formunu anımsatan bir yapıya sahip olmasından dolayı aldığı belirtilmektedir. Kentte M.Ö. 4. yüzyılda bulunan gümüş sikkelerin üzerinde masa formu bu ismi doğrulamaktadır. Aynı zamanda sikkede bulunan masa üzerinde üzüm salkımını andıran şeklin ise Trabzon bölgesinin doğal bitkisi olan karayemişi göstermiş olduğu düşünülmektedir. Grekçe'de "Trapeza" masa anlamına gelmekte ve kentin sikkeleri üzerinde "TRA" lejandı ile birlikte çokça görülmektedir (Özsait, 2000).

Trabzon ve çevresinde yaşayan en eski topluluklar; Tibarenler, Haibler ve Haldiler'dir. Bölgede; Milet, Pers, Büyük İskender (İskender İmparatorluğu) Pontus, Roma ve Bizans hakimiyeti Osmanlı öncesi dönemde yaşamıştır. Dolayısıyla bölgenin yerli topluluklarının egemenlik alanı zaman zaman daralmış, sadece efendiler değişmiş, aynı zamanda hakim milletlerin kültürel öğeleri de etkili olmuştur. Yöredeki ilk yerleşim M.Ö. 7000 yılına (Paleolitik Çağ) kadar uzanmaktadır. Yapılan yüzey araştırmalarında bulunan mağaralar ve seramik eserler, Bronz Çağı'na tarihlenmektedir. Beyaz ırkın Alp kolundan göçenler M.Ö. 2000'lerde yöreye yerleşmişlerdir. Asurlular zamanında bölgedeki ticari faaliyetlerde gelişmeler yaşanmıştır. M.Ö. 800 yıllarından sonra Asur otoritesi zayıflamaya başlayınca, yörede Yunan koloniciler görülürse de yerleşme çabaları başarılı olmamıştır. M.Ö. 855'de Sinop'ta yerleşen Miletli M.Ö. 756 yılında yöreye gelmişlerdir. Ancak Miletli koloniciler bölgede sadece kurdukları koloni üstlerinde egemenlik sağlayabilmişlerdir. Trabzon'daki Pers hakimiyeti M.Ö. 331'de Büyük

İskender'in hakimiyetine girmesi ile son bulmaktadır. M.Ö. 323'te Büyük İskender'in ölümü üzerine, Karadeniz'in kıyılarının büyük bölümü Ermeni hakimiyetine ve daha sonra Pontus Devleti egemenliğine geçmiştir. 1. Asır ortalarından sonra Roma İmparatorluğunun büyük bir sınır şehri olan Trabzon için gelişme devri olmuştur. Vespasianus devrinde (M.S. 69-79), Trabzon'u Anadolu'ya bağlayan askeri yol ile sahil yolu inşa edildi. Bu sayede İran, Yukarı Mezopotamya ve Doğu Anadolu ile ticaret yapma şansını bulmuştur. Yine bu dönemde, Trabzon'da saraylar, su kemerleri, tapınaklar, hipodrom, amfiteatro, Ortahisar surları ve suni bir liman yapılmıştır. M.S. 276'da Gotlar'ın yağmalaması sonucunda büyük binalar ve tapınaklar yıkılmış ve şehir İlk Çağ'da eski parlaklığını kazanamamıştır. Hristiyanlığın gizlice yayılması bu dönemde başlamıştır. Hristiyanlığın gelişme döneminde birçok kilise ve manastır inşa edilmiştir. Hristiyan yöneticileri Bizans'a karşı bağımsızlıklarını koruyabilmek için 1098 yılına kadar mücadele etmiş olsalar da başarılı olamamışlardır (Şen, 1998). 26 Ağustos 1071'de Malazgirt Savaşı'nın kazanılması ile Anadolu, Müslüman Türkler tarafından fethedilerek bugüne kadar gelen Türk Devletleri kurulmuştur.

Şehrin yerleşim tarihi Aysu (1982)'ya göre aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

I- M.Ö. 2000-M.Ö. 750: Kuruluşundan serbest şehir oluşuna kadar geçen devirdir. Bu dönemi tanımlayan kesin bir bilgi yoktur. Karanlık geçen bir dönemdir.

II- Serbest Şehir Devri M.Ö. 750-M.S. 50: Serbest şehir devri olarak bilinen bu devir M.Ö. VIII. yüzyıl ortalarından Miladın ilk asrının ortalarına kadar geçen devirdir. Açıklığa kavuşmamış tarihin karışık olayları ile doludur.

III- Roma Devri M.S. 50-M.S. 395: Roma Devri olarak bilinen bu devrin ilk yıllarını açıklayan tam bir bilgi yoktur. Bu devirden kalan eserlerden ilkel yaşantıdan kurtulduğu görülmektedir. Putpereslikten Hristiyanlığa geçiş bu devrin ortalarında başlamış Meryem Ana adına bir kilise kurulmuştur. Bu kilise Komnenoslar zamanında Altınbaş adını almıştır.

IV- Bizans Devri M.S. 395-M.S. 1204: Bu devirde, Roma İmparatorluğunun parçalanması sonucu Bizans'a bağlanan Trabzon kenti, 800 yıl süren bu devrin sonlarına doğru zaman zaman istiklalini ilan etmiştir. Bizans döneminde bölge önemli olaylara sahne olmuştur. Müslümanlar tarafından birçok kez feth edilmeye çalışılmış, Trabzon önemli bir ticaret ve askeri üs olarak kullanılmıştır. Bu dönemde İmparator Justinien'in Trabzon'a önemli katkıları olmuştur. Justinjen, yollar açmış, gerek binek ve gerek yaya ulaşımı sağlamıştır. Kaleler ve kiliseler inşa etmiştir. Karadeniz'in kuzeyinde daha sonra ortaya

çıkan bir diğer kavim Kumanlar'dır. Trabzon Rum Krallığı'nın kurulmasında (1204) hizmet eden ve yönetimde önemli görevler alan Kuman asıllı Türklerin birçoğu bundan sonra aileleri ile birlikte Trabzon'un civarında askeri bakımdan önemli yerlere yerleşmiş ve Hıristiyanlaşmışlardır.

V- Komnenoslar Devri M.S. 1204-M.S. 1461: Komnenoslar Devri olarak bilinen bu devirde Bizans imparatorluğunun zayıflamaya başlaması üzerine Komnen Hanedanlığı tarafından müstakil Trabzon Devleti kurulmuştur. Trabzon devletinin sınırları dönemin sonlarında çeşitli zamanlarda yapılan saldırı ve kuşatmalar sonucu Trabzon kenti sınırlarına çekilmiştir. Hıristiyanlığı yayma faaliyetleri ilk defa Tuzlu Çeşme Mahallesi'nde başlamış, bu amaçla Meryem Ana adına bir kilise kurulmuştur. Bu kilise Komnenoslar zamanında "Altınbaş Kilisesi" adını almış, Fatih Sultan Mehmet'in 1461'de Trabzon'u fethinden sonra Fatih Cami adı ile camiye çevrilmiştir.

VI- Türk Devri M.S. 1461 ve sonrası: Türk devri olarak bilinen bu devir Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi olmak üzere ikiye ayrılır.

Osmanlı Dönemi'nde kendi kabuğuna çekilen Komnenos hükümdarlığı 26 Ekim 1461'de Fatih Sultan Mehmet tarafından yıkılmış, böylece Trabzon kenti Osmanlı devletinin eline geçmiştir. Trabzon kenti Osmanlılar zamanında geliştirilmiş ve imar edilmiştir. Bölgenin de merkezi haline gelen kent Kanuni Sultan Süleyman devrinde en parlak zamanını yaşamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en güzel ve en büyük kenti olan Trabzon, 1923'ten beri Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ili olarak turistik, kültürel, ticaret ve küçük sanayi alanında gelişmekte olan bir kent hüviyetine bürünmüştür (Özbilen, 1997).

Birinci Dünya Savaşı sırasında Ruslar Trabzon'a saldırmıştır (14 Nisan 1916). 1917'de Rusya'da "Bolşevik Devrimi" olmuş, Çarlık Yönetimi yıkılmıştır. Bu durum Ruslar'ın Trabzon'dan çekilmesine yol açmıştır (URL-57). Atatürk, Cumhuriyet Dönemi'nde 1924, 1930 ve 1937 yıllarında Trabzon'u üç kez ziyaret etmiştir. 1937 yılından itibaren, Atatürk'ün Trabzon'a ilk gelişinin (15 Eylül 1924) yıldönümü "Atatürk Günü" olarak kutlanmaya başlanmıştır (Usta, 2006), (Şekil 42).

Şekil 42. Haziran 1937 Cumhurbaşkanı Atatürk Trabzon'da, (URL-57, 2014)

3.1.1. Ortahisar Bölgesi Tarihsel Gelişimi

Trabzon kentinin mimari yapı serüveni, yerleşme tarihi açısından M.Ö. 7. yüzyıla dayanmaktadır. Ancak günümüze ulaşabilmiş mimari yapı kültürü, Bizans dönemini tarihlendiren Trabzon Kalesi ile başlar (Aydın, 1997). Bu da kentin mimari yapı kültürünün 2700 yıllık bir geçmişi olduğunu, ancak 1500 yıllık diliminin günümüzde gözlenebildiği anlamına gelmektedir. Kentin Osmanlı dönemi yapıları, bu sürecin son 500 yıllık bölümünde inşa edilmiştir (Tuluk, 2010).

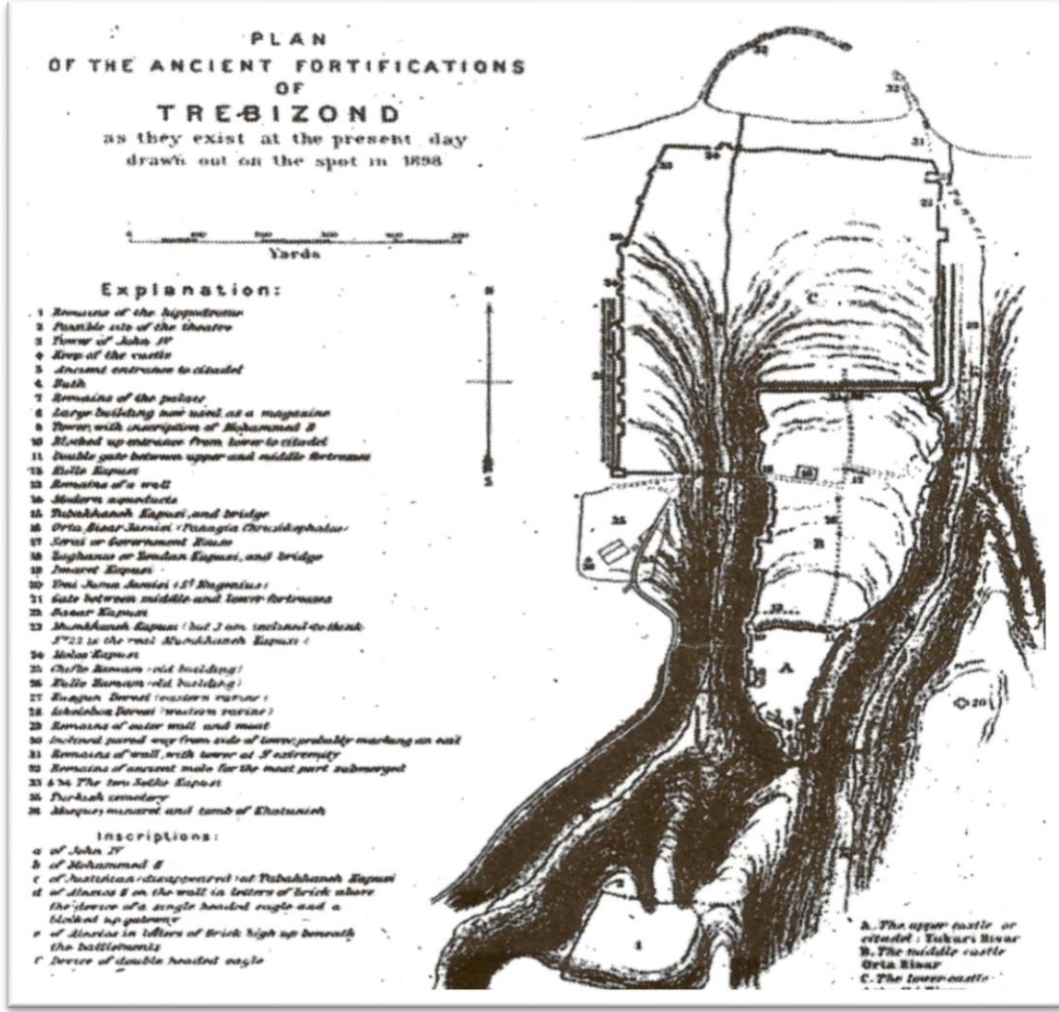
Çalışma alanını oluşturan Ortahisar, şehrin ilk çekirdeğidir. Ortahisar özellikle Osmanlı Devleti hakimiyetinden sonra merkezi olma özelliği göstererek günümüze kadar gelmiştir. Ortahisar her devirde şehrin merkezi olmuştur. Yavuz Sultan Selim bu surlar içindeki sarayında valilik yapmış, Kanuni burada doğmuş, diğer Trabzon valileri buradan Trabzon'u idare etmişlerdir. Osmanlı döneminde ilk vilayet binası Ortahisar'da hizmete girmiş, Cumhuriyet döneminde eski bina yerine yapılan bu binada hizmete devam etmiştir. Şehrin en seçkin ve varlıklı aileleri Ortahisar çevresinde toplanmış ve burası aynı zamanda, Trabzon'un kültür ve sanat merkezi olmuştur (Albayrak, 1998).

Trabzon fethedildiğinde şehir surlarla çevrilidir ve üç bölümden oluşmaktadır. Osmanlı kayıtlarında geçtiği biçimiyle güneyde yüksekçe bir tepe üzerinde yer alan Kule veya İç Kale (Yukarıhisar), bunun kuzeyinde doğusu ve batısı derin vadilerle sınırlı Kale-i Evsad (Ortahisar) ve en kuzeyde deniz kenarında yer alan Kale-i Zir (Aşağıhisar)'dir. Bunun dışında şehrin Doğu ve Batı varoşlarında Rum Ortadoks, Ermeni Ortadoks ve Katolik Latinlere (Venedikli ve Cenevizli) ait yerleşim alanlarının da bulunduğu

bilinmektedir (Lowry, 1975). Şehrin topoğrafik yapısı surlarının biçimlenmesini etkilemiştir. Ortahisar bölgesi, Yukarıhisar bölgesinin kuzeyinde düz bir zeminde konumlanmaktadır. Bu bölgede, surlar doğu-batı yönünde vadilerin doğal sınırlarını takip ederken, kuzeyde yer alan uçurum Ortahisar bölgesinin doğal sınırını oluşturmaktadır. Trabzon Kalesinin günümüze ulaşabilmiş şehir kapıları, surları ve köprüleri ile ilgili farklı bilgilere ulaşmak mümkündür (Tuluk, 2010).

Şehrin çekirdeğini iç kale oluşturmakta olup, Trabzon kent yerleşimi İlk Çağlar'ın stratejisine uygun bir biçimde vadiler ve sularla (derelerle) korunan bir tepe üstüne yerleşmiştir. İç kalenin doğusundaki Tabakhane ve batısındaki Zağnos Dereleri tabii korunma sayılmış, bu iki dere arasında kalan kısımlar ise kale duvarları ile tahkim edilmiştir. Birbirini takip eden yönetimler süresince kale yapılaşması elden geçirildiğinden iç kale ilk şeklini koruyamamıştır ve bugün tarihi varlığını sadece yer yer yıkılmış surlarla sürdürmektedir. İçindeki yerleşim alanı definciler tarafından tahrip edilmiş ve bugün eski dönemden kral sarayına ait olduğu düşünülen harabe kalıntıları kalmıştır. İç kaleyi kuşatan bir orta kale vardır. İç kalenin hemen hemen devamı gibidir. Orta kale iç kaleden çok daha büyük ve dikdörtgen şeklindedir. Roma devrinden sonraki Hıristiyanlık devri eseridir. Dış kale Zağnos Köprüsü'nden başlayıp batıya doğru uzanır, Zağnos kalesinden kuzeye döner. Kuzey ve batı cepheleri deniz kenarındadır. Kentin bu kısmına Aşağı Hisar denmektedir. Aşağı Hisar'ın; Köprü, Süthane, Mumhane ve Moloz olmak üzere dört kapısı bulunmaktadır. Aşağı Hisar bitiminde bir limanın olduğu belirtilmektedir. Antik limanın bulunduğu kesimden karayollarınca 1965 yılında sahil yolu geçirildiğinden liman kalıntıları da yok olmuştur. Surların içinde gelişmesini tamamlayan şehir, gelişme yönünü surların dışında göstermeye başlamıştır (Özbilen, 1997).

Kentin çekirdeği (Akropol), Zağanos ve Tabakhane derelerinin arasında kalan ve derin uçurumlarla doğal koruma sağlayan iç kaledir. Lynch'in 1898 tarihli çizimi kentin antik koruma surlarını kabaca göstermektedir (Şekil 43).

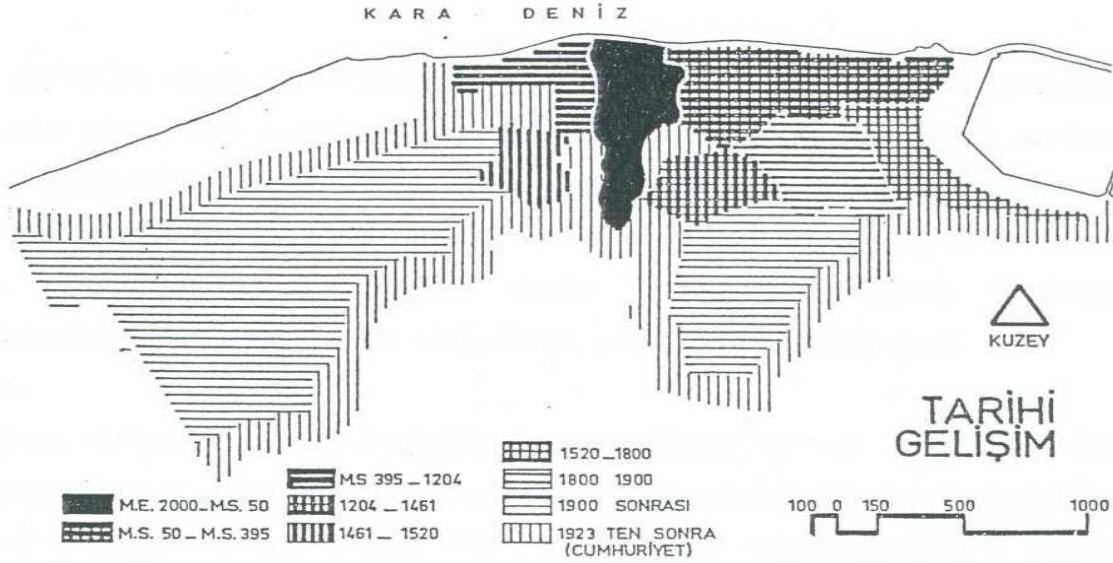

Şekil 43. Trabzon antik sur duvarları planı, (Yeşiltepe, 2008)

Ortahisar bölgesi, Yukarıhisar'ın kuzeyinde yer alan düzlük boyunca uzanır. Yukarıhisar'da olduğu gibi burada da kale içini oluşturan surlar, doğu ve batıda derin vadinin doğal sınırlarını takip ederken, kuzeyde yer alan uçurum, Ortahisar bölgesi için doğal sınır görevi görmektedir. Kent ilk çağlarda kale içinde ve yakın çevresinde gelişmiştir. Bu yapılanma kentin bugünkü Ortahisar Mahallesi ve yakın çevresinde oluşmuştur. Surlar içinde oluşan kent zaman içinde surların dışına taşmaya başlamıştır. Çağın gereklerine uygun olarak yapılan yer seçimi ile topoğrafik yapıya göre şekillendirilmiştir. Kent, ilk çağın savunma stratejisine göre derin iki akarsu vadisinin oluşturduğu yüksek kotta kale duvarları ile korunmaya çalışılmıştır.

3.1.2. Kentin Mekansal Gelişimi

- M.Ö. 2000-M.S. 50 yıllarında, bugünkü Ortahisar'ın tamamı, Pazarkapı ve Çarşı Mahalleleri kısmen,
- M.S. 50-M.S. 395 yılları arasında Çarşı, Kemer kaya ve İskenderpaşa,
- M.S. 395-M.S. 1204 yılları arasında Hızır bey, Gülbaharhatun,
- M.S. 1204-M.S. 1461 yılları arasında Yenicuma ve Cumhuriyet Mahalleleri'nin,
- M.S. 1461 sonrası, Osmanlı döneminde Gülbahar Hatun mahallesinin güneyi ile Erdoğan Mahallesi'nin kuzey kesiminin birleştiği alanda yeniden oluşan ilk Türk mahalleri görülmektedir. Kavak Meydan Mahallesi olarak bilinen alanda ok atışı talimleri yapıldığı bilinmektedir.
- 1800-1900 yılları arasında Gazipaşa Mahallesi'nin tamamı, Cumhuriyet ve 1 No'lu Çömlekçi Mahalleleri'nin bir kısmı,
- 1900-1923 yılları arasında Boztepe, Ayasofya, Kavak Meydan, Yenicuma ve Erdoğan'nun bir kısmı, 1923 sonrası Türkiye Cumhuriyeti Dönemi yerleşmesinin gelişimini Boztepe, Ayasofya, Yenicuma, Kavak Meydan, Kurtuluş, Yalı, Bahçecik, Çömlekçi ve Zafer Mahalleleri'ne doğru olduğu görülmektedir (Özbilen, 1997) (Şekil 44).

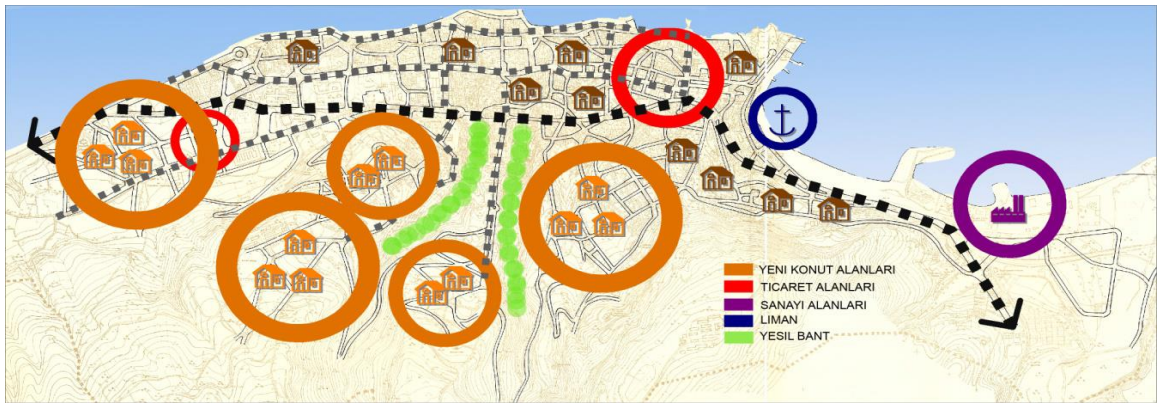
Şekil 44. Trabzon kenti planlı döneme kadar tarihi gelişimi, (Karadayı, 2000)

3.1.3. Kent Planlama Dönemleri

- Birinci Kent Planlama Dönemi-Lambert Planı

Trabzon kenti için ilk planlama deneyimi, 1937 yılında Fransız mimar-şehirci Jaques H. Lambert tarafından yapılan ve 1938’de yürürlüğe giren Lambert Planı’dır (Şekil 46). Plana ek olarak “Şehircilik Nizamnamesi” düzenlenmiştir. Plan kararının büyük bir kısmı gerçekleşmiş, sahil yolu Lambert’in öngördüğünden farklı bir biçimde devlet karayolu olarak uygulanmıştır. Bu planda 1969-1970 yıllarına kadar meclis değişiklikleri ile uygulama sürdürülmüştür (Aysu, 1977). Lambert, 1939 Nihai Raporu’na bağlı olarak oluşturduğu kent düzenleme programını da ana hatlarıyla beş madde de anlatmaktadır (Özbilen, 1997). Lambert Planı şematik gösterimi şekil 45’de verilmiştir.

- Mevcut bir noktada faaliyetleri toplamak ve abidevi bir şehir merkezi oluşturmak (Atatürk Meydanı).
- Doğudan batıya denize paralel yatay yollar düzenlemek ve doğu-batı yönünde Maraş Caddesi’ni büyük ana cadde ve ticaret aksı haline getirmek.
- Kuzey-güney yönündeki yolları düzenlemek, güneye doğru mahallelere hizmet edecek yeni yol açmak ve buraların havalanmasını sağlayacak bağlantılar ve yerel görüş noktaları düzenlemek.
- Aşağı Hisarın batı bölümü olan İmaret Mahallesi’nin batısında iskan için yeni bir kent kurmak ve bu yerleşmenin mevcut kentten ayrı olarak ele alınmasını sağlamak.
- Serbest alanlar, parklar, görüntü noktaları, mahalle kültür merkezleri kurmak ve arkeolojik alanları korumak.

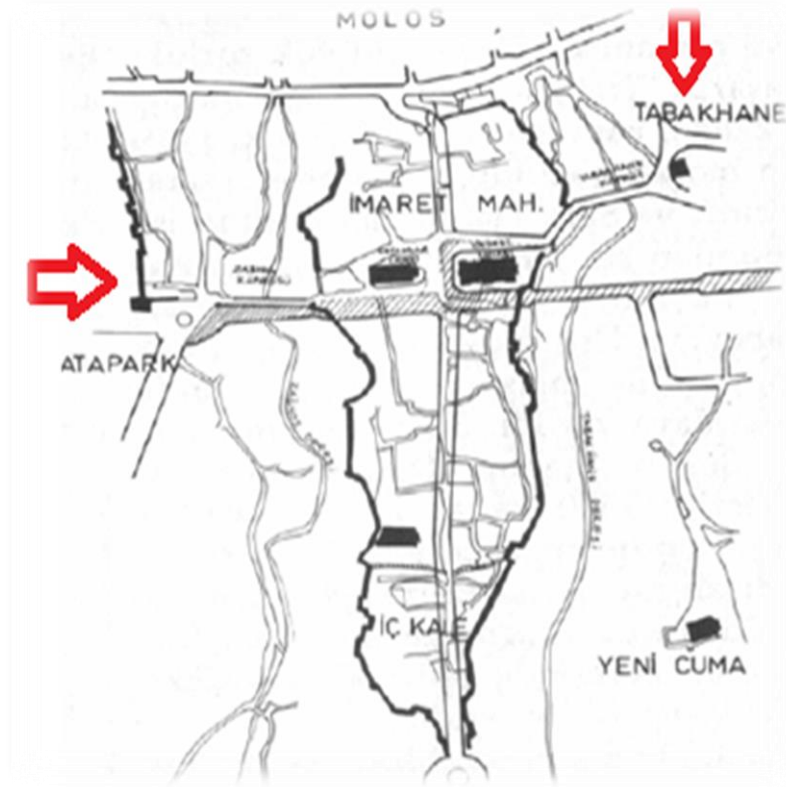

Şekil 45. 1938 Lambert Planı'nın şematik gösterimi, (Yeşiltepe, 2008)

Lambert Planı, Trabzon kentini önemli bir liman ve ticaret merkezi konumuna getirerek kente planlı bir kimlik kazandırmıştır. Ancak konut alanlarında amaçlanan gelişmeler gerçekleşmeden plan bütünlüğü bozulmuştur. Tek yapı ölçeğinde gerçekleştirilen koruma anlayışı ile kentteki birçok sivil mimarlık örneği yıkıma uğramıştır (Özen, 2009). Trabzon kent nüfusunun hızla artması sonucu Lambert İmar Planı'nın ihtiyaca cevap verememesi sonucu imar planının yeniden yaptırılması gereği ortaya çıkmıştır.

Lambert Planı, yedi ana başlık altında özetlenmektedir (Özbilen, 1997)

- Yolların incelenmesi ve sirkülasyonu
- Devlet hizmetleri
- Şehrin gelişim yönünün bölgelere taksimi
- Yeşil sahalara, bahçeler, parklar, sıhhi ve estetik bölgeler
- Eski eserlerin korunması ve yenilerinin programlanması
- Şehircilik talimat ve nizamnamesi
- Planın tatbikat programı

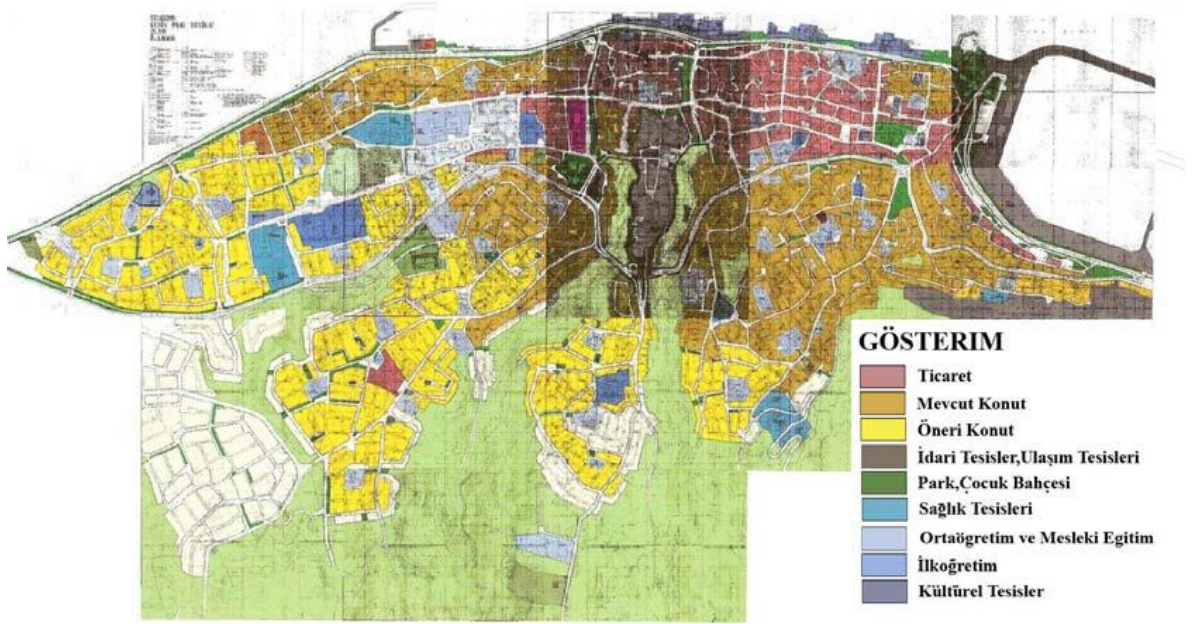

Şekil 46. 1938 yılında Lambert tarafından çizilen imar planında Atapark ve Tabakhane arasındaki aksın görünümü, (Anonim, 2007)

- İkinci Kent Planlama Dönemi

1967-1968 yılında İller Bankası tarafından açılan ulusal yarışmayı İrfan Bayhan, Hüseyin Kaplan ve Emre Aysu ekibi kazanmıştır. 24.07.1970 tarihinde onaylanmış olan 1/20.000 ölçekli Çevre Düzeni ve 1/5000 ölçekli Ana (Nazım) İmar Planı (Şekil 47), Karadeniz Teknik Üniversitesi sınırından Ayasofya Mahallesi sınırına kadar 725 hektarlık alanda planlanmıştır. Bu plan ile Lambert Planı yürürlükten kaldırılmıştır. Bu plana ek olarak Trabzon İmar Yönetmeliği 1971’de yürürlüğe girmiştir. Bu planlamada Kale İçi, Çarşı ve Pazarkapı Mahalleler’i mevcut dokusu ile özel ve korunması gerekli bir konut bölgesi olarak düşünülmüştür (Trabzon İmar Yönetmeliği, 1971). İkinci kent planının ana planlama kararları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- Orta-İç Kale tarihi yerleşimini “Protokol Alanı” ilan ederek, bitişik düzeyde iki katlı yapılanma olanakları sağlamak,
- Toplayıcı, üretken ve koruyucu olarak tanımlanan Tanjant Caddesi’ni ulaşım ana iskelet olarak düzenlemek,
- Değirmendere bölgesini sanayiye ayırarak gelişmesini sağlamak,
- Kent içi yapılaşmada ayırık nizam yerine bitişik nizam bir yapılaşma önermek,
- Toprak kullanım eğilimleri planlamaya aktarılmaya çalışılmıştır.

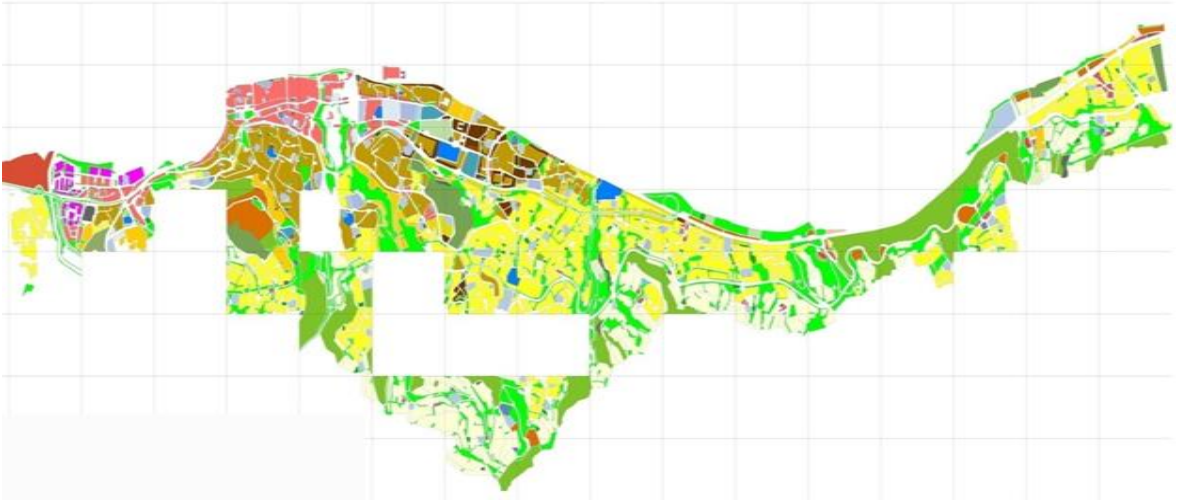
Şekil 47. 1970 onaylı imar planı, (Yeşiltepe, 2008)

Eski kent dokusu yerine niteliksiz yapılaşma egemen olmuştur. Sahil yolunun yapılması ile kentli kent kimliği olarak kabul edilen denizden uzaklaştırılmıştır (Özen, 2005).

- Üçüncü Kent Planlama Dönemi-1989 Revizyon İmar Planı

İkinci imar planının yerleşim nüfusuna yetersiz kalması sonucunda kent imar planının yeniden revize edilmesi ile birlikte ilave imar planı yapılmasına gerek duyulmuştur. Yüksek Mimar Bülent Berksan tarafından hazırlanan plan 1989 yılında onaylanıp yürürlüğe girmiştir. Bu planla planlı alanlara 1700 hektarlık yeni bir gelişme alanı ilave edilmiştir (Şekil 48).

Şen (2000)'in belirttiği gibi, 1989 Revizyon İmar Planı'nda, ulaşım ağı olarak 'Korniş Yol' ile eski merkez-liman-yeni merkez arasını bağlama kararı alınmış olmasına rağmen, Trabzon kenti imar planlaması çalışmalarında planın öngördüğü gelişme tam olarak gerçekleştirilememiştir (Özen 2005).

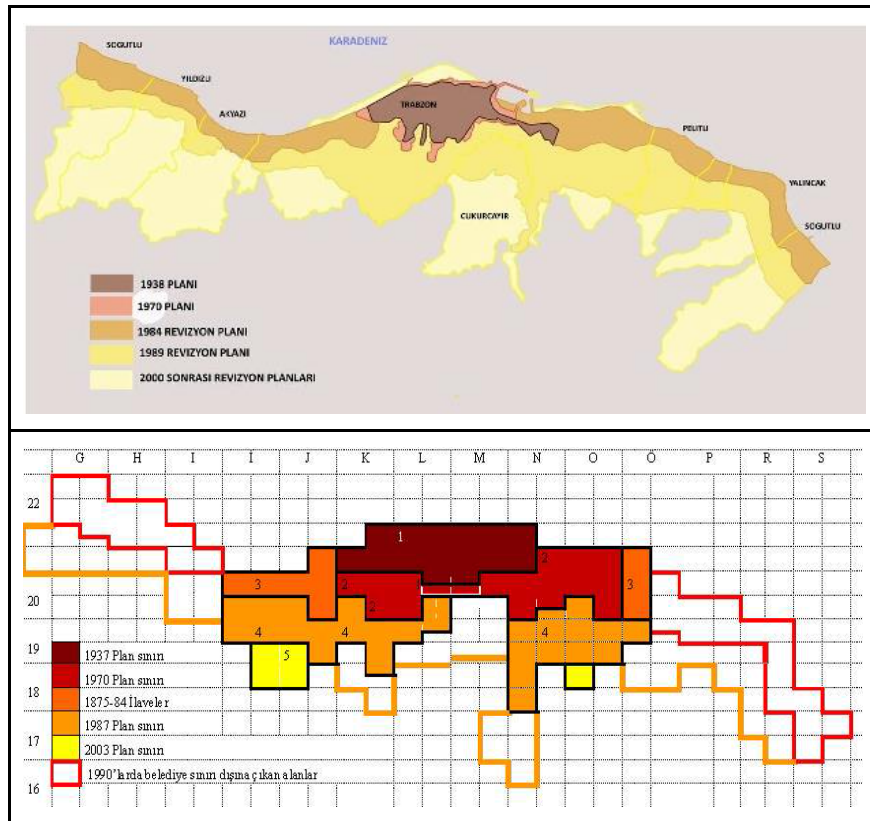
Şekil 48. 1989 onaylı revizyon imar planı, (Yeşiltepe, 2008)

- Dördüncü Kent Planlama Dönemi

Halen yürürlükte olan 2002 planı ile Trabzon'un planlı alanı, 3878 hektara ulaşmıştır (Şekil 49). 2002 planının ana planlama kararlarından bazıları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Özen, 2005).

- Jeolojik etütlere bağlı olarak yapı yoğunluğu önerisi yapılmış, mevcut sahildeki yoğun yapılaşma kademelendirilerek güney yamaçlarda az yoğun ve geleneksel yapılanmayı öngörmüştür.

- Bölgesel, ülkesel ve uluslararası niteliği dikkate alınarak merkezi iş alanları oluşturulmuş ve bu alanlarda geniş yolların olduğu yenilenme önerilmiştir,
- Yeni karayolu projesi, uluslararası liman, yat limanı, balıkçı barınakları, karayolu geçişi, geniş park alanları, spor ve fuar alanlarını içeren kıyı planı, kurum görüşleri de dikkate alınarak yapılmıştır,
- Çevre Yolu Projesi, tüm Doğu Karadeniz'in sahil kesiminden geçen kent ile deniz ilişkisini kesen kıyıdaki karayolu geçişinin yükünü ileride güneye kaydıran trafik yükünü üstüne alacak proje Karayolları'nın görüşü doğrultusunda erişme kontrollü yol (otoyol) olarak plana işlenmiştir.
- Trabzon'un doğal yapısı gereği merkezde bulunan ve kısmen yapılaşmış vadi alanları, halkın kullanımına açık doğal yeşil alanlar olarak planlanmış ve bu alanları statüsü bazı alanlarda özel planlama alanı olarak gösterilmiştir.
- Planlamada, Trabzon Kent Merkezi'nin kimliğinin oluşturulması hedeflenmiştir.

Şekil 49. Planlama dönemlerine göre Trabzon Kent bölgesindeki planlama dönemleri çalışma alanları ve kent plan sınırları, (Yeşiltepe, 2008; Beyazlı, 2005)

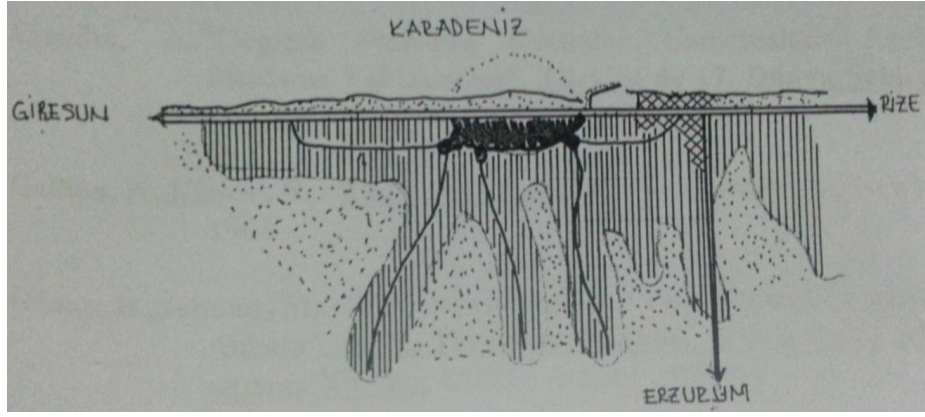
Trabzon kentinin yaşadığı kentleşme süreci demografik açıdan yığılmanın, fiziksel açıdan ise yayılmanın ötesine geçemediği görülmektedir. Kente aidiyet ve kenti sahiplenme hissi kent kimliğinin kentli tarafından içselleştirilmesi ile güçlenecektir. Kent kimliğini oluşturan en önemli öğelerden olan taşınmaz kültür varlıklarının yoğunlaştığı tarihi çevrelerin korunması bu bağlamda çok önem taşımaktadır (Özen, 2009). Beyazlı (2005)'e göre, Cumhuriyet Dönemi öncesi Trabzon kenti mekansal özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Cumhuriyet dönemi öncesi Trabzon kenti mekansal özellikleri, (Beyazlı, 2005)

Özellikler	Tanımlamalar
Topoğrafya	Dağlık, ulaşılması güç bir bölge, yüksek tepeleri, yeşil sırtları oldukça etkileyici, köprülerden geçilerek ulaşılan, etrafı dere yatakları ile çevrili, düzlüğün tepesindeki kayalıklar üzerinde oturan bir kent.
Doğal Etmeler	Deniz üzerinde bir kent, sahilde özellikle Kalepark, kentle denizin birleştiği bir nokta görünümündedir. Kent deniz kenarı üzerine kurulmuş, bir anfiyatroya benzemektedir. Tabakahane, Zağnos Dereler'i kagir köprülerle geçilmiş, Değirmendere ise etrafındaki piknik yerleri ile bir mesire yeridir.
Kent Silüeti	Deniz, arkasında sırasıyla parlak frenkli pitoresk evler, onların arkasında portakal ve zeytin ağaçları, yer yer zarif ölçülerde minareler sıralanmaktadır.
Yapılaşma	Konut; küçük ve dikdörtgen tabanlı avlu içinde konut sistemi ağırlıklıdır, bütün evler az yada çok yeşillikle çevrilidir. Yollar; oldukça dar, eğri ve dik yollar mevcuttur. Çıkmaz yollar ve belli noktalarda genişlemeler dikkat çekicidir. Denize paralel, sahil boyunca uzanarak ticaret merkezine varan bir cadde (çok kuvvetli bir olasılıkla Kunduracılar Caddesi olabilir) ve Uzun Sokak, kentin ana ulaşım omurgasını oluşturur. Meydanlar; Kavak Meydanı; bayrak günlerinde senliklerde halkın toplandığı meydandır. Gavur Meydanı; kentin sosyal merkezi niteliğindedir. Limanlar; Çömlekçi, kentin büyüme ve doğal limanı iken, Ganita, Mumhane önü, Kemer kaya ve Moloz da küçük limanlarıdır. Ticaret; Molozkapı civarında deniz kenarında katlı dükkanlarda yoğunlaşan ticaret alanı, Bedestenin içinde zengin tüccarlar ve Ortahisar'daki küçük esnafın oluşturduğu küçük pazaryeri bulunur. Aşağıhisar ticaret ve üretim yeri iken Gavur Meydanı Avrupalı tüccarların mallarının bulunduğu bir alandır.

3.1.4. Kentin Gelişim Modeli

Trabzon kent gelişimine bakıldığında, kentin sahile paralel geçen devlet karayolu boyunca lineer (doğrusal) bir gelişme sergilediği görülmektedir. Gelişmenin bu yönde olmasında, kentin kuzeyindeki doğal sınırlayıcı engelin deniz olması ve denizden hemen sonra güneye doğru topoğrafyanın yükselerek doğal eşik oluşturmasının etkisi büyüktür. Gelişmeyi sınırlayıcı diğer bir etken de vadilerdir. Kentin eski merkezi olan Ortahisar'ın her iki yanında oluşan Tabakhane ve Zağnos Vadileri ile doğudaki Değirmendere Vadisi en belirgin olan eşiklerdir (Özbilen, 1997), (Şekil 50).

Şekil 50. Trabzon kenti gelişim modeli “tek merkezli ışımsal gelişim”, (Özbilen, 1997)

Kentin gelişim modelini etkileyen ana ulaşım aksını sahil yolu ve Tanjant yolu oluşturmaktadır. Sahil yolu ulaşım aksı boyunca lineer kent gelişimi görülmektedir. Kentin gelişimini tanımlayan ve biçimleyen diğer önemli etken ise kent merkezidir. Eski kentin (Ortahisar) kuzey ve doğusu boyunca ve limana inen sokak doğrultusunda geliştiği görülmektedir.

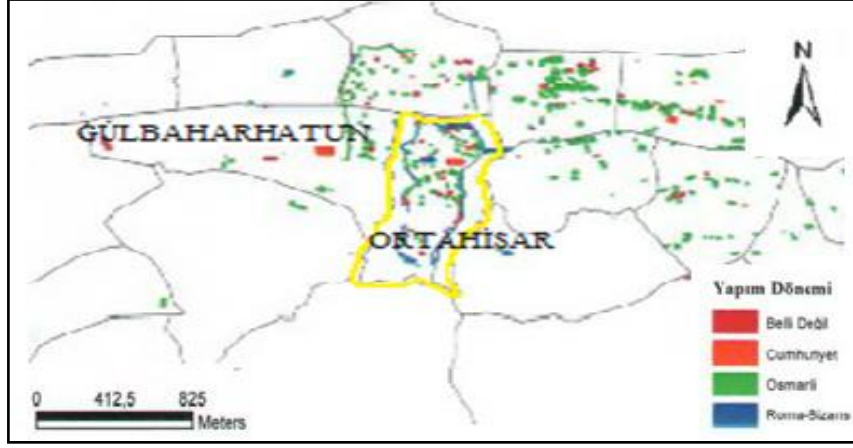
Ulaşım ağı, merkez, yerleşim ve sanayi yerleşimine bakıldığında Trabzon kentinin gelişimi dar bir şeritte sıkışarak yoğunlaşan lineer bir gelişme görülmektedir. 1989 tarihli imar planı ile sıkışan lineer gelişmeyi güneye çekmek için doğu-batı istikametinde yeni çevre yolu ile bu yolu Tanjant ve sahil ana ulaşım arterine bağlayan kuzey-güney istikametinde dik ana yollar önerilmiştir (Özbilen,1997).

Kentin yeni Belediye binasının Gülbaharhatun Mahallesi'ne taşınması sonucu eski kent merkezi olan Ortahisar Bölgesi'nin yeniden canlandığı "kent odağı" olma yolunda çevresinin geliştiği gözlenmektedir.

3.1.5. Taşınmaz Kültür Varlıkları

İl dahilinde kentsel ve doğal, arkeolojik sit alanı olmak üzere toplam 25 adet sit alanı bulunmaktadır. Kent dahilinde toplam 983 adet tescilli taşınmaz kültür varlığı mevcuttur (URL-58). Trabzon merkez ilçe dahilinde toplam 482 tescilli taşınmaz kültür varlığı mevcuttur (Özen, 2005). Trabzon kent merkezinde, 1 ve 2 No'lu kentsel siteleri kapsayan çalışma alanı dahilinde toplam 134 tescilli taşınmaz kültür varlığı mevcuttur. Trabzon ilindeki toplam tescillerin % 13,6'sını, Trabzon merkez ilçedeki toplam tescilli yapıların % 27'sini oluşturmaktadır. Çalışma aksı Trabzon kentinin tarihi çekirdeğini oluşturmakta ve tarihi gelişim süreci içerisinde Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri'nin izlerini taşıyan önemli kültürel eserleri barındırmaktadır. Alan üzerinde surlar, köprü, kamu binaları, camiler, çeşmeler konut yapıları gibi kent kimliğini yansıtan kültürel binalar/yapılar bulunmaktadır.

Şekil 51'de Trabzon Merkez ilçedeki tescilli yapıların dağılımı görülmektedir. Ortahisar Mahallesi'nde tescilli yapıların yoğunlaştığı görülmektedir. Çalışma alanını oluşturan Atapark, Zağnos Köprüsü ve Tabakhane Köprüsü aksı bu tescilli yapıların yoğun olduğu iki mahalle alanından geçmektedir. Bu bağlamda kentin prestij koridoru olarak algılanması kaçınılmazdır. Aynı zamanda kentin kimliğini yansıtan önemli bir kültür aksı konumundadır.

Şekil 51. Trabzon kenti tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımları, (Özen, 2005)

Sınırlı bir çevreyi içeren kent günümüze değin çeşitli aşamalarda oluşması nedeniyle bugünkü örüntüsünde, değişik çağların izlerini taşımaktadır. Bu izlerde tarihin, insan yaşamının toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı özelliklerinin simgeleştiği ve birer tarihi öğeler grubunu oluşturduğu görülmektedir. Günümüz kentlerinden birçoğu ortaçağ ve daha öncesine dayanan eski yerleşmelerdir. Bir kısmında tarihin derinliklerinden gelen forum harabeleri, surlar, kaleler, bir kısmında da ortaçağdan kalan kale içi yerleşmeleri görülür. Yaşadığımız kentlerde “Eski Kent” ya da “Kent Parçaları” olgusunun düzenlenmesi ve bu alanları kentsel alan bütününden ayrı düşünmemek hatta soyutlamamak gerekmektedir (Aysu, 1977). Bu bağlamda kentteki bu alanlar kentin önemli kimlik elemanlarını oluşturan birçok öğeyi barındırmakta ve kentin imaj noktalarını oluşturmaktadır.

3.2. Çalışma Alanının Kent İçindeki Yeri ve Anlamı

Çalışma alanı doğu ve batıya doğru lineer bir gelişme gösteren kentin ortasında ve merkezine yakın bir noktada yer almaktadır (Şekil 52). Trabzon kentinin ilk kurulduğu alan olan kent merkezi ile bütünleşmiş bir durumdadır. Trabzon Merkez İlçe’de bulunan Gülbahar Hatun Mahallesi, Ortahisar ve Çarşı Mahalleleri içinde yer almaktadır. 1938 Lambert Planı’nda da belirtildiği gibi kentin iki önemli vadisi Zağnos ve Tabakhane üzerinde yer almaktadır. Trabzon’da ilk yerleşmeler bu alanda olmuştur. Dolayısıyla, kentin en eski yerleşim yeri olan bu alan, kentin en eski tarihi eser yapılarını da bünyesinde barındırmaktadır.

Şekil 52. Çalışma alanının kent içindeki yeri

Trabzon kenti, 12 Kasım 2012 tarihinde kabul edilen büyükşehir yasa tasarısı ile Büyükşehir Belediyesi olmuş ve merkez ilçenin adı Ortahisar olarak değiştirilmiştir. Kentin merkezinde bulunan bu alan, Belediye, Valilik gibi önemli idari tesislerin alanın yakınında bulunması, rekreatif yeşil alanların (Zağnos ve Tabakhane Vadileri) arasında olmasından dolayı kent bütününde önemli bir odak noktası görevini üstlenmiştir (Şekil 53).

Şekil 53. Çalışma alanı hava fotoğrafı, (Anonim, 2014)

Kent mekanının önemli bir parçasını oluşturan bu mekanlarda (eski kent dokusu) kentleşme olguları çoğunlukla yansıma bulmakta ve bu mekanların kentle işlevsel, toplumsal, ekonomik vb. ilişkileri süreklilik kazanmaktadır (Aysu, 1977). Çalışma alanı, topoğrafik yapı özelliklerine karşın kentin bir parçası konumunda bulunmakta, kentten

bağımsız olmamaktadır. Çalışma alanının yakın çevresinde ve içerisinde yenileme ve dönüşüm projeleri ile kentin prestij koridoru olarak öne çıkmaktadır.

- 1 ve 2 No'lu Sit Alanları

Çalışma alanının büyük bir bölümü 1 ve 2 No'lu sit alanları içerisinde yer almaktadır. Trabzon İli Merkezi'nde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13.11.1980 gün ve A-2509 sayılı kararı ile Kentsel Sit Alanı belirlenmiştir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 13.09.1985 tarih ve 1426 sayılı kararı ile Trabzon Tarihi Kentsel Sit Alanları, haritada sınırları gösterilen (Şekil 59) 1 ve 2 No'lu sit alanları olarak kabul edilmiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu'nun 13.07.1991 tarih ve 1099 sayılı kararı ile 2 No'lu sit alanı ile ilgili olarak surlarından Zağnos ve Tabakhane Dereleri sınır olarak surlara doğru arada kalan, "Kale Koruma Alanı/Trabzon Surları Koruma Alanı" olarak belirlenmiştir. 2 No'lu sit alanı içerisindeki Gülbaharhatun Parkı (Atapark ve çevresi), sit alanı ile bütünlük oluşturması nedeniyle, 19.10.1998 tarih ve 3265 sayılı karar ile "Kentsel Sit Alanı" ilan edilmiştir. 1 ve 2 No'lu Kentsel Sit alanları, 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na" tabidir. Sit alanlarında yapılacak işlemler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları yetkisindedir.

Çalışma alanını kapsayan 1 ve 2 No'lu alan Bakanlar Kurulu kararnamesi ile yenileme alanı ilan edilmiştir. Yenileme alanları 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'una tabidir ve Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü" yetkisindedir. Yenileme çalışması, TOKİ Trabzon Belediyesi ve Trabzon Valiliği iş birliği içerisinde 29.11.2010 tarihli protokol ile gerçekleştirilmektedir.

3.3. Kent Kimlik Bileşenleri

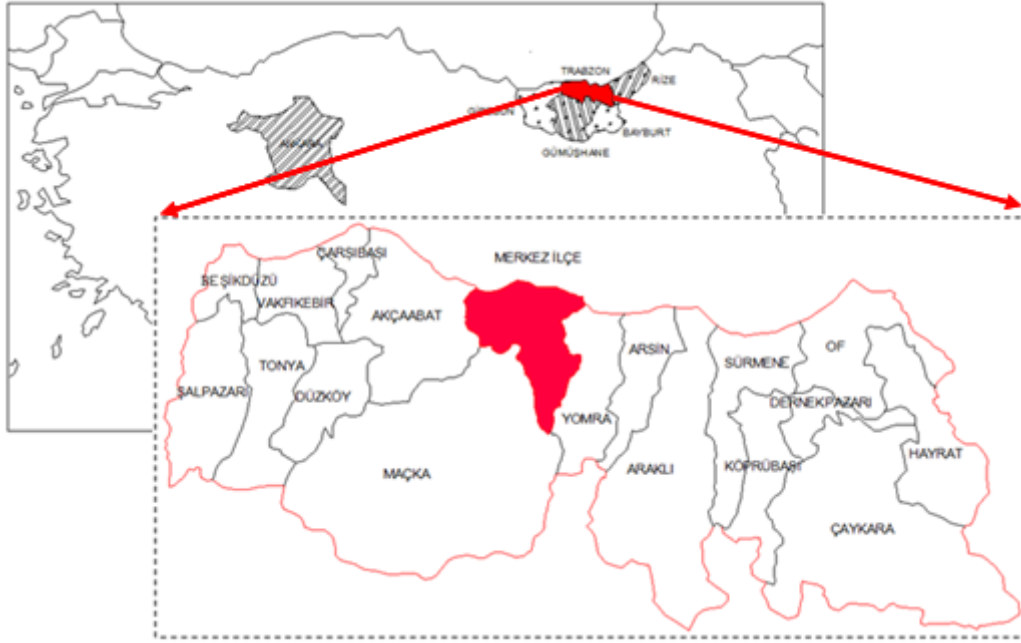
Çalışmada kent kimlik bileşenlerini oluşturan çevresel kimlik bileşenleri ve Trabzon kenti ölçeğinde toplumsal kimlik bileşenlerine değinilmiştir. Çevresel kimlik bileşenlerinden doğal çevre kimlik bileşenleri Trabzon kent ölçeğinden çalışma alanı ölçeğine indirgenerek mevcut durumu irdelenmiştir. Yapay çevre kimlik bileşenleri ise çalışma alanı özelinde yerleşim, donatı ve işaretler ölçeğinde belirlenerek mevcut durumu incelenmiştir.

3.3.1. Doğal Çevre Kimlik Bileşenleri

3.3.1.1. Coğrafi Yapı ve Topoğrafik Özellikler

- Coğrafi Konum

Doğu Karadeniz Coğrafi Bölgesi'nde yer alan Trabzon ilinin, batısında Giresun, güneyinde Gümüşhane ve Bayburt, doğusunda Rize ve kuzeyinde ise doğal bir sınır olan Karadeniz ile çevrilmektedir. Trabzon ili 18 ilçeden oluşmaktadır. Çalışma alanı Trabzon Belediyesi'ne bağlı Merkez İlçe'de yer almaktadır (Şekil 54).

Şekil 54. Trabzon kentinin Türkiye'deki konumu, komşu illeri ve ilçeleri

Trabzon kenti Doğuda Pelitli sınırlarından alınan $40^{\circ} 57' 50.79''$ ve $41^{\circ} 0' 9.90''$ kuzey enlemleriyle batıda Akyazı sınırından alınan $39^{\circ} 50' 19.03''$ ve $39^{\circ} 38' 0.01''$ doğu boylamları arasında kalmaktadır. Kentin iç çekirdeğini oluşturan ve Ortahisar bölgesini kapsayan çalışma alanı $41^{\circ} 0' 17.02''$ kuzey enlemi ile $39^{\circ} 42' 59.24''$ doğu boylamında bulunmaktadır (Şekil 55). Deniz seviyesinden başlayıp güneye doğru artan yükseklik çalışma alanını kapsayan bölgede yaklaşık 70m'yi bulmaktadır.

Şekil 55. Trabzon kent alanı ve çalışma alanını gösteren koordinatlar, (Google Earth)

- Coğrafi Oluşumlar

Trabzon kentinde dik “V” şekilli vadiler oluşmuş ve vadilerin yamaçlarında meydana gelen tali kollar arttırdıkları aşındırma faaliyetleri ile yamaçları iyice parçalamışlardır. Kentin nemli iklim karakteri havzaların hızlı akışlı olması ve fazla yük taşımaları derine aşındırmada başlıca rolü oynamıştır. Trabzon ilindeki en gelişmiş vadiler batıda güney-kuzey yönünde uzanan Foldere Vadisi Değirmendere akarsuyunun kurulu olduğu güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda Karadere Vadisi ve doğudaki güney-kuzey uzanış gösteren Solaklı Deresi Vadisi’dir. Güneyde 1.900m yükseltisindeki Horos ve Kalkanlı Dağları’nın su bölümü çizgisine yakın kuzeye bakan yamaçlarından başlayan Değirmendere Vadisi bulunmaktadır. Trabzon kentinin batısındaki Foldere ve Değirmendere’nin doğusunda kalan Karadere ve Solaklı Dereleri kaynaklarını Horos Soğanlı ve Haldizen Dağları’ndan almaktadır (URL-59, 2014).

Çalışma alanı içerisinde bulunan Tabakhane Deresi, Maraş Caddesi’nin altından geçmektedir. Zağnos Deresi Tabakhane Deresi’ne paralel olarak uzanmaktadır. Fakat her iki dere de beton kanallar aracılığı ile denize ulaştırıldıklarından dolayı doğal vadi görünümüne sahip değildir.

Trabzon ilinde büyük göller olmamasına rağmen, birkaç küçük göl bulunmaktadır. Bunlar Uzun Göl, Çakır Göl ve Sera Gölü’dür (Anonim, 2013). Topoğrafik yapı ve eğim genel olarak büyük göllerin oluşmasına elverişli değildir. Daha çok dağların tepelerinde oluşan küçük buzul gölleri ve heyelan sonucu oluşan göllere rastlamak mümkündür.

- Topoğrafik Özellikler

Trabzon ili çok sarp, dağlık bir arazi yapısına sahiptir. İl topraklarının % 78’i dağlardan ve % 22’si platolardan oluşmaktadır. Ovalar kıyıdaki küçük düzlükler, vadilerse küçük olan Değirmendere ve Karadere Vadileri’nden ibarettir. Dağlar ilin güneyinde ve kıyıya paralel olarak uzanır. Bu dağlar üç blok halindedir. Değirmendere Vadisi’nin

batısında yer alan dağlara Zigana Dağlar'ı, Değirmendere ile Solaklı Çayı arasında kalan dağlara Trabzon Dağlar'ı ve Solaklı Çayının doğusunda kalan dağlara ise Soğanlı Dağlar'ı denmektedir (Anonim, 2013).

Sahil yolunda irili ufaklı yerleşmeler genellikle dar, fakat düz sahalar üzerinde dağılmıştır. Kıyı düzlüklerin genişletilmesi ve toprak kazanılması için deniz büyük harcamalar ile doldurulmuş ve yerleşim alanlarına tahsis edilmiştir. Kıyı şeridinin genişliği Akçaabat mücavir saha sınırında 1 km, nehir ağızlarında 2-3km'yi bularak 50m'ye kadar yükselmektedir. Hemen arkasında kalan kısımlar ise % 5-10 meyille 200-250m'ye kadar yükselir. Trabzon kentinin merkezinde bulunan kale ve üzerinde bulunduğu platform dil şeklinde denize uzanmakta ve bir yüksek kıyı (falez) ile son bulmaktadır. Aynı platform doğuda ve batıda yüksekliğini kademeli bir şekilde kaybederek denize inmektedir (Anonim, 2014).

Trabzon kentinin iç kısımları engebeli bir arazi yapısına sahip olup tepeler arasında yer yer ufak düzlükler bulunmaktadır. Yerleşme alanları, bu düzlüklerin üzerinde veya kuzey-güney yönlü akarsuların içinde bulunmaktadır. Kent merkezinde, Zağnos, Tabakhane ve Değirmendere suları boyunca bu nitelikte yerleşmeler görülmektedir. Kent merkezi, güney-kuzey yönünde uzanan Zağnos, Kuzgundere ve diğer vadiler tarafından derin bir şekilde parçalanmıştır.

Trabzon'un merkezinde yer alan çalışma alanı, Zağnos ve Tabakhane Vadileri'nin arasında yükselmekte ve çevresine göre hakim bir kotta bulunmaktadır. Bu özelliğinden dolayı tarihte savunma amacıyla kale ve surlarla çevrilmiştir. Kale ve surlar bulunduğu bölgedeki diğer yapılara sınır elemanı görevinde konumlanmaktadır. Çalışma alanı içerisinde en yüksek kot Ortahisar Mahallesi'nin güneyinde İç Kale bölgesinde 70m'ye ulaşırken Pazarkapı Mahallesi'nin kuzeyinde kıyıya yakın noktalarda 3m'ye inmektedir. Alanda güneyden kuzeye doğru inen bir eğim bulunmaktadır.

3.3.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri

- İklim Özellikleri

Trabzon'da deniz etkisinde kalan ılıman iklim tipi hakimdir. Buna bağlı olarak da yazlar genellikle orta sıcaklıkta, kışlar ise ılık ve bol yağışlı geçer. Bölgenin kuzey-batı yönündeki depresyonlara açık olması iklim elemanlarının sürekli değişmesine neden olur. Kışın konumu nedeniyle Trabzon kenti Türkiye'de diğer kentlerden ayrı bir özellik arz

etmektedir. Kafkas Dağları Trabzon'u güneyden çepeçevre kuşatarak kuzeybatının soğuk rüzgarlarına kapatmaktadır. Ayrıca Sibirya'nın soğuk havası ile Kuzey Doğu Anadolu platolarında soğuyan havanın bölgeye girmesini önlemektedir (Anonim, 2011). Trabzon kentinin iklim özelliklerini (yağış, sıcaklık, basınç vb.) kentin coğrafi özellikleri etkilemektedir. Buna bağlı olarak iklim elemanlarının dağılışına değişmeler meydana gelmektedir. Doğu-batı doğrultusunda uzanan dağların kuzeye bakan yamaçlarında daha fazla yağış görölmektedir. Yükseklerde ve vadilerin iç kısımlarında kıyıya göre yağış azalmaktadır.

Tablo 2. Trabzon kentine ait iklimsel veriler, (Anonim, 2014a)

TRABZON	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek Ve En Düşük Değerler (1960-2012)												
Ort. Sıcaklık (C°)	7.4	7.3	8.5	11.8	15.9	20.4	23.2	23.3	20.3	16.5	12.7	9.6
Ort. En Yüksek Sıcaklık (C°)	10.9	10.9	12.2	15.6	19.1	23.5	26.2	26.7	23.9	20.1	16.4	13.2
Ort. En Düşük Sıcaklık (C°)	4.6	4.3	5.5	8.7	12.9	17.1	20.0	20.4	17.3	13.6	9.6	6.6
Ort. Güneşlenme Süresi(saat)	2.7	3.3	3.5	4.3	5.6	7.1	5.9	5.5	5.0	4.5	3.7	2.7
Ort. Yağışlı Gün Sayısı	13.2	12.5	14.0	14.9	13.5	11.4	8.3	9.7	11.7	13.5	12.5	13.0
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ort.	74.3	60.3	58.8	60.3	51.5	51.4	35.5	44.5	75.0	117.1	94.2	82.4
Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En Düşük Değerler (1960 - 2012)												
En Yüksek Sıcaklık (C°)	25.2	28.2	35.2	37.2	37.8	35.9	37.0	34.8	33.2	32.7	30.3	26.4
En Düşük Sıcaklık (C°)	-6.0	-6.1	-5.0	-2.0	5.4	9.2	13.5	13.8	8.5	3.4	1.0	-3.1

Trabzon kentinde en sıcak ay ortalaması 23.3C° (Ağustos), en soğuk ay (Şubat) ortalaması 7.3C°'dir. 1960-2012 yılları arasındaki dönemde en yüksek sıcaklık 37.8C° ile Mayıs ayında, en düşük sıcaklık ise 6.1C° ile Şubat ayında ölçülmüştür (Tablo 2).

Sıcaklığın ılıman oluşu, denizden karalara gelen hava kitlelerinin getirdiği bol rutubet ve bitki örtüsünün zengin oluşu nem oranının yüksek olmasına sebep olmaktadır. Nisbi nem ortalaması % 73'tür. Trabzon kenti Doğu Karadeniz bölgesinin en yağışlı bölgesini oluşturmakta olup, genellikle depresyonik ve orografik yağışlar görülmektedir. Ortalama yağış miktarı m²'ye 897.3mm'dir. Trabzon yılın her ayı yağış almasına rağmen yağış miktarı eylül-haziran aylarında en yoğundur. Trabzon'da yıllık yağışlı gün sayısı 149 civarında olup, yağış miktarı en fazla Sonbahar-kış aylarında fazlalaşırken, yağışlı günlerin sayısı en fazla ilkbahar aylarında görülür. Trabzon kentinde en fazla sis olayı ise nisan-mayıs aylarında görülmektedir (Anonim, 2011b). Trabzon'da yıl boyunca esen en fazla rüzgar güneybatı (SW) ve en az esen rüzgar kuzey (N) rüzgarlarıdır (Anonim, 2006). Trabzon kentinde kara ve deniz meltemleri ile fön rüzgarları gibi yerel rüzgarları da yılın belirli dönemlerinde görmek mümkündür.

- Bitki Örtüsü Özellikleri

Trabzon kent arazisinde her mevsim nemli ve yağışlı subtropikal iklim özellikleri görülmektedir (Anonim, 2006). Bitki örtüsü açısından son derece zengin olan Trabzon'da 440'ı bölgeye has, Türkiye genelinde nadir olan 2500 bitki türü bulunmaktadır (Anonim, 2013).

Trabzon kentinde doğal olarak yetişebilen ve kentin tarihi mekanlarında yoğunlaşan bazı bitki taksonları şu şekilde sıralanmaktadır. *Abies nordmanniana* (Doğu Karadeniz göknarı), *Betula pendula* (Sarkık huş), *Castanea sativa* (Anadolu kestanesi), *Cedrus libani* (Toros sediri), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Corylus avellana* (Fındık), *Cupressus sempervirens* (Adi servisi), *Cupressus sempervirens var. Pyramidalis* (Akdeniz piramidal servisi), *Ficus carica* (İncir), *Fraxinus excelsior* (Adi dişbudak) *Juglans regia* (Ceviz), *Laurocerasus officinalis* (Karayemiş), *Laurus nobilis* (Akdeniz defnesi), *Malus domestica* (Elma), *Morus alba* (Akdut), *Nerium oleander* (Zakkum), *Olea europaea* (Zeytin), *Phoenix canariensis* (Feniks), *Picea abies* (Batı ladini), *Pinus sylvestris* (Sarıçam), *Pinus pinaster* (Sahil çamı), *Prunus avium* (Kiraz), *Prunus cerasifera c.v. Atropurpurea* (Kırmızı yapraklı erik), *Prunus persica* (Şeftali), *Quercus hartwissiana* (Istıranca meşesi), *Rhododendron ponticum* (Mor çiçekli orman gülü), *Robinia pseudoacacia* (Yalancı akasya), *Tilia sp.* (Ihlamur), *Trachycarpus fortunei* (Kara palmiye) ve *Washingtonia*

filifera (Telli palmiye) (Yılmaz, 2012). Bölgede doğal olarak yetişmeyen fakat uzun yıllar önce orada yaşayanların getirip o bölgede yetiştirdiği ve tarihi mekanı simgeleyen bitki türleri mevcuttur. Örneğin; *Eriobotrya japonica* (Malta eriği), *Citrus nobilis* (mandalina), *Ficus carica* (incir) türlerini kentin tarihi Ortahisar bölgesinde ve yakın çevresinde oldukça fazla görmek mümkündür (Şekil 56).

Ortahisar Bölgesi'ndeki (1 ve 2 No'lu sit alanı) konut bahçelerinde yöreye özgü çeşitli meyve ağaçları ve süs bitkileri bulunmaktadır. Bunlar arasında özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinde oldukça fazla yetiştirilen “karayemiş” bölgenin simgesel ağaç türü olmuştur. Ayrıca bu bölgede geleneksel konutlarda oldukça fazla yetiştirilen “Trabzon hurması” şimdilerde yok olmaya yüz tutmuş durumdadır. Bahçe duvarlarından dışarıya sokağa doğru sarkan bitkiler sokağın yeşil dokusunu tamamlar niteliktedir. Bu bölgedeki konut bahçelerinde kullanılan bitkiler daha çok meyve, çiçek, yaprak özelliklerinden dolayı tercih edilmektedir. Bu bölgede konut bahçelerinde en çok kullanılan ağaç, ağaçcık ve çalıları kullanım sıklığına göre, *Eriobotrya japonica* (Malta eriği), *Prunus domestical* (Erik), *Punica granatum* (Nar), *Ficus carica* (İncir), *Citrus nobilis* (Mandalina), *Rosa hybrida* (Gül), *Hedera helix* (Sarmaşık), *Lonicera periclymenum* (Hanimeli), *Philadelphus coronarius* (Limon çiçeği) ve *Hydrangea macrophylla* (Ortanca) olarak sıralamak mümkündür (Gedikli, 1993).

Şekil 56. Konut bahçelerinden uzanan mandalina ve Malta eriği ağacı

1 ve 2 No'lu sit alanı genelinde yapılan arazi çalışma ile 688 adet ağaç tespit edilmiştir. Bu alan içerisinde en çok rastlanan ağaç türü, malta eriği, dişbudak yapraklı akçağaç, erik, Himalaya sediri, incir, doğu çınarı, kurtbağrı, Çin yelpaze palmyesi, turunç, nar, kızılçam ve karayemiş ağaçlarıdır. Bu ağaç türleri bölgenin karakteristik bitki

türlerindedir. Sit alanında bulunan dişbudak yapraklı akçaağaç, Himalaya sediri, doğu çınarı, akçaağaç, at kestanesi, göknar türü ağaçlar 10-20m arasındaki boyları, 100-200cm çapındaki gövdeleri ve 7-10m çapındaki taç genişlikleri ile büyük ağaçlardan oluşmaktadırlar. 2010 yılında yapılan arazi tepit çalışmasında I ve II No'lu sit alanı içerisinde tespit edilen ağaç türleri ve sayıları Tablo 3'de verilmiştir (Anonim, 2014).

Tablo 3. I ve II No'lu Kentsel Sit Alanı içerisinde tespit edilen ağaç türleri ve adedi

Ağaç Türü	Adedi	Ağaç Türü	Adedi
Adi Ceviz	8	Kırmızı Amerikan Meşesi	2
Ağaç Hatmi	1	Kısmat Ağacı	1
Ak Dut	14	Kızılçam	22
Ak Huş	1	Kızılıçık	1
Armut	15	Kiraz	3
At Kestanesi	8	Kokar Ağaç	1
Avokado	1	Kurtbağrı	26
Ayva	18	Ladin	1
Çin Yelpaze Palmiyesi	28	Lale Ağacı	1
Çitlenbik	4	Lawson Yalancı Servisi	3
Dağ Akçaağacı	1	Limon Servi	2
Defne	10	Malta Eriği	57
Dişbudak	8	Mandalina	2
Dişbudak Yapraklı Akçaağaç	56	Mavi Ladin	4
Doğu Çınarı	30	Nar	24
Doğu Mazısı	11	Porsuk	1
Elma	2	Sahil Sekoyası	12
Erguvan	8	Salkım Söğüt	2
Erik	46	Sarı Alacalı Kurtbağrı	3
Feniks	5	Savara Yalancı Servisi	2
Fıstık Çamı	1	Servi	3
Filbahri	1	Sikas	1
Göknar	20	Süs Elması	3
Gümüşi Akasya	3	Süs Eriği	9
Gümüşi İhlamur	12	Şeftali	15
Himalaya Sediri	41	Şimşir	1
Ihlamur	4	Taflan	1
İncir	39	Trabzon Hurması	2
Japon Akçaağacı	1	Turunç	25
Japon Kadife Çamı Kriptomerya	2	Veymut Çamı	1
Japon Soforası	1	Vişne	4
Kara Kavak	6	Yalancı Akasya	4
Karaağaç	1	Yaprak Döken Manolya	10
Karayemiş	21	Zeytin	8
Kayısı	2	Genel Toplam	688

Alan içerisinde en çok rastlanan ağaç türleri sırasıyla; Malta eriği (*Eriobotrya japonica*), Dişbudak yapraklı akçaağaç (*Acer negundo*), Erik (*Prunus domestica*), Himalaya sediri (*Cedrus deodora*), İncir (*Ficus carica*), Doğu çınarı (*Platanus orientalis*), Kurtbağı (*Ligustrum japonica*), Çin yelpaze palmyesi (*Washingtonia filifera*), Turunç (*Citrus aurantium*), Nar (*Punica granatum*), Kızılçam (*Pinus brutia*) ve Karayemiş (*Laurocerasus officinalis*)'dir.

Çalışma aksında bulunan sokak ve caddelerde konut bahçe duvarlarından uzanan bitki dokusunun görmek mümkündür. Çalışma aksı üzerinde yer alan ağaçlar çoğunlukla Atapark, Kanuni Parkı ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü çevresindeki açık alanda yoğunlaşmaktadır. Burada bulunan ağaçlar sahip oldukları boyları ve çapları ile anıtsal ağaç niteliği taşıyabilecek büyüklükte dirler (Şekil 57).

	Cycas (Sikas)		Phoenix dactylifera (Hurma Ağacı)		Washingtonia filifera (Palmiye)		Citrus nobilis (Mandalina),		Citrus aurantium (Turunç)
	Cedrus deodora (Himalaya sediri)		Magnolia grandiflora (Büyük çiçekli manolya)		Paulownia (Pavlonya)		Phoenix canariensis (Feniks)		Sophora japonica pendula (Sofora)

Şekil 57. Çalışma alanında bulunan önemli ağaç türleri

3.3.1.3. Jeolojik Yapı Özellikleri

Jeolojik oluşumu, stratigrafi bakımından alttan üste doğru üst kretase yaşlı tortul ara katkılı volkanik seriler konglomera kumaşı marn kil ve kireç taşlı denizsel üst miosen ve serileri; çakıllı kumlu siltli ve killi kuaterner yaşlı taraça dolguları ile çakıllı kumlu siltli killi akarsu ve kıyı alüvyonları şeklindedir (URL-59, 2014). Kent zemini volkanik formasyon, dere, deniz ve sel çökeltilerinin yanında, enkaz örtüsü ile yapay dolgudan oluşmuştur. Volkanikler kent zemininin geniş bir bölümünü oluşturmakla birlikte bazalt ve aglomera değişiminden meydana gelmiştir (Anonim, 2011).

Trabzon Merkez Uygulama İmar Planı çalışması kapsamında Ortahisar ve Gülbahar Hatun Mahallesi'ni kapsayan çalışma alanının ayrıntılı jeolojik etüdü yapılmış ve çalışma alanının büyük bir kısmı yerleşime uygun alanlardan oluştuğu tespit edilmiştir.

3.3.2. Çalışma Alanı Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Bu bölümde yapay çevre kimlik bileşenleri açısından çalışma aksını oluşturan Atapark ve Tabakhane Cami arasındaki tarihi aks üzerindeki yapay çevre kimlik bileşenleri incelenmiştir. Bu bağlamda yerleşim ölçeğinde, donatı ölçeğinde ve işaretler ölçeğinde olmak üzere üç ana başlık altında çalışma aksı irdelenmiştir.

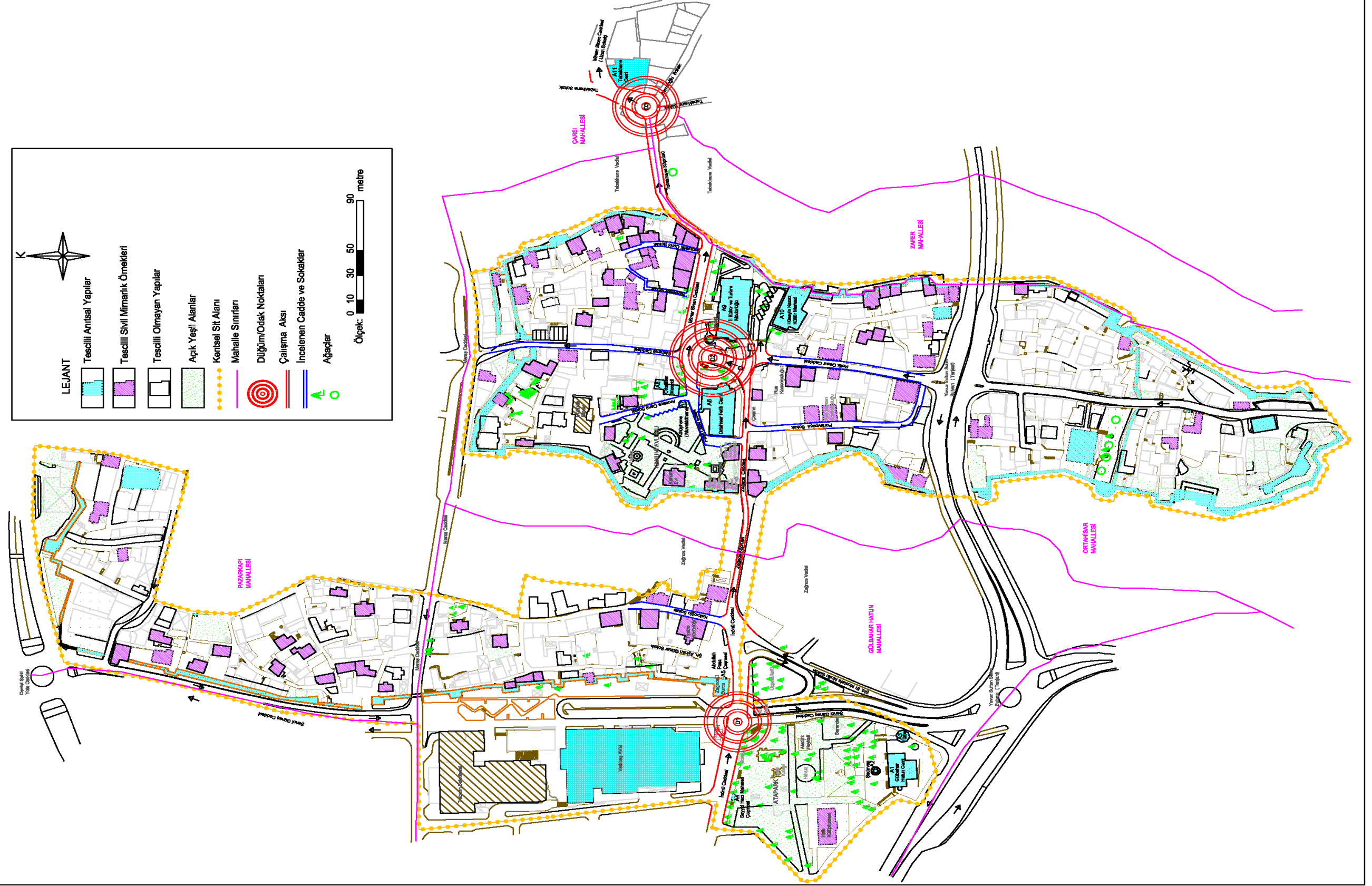
Merkez ilçede bulunan çalışma alanı, Gülbaharhatun, Ortahisar ve Çarşı Mahalleri içerisinde yer almaktadır (Şekil 58). Aks üzerinde bölge olarak belirlenen Atapark açık yeşil alanı Gülbahar Hatun Mahallesi ve Kanuni Avlusu Ortahisar Mahallesi'nde yer almaktadır.

Şekil 58. Çalışma alanının kent içi konumu ve mahalle sınırları

Çalışma aksının yapay çevre kimlik bileşenleri açısından bir değer olarak kendisini yaşayanlara nasıl ifade ettiği ve nasıl bir kentsel kimlik ortaya koyduğu, aksın kimliği ve imajına etki eden tarihsel ve fiziksel öğelerin neler olduğu belirlemek amacı ile çalışma alanı yapay çevre kimlik bileşenleri açısından yerleşim ölçeğinde, donatı ölçeğinde ve işaretler/semboller ölçeğinde sınıflandırılarak kimlik öğeleri incelenmiştir. Yerleşim ölçeğinde tarihi binalar/yapılar, tarihi cadde ve sokaklar, bölgeler (Atapark, Kanuni Avlusu), düğüm/odak noktaları, sınırlar ve köprüler (Trabzon Kale Surları, Zağnos ve Tabakhane Köprüsü) alt başlıklarında toplanarak irdelenmiştir. Donatı ölçeğinde çalışma alanının kimliğini ortaya koyan tarihi çeşmeler, heykeller, konut ve bahçe giriş kapıları, köprü korkulukları ve aydınlatma, diğer donatı elemanları belirlenerek analiz edilmiştir. İşaretler/semboller ölçeğinde çalışma alanında yapay kimlik elemanı olarak işaret/sembol özelliği taşıyabilen Zağnos Burcu, cami minareler ve su kemerleri tespit edilerek irdelenmiştir. 1 ve 2 No'lu kentsel sit alanı içerisinde bulunan Atapark ve Tabakhane Köprüsü arasındaki tarihi aksın uygulama imar planı Şekil 59'da verilmiştir.

1 VE 2 NOLU KENTSEL SİT ALANI İÇERİSİNDE BULUNAN ATAPARK VE TABAKHANE KÖPRÜSÜ ARASINDAKİ TARİHİ AKSIN UYGULAMA İMAR PLANI

Şekil 59. Çalışma alanı uygulama imar planı

3.3.2.1. Yerleşim Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Yerleşim ölçeğinde çalışma aksı üzerinde kentin kimliğini ve imajını ortaya koyan binalar/yapılar, caddeler ve sokaklar, bölgeler (Atapark ve Kanuni Avlusu), düğüm/odak noktaları, sınırlar ve köprüler ana başlıkları altında toplanarak irdelenmiştir.

- Binalar/Yapılar

Çalışma aksı üzerinde tescilli anıtsal yapılar ve tescilli yapılar/binalar bulunmaktadır. Tescilli anıtsal yapılar; Gülbahar Hatun Cami (A1), Gülbahar Hatun Şadırvanı (A2), Gülbahar hatun Türbesi (A3), Seyyid Hacı Mehmet Çeşmesi (A4), Abdullah Paşa Çeşmesi (A5), Fatih Cami (A6), Kütüphane (Muvakkithane) (A7), Ortahisar Mescidi (Saraçzade Mescidi) (A8), İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (Valilik Eski Binası) (A9), Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi (A10) ve Tabakhane Cami (A11)'dir. Bu yapıların tarihsel süreçleri, kimlik bilgileri ve bugünkü mevcut durumları; Trabzon Kültür Varlıkları Koruma Kurulu (T.K.T.V.K.K.) tescil fişleri, Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri (Özen vd. 2010) ve ilgili diğer kaynaklar incelenerek envanter bilgileri belirtilmiştir. İncelenen bu yapılar Şekil 59'da bulunan plan üzerinde A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A10, A11 şeklinde simgelenmiştir.

- Gülbahar Hatun Cami (A1)

Gülbahar Hatun Mahallesi'nde ve Atapark bölgesinin güney yönünde yer almaktadır. Caminin giriş kapısı üzerinde bulunan H. 1301/M.1883 onarım kitabesi dışında yapıım tarihini gösteren orijinal kitabesi kayıptır. Zağnos Köprüsü'nün yakınında olan bir külliye içerisinde yaptırılmıştır. Caminin yanında 1505 yılında yaptırılan Gülbahar Hatun Türbesi bulunmaktadır. Külliye'den cami ile türbe günümüze gelebilmiştir.

Hatuniye Külliyesi'nin önemli bir parçası olan medrese (Hatuniye Medresesi), imaret (Hatuniye İmareti), mektep (Hatuniye Mektebi) ve darü'l-kurra (Hatuniye Daru'l-kurrası) yapıları yıkılmıştır. Külliye'den bahseden ilk belge Trabzona ait 1553 tarihli Tahrir Defteri'dir. Bu defterde "Mahalle-i Hatuniye" adıyla şehrin batı varoşlarında yeni bir Müslüman Mahallesi'nden bahsedilmektedir (Tuluk, 2006).

Cami üzeri kubbe ile örtülü kare bir iç mekan, harime dahil edilmiş kuzey köşelerde birer kubbeli küçük mekan ile beş kubbeli son cemaat revakından oluşmaktadır. Kuzeybatı köşesinde tek şerefeli minaresi bulunmaktadır. Kesme taşlardan inşa edilmiş yapının ana girişi kuzey cephesinde bulunmaktadır. Bu giriş kapısı üzerinde onarım kitabesi yer

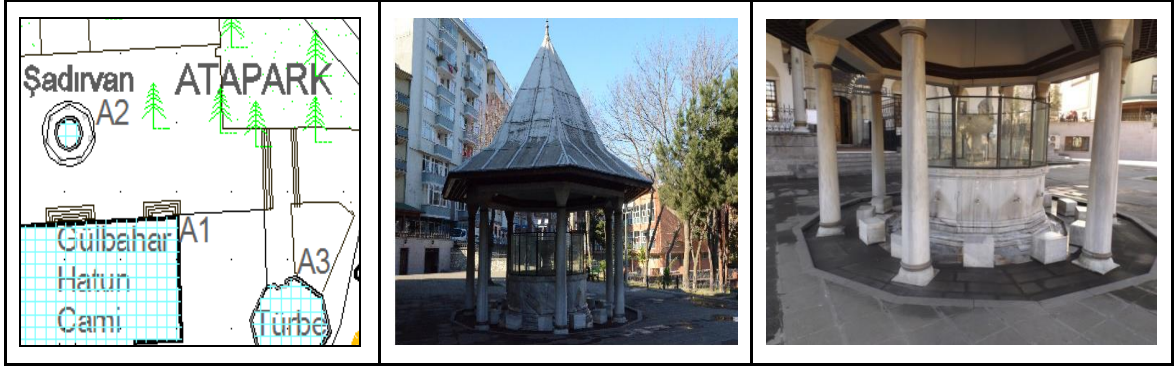
almaktadır (Yüksel, 1991). Gülbahar Hatun Cami plan, resim ve kimlik bilgileri Şekil 60'da verilmiştir.

	<p>Yıl 1910 (Kardeş, 2006)</p>
Kimlik Bilgileri	
Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı
Yapı Türü	Dini Yapı
Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı/H. 920- M. 1514
Yaptıran	Sultan Selim Han
Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yapım Tekniği	Yığma Taş
Yapı Malzemesi	Taş
Özgün İşlevi	Cami
Günümüz İşlevi	Cami

Şekil 60. Gülbahar Hatun Cami plan, resim ve kimlik bilgileri

- Şadırvan (Gülbahar Hatun Cami şadırvanı) (A2)

Altıgen planlı yapı, altıgen bir su haznesi etrafında kemerlerle bağlanan 6 sütunlu bir dış yapıdan oluşmaktadır. Sütunlu bölümün üzeri kubbe ile örtülüdür. Trabzon kentindeki tek şadırvan örneği olan yapıyı kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Tescil fişinde 19. yy ortalarında yapıldığı bilgisine ulaşılmaktadır (Şekil 61).

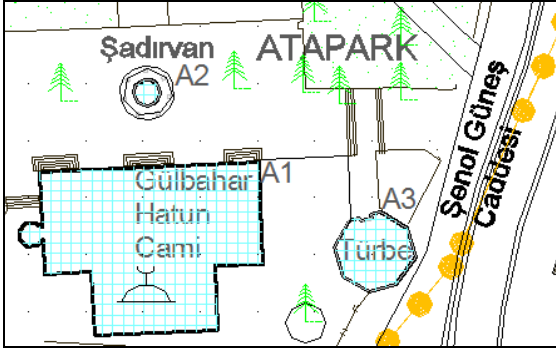

Şekil 61. Gülbahar Hatun Cami şadırvanı plan ve resim

- Gülbahar Hatun Türbesi (A3)

Gülbahar Hatun Mahallesi'nde Atapark'ın güneyinde ve Gülbahar Hatun Cami'nin doğusunda bulunmaktadır. Yavuz Sultan Selim annesi Gülbahar Hatun adına inşa ettirmiştir. Türbenin kitabesinde H. 911/M. 1505 tarihinde yapıldığı belirtilmektedir.

Sekizgen bir plan üzerine düzgün kesme inşa edilmiş olan türbe, sekizgen bir kasnak üzerindedir ve örtü malzemesi olarak kurşun kaplı bir kubbe ile örtülmüştür. Gövde üzerinde sağır sivri kemerli pencereler yer almaktadır. Kuzey cephesinde bulunan giriş kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır (Yüksel, 1991). Gülbahar Hatun Türbesi plan, resim ve kimlik bilgileri Şekil 62'de verilmiştir.

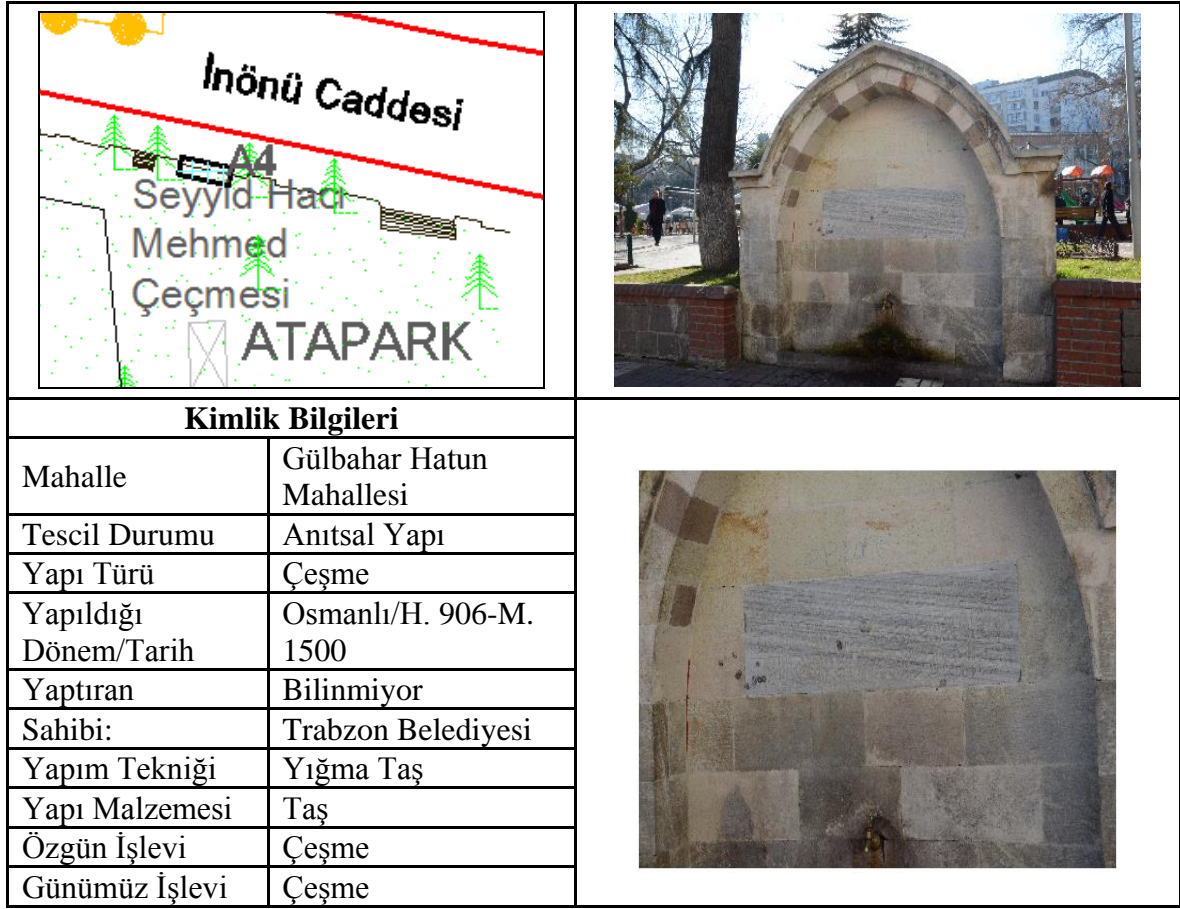
	 <p>Yıl 1950 (Kardeş, 2006)</p>
Kimlik Bilgileri	
Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı
Yapı Türü	Dini Yapı
Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı/H. 911-M. 1514
Yaptıran	Sultan Selim Han
Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yapım Tekniği	Yığma Taş
Yapı Malzemesi	Taş
Özgün İşlevi	Türbe
Günümüz İşlevi	Türbe

Şekil 62. Gülbahar Hatun Türbesi plan, resim ve kimlik bilgileri

- Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi (A4)

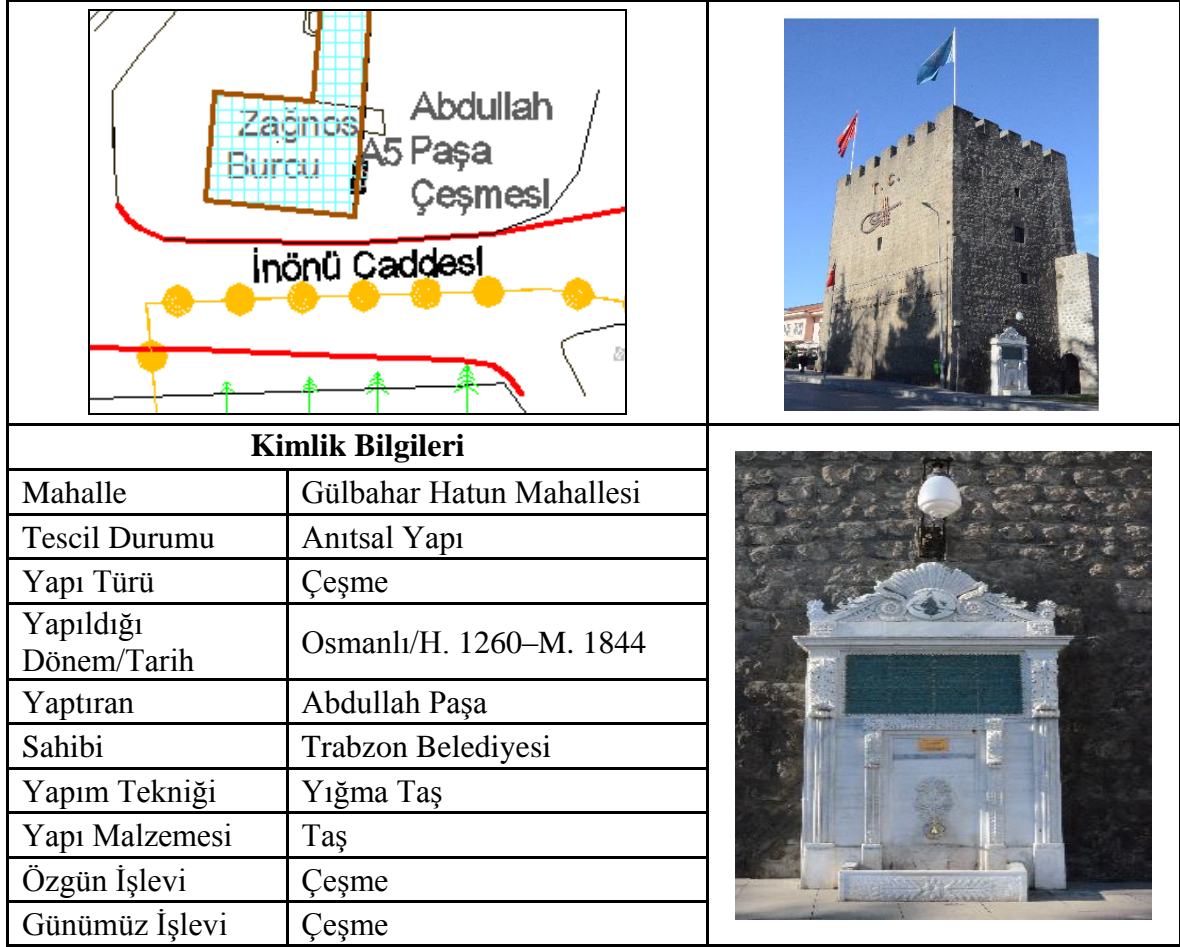
Gülbahar Hatun Mahallesi'nde, Atapark'ın kuzeyinde ve İnönü Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Daha önceden yolu karşı tarafında bulunan çeşme belediye tarafından onarılarak şimdiki yerine alınmıştır. Kitabesine göre Seyyid Hacı Mehmed tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Çeşme kesme taştan yapılmış sivri kemerli ve kitabesi alınlığın ortasında bulunmaktadır (Şekil 63).

Şekil 63. Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi plan, resim ve kimlik bilgileri

- Abdullah Paşa Çeşmesi (A5)

Gülbahar Hatun Mahallesi'nde Zağnos Burcu'nun doğu cephesine bitişik olarak bulunmaktadır. Kitabesinde 1260/1844 yılında Vali Hazinadarzade Abdullah Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Hüsnü Göktuğ tarafından bugünkü yerine taşındığı belirtilmektedir. Çeşme, dikdörtgen alt yapı üzerine tamamıyla mermerden olmak üzere yivli, akant yapraklı yarım sütunların çevirdiği cephe üzerine süslemeli üçgen alınlıktan oluşmaktadır. Cephenin aynalığı üzerinde kitabesi ve üçgen alınlığın ortasında ise Sultan Abdulmecit'in tuğrası yer almaktadır (Özen vd. 2010). Kitabesi dokuz satırdan oluşmakta ve Farsça'dır (Şekil 64).

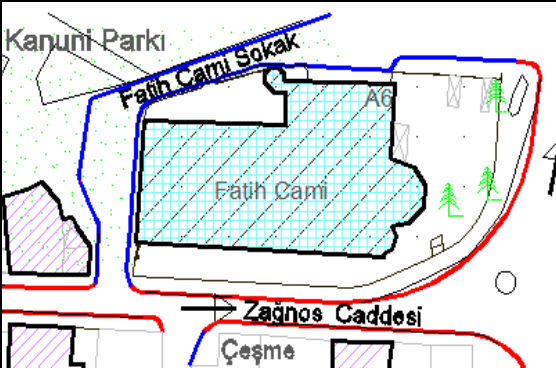

Şekil 64. Abdullah Paşa Çeşmesi plan, resim ve kimlik bilgileri

- Fatih Cami (A6)

Ortahisar Mahallesinde Kültür Merkezi'nin batısında yer alan cami Trabzon'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından kiliseden camiye çevrilmiştir. Çoğu kaynakta Fatih'in bu camide Cuma namazı kıldığını belirtmektedir. Diğer isimleri; Panagia Chrysocephalos Kilisesi, Cami-i Atik, Ortahisar Cami ve Fatih Cami'dir.

Fatih Medresesi de yapıya bitişik olarak kurulmuştur. Türk devrinde caminin esas girişi kuzeye alınmış, güney duvarının ortasına bir mihrap yerleştirilmiş, minber konulmuş ve minare yapılmıştır. Mihrap taştan yapılmış olup süsleme bakımından zengindir. Mihrabı çevreleyen geometrik geçmeli bordürler, mukarnaslı niş ve alınlığındaki rozetler Selçuklu örneklerini anımsatmaktadır. Ceviz ağacından yapılmış, minber değerli bir sanat eseridir (Kansız, 2012) (Şekil 65).

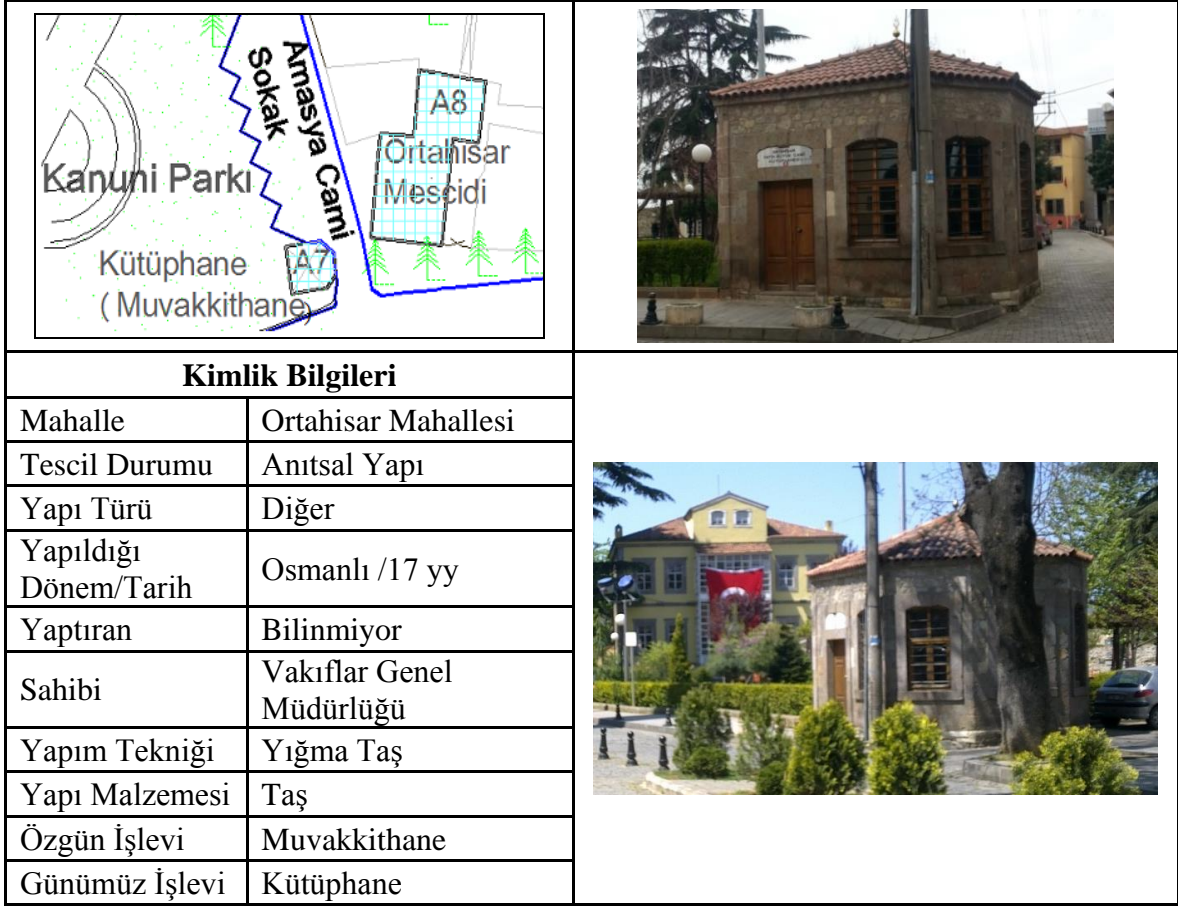
	 <p>Yıl 1950 (Kardeş, 2007)</p>
Kimlik Bilgileri	
Mahalle	Ortahisar Mahallesi
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı
Yapı Türü	Dini Yapı
Yapıldığı Dönem/Tarih	Bizans / 914 (Dönüşüm 1461)
Yaptıran	Bilinmiyor
Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yapım Tekniği	Yığma Taş
Yapı Malzemesi	Taş
Özgün İşlevi	Kilise
Günümüz İşlevi	Cami

Şekil 65. Fatih Cami plan, resim ve kimlik bilgileri

- Kütüphane (Muvakkithane) (A7)

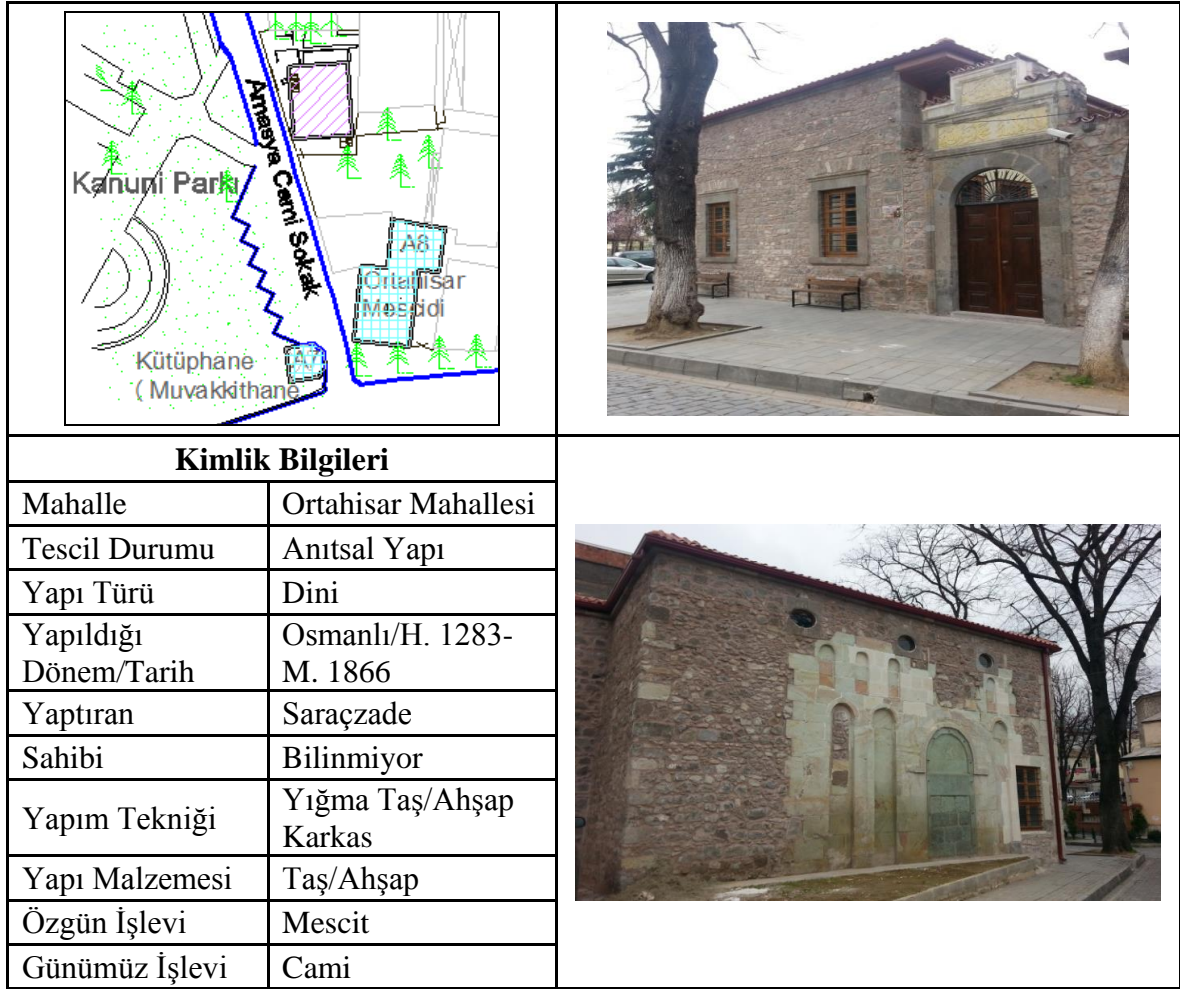
Ortahisar Mahallesi'nde Fatih Camisi'nin kuzeyinde yer almaktadır. İki sokağın konumlandığı köşede konumlandığı parselde uygun bir şekilde sahiptir. Giriş kapısı güney cephesinde bulunmaktadır. Fatih Camisi'nin Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. 19. yy da inşa edildiği düşünülmektedir (Özen vd. 2010) (Şekil 66).

Şekil 66. Kütüphane (Muvakkithane) plan, resim ve kimlik bilgileri

- Ortahisar Mescidi (Saracziade Mescidi) (A8)

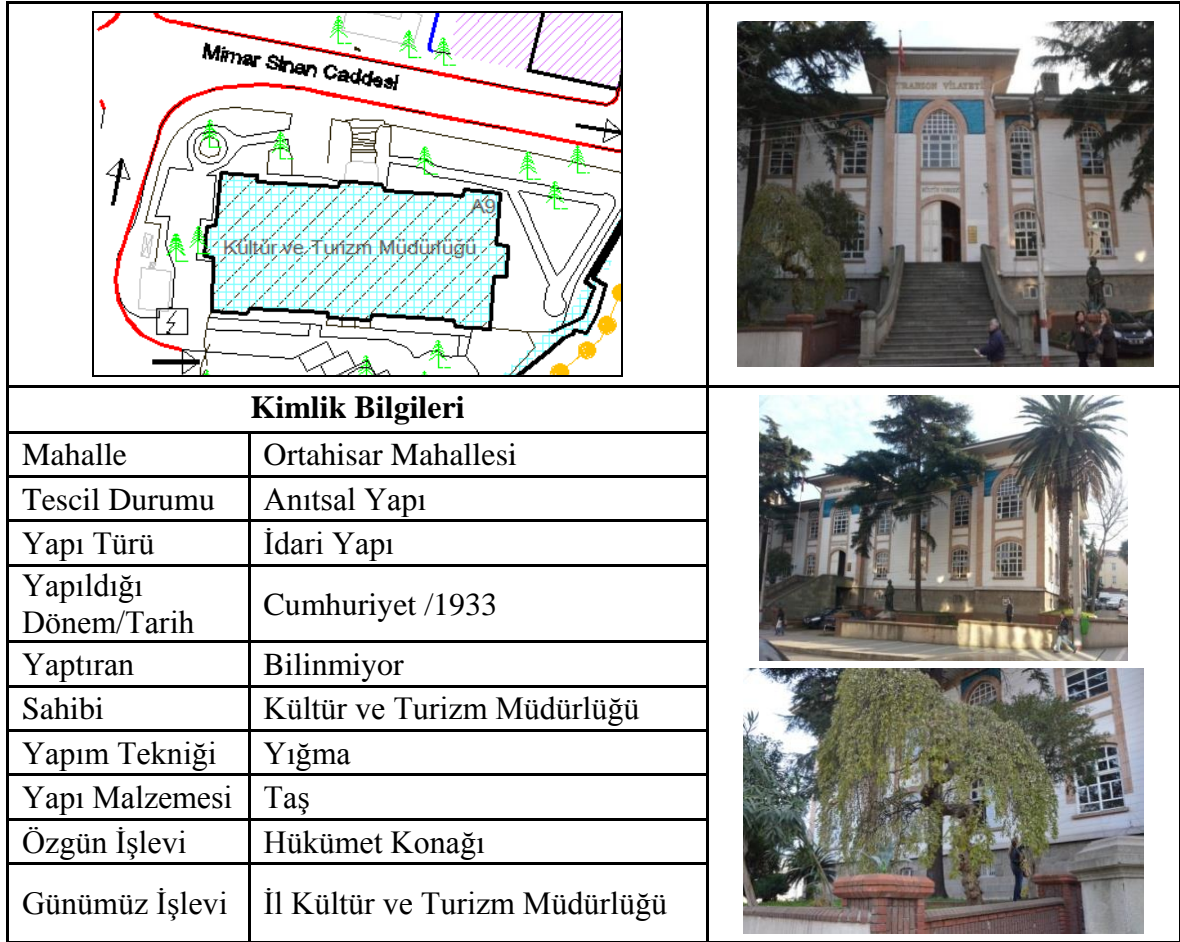
Ortahisar Mahallesinde ve Fatih Cami'nin kuzeyinde yer almaktadır. İç avlu duvarında yer alan kitabesine göre Saracziade tarafından 1866 yılında yaptırılmıştır. Dikdörtgen bir biçime sahip olan mescidin üzeri ahşap kırma çatı ile örtülmüş olup minaresi yoktur. Mescid'in doğu cephesinde restorasyon çalışmaları sırasında "Meryem Ana ve çocuk İsa" freski bulunmuştur. Bu freski tarihe ışık tutan sanatsal bir duvar kabartmasıdır (Şekil 67).

Şekil 67. Ortahisar Mescidi plan, resim ve kimlik bilgileri

- Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (Eski Valilik Binası) (A9)

Ortahisar Mahallesi'nde Tabakhane Köprüsü'nün batı tarafında, surların üzerinde doğu-batı yönünde konumlanmaktadır. Birinci Ulusal Milli Mimari akımı etkisinde Hükümet Konağı olarak inşa edilmiştir. İki katlı, yüksek tavanlı ve geniş ahşap saçaklıdır. İki iç avluya bakan orta mekanlar ışıklarla aydınlanmaktadır. Cephelerde pencerelerin üst kısımlarında mavi çini süslemeler ve kemerli bitişler oldukça dikkat çekicidir (Özen vd. 2010). 1987 yılında Hükümet Konağı taşınmış ve bina bir süre boş kalmıştır. 1989 yılında restorasyon yapılmış ve 1991 yılında "Kültür Merkezi'ne" dönüştürülmüştür. 2007 yılında binanın güney bölümüne İcra ve Çocuk Mahkemeleri taşınmıştır (Şekil 68).

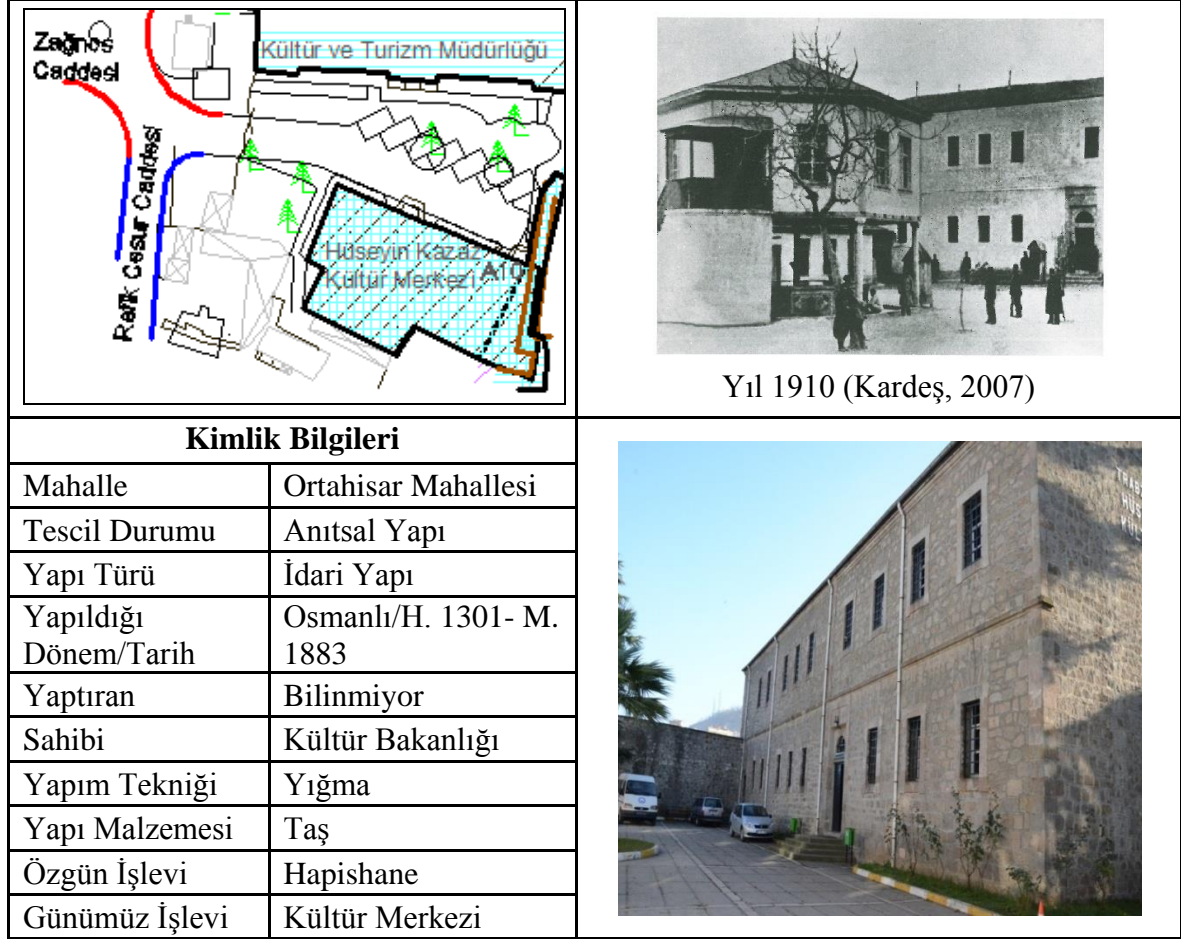
Şekil 68. Kùltür ve Turizm Müdürlüğü plan, resim ve kimlik bilgileri

Bina, caddeden duvar ile ayrılmakta ve bina çevresinde bulunan bahçe içerisinde anıtsal niteliğe sahip ağaç türleri bulunmaktadır. Binanın girişinde sağda bulunan mimar Sinan heykeli ve sol tarafta bulunan ters aşılı sofrora (*Sophora japonica pendula*) oldukça dikkat çekmektedir. Yaklaşık 30-40 yıllık olduğu tahmin edilen sofrora ağacının Trabzon kentinde bu büyüklükte örneğı olmadığı tahmin edilmektedir.

- Hüseyin Kazaz Kùltür Merkezi Binası (Eski Cezaevi) (10)

Ortahisar Mahallesinde Vilayet Eski binasının güneyinde surlar üzerinde yer almaktadır. 1883 yılında (H.1301) hapishane olarak yaptırılmıştır. Kesme taş duvarlı ve geniş bir avlu üzerine konumlanan bina, iki katlıdır ve iki bölümden oluşmaktadır (Karpuz, 1990). Bina 1970 yılına kadar hapishane olarak kullanılmıştır ve sonra 1977 yılında tescillenmiştir. 1981 yılında Kùltür Bakanlığı'na devredilmiş ve 1983 yılında Trabzon Belediyesi tarafından onarılarak "Hüseyin Kazaz Kùltür Merkezi" olarak kullanıma

açılmıştır (Özen vd. 2010). Binanın doğu cephesi iç kale surları ile sınırlanmaktadır. Binanın ön kısmında otopark ve anıtsal nitelikli ağaçlar bulunmaktadır (Şekil 69).

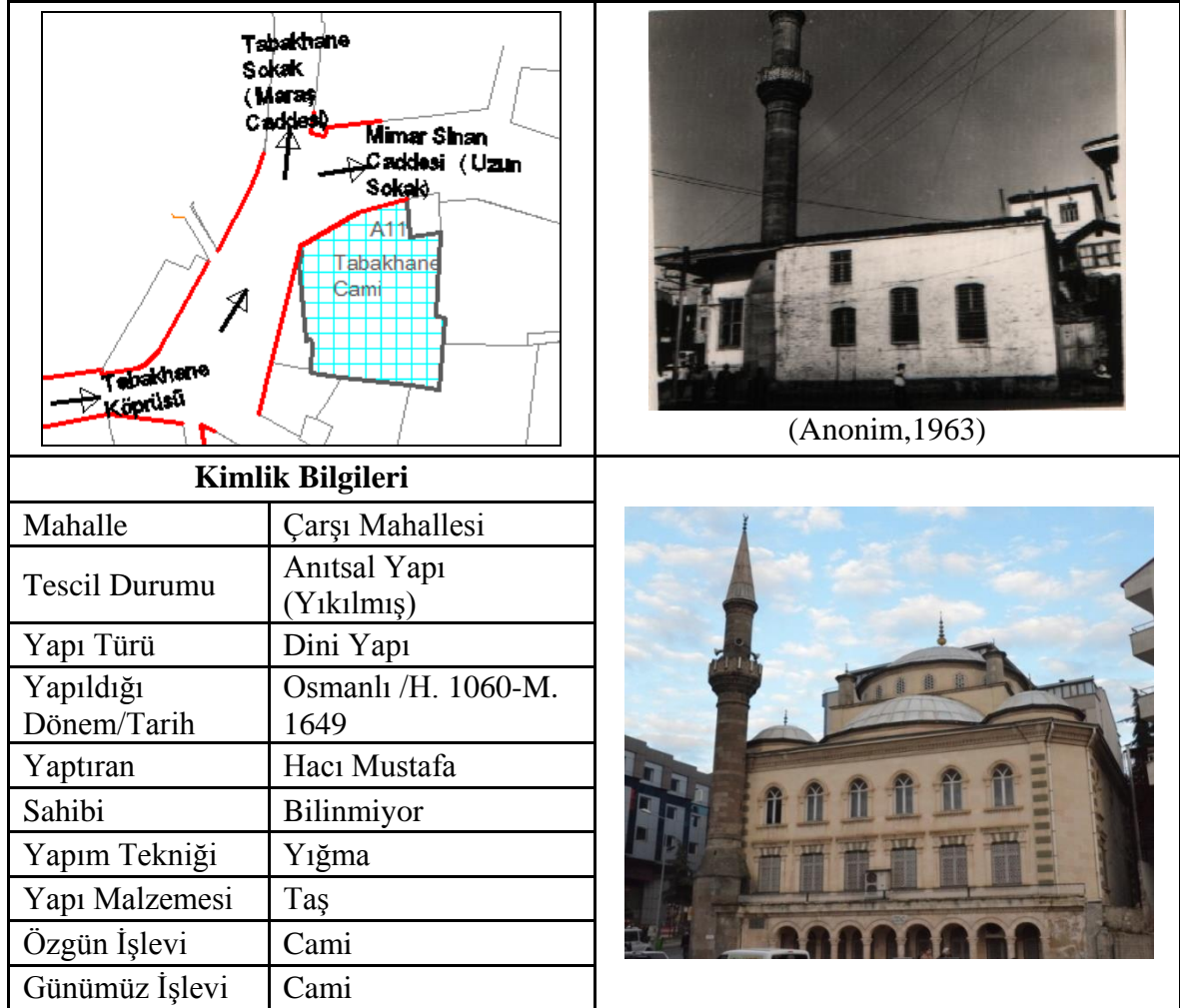
Şekil 69. Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi plan, resim ve kimlik bilgileri

- Tabakhane Cami (A11)

Bir diğer adı Hacı Mustafa Cami olan Tabakhane Camisi, Çarşı Mahallesi'nde bulunmaktadır. 1979 yılında yıkılarak 1987 yılında, aynı yerinde inşa edilmiştir. Tescil fişinden, İç kapı üzerinde bulunan kitabesinde H.1060-M.1649 yılında inşa edildiği, son cemaat yeri doğusundaki kitabesinde ise H.1306/M.1888 yılında onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Onarımı yapan ise II. Mahmut'un peşkir ağası Mahmut Ağa'dır (Anonim, 1963).

Tescil fişinde belirtildiği gibi (Anonim 1963), dikdörtgen planlı cami moloz ve kesme taştan inşa edilmiş, üzeri ahşap kırma çatıyla örtülmüştür. Son cemaat yeri iki katlıdır. Dairevi kesitli ahşap iki sütun ahşap mahfil katını taşımaktadır. Tek şerefeli

minaresi kuzeybatı köşededir. Günümüzde ise bu caminin yerinde kubbe örtülü yeni bir cami bulunmaktadır. Mevcut minare özgün yapısı korunarak yeniden kullanılmıştır (Özen vd. 2010) (Şekil 70).

Şekil 70. Tabakhane Cami plan, resim ve kimlik bilgileri

- Cadde ve Sokaklar

Cadde ve sokaklar çekilen fotoğraflar, belediyeden alınan uygulama imar planı, alan çalışmaları ve Google Eart programından yapılan incelemeler sonucunda değerlendirilmiştir.

Çalışma aksı doğudan batıya doğru 3 adet cadde boyunca ilerlemektedir. Bunlar sırasıyla İnönü Caddesi, Zağnos Caddesi ve Mimar Sinan Caddesi'dir. Bu aks ve bu aksı kesen bazı sokak ve caddeler incelenmiş ve önemli yapay kimlik bileşenleri ortaya konulmuştur. Bu sokak ve caddeler sırasıyla; Kalcıoğlu Sokak, Pertevpaşa Sokak, Refik

Cesur caddesi, Fatih Cami Sokak, Amasya Cami Sokak, Islahane Caddesi, Sarayatik Sokak ve Sarayatik Cami Sokak'tır.

- Kalcıoğlu Sokak

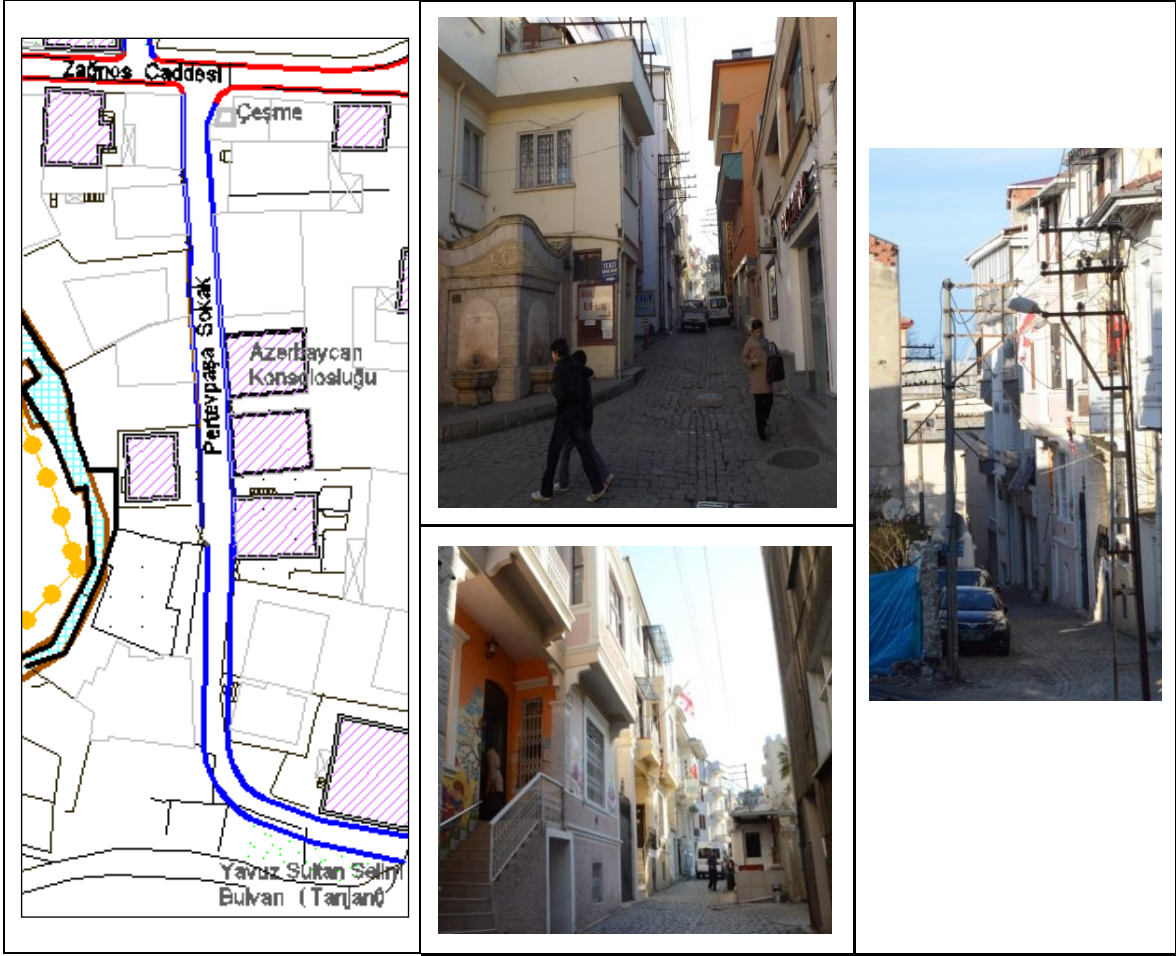
Kalcıoğlu Sokak, 1 No'lu kentsel sit alanı içerisinde ve Gülbahar Hatun Mahallesi'nde bulunmaktadır. Sokak uzunluğu ~210,00m, genişliği yer yer daralmakla birlikte ortalama ~5,50m'dir. Sokak üzerinde yaya ve araç erişim ağı mevcuttur. Sokak üzerinde 4 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Tiyatro Müdürlüğü binası sokağa cephesi bulunan tescilli yapılardandır. İnon Caddesi'nden Maraş Caddesi'ne azalarak inen kot farkından dolayı (yaklaşık 15,00m) güney-kuzey yönünde deniz manzarası sunmaktadır. Kat yükseklikleri 2-3 kata kadar olmakla birlikte, doğu cephesi Zağnos Vadisi'ne, i kale surlarında bulunan Kanuni Evi ve yakın çevresine manzara sunmaktadır. Donatı elemanı olarak tarihi bahçe giriş kapıları dikkat çekmektedir. Bazı yapılar ise ortalama 3,50-4,00m bahçe duvar ile çevrelenmiş duvarlardan bahçe giriş kapıları sokağa açılmaktadır. Zemin kaplama malzemesi doğal taş parke olup, (arnavut kaldırım taşı) yaya kaldırımlarında yer yer beton kullanılmıştır. Kreş olarak kullanılan binanın cephe duvarında renkli resim çalışması görülmektedir. Sokak üzerinde yeşil doku, bahçe duvarlarından uzanan meyve ağaçları ve sarılıcılar olarak kendini hissettirmektedir. İnon caddesinden kuzeye açılan sokak Maraş Caddesi'ne ulaşım sağlamaktadır. Sokak tarihi binalar, dar yapısı ve sunduğu manzara ile önemli bir kimlik kazanmaktadır (şekil 71).

Şekil 71. Kalcıoğlu Sokak plan ve görünüş

- Pertevpaşa Sokak

Pertevpaşa Sokak, 2 No'lu sit alanı içerisinde ve Ortahisar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Zağnos Caddesinden güneyde tanjant yoluna bağlanmaktadır ve yaklaşık olarak sokak uzunluğu ~134.00m ve sokak genişliği ise yaklaşık olarak ~5.50m'dir. Sokak üzerinde 5 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Bunlardan Osmanlı döneminde yapıldığı bilinen Orhan Karpuz evi, Azerbaycan Konsolosluk Binası olarak kullanılmaktadır. Zağnos Caddesinden Tanjant yoluna artarak çıkan bir kot (~6.00m) farkından dolayı kuzey-güney yönünde dik bir sokak formuna sahiptir. Sokak üzerindeki binaların kat yükseklikleri 2-3 kattır. Sokak bahçe duvarı ve bina cephe duvarı ile sınırlanmaktadır. Kreş olarak kullanılan yapı cephelerinde kullanılan duvar resimleri oldukça dikkat çekicidir. Girişte sağda bulunan tarihi çeşme sokak üzerinde tarihi yansıtan önemli bir yapı olup, sanatsal değere sahiptir. Zemin kaplama malzemesi doğal taş parke (arnavut kaldırım taşı) ve yaya kaldırımlarında dökme beton görülmektedir. Her hangi bir yeşil doku varlığını hissettirmemektedir. Sokak üzerinde konumlanan bazı binaların restore çalışmaları ve elektrik direklerinin düzensiz yerleştirilmesinden dolayı görsel karmaşa mevcuttur (Şekil 72).

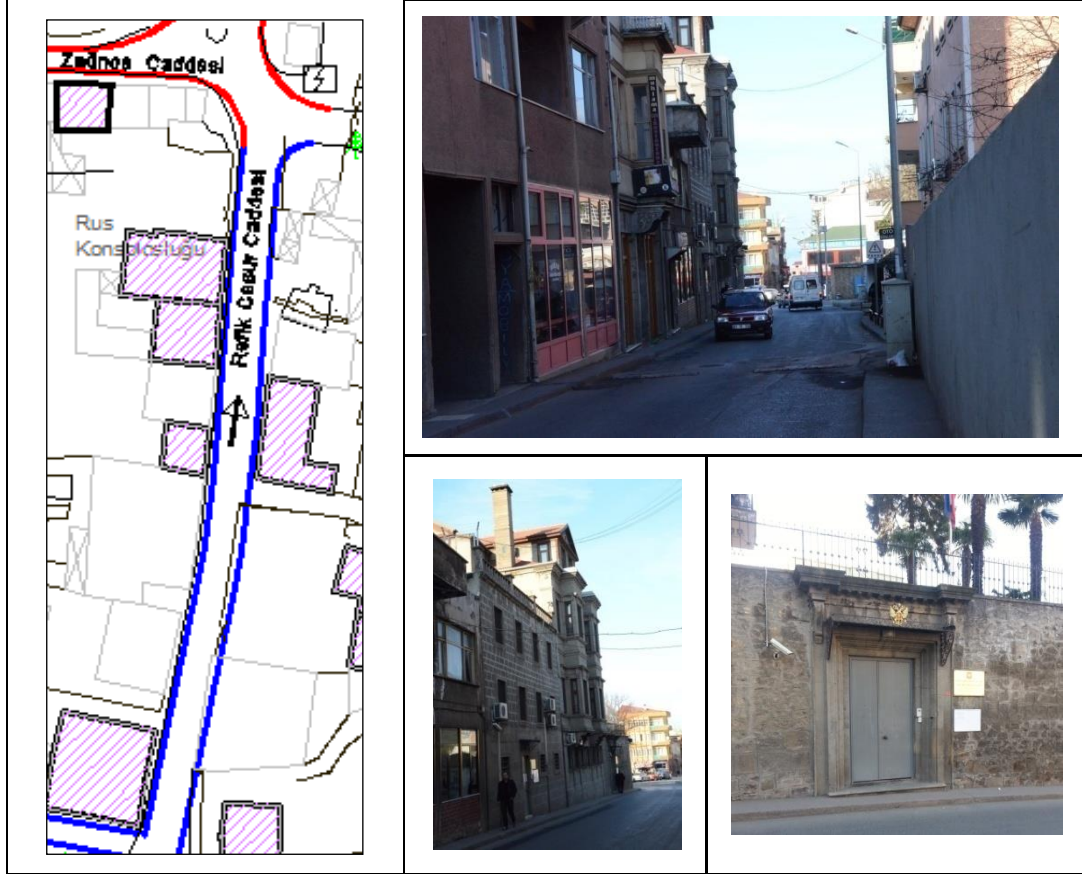

Şekil 72. Pertevpaşa Sokak plan ve görünüş

- Refik Cesur Caddesi

Refik Cesur Caddesi, 2 No'lu sit alanı içerisinde ve Ortahisar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Zağnos Caddesi'nden güneyde Tanjant yoluna bağlanmaktadır ve yaklaşık olarak cadde uzunluğu ~113.00m ve cadde genişliği ~5.50m'dir. Cadde üzerinde 6 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Zağnos Caddesi'nden Tanjant yoluna artarak çıkan bir kot (~5.00m) farkı bulunduğu için dolayı kuzey-güney yönünde artarak yükselen dik bir cadde formuna sahiptir. Cadde üzerindeki binaların kat yükseklikleri 2-4 kat arasında değişmektedir. Cadde bahçe duvarı ve yapı cepheleri ile sınırlandırılmış. Yaya ve çift yönlü araç erişim ağı bulunmaktadır. Cadde de zemin kaplama malzemesi araç yolunda asfalt ve yaya kaldırımının da ise beton kullanılmıştır. Yeşil doku, bahçe duvarlarından yükselen boylu ağaçlar ve sarılıcalar olarak algılanmaktadır. Caddeye cephesi olan Rus Konsolosluk binası, Hacı Rüştü Konağı 19yy'da yapılmış olan tescilli anıtsal yapının varlığı sokağı tarihi ve görsel açıdan anlamlı kılmaktadır. Konsolosluk binası bahçe

duvarında bulunan giriş kapısı taş ve metal malzeme kullanılarak yapılan sanatsal bir yapı niteliği taşımaktadır (Şekil 73).

Şekil 73. Refik Cesur Caddesi plan ve görünüş

- Fatih Cami Sokak

Fatih Cami Sokak, 2 No'lu sit alanı içerisinde ve Ortahisar Mahallesi'nde yer almaktadır. Zağnos Caddesi'nden başlayarak Fatih Cami önüne kadar uzanan sokak yaklaşık olarak uzunluğu ~74.00m ve genişliği olarak ~5.50-9.50m arasında değişmektedir. Sokak üzerinde 5 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Düz bir zemin üzerinde konumlanmıştır. İsmi sokağa cephesi olan Fatih Cami'den alan sokak Kanuni Parkı'na sınırı bulunmaktadır. Yaya ve sınırlı araç erişimi sağlamaktadır. Zemin kaplama malzemesi olarak doğal taş parke (arnavut kaldırım taşı) ve yaya kaldırımlarında andezit taşı uygulanmıştır. Yaya kaldırımında belli aralıklar ile demir malzemeli dekoratif sınır elemanı kullanılmıştır. Cami ile kaldırım arasında demir parmaklıklar ile sınır oluşturulmuştur. Yaya kaldırımında modern zemin aydınlatma elemanı kullanılmıştır.

Yeşil doku elemanı olarak kaldırım üzerinde anıtsal özelliğe sahip ağaçlar ve Kanuni Avlusu ile sınır oluşturan çit bitkileri görülmektedir. Cami önünde yolu ikiye ayıran küçük bir orta refüj de uygulanan çalı türleri ile yeşil dokusu bulunmaktadır. Sokağa cephesi olan Kanuni Avlusu ve Fatih Camisi'nden dolayı yoğun olarak kullanılan ve tarihi öneme sahip sokak dokusu yansıtmaktadır (Şekil 74).

Şekil 74. Fatih Cami Sokak plan ve görünüş

- Amasya Cami Sokak

Amasya Cami Sokak, 2 No'lu sit alanı içerisinde ve Ortahisar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Sokak Fatih Cami Sokağı'ndan başlayarak İslahane Caddesine ve oradan da Maraş Caddesine ulaşım sağlamaktadır. Sokak genişliği ~5.50-6.00m olup, eğimli sayılabilecek bir kot farkı bulunmamaktadır. Sokak üzerinde girişte sağda ve solda 2 adet anıtsal tescilli yapı Saraçzade Mescid'i ve Kütüphane (Muvakkithane) bulunmaktadır. Sokakta sol tarafta Kanuni Avlusu ve Muvakkithane (Kütüphane), sağ tarafta Saraçzade Mescid'i bulunmaktadır. Kanuni Avlusu cephesinde sokak üzerin de bulunan cepte, 6 araçlık otapark yer almaktadır. Sokak üzerinde yaya ve araç erişim ağı bulunmaktadır. Mescid duvarında restorasyon çalışması sırasında bulunan "Meryem Ana ve Çocuk İsa" freski oldukça dikkat çekici tarihe ışık tutan anlamsal bir duvar kabartma sanatıdır. Zemin kaplaması olarak araç yolunda dökme parke taş (kilitli parke taş) ve yaya yolunda ise

andezit taş kullanılmıştır. Yaya yolunda demir malzemeli sınır elemanı kullanılmıştır. Sokak üzerinde algılanan yeşil doku, kaldırımda yer alan anıtsal niteliğe sahip birkaç ağaç ve Kanuni Parkı'nda bulunan anıtsal niteliğe sahip ağaç ve diğer bitki türleri, bahçe duvarlarından yükselen yöresel ağaç türleri ve sarılıclardan oluşmaktadır (Şekil 75).

Şekil 75. Amasya Cami Sokak plan ve görünüş

- Islahane Caddesi

Islahane Caddesi, 2 No'lu sit alanı içerisinde ve Ortahisar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Cadde güneyde Mimar Sinan Caddesi'nde başlayarak kuzeyde Maraş Caddesi'ne kadar uzanmaktadır. Sokak uzunluğu ~142,00m ve genişliği ise ~5,50m'dir. Cadde, güney-kuzey doğrultusunda giderek azalan bir kot (~17,00m) farkı göstermektedir. Cadde üzerinde bir adet tescilli yapı bulunmakta olup, bazı yapılar yıkılmış harabe şeklindedir. Cadde üzerinde daha çok ticari amaçlı dükkanlar ve işyerlerini görmek mümkündür. Yaya ulaşım ağı cadde üzerinde tek yönlü olarak sağlanmakta olup, oldukça dardır. Araç yolunda zemin kaplama malzemesi doğal taş parke ve yaya yolunda ise dökme

betondur. Cadde üzerinde algılanan herhangi bir yeşil doku elemanı bulunmamaktadır (Şekil 76).

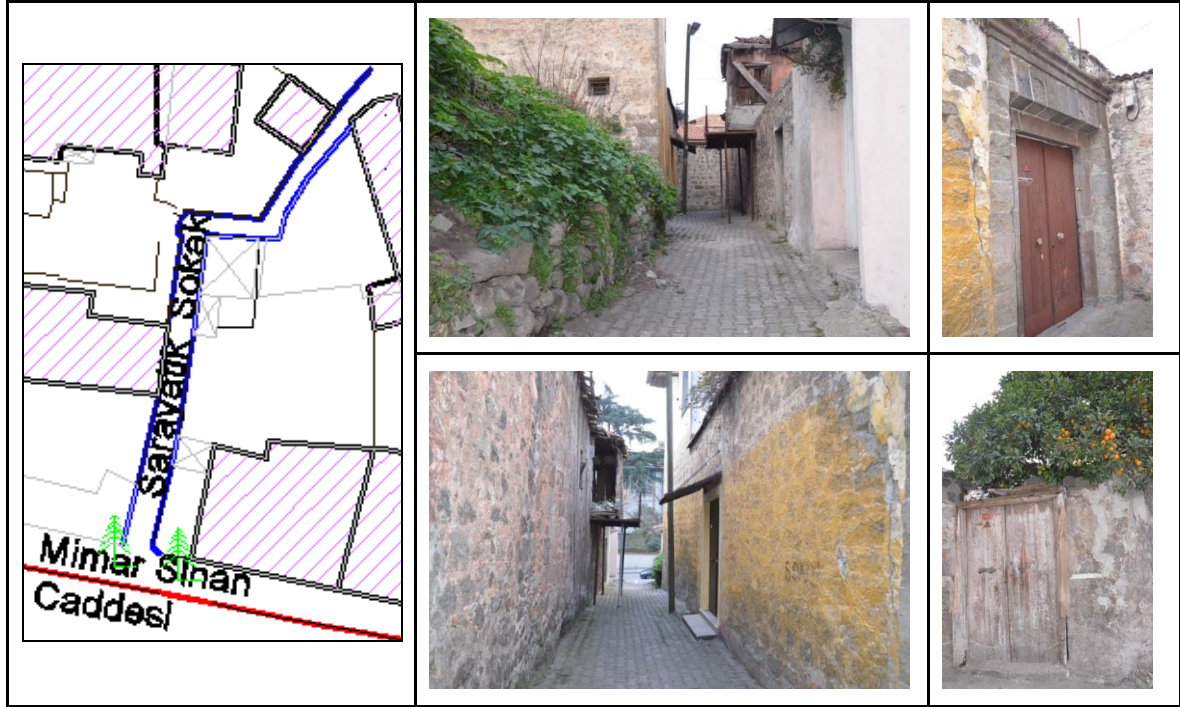

Şekil 76. İslahane Caddesi plan ve görünüş

- Sarayatık Sokak

Sarayatık Sokak, 2 No'lu sit alanı içerisinde ve Ortahisar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Cadde güneyde Mimar Sinan Caddesi'nden başlayıp, kuzeyde İslahane Caddesi'ne bağlanarak Maraş Caddesi'ne ulaşım sağlamaktadır. Sokak uzunluğu ~54,00m ve genişliği ise ~1,70m'dir. Sokak eğimli denebilecek bir kot farkına sahip değildir. Sokak boyunca birçok tescilli yapı bulunmaktadır. Bazı tescilli binalar da yıkılmayı önlemek için demir borular yardımı ile desteklenmiştir. Sokak üzerinde bulunan çoğu yapıya giriş bahçe kapısı ile sağlanmaktadır. Genellikle ahşap çift kanatlı kapılar bulunmaktadır. Sokak üzerinde araç erişimi olmayıp sadece yayaların kullandığı oldukça dar bir sokaktır. Zemin

kaplaması olarak parke taş (kilitli parke taş) kullanılmıştır. Yeşil doku olarak bahçe duvarlarından sarkan doğal bitki türleri ve yine bahçe duvarından yükselen ağaçlar görülmektedir (Şekil 77).

Şekil 77. Sarayatik Sokak plan ve görünüş

- Sarayatik Cami Sokak

Sarayatik Cami Sokak, 2 No'lu sit alanı içerisinde ve Ortahisar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Cadde güneyde Mimmar Sinan Caddesi'nden başlayıp, kuzeyde İslahane Caddesi'ne bağlanarak Maraş Caddesi'ne ulaşım sağlamaktadır. Sokak genişliği ~3,00-4,50 m arasında değişmekle birlikte yaya kaldırımı bulunmamakta araç yolu ile yaya ulaşımı ortak olarak sağlanmaktadır. Sokak güneyden kuzeye giderek artan kot farkına (2,50 m) sahiptir. Sokağa cephesi olan birçok tescilli bina bulunmaktadır. Binaların giriş kapıları ve bahçe giriş kapıları genellikle ahşap ve çift kanatlı tarihi kapılardır. Zemin kaplaması olarak parke taş (kilitli parke taş) kullanılmıştır. Sokağa cephesi olan tescilli yapılardan "Hafsa Sultan Konağı" restore edilerek restaurant/çay bahçesi olarak işlev kazandırılmıştır. Tarihi sokak üzerinde bulunan "Hafsa Sultan Konağı" kentin tarihi kültürünü yansıtan ve yöresel yemeklerin sunulduğu bir mekan olarak kullanılmaktadır. Konağın giriş kapısında bulunan turuncu gölgelik oldukça dikkat çekmektedir. Sokak

üzerinde bulunan bazı yapı cephelerine uygulanmış duvar resimleri ile sokak oldukça renkli bir görünüme sahiptir. Yeşil doku olarak bahçe duvarlarından sarkan sarılıcılar ve bahçe duvarından yükselen meyve ağaçları dikkat çekmektedir (Şekil 78).

Şekil 78. Sarayatık Cami Sokak plan ve görünüş

- Bölgeler

Çalışma alanının büyük ölçekli alanlarını oluşturan Atapark ve Kanuni Avlu'su kendine has özgün ve alanı tanımlayıcı bir karakter sergilemesi sonucu çalışmada bölge olarak ele alınmış ve geçmişten günümüze dek ortaya koyduğu kimliği incelenmiştir.

- Atapark

Atapark'ın kuzeyinde bulunan Gülbahar Hatun Cami ve Türbesi, Hatuniye Küll yesi'ni oluşturan cami, türbeler, medrese, imaret, mektep, darü'l-kurra ve mezarlıktan geriye kalan tek tarihi yapılardır. Türbeleri 1937 yılı öncesi ve sonrası, imaret 1939'da, mektep 1994'te yıktırılmış, İmaret Mezarlığı da 1937'den sonra, diğer yıktırılan yapıların boşaltıldığı alanla birlikte Atapark'a dönüştürülmüştür. İmaret Mezarlığının parka dönüştürülmesi düşüncesi ilk 1931 yılında dile getirilmiş, fakat 1937 de Atatürk'ün

Trabzon'a son ziyaretinin ilk sabahında buyruğu üzerine hayata geçirilmiştir (Tuluk, 2006). Bu bağlamda, Atapark'ın bugünkü isminin nereden geldiği anlaşılmaktadır. Atapark 1960 yılı genel görünümü gösteren resimler Şekil 79'da verilmiştir.

Şekil 79. Atapark 1960 yılı genel görünüm, (Kardeş, 2006)

Gülbahar Hatun Mahallesi'nde 1 No'lu Sit alanı içerisinde inceleme aksının başlangıç noktasını oluşturan İnönü Caddesi'nin güney yönünde konumlanmaktadır. Doğu yönünde Şenol Güneş Caddesi, güney de ise Yavuz Sultan Selim Bulvarı (Tanjant) ile sınırlanmaktadır. Atapark, Varlıbaş AVM, Belediye, Sosyal Sigortalar, Şehir Tiyatrosu gibi kamusal hizmet binalarının yakınında konumlanması ve ilişkili konumu ile kentsel kamusal dış mekan konumundadır. İnsanların her mevsim yoğun olarak kullandığı odak noktasıdır. Park alanının güney cephesinde bulunan Cami ve avlusu dini ve dinlenme amaçlı kullanılan ve daha çok orta yaş insanına hizmet veren bölge konumundadır.

Gülbahar Hatun Camisi ve Türbesi, Seyyid Mehmed Çeşmesi tescilli anıtsal yapıları ve tescilli yapı olan İl Halk Kütüphanesi binasının park alanı içinde bulunması ve tarihi kent çekirdeğini oluşturan Ortahisar bölgesi ile tarih boyunca etkileşim içinde olması sebebiyle tarihi yansıtan kültürel bir mekandır.

Park alanında dinlenme mekanları, çocuk oyun alanı, su ögesi (havuz ve çeşme), kafeterya, yeşil alan ve gezinti alanları bulunmaktadır. Alanda cami, türbe ve kütüphane gibi dini ve kamusal amaçlı kullanılan yapılar bulunmaktadır. Alan kuzeyden güneye artan kot farkından dolayı (~6.00m) hem kuzey-güney hem de güney- kuzey yönünde surlar ve kale burcuna manzara sunmaktadır (Şekil 80).

Parkın doğu girişi yönünde konumlandırılan "Atatürk Heykeli" parkın farklı noktalarından kolaylıkla algılanabilen landmark konumundadır. Atatürk heykelinin hemen yanında konumlandırılan "saat kulesi" formundaki heykel landmark niteliği taşımaktadır.

Ancak uzaktan birbirinin etkilerini kaybederek görsel karmaşaya sebep olmaktadır. Trabzon kentinin kırsal bölgelerinde tahıl saklama amacıyla kullanılan ve kentin simgesel bir yapısı olan “Serander” parkın doğu cephesin de konumlanmakta ve kentin önemli bir kültürel kimliğini sergilemektedir. Parkın orta noktasında konumlandırılan “süs havuzu” insanların çevresinde dinlenmesine imkan sağlayan odak noktasıdır. Parkın kuzey girişinde bulunan “Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi” alanda bulunan bir diğer su grubu ögesidir ve tescilli anıtsal yapılar grubundadır. Park alanında zemin döşeme malzemesi olarak taban tuğlası ve bazı basamaklara da andezit taş kullanılmıştır. Park alanında sınırlar duvarlar, bitkisel çit ve bordürler ile sağlanmıştır (Şekil 80).

Park alanında anıtsal nitelik taşıyan birçok ağaç türü bulunmaktadır. Bunların bazılarını; Toros sediri (*Cedrus libani*), İhlamur (*Tilia sp.*), Doğu çınarı (*Platanus orientalis*), Adi dişbudak (*Fraxinus exelsior*), Büyük çiçekli manolya (*Magnolia grandiflora*), Doğu ladini (*Picea orientalis*), Sarıçam (*Pinus sylvestris*) ve Karaçam (*Pinus nigra*) şeklinde sıralamak mümkündür. Atapark birçok anıtsal niteliğe sahip büyük ağaçlar ile önemli bir açık yeşil alan niteliği taşımaktadır.

Şekil 80. Atapark plan, uydu ve genel görünüş

Şekil 80'in devamı

- Kanuni Avlusu

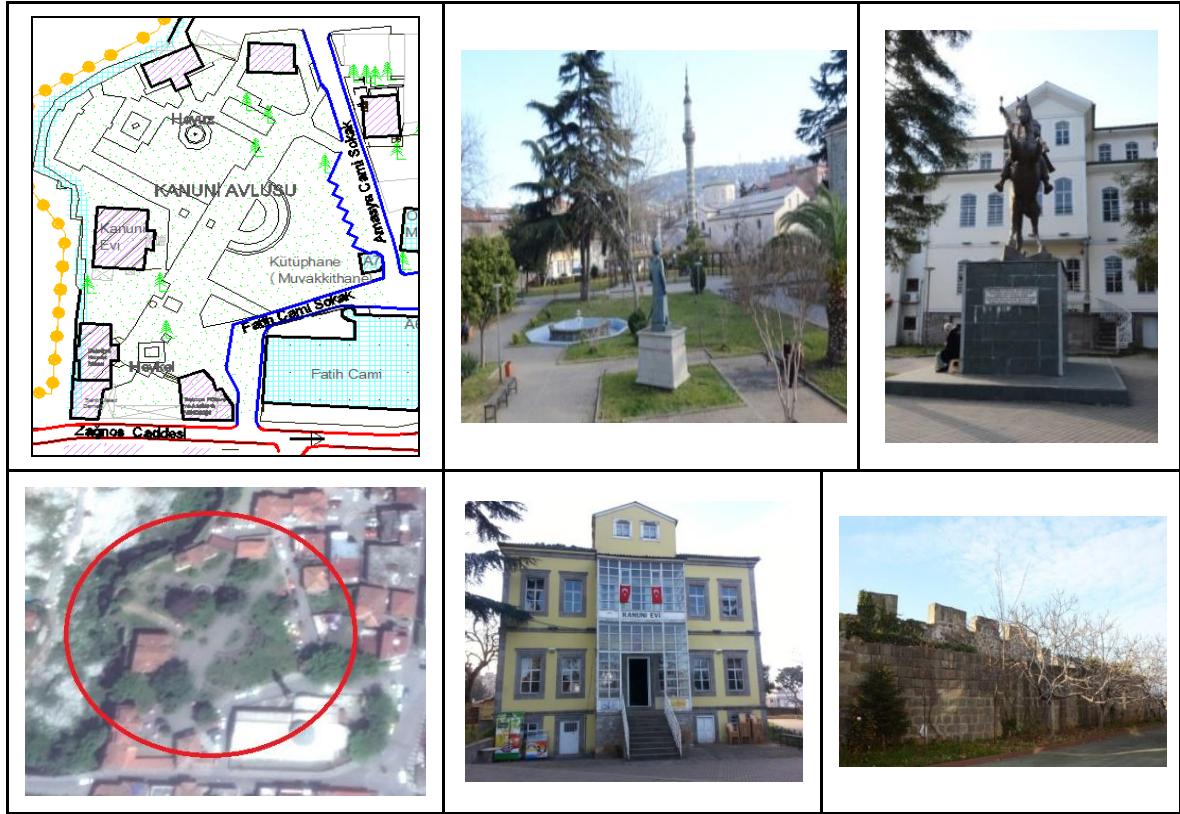
Ortahisar Mahallesi'nde 2 No'lu Sit alanı içerisinde, Zağnos Caddesi'nin kuzey yönünde konumlanmaktadır. Çalışma aksının orta kısmında yer alan Kanuni Avlusu, doğuda Amasya Cami Sokak, güney Fatih Cami ve Fatih Cami Sokak ile sınırlanmaktadır. Batı yönünde Kanuni Evi ve İç Kale Surları ile sınırlanmaktadır. Alan içerisinde 6 adet tescilli yapı ve 1 adet tescilli anıtsal yapı bulunmaktadır. Bunlar; Kanuni Sultan Süleyman'ın doğup büyüdüğü ev olarak bilinen Kanuni evi, Trabzon Şehit Aileler Derneği, Trabzon Belediye Hizmet binası, Trabzon Röleve ve Anıtlar Genel Müdürlüğü, Eski Tömer Binası ve Trabzon Lokantacılar Esnaf Odası olarak kullanılan iki tescilli yapı ve Ortahisar Cami Kütüphane'si olarak da adlandırılan Kütüphane (Muvakkithane) anıtsal yapısıdır. Avlu, birçok tarihi yapıyı bünyesinde barındırması ve Cami ile sınır oluşturması sebebi ile kent içi odak noktası ve avlu konumunda bir açık yeşil alandır.

Avlu alanında dinlenme mekanları, su ögesi (havuz), kafeterya, yeşil alanlar, gezinti ve dinlenme mekanları bulunmaktadır. Cami, tarihi kütüphane (muvakkithane) gibi dini ve kamusal kullanım amaçlı yapılar bulunmaktadır.

Kanuni Avlusu'nda bulunan Belediye Hizmet Binası'nın önünde konumlanan Yavuz Sultan Selim'e atfedilen heykel landmark olarak alana tarihsel anlam katmaktadır. Alanın batı yönünde bir adet kaskatlı süs havuzu ve heykel bulunmaktadır. Düz bir zemine oturan alan da zemin kaplaması olarak taban tuğla kullanılmıştır. Avluda bariyer görevi gören tarihi sur duvarları ve üzerinde bulunan yeşil sarılıcılar bitki dokusu olarak doğal sınır elemanı görevindedir. Avlu batı cephesinden Zağnos Vadisi, Zağnos Köprüsü, Zağnos Burcu ve tarihi ortahisar evlerine bakan manzara sunmaktadır (Şekil 81).

Alanın büyük bir kısmı yeşil dokudan oluşturmaktadır. Bölgede en yaygın olarak kullanılan Mandalina (*Citrus chinensis*), Malta eriği (*Eriobotrya japonica*), Japon taflanı (*Euonymus japonica*), Karaçam (*Pinus nigra*), Ihlamur (*Tilia sp.*), Karaçam (*Pinus nigra*),

Adi servisi (*Cupressus sempervirens*), Adi dişbudak (*Fraxinus exelsior*), Büyük çiçekli manolya (*Magnolia grandiflora*), Zakkum (*Nerium oleander*) ve Toros sediri (*Cedrus libani*) gibi türleri görmek mümkündür. Alanda bulunan ağaçlar sahip oldukları boy ve çap uzunlukları ile anıt ağaç olabilecek öneme sahiptirler.

Şekil 81. Kanuni avlusu plan, uydu ve genel görünüş

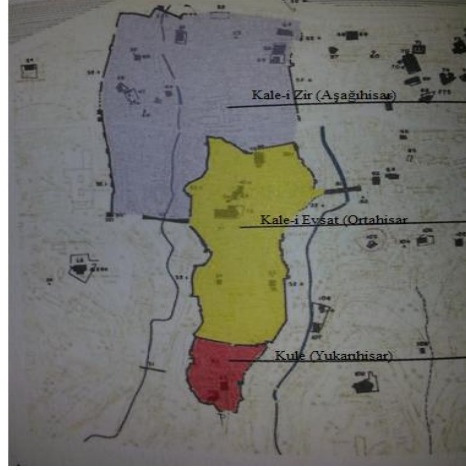
- Sınırlar ve Köprüler

Bu kısımda çalışma alanının kent ölçeğinde tarihi sınırları oluşturan Trabzon Kale surlar ve alanda iki vadi üzerinden kent mekanlarına geçit sağlayan tarihi Zağnos ve Tabakhane Köprüsü incelenmiştir. Köprüler, tarihi kent dokusunda oluşturduğu önemli etki ile hem estetik hem de fonksiyonel açıdan kent bütününe katkı sağlayan önemli simgesel elemanlardır (bağlayıcılarıdır).

- Kale Surları

Osmanlı kayıtlarına göre surlar, güneyde yüksekçe bir tepe üzerinde yer alan Kale veya İç Kale (Yukarıhisar), bunun kuzeyinde doğusu ve batısı derin vadilerle sınırlı Kale-i

Evsad (Ortahisar) ve en kuzeyde deniz kenarında yer alan Kale-i Zir (Aşağıhisar) olarak isimlendirilmiştir (Şekil 82).

Şekil 82. Osmanlı kayıtlarına göre Trabzon şehir surları, (Tuluk, 2010)

Şehir surlarının biçimlenmesinde, şehrin konumlandığı arazinin topoğrafik yapısının belirleyici olduğu açıktır. 257 yılından önce mevcut olduğu bilinen Yukarıhisar bölgesinin şehrin ilk yerleşim alanı olduğu bilinmektedir. Bu alan derin iki vadi arasında kalan, kuzeyde denize ulaşmadan bir uçurum ile biten geniş ve uzun bir düzlüğün güney de kalan daha dar ve yüksek bir sırtı üzerine yerleşmiştir. Büyük bölümü kayalıklar üzerine oturtulmuş sur duvarları, doğu-batı ve kuzey yönlerinde arazinin doğal sınırları boyunca uzanır. Güneyde ise bu sırtın devamı olan geniş ovaya uzanmadan keskin bir dönüşle dairevi bir hat çizer. Ortahisar bölgesi, Yukarıhisar'ın kuzeyinde yer alan düzlük boyunca uzanır. Kale içini oluşturan surlar doğu ve batıda derin vadinin doğal sınırlarını takip ederken kuzeyde yer alan uçurum Ortahisar bölgesi için doğal sınır görevini görür. Aşağıhisar bölgesi diğer iki alana göre daha geniş bir alanı kaplayarak, kuzeyde sonlanmaktadır. Bu surlar batıya doğru genişlerken doğuda Ortahisar'ın doğu surları ile sınırlanmaktadır. Surların toplamda 11 adet demir kapısı olduğu bilinmektedir. Bunların 7 adedi sur dışına açılmakta olup, diğerleri ise surlar arası açılmaktadır (Özen vd. 2010). 1900'lü yıllar surlardan genel görünüm Şekil 83'te verilmiştir.

Şekil 83. 1900'lü yıllar surlardan genel görünüm, (Kardeş, 2006)

Yukarıhisar surları iki vadi arasında ve tarihi kentin en yüksek noktasında yer almaktadır. Güneye açılan kule kapısı yıkılmıştır. Ortahisar surlarının devamı gibi algılanan Yukarıhisar surlarının kuzeyinde Ortahisar bölgesine iki kapı açılmaktadır. Surların orta kısmında kral sarayının var olduğu bilinmektedir. Ortahisar surları güneyden kuzeye uzanan dikdörtgen planlı ve geniş bir alanı çevrelemektedir. Yukarıhisar'a açılan kapısı dışında batıya açılan Zindan Kapısı, doğu yönünde ise Tabakhane Kapısı ve Cuma Kapısı bulunmaktadır. Tabakhane Köprüsü ve Zağnos Köprüsü doğu-batı yönünde bu alana bağlanır. Aşağıhisar Surları surların en büyük bölümünü oluşturmaktadır. Surlar Zağnos Köprüsünden başlayarak, Zağnos Burcu'ndan kuzeye ulaşmaktadır. Zağnos (İmaret) Kapısı, kuzeyde Moloz Kapı, batıda Sotha (Süt) kapısı, doğuda Mumhane Kapısı ve Pazar Kapısı bulunmaktadır (Karpuz, 1990).

Yukarıhisar ve Ortahisar Surları, Ortahisar Mahallesi'nde, Aşağıhisar Surları ise Pazarkapı Mahallesi'nde yer almaktadır. Bizans ve Osmanlı dönemine ait tescilli anıtsal yapılar yığma taş tekniği ile inşa edilmiştir. Aşağıhisar surları 1 No'lu, Ortahisar ve Yukarıhisar surları 2 No'lu Kentsel Sit alanları içerisinde kalmaktadır. Surların bugünkü genel görünümü Şekil 84'te verilmiştir.

Şekil 84. Surlardan genel görünüm

Şekil 84'ün devamı

Çalışma aksı Zağnos Burcu'dan Tabakhane Cami'ye kadar olan üç cadde boyunca ilerlemektedir. Bu bağlamda, cadde boyunca ve köprü üzerlerinden surlar manzara imkanı sağlamaktadır. Doğal oluşumlardan dolayı surların iki vadi arasında kalması, topoğrafik oluşum sebebi ile güneye doğru gidildikçe yükselmesi, sur duvarları ile vadi tabanı arasında yükselen bir yamaç oluşturmuştur. Zeminin jeolojik yapısından dolayı surların büyük bir çoğunluğu kayalık zeminin üzerine oturmuştur.

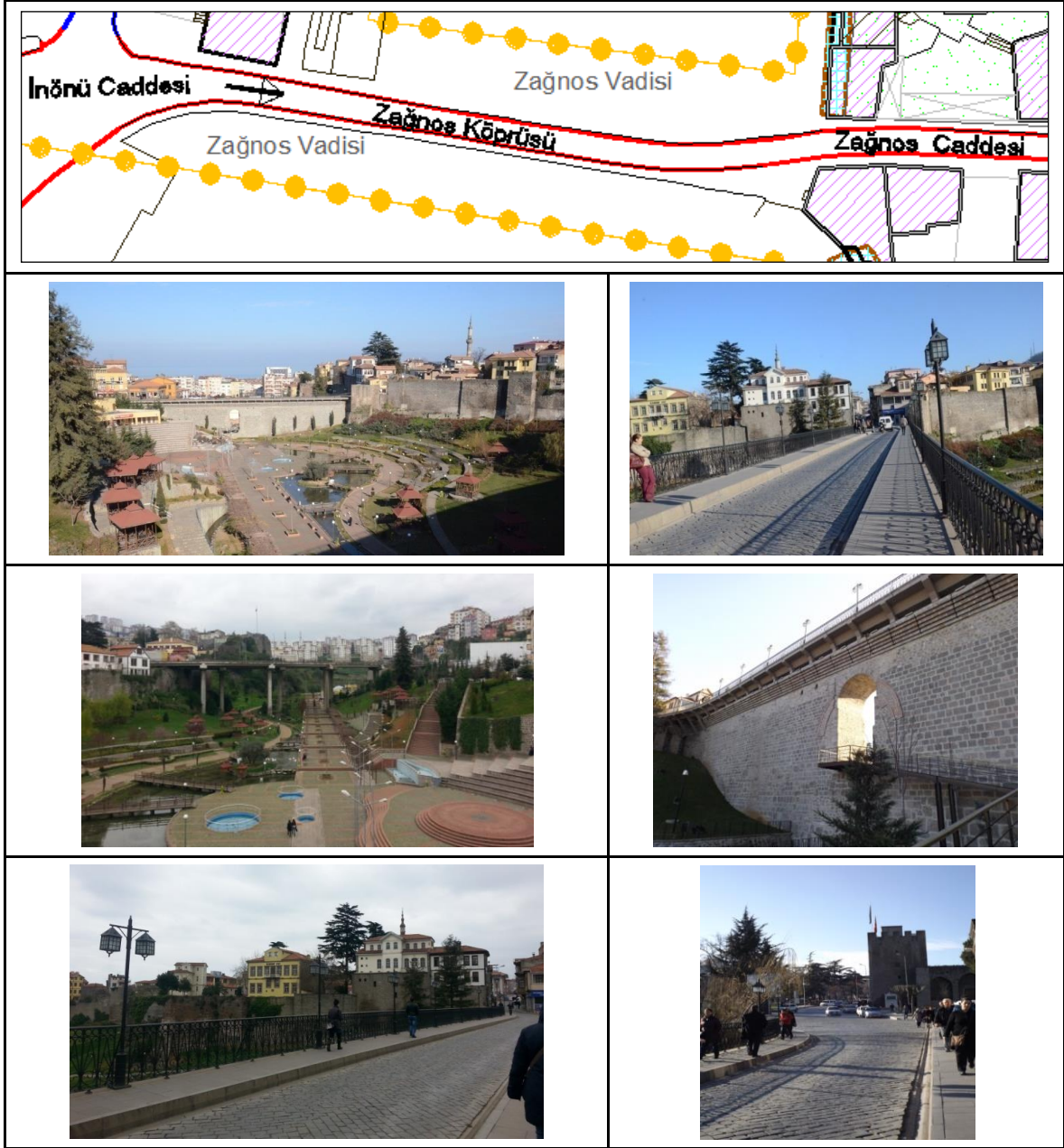
- Zağnos Köprüsü

İnönü Caddesi ile Zağnos Caddesi'ni birbirine bağlayan köprü Zağnos Vadisi üzerinde bulunmaktadır. Köprü, Gülbahar Hatun Mahallesi ile Ortahisar Mahallesi arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır (Şekil 85).

Zağnos Köprüsü üst üste iki kemerli yapıya sahip olup, orijinal de 6 ya da 7 kemerli açıklık olarak yapıldığı belirtilmektedir. Köprü'nün alt kısımlarının büyük bir bölümü Roma döneminde inşa edilmiştir. Bizans ve Osmanlı Dönemleri'nde çeşitli onarımlar yapılmıştır. Maliye Hazinesine ait olan köprü yığma taş olarak inşa edilmiştir (Özen vd. 2010).

Köprü'nün zemin kaplama malzemesi araç yolunda doğal taş parke (arnavut kaldırım taşı) ve asfalt olarak görülmektedir. Tarihi alana uygun olarak kullanılan köprü'nün yan korkulukları ve aydınlatma elemanları dekoratif demir malzemedir yapılmıştır.

Zağnos Vadisi kentsel dönüşüm projesi ile alana kazandırılan yeni rekreasyonel alanları, kuzey-güney yönündeki eski çarpık yapılaşmanın sebep olduğu çirkin manzarayı önlemiş ve kente rüzgar koridoru, iklimlendirme adaları gibi coğrafi oluşumlar ve yeni manzaralar kazandırmıştır. Batı yönünde kalelerin varlığını işaret eden Zağnos burcu ve yeşil dokusu ile Atapark en belirgin olarak algılanan unsurlardır. Doğu yönünde ise tarihi Ortahisar surları ve Kanuni Avlusu'nda bulunan Kanuni Evi, Ortahisar Evler'i ve işaret ögesi olan Fatih Cami minaresi dikkat çekmektedir.

Şekil 85. Zağnos Köprüsü plan ve genel görünüş

- Tabakhane Köprüsü

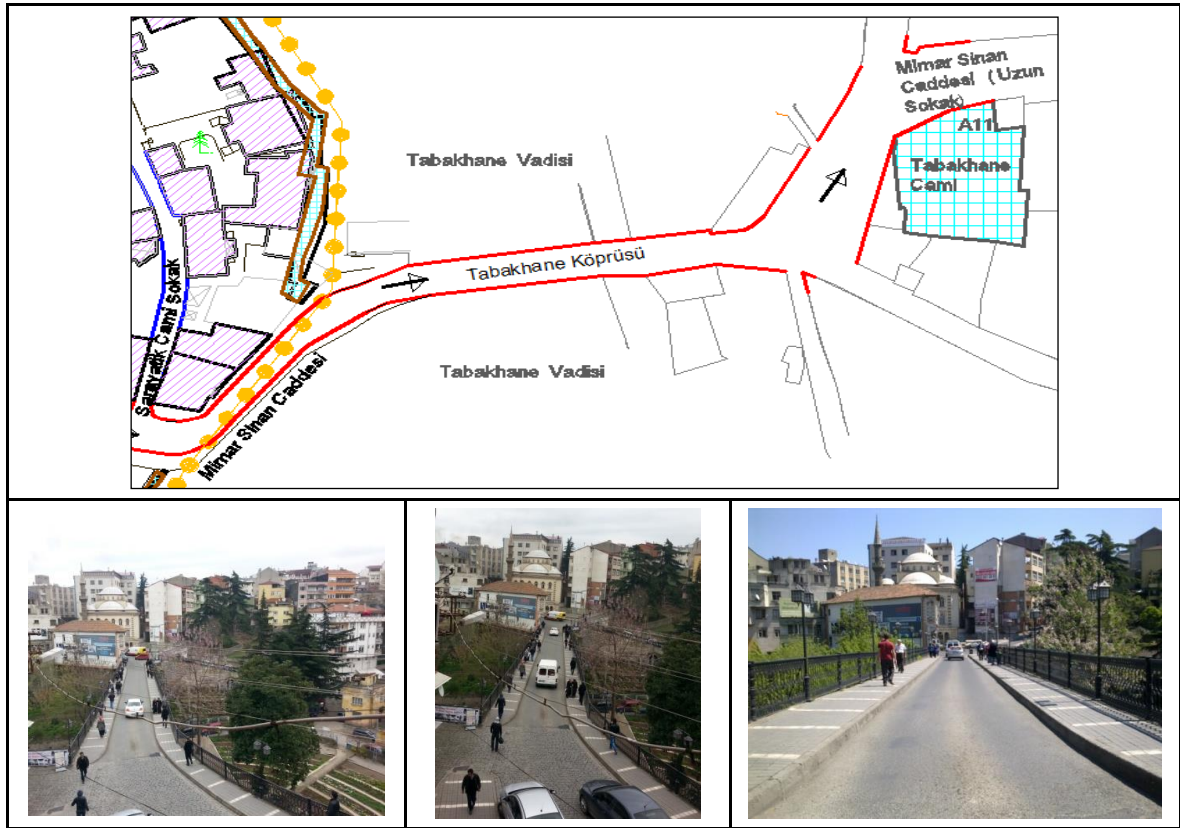
Mimar Sinan Caddesi ile Tabakhane Cami'nin bulunduğu kavşağı birbirine bağlayan köprü, Tabakhane Vadisi üzerinde bulunmaktadır. Köprü, Ortahisar Mahallesi ile Çarşı Mahallesi arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır (Şekil 86).

Tabakhane Deresi üzerinde bulunan yapının batı ayağı Ortahisar Mahallesi'nde yer almaktadır. İlk yapılışı Roma dönemi ve 1.yy'da, bugünkü durumu ise Osmanlı dönemi 19. yy'dan kalmaktadır. Yapım tekniği yığma taş ve malzemesi taş ve betonarmedir. Maliye

Hazinesi'ne ait olan yapının, Nemlizade ailesi tarafından yaptırıldığı bilinmektedir (Özen vd. 2010). İki kademeli olarak yaptırılmış köprünün ilk kademesi tek gözden oluşmakta olup, ikinci kademesi ise 6 adet oval kemerli gözden oluşmaktadır (Karpuz, 1990).

Köprünün zemin kaplama malzemesi doğal taş parke (arnavut kaldırımı) ve asfalt olarak görülmektedir. Tarihi alana uygun olarak kullanılan köprünün yan korkulukları ve aydınlatma elemanları dekoratif demir malzemeden yapılmıştır. Ortahisar Mahallesi ve Çarşı Mahallesi arasında geçiş sağlayan köprü Ortahisar yönünde kale surları, Kültür Binası gibi anıtsal yapılara manzara sunmaktadır.

Köprü ayağının bulunduğu bölümde Trabzon Belediye Fidanlığı bulunmakta ve burada bulunan anıtsal niteliğe sahip ağaçlar ve yetiştirilen fidanlar yeşil doku manzarası sunmaktadır. Özellikle Büyük çiçekli manolya (*Magnolia grandiflora*) ağacı birçok kişi tarafından algılanan oldukça dikkat çekici bir simge haline gelmiştir.

Şekil 86. Tabakhane Köprüsü plan ve genel görünüş

Şekil 86'nın devamı

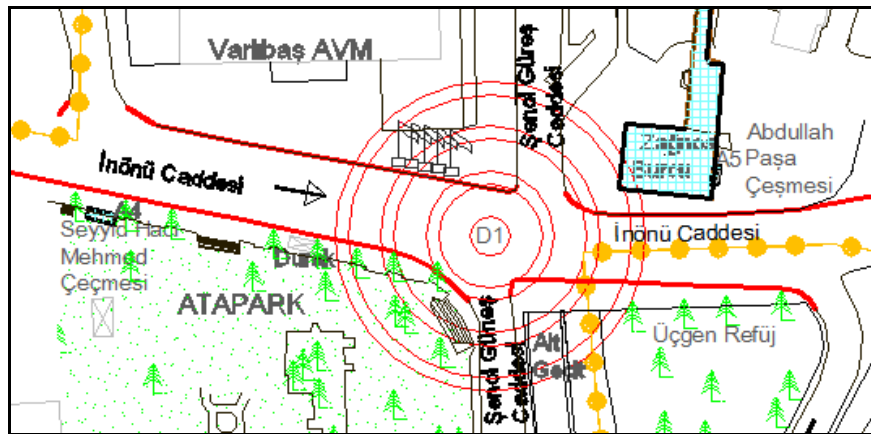

- Düğüm/Odak Noktaları

Çalışma aksı üzerinde birden çok yol ve caddelerin açıldığı ve bazı yapıların ilişkili konumu sebebi ile üç düğüm noktası belirlenmiştir. Batı-doğu yönüne doğru Zağnos Burcu'nun bulunduğu noktadaki kavşak 1. Düğüm Noktası (D1), Ortahisar Cami ve Kültür Merkezi Binası'nın bulunduğu kavşak 2. Düğüm Noktası (D2) ve Tabakhane Köprüsü'nün bitiş noktası ile Tabakhane Camisi'nin bulunduğu kavşak 3. Düğüm Noktası (D3) olarak belirlenmiş ve incelenmiştir.

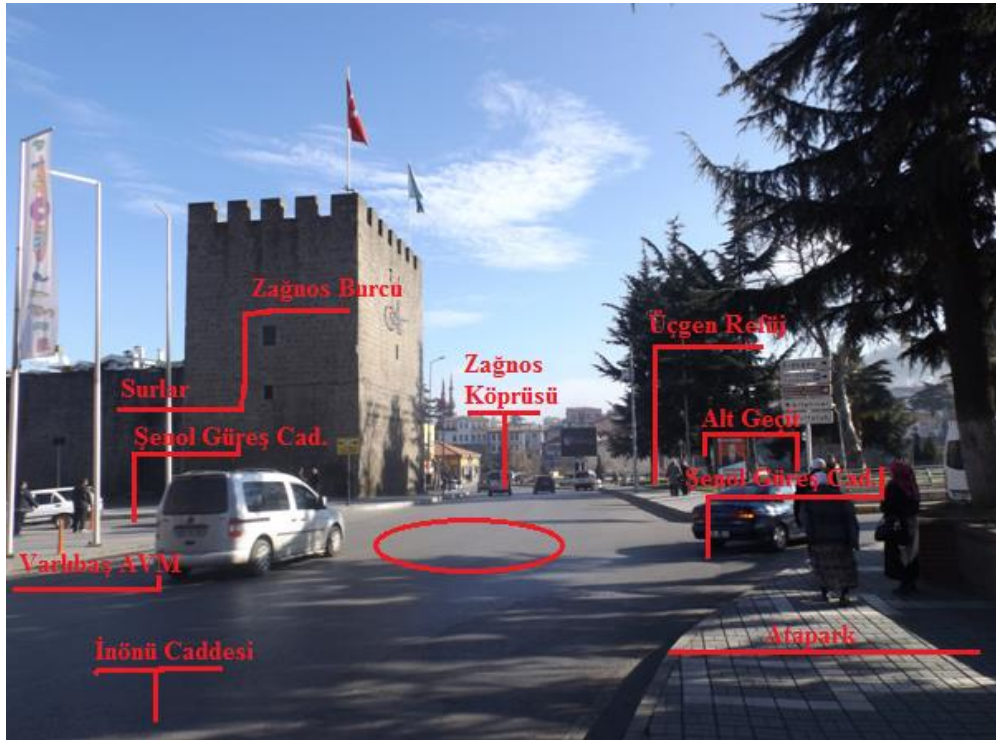
- 1. Düğüm/Odak Noktası (D1)

Taşıt ulaşımı olarak, doğu-batı doğrultusunda İnönü Caddesi ve Zağnos Köprüsü, kuzeyde bulunan cadde trafikten arındırılmış kuzey-güney doğrultusunda Şenol Güneş Caddesi ve alt ölçekte kuzey-güney yönünde sahil yolunu Tanjant'a bağlayan bir alt geçit bulunmaktadır. Aynı doğrultularda yaya ulaşım ağı da sağlandığından dolayı bu nokta çalışma aksı üzerinde önemli bir düğüm/odak noktası konumundadır (Şekil 87).

Şekil 87. 1. Düğüm/odak noktası (D1) plan görünüşü

Düğüm noktasının yakın çevresinde işaret ögesi olan Zağnos Burcu, kamusal bir bina olarak yoğun kullanıma sahip Varlıbaş AVM, kentin nefes alma noktası özelliğine sahip Atapark bölgesi bulunmaktadır. Ayrıca bu noktadan kenti farklı bölgelerine ulaşım sağlayan durak ve alt geçit üzerinde bulunan ve yeşil dokuyu hissettiren üçgen refüj yer almaktadır. Çevresinde bulunan yapı ve öğelerin farklı işlevleri ile insanlar tarafından yoğun olarak kullanılan bu bölge önemli bir düğüm/odak noktası konumundadır (Şekil 88).

Şekil 88. 1. Düğüm/odak noktası (D1) genel görünüş ve bağlanan yolların gösterimi

Atapark, üçgen refüj ve kuzey yönünde uzanan trafikten arındırılmış Refik Cesur Caddesi boyunca yeşil dokuyu hissettirmesi, fonksiyonel özelliğinin yanı sıra estetik bir özellikte sunmaktadır. Düğüm noktasında en yakın su ögesi Atapark girişindeki anıtsal tarihi Seyyid Mehmed çeşmesi ve Zağnos Burcu'nun doğu cephesindeki Abdullah Paşa çeşmesidir. Tarihi anıtsal yapı olan Zağnos Burcu ve Aşağıhisar sur duvarları ile de tarihi doku manzarası sunan bir düğüm/odak noktasıdır.

- 2. Düğüm/Odak Noktası (D2)

Zağnos Caddesi boyunca ilerleyen aks Refik Cesur Caddesi'nin birleştiği noktada ilk kırılmaya uğrayarak güney-kuzey doğrultusunda yaklaşık 40,00m'lik bir aks oluşturarak Mimar Sinan Caddesi ve Tabakhane Köprüsü boyunca devam eder ve doğu yönünde ikinci

kırılmaya uğrar. Güneyde Zağnos Caddesi, Refik Cesur Caddesi ve Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi aralığının, kuzey yönünde ise Fatih Cami aralığı, Islahane Caddesi ve Mimar Sinan Caddesi boyunca araç ve yaya ulaşım ağı sağlayan bir düğüm/odak noktasıdır.

Çevresinde bulunan anıtsal yapılar; doğuda Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi ve batı yönünde Fatih Cami, Kütüphane, Ortahisar Mescidi gibi çevresinde bulunan tarihi anıtsal yapılar ile dikkat çekmektedir. Düğüm noktasının bulunduğu kavşak üzerinde bulunan yer yer anıtsal niteliğe sahip ağaçlar yeşil dokuyu oluşturmaktadır. Aynı zaman da Kanuni Avlusu ve Kültür ve Turizm Müdürlüğü park ve bahçe alanında bulunan ağaçları ile yeşil dokuya sahiptir. Hem fiziksel hem de estetik yönleri ile düğüm noktası yoğun kullanıma sahiptir. Araç yolu zemin kaplaması asfalt olup, sokak tipi aydınlatmalar göze çarpmaktadır. Kuzeyden güneye artarak yükselen az eğimli bir alandır. İşaret ögesi olarak Fatih Cami minaresi düğüm noktası üzerinde en belirgin vurguyu oluşturmaktadır (Şekil 89).

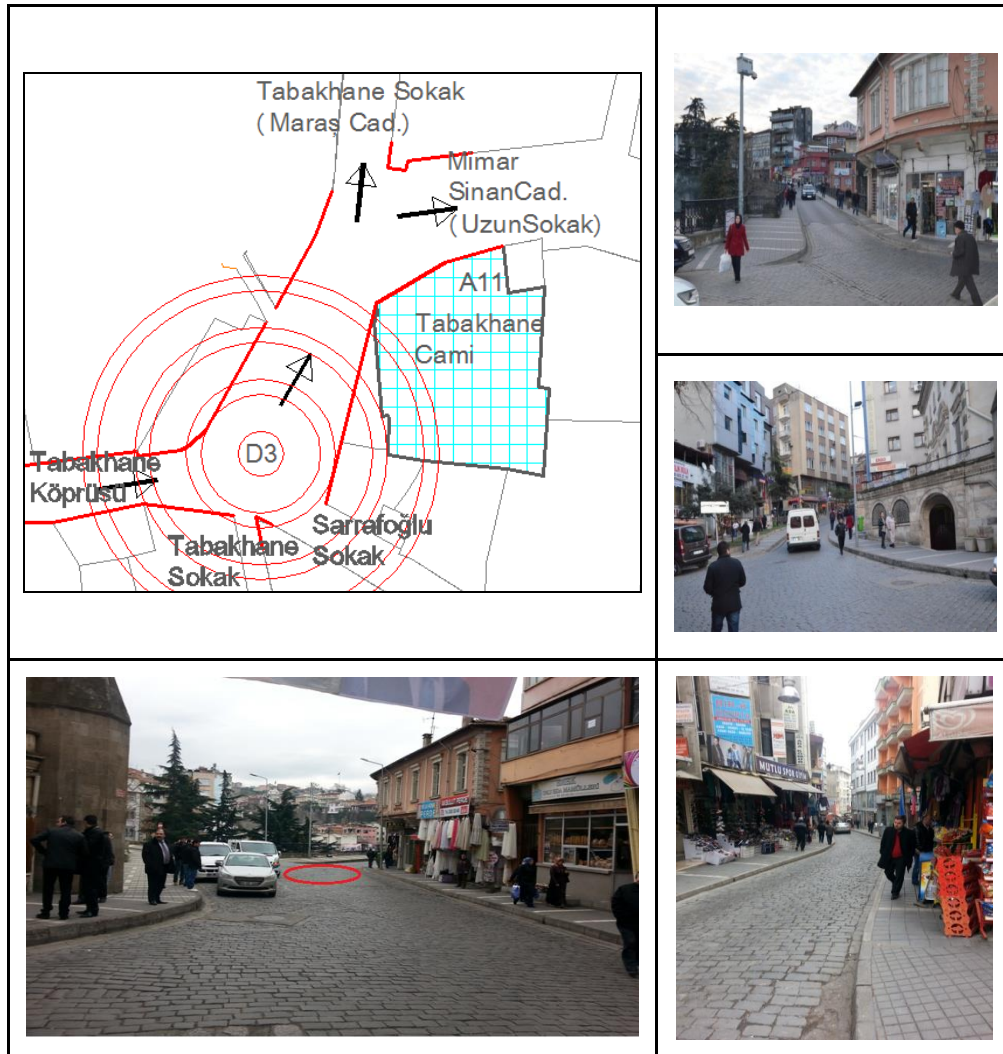

Şekil 89. 2. Düğüm/odak noktası (D2) plan ve genel görünüş

- 3. Düğüm/Odak Noktası (D3)

Çalışma alanı üzerinde bulunan 3. düğüm/odak noktası, doğu yönünde kent merkezine ulaşım sağlayan Uzun Sokak, batıda Zağnos Köprüsü, güneyde Sarrafoğlu ve Tabakhane Sokak ve kuzeyde ise Maraş Caddesi'ne ulaşım sağlayan Tabakhane Sokakları'nın açıldığı önemli bir düğüm/odak noktasıdır (Şekil 90).

Kentin önemli noktalarına ulaşım sağlaması ile araç ve yayalar tarafından yoğun kullanılmaktadır. Aynı zamanda küçük alış-veriş mağazalarının bulunması ile de yoğun kullanıma sahiptir. Tarihi bir öneme sahip Tabakhane Cami düğüm noktası üzerinde en dikkat çekici yapıdır.

Şekil 90. 3. Düğüm/odak noktası (D3) plan ve genel görünüş

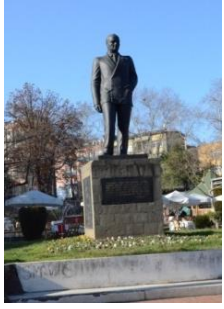

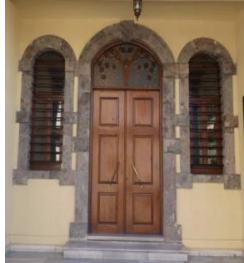

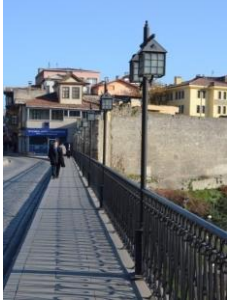
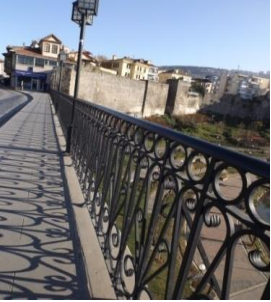

3.3.2.2. Donatı Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Donatı ölçeğinde çalışma aksı üzerinde dikkat çeken yapılar çeşmeler, heykeller, tarihi sokakların konut ve bahçe giriş kapıları, köprü korkulukları ve aydınlatma ve diğer donatı elemanlarından (duvar kabartmaları, duvar resimleri vb.) oluşmaktadır (Şekil 91).

Atapark'ta bulunan Seyyid Mehmed Paşa Çeşmesi mekanın su ögesini oluşturan ve tarihi anıtsal niteliğe sahip bir donatısal yapı elemanıdır. Abdullah Paşa Çeşmesi Zağnos Burcu'nun doğu cephesinde yer almaktadır ve dekoratif işlemleri ile dikkat çekmektedir. Pertevpaşa Sokağının girişinde yer alan tarihi çeşme iki cepheli ve işlemleri ile dikkat çekmektedir.

Çalışma alanı boyunca alanda vurguyu arttıran ve tarihi geçmişine atfedilen anıtsal nitelikli yapılar dikkat çekmektedir. Atatürk'ün talimatı üzerine yeşil alan olarak tasarlanan Atapark'ta bulunan Atatürk heykeli alanı tanımlayıcı bir heykeldir. Kanuni Avlusu'nda bulunan Trabzon şehrinde 22 yıl sancak beyliği yapmış Kanuni Sultan Süleyman'ın babası Yavuz Sultan Selim'in at üzerindeki heykeli parkın en dikkat çekici heykelidir. Bir diğer heykel ise tarih boyunca birçok mimari eserler ortaya koyan ve Büyük Türk Mimar'ı olarak isimlendirilen Mimar Sinan heykeli anıtsal bir yapı olan Turizm ve Kültür Merkez binasının giriş kapısında yer almaktadır..

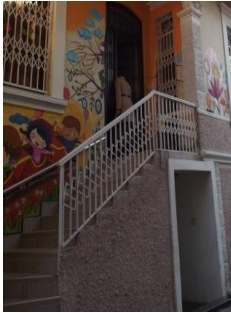

Görsel bir ögenin anlamı ve simgesel değerleri aynı zamanda onun formu ve kullanımı ile de ilgilidir. Anlamlandırma esas olan, nesnelerin görsel yapıları ve içerdikleri görsel ipuçlarının anlamlarıdır. Örneğin, metal soğuk, ahşap sıcak olarak; parlak çelik modern, dövme demir antik olarak anlamlandırılır. Modern çizgelere sahip bir kentsel mekana; çizgi, renk, malzeme gibi özellikleri ile antik olarak anlamlandırılacak bir aydınlatma yerleştirilmesi anlamsal bir uyumsuzluk yaratacaktır (Astekin, 2001). Bu bağlamdan yola çıkarak, Zağnos ve Tabakhane Köprü korkulukları ve aydınlatmaları dekoratif demir malzemedan yapılmış köprü korkulukları ve aydınlatmalar tarihi mekanın estetiğine uygun, mekan tanımlayan ve ürün kimliği çevre kimliği ile bütünlük sağladığını söylemek mümkündür.

Çeşmeler			
	Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi	Abdullah Paşa Çeşmesi	Tarihi Çeşme
Heykeller			
	Atatürk Heykeli	Yavuz Sultan Selim Heykeli	Mimar Sinan Heykeli
Konut ve Bahçe Giriş Kapılar			
			
Köprü Korkulukları ve Aydınlatma			

Şekil 91. Donatı ölçeğinde çeşmeler, heykeller ve kapılar genel görünüş

Diğer donatı elemanları olarak, Mimar Sinan Caddesi üzerinde bulunan “duvar nişi” Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan öğelerin sergilendiği bir düzenleme gidilmiş

olup mekanın kimliğini yansıtmaktadır. Saraçzade Mescidi'nin duvarında bulunan "Meryem Ana ve çocuk İsa" freski tarihe ışık tutan sanatsal bir duvar kabartmasıdır. Tarihi sokak aralarında çocuk kreşi olarak kullanılan bina cephelerinde uygulanan resim boyamaları sokaklara ayrı bir renk katmaktadır. Atapark'ta konumlandırılmış saat kulesi, top heykeli ve tekerlekli el arabası mekan ile bütünleşmeyen ve kimliğini olumsuz etkileyen donatı objeleridir. Köprü aydınlatması dışında kullanılan aydınlatma elemanları mekan ile bütünleşik olmayan ve mekanın kimliğini katkı sağlamayan aydınlatma elemanlardır (Şekil 92).

Diğer Donatı Elemanları			
	Mimar Sinan Caddesi Üzerinde	Saraçzade Mescidi Duvarında	
Diğer Donatı Elemanları			
	Kalcıoğlu Sokak	Pertevpaşa Sokak	Sarayatik Cami Sokak
	Atapark		
Saat Kulesi		Tarihi top	Tekerlekli el arabası

Şekil 92. Çalışma alanında bulunan diğer donatı elemanları

Şekil 92'nin devamı

Diğer Donatı Elemanları	Aydınlatma Elemanları				
		Köprü Aydınlatma	Cadde Aydınlatma	Yeşil Alan Aydınlatma	

3.3.2.3. İşaretler/Semboller Ölçeğinde Yapay Çevre Kimlik Bileşenleri

Kentin belli noktalarından rahatlıkla algılanan işaret ögesi konumundaki öğeler kentin tarihini ve kültürünü yansıtmaktadır. İşaretler ölçeğinde Zağnos Burcu, Cami minareleri ve köprü ayağındaki su kemerleri incelenmiştir. Burç, cami minareleri ve köprü ayağındaki su kemerleri çalışma alanından ve yakın noktalardan kolayca algılanabilen kentin öne çıkan sembol elemanlarıdır (Şekil 93).

II Aleksios döneminde kesme taştan dörtgen planlı burç, bir süre zindan olarak kullanılmış olup, Zağnos Burcu olarak isimlendirilmektedir. Günümüzde Trabzon Belediyesi tarafından İsmail Hakkı Berkmen Tarih Kütüphanesi olarak düzenlenmiş olup herkesin rahatça kullanabileceği kültür alanı olarak düzenlenmiştir (URL-58, 2014). Burç üzerinde Sultan Abdülmecit'in büyükçe simgelenmiş tuğrası yer almaktadır. 1. düğüm noktası üzerinde yer alması sebebi ile o bölgede farklı noktalardan algılanan landmark konumunda önemli bir işaret ögesidir.

Atapark'ın güneyinde bulunan Gülbahar Hatun Cami, Kanuni Avlusu'nun güneyinde yer alan Fatih Cami ve Tabakhane Köprüsü'nün hemen çıkışında bulunan Tabakhane Cami minareleri kentin dikey ölçekte yükselen bir öge olarak kentin birçok farklı noktalarında rahatça algılanmaktadır. Kullanıcılar tarafından noktasal bir referans özelliği oluşturarak adeta rehber görevi yapmakta yön tayin etmektedir.

Zağnos Köprü ayağı tek gözlü bir geçişten oluşan oval su kemeri sahiptir. Kentsel dönüşüm projesi sonucu yenilenen Zağnos Vadisi üzerinde bulunan köprü ayağındaki su

kemerli farklı noktalardan algılanabilen işaret ögesi konumundadır. Özen vd.'nin de belirttiği gibi batı yönünden tarihi kent çekirdeğine girişin simgesidir.

Tabakhane köprü ayağındaki su kemeri iki kademeli olarak inşa edilmiş olup, ilk kademesi tek gözden ve ikinci kademesi ise 6 adet oval kemerli gözden oluşmaktadır. Tabakhane Vadisi Kentsel Yenileme alanı olarak çalışmalar başlamış olduğundan tam net bir görüş açısı bulunamamıştır. Yapılacak olan yenileme projesi ardından bölgenin farklı noktalarından algılanabilen işaret ögesi olarak öne çıkacağı düşünülmektedir.

Cami Minareleri	Zağnos Burcu		
	Fatih Cami		
	Gülbahar Hatun Cami		
	Tabakhane Cami Minaresi		

Şekil 93. İşaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenleri genel görünüş

Şekil 93'ün devamı

3.3.3. Sosyo-Kültürel Kimlik Özellikleri

- Tarihsel Özellikler

Trabzon kentinin M.Ö. 7. yüzyıla kadar inebilen bir yerleşim tarihi olduğu bilinmektedir. Yapılar dikkate alındığında bu sürecin biriktirdiği mimari yapı stokunun Bizans Dönemine tarihlendirilen Trabzon Surları ile başladığı söylenebilmektedir. Kentin mimari yapı kültürünün 2700 yıllık bir geçmişinin olduğu, ancak 1500 yıllık bir diliminin günümüzde gözlenebildiği anlaşılmaktadır. Kentte Osmanlı Dönemi yapıları ise bu sürecin son 500 yıllık bölümünde inşa edilmiştir. Ayrıca tarih boyunca coğrafi konumu itibarıyla Karadeniz'in önemli bir liman kenti konumunda, kuzey-güney doğrultusunda iç bölgelere bağlayan konumu ile de önemli bir yerleşim merkezi konumunda olmuştur (Özen vd. 2010)

Kent Merkezi kentin önemli tarihi yapıları ile tarihi kimliği oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu sebepten Türkiye Kültür Varlıkları Envanteri'ne kayıtlı birçok yapı bulunmaktadır. Toplamda 437 yapı bulunmakta olup, bunlar camiler, çeşmeler, konut binaları, türbe, bazı kamu binaları, bedesten, köprüler, surlar, hamamlar, kiliseler, okullar, oteller, konaklar, iş yeri binaları, su kemerleri, manastır, han ve konaklar şeklinde sıralanabilmektedir (Özen vd. 2010).

Günümüzde çay bahçesi olarak kullanılan Ganita, Bizans devri yapısı olan Ayasofya Müzesi, askeri gazino ve park olarak kullanılan Kalepark (Bella Kastro) ve Santa Maria Kilisesi kent alanında bulunan tarihe ışık tutan kentin önemli yapılarıdır.

- Nüfus Özellikleri

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 31.12.2013 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre Trabzon'un merkez ilçesi olan Ortahisar ilçesinin toplam nüfusu 306,286'dır. Merkez ilçe nüfusu bir önceki yıla göre 312,060'dan 306,286'ya gerilemiştir. Toplam il nüfusu ise 758,237 olup bir önceki yıla göre % 0,4'lik bir artış göstermiş ve bu nüfusunda % 49,4'ü (374,562 kişi) erkeklerden % 50,6'sı (383,675 kişi) kadınlardan oluşmaktadır. Çalışma alanında bulunan mahalle nüfusları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ortahisar ilçesi çalışma alanında bulunan mahalle nüfusları

İlçe	Mahalle	Toplam (kişi)
Ortahisar	Gülbaharhatun Mahallesi	2985
Ortahisar	Ortahisar Mahallesi	1463
Ortahisar	Çarşı Mahallesi	1770
	Genel Toplam	6218

Trabzon ili, hem bir kent yerleşmesi hem de, 4664km'lik bir il yönetim sahasının adıdır. Trabzon ili, Doğu karadeniz coğrafi bölümünün nüfusu en kalabalık ilidir (Anonim, 2006).

Ortahisar Bölgesi'nin nüfus azalmasının sebebi kentsel yenileme alanlarının boşaltılması ve kamu binalarının bu bölgede yoğunlaşması ve daha çok bölgenin istihdam ve ticari amaçlı kullanılmasından kaynaklanabilmektedir.

- Kurumsal Özellikler

Çalışma alanını, Ortahisar Merkez ilçede Gülbahar Hatun Mahallesi, Ortahisar Mahallesi ve Çarşı Mahallesi sınırları içerisinde bulunan birçok tescilli yapı ve kamusal hizmet alanları mevcuttur.

Çalışma alanı 1 ve 2 No'lu kentsel sit alanı kapsamında yer alan ve bünyesinde camiler, türbeler, mescitler, konut ve kamusal binalar, tarihi avlular, park alanları, çeşmeler, ticari amaçlı küçük dükkanlar, büfeler vb. birçok yapı ve kamusal alanları bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda kentin önemli tarihi, kültürel ve sanatsal bir bölgesi konumundadır. Aynı zamanda, tarih boyunca birçok kültürün etkisinde kalmış ve onun izlerini taşıyan önemli bir bölgedir.

Çalışma aksı üzerinde 1. düğüm noktası olarak belirlenen bölgede bulunan Varlıbaş AVM aksın en yoğun toplanma alanını oluşturmaktadır. Bu alışveriş merkezinin kuzeyine bitişik olan Trabzon Belediye Binası, çalışma aksı üzerinde yoğunluk sağlayan bir diğer kurumdur.

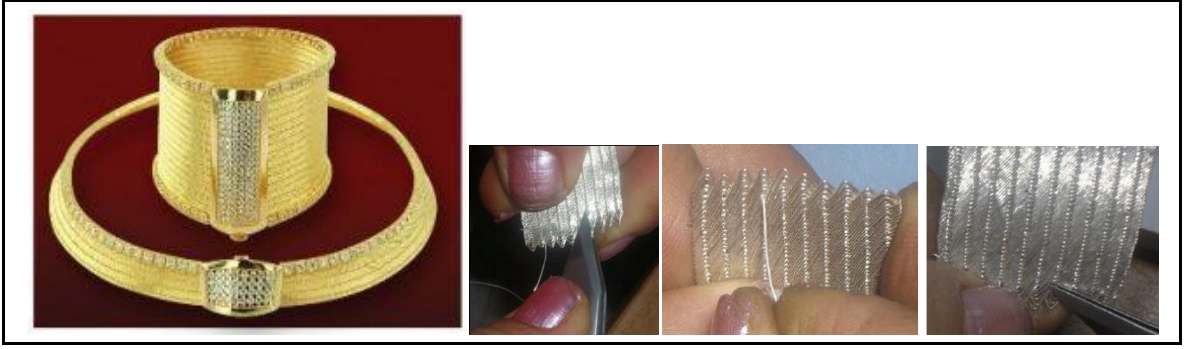
Tarihi kent merkezini oluşturan Ortahisar da mevcut birçok tescilli yapılar restore edilmiş veya edilmekte ve bunlar daha çok kamusal ya da özel amaçlı kurumlara hizmet etmektedir. Çalışma aksı üzerinde cadde boyunca kamusal amaçlı kullanılan yapılar, Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi, Tiyatro Müdürlüğü Binası, Şehit Aileleri Derneği, Trabzon Röleve ve Anıtlar Genel Müdürlüğü'dür. Aynı zamanda cadde aksının açıldığı sokaklara cephesi olan Rus Konsolosluk Binası, Azerbaycan Konsolosluk Binası ve Tiyatro Müdürlüğü Binası' da kurumsal amaçlı kullanılan diğer tescilli yapılardır.

- Kültürel Özellikler
- Kentsel El Sanatları

Kentsel el sanatları, bazı ürünlerde değerli madenleri kullanan, işçiliği daha zor, karmaşık ve yapılışı uzmanlık isteyen türlerdir. Genellikle satışa yönelik özellikler göstermektedir. Kentsel el sanatları kentte üretilen el sanatlarının daha çok zevk ve işçilik ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar ağaç işleri, dokuma ve nakış işleri, maden işleri (hasır bilezik, kazalık ve telkari) olarak sıralamak mümkündür. Ağaç işleri olarak, bölgede yetişen ceviz, kestane, çam, dut ve kayın gibi ağaçlardan dolap, masa, sandalye, sehpa, karyola, konsol ve sandıklar yapılmaktadır. Dokuma ve nakış işleri olarak bayanların elde veya küçük tezgahlarda emek harcayarak oluşturdukları işleme nakışlardır (Anonim, 2011a).

➤ Hasır Bilezik

Belli kalınlıktaki altın ve gümüş tellerin, çift ve yardımcı aparatlarla ile tekniğine uygun olarak örülerek, takı haline getirilmesi işlemidir. Hasır örme işlemi zaman ve sabır isteyen bir el sanatıdır. Hasır örme işleminde örme de kullanılacak olan tel, belli kalınlıkta altın veya gümüş tel olmalıdır (URL-60, 2014). Bayanlar tarafından yapılan “Trabzon İşi Hazır Bilezik” diye bilinir ve oldukça meşhurdur (Şekil 94).

Şekil 94. Trabzon hasırı ve üretim tekniği, (URL-65, 2014)

➤ Telkari

Gümüş veya altından yapılmış telkari telleri (inceltilmiş tel), çatının şekline göre kıvrılarak, sarılarak ya da örülerek çeşitli desenler oluşturacak şekilde düzenlenmesi; birbirine kaynaklanmasıyla yapılan zarif görünümlü, dantele benzeyen kafes işidir (Şekil 95).

Şekil 95. Telkari Sanatı ile gümüş hediyelik eşyalar, (URL-60, 2014)

➤ Kazazlık

0,8-0,9 mikron kalınlığında çok ince gümüş tellerin ibrişim veya naylon iplikler üzerine sarılması ile elde edilen birleşik tellerle uygulanan bir örgü sanatıdır. Bu örgü sanatı ile tesbih, kamçı, başlık, şal ve düğmeler üretilmektedir (Anonim, 2011a) (Şekil 96).

Şekil 96. Kazazlık el sanatı süs eşyaları, (URL-60, 2014)

- Trabzon Bakırcılık

Bölgede bulunan zengin bakır yataklarından elde edilen bakır, Trabzon atölyelerinde işlenmektedir. Trabzon'daki atölyeler, ortaçağdan beri geleneksel olarak bakır, bronz ve pirinçten mutfak kaplarıyla çeşitli eşya yapımına devam etmekteydi. Atölyelerdeki bakır, bronz ve pirinç üretimi, Trabzon'un en büyük sanayi kolunu oluşturmaktaydı. Osmanlı Sultanı II. Bayezid döneminde yapılan Topkapı Sarayı envanter listelerinin de gösterdiği gibi, Trabzon atölyelerinde büyük bir beceriyle üretilen kaplar, Osmanlı sarayında kullanılacak kadar değerliydi (URL-58, 2014). Ancak günümüzde daha çok hediyelik ve süs eşya amaçlı yapılan üretim göze çarpmaktadır (Şekil 97).

Şekil 97. Bakır süs eşyaları, (URL-60, 2014)

- Köy El Sanatları

Kırsal kesimde dokuma türlerinin yapıldığı yerde üretilmektedir. En yaygın olanı, keşan, çarşaf, peştamal, peşkir ve karpuz bezleridir. Bölgede “kendir” adıyla bilinen bitki liflerinden çeşitli dokumalar yapılır. Yün ipliğinden ise dırmaç, yörek başı, kaytan, tane çantası, nazarlık ve kilim gibi üretimler yapılmaktadır. Ağaç işleri olarak, şimşir, kayın, ladin, çam ağacından çeşitli mutfak eşyaları ve süs eşyaları ile sepet, beşik, sandalye, yayık gibi eşyalar üretilmektedir. Çeşitli ilçelerde bıçak (Sürmene), balta, baskül gibi araç-gereçlerin imalatı yapılmaktadır (Anonim, 2011a) (Şekil 98).

				
Peştamal	Sürmene bıçağı	Yayık	Sepet	Keşan
(URL-58, 2014)		(URL-61, 2014)		(Anonim, 2010)

Şekil 98. Köy el sanatlarını yansıtan örnekler

- Halk Oyunları

Trabzon deyince akla ilk gelen halk oyunu “horon” ülke çapında ve hatta yabancı ülkeler tarafından da bilinmektedir. Canlı, hareketli ve kıvrak bir oyundur. Trabzon halkı için her düğün ve şenlikler de mutlaka oynanmaktadır. Horonun Trabzon halkının karakter yapısını, denizin hırçın dalgaları gibi doğal faktörleri simgelediği düşünülür. Horon oyunu kemençe denilen bir müzik aleti ile oynanır.

Kemençe; ağaçtan yapılan üç telli ve yaylı bir müzik aletidir. Kemençe üzerinde nota yerlerini belirleyen ve parmakların kapak tahtasına değmesini önleyen “Krvat” bulunmaktadır. Kemençenin telleri çeliktir ve yayı bir demet at kuyruğundan oluşmaktadır. Oldukça ritmik bir çalış şekline sahiptir (URL-58, 2014) (Şekil 99).

Şekil 99. Trabzon horon ekibi ve kemençe

- Trabzonspor

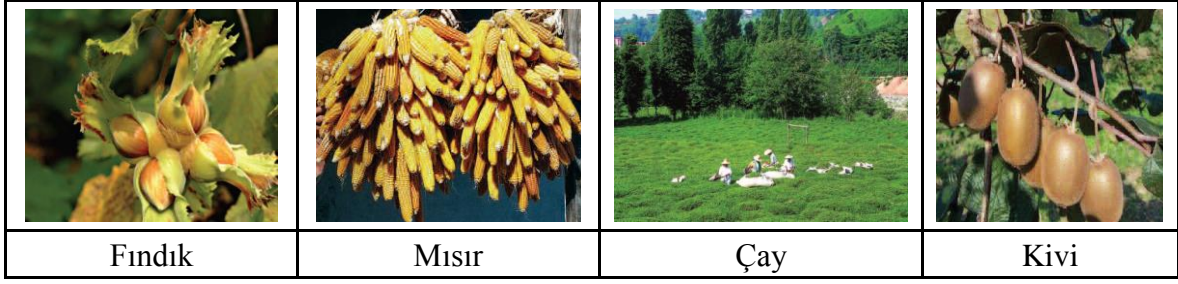
Trabzon da futbol deyince akıllara ilk gelen Trabzonspor'dur. Geçmişten günümüze, Ülkemizde ve Avrupa'da elde ettiği başarılarından dolayı ilimizin ve ülkemizin tanıtımında önemli rol oynamıştır (URL-58, 2014). Trabzonspor 1975-1976 ile 1983-1984 yılları arasında Türkiye liginde altı lig şampiyonluğu alarak İstanbul takımlarının hegemonyası yıkmış ve şampiyon olan ilk Anadolu takımı olmuştur. Trabzon'da yediden yetmişe herkes tarafından desteklenmektedir ve takım rengi olan bordo mavi kentin çoğu yerlerinde farklı temalarda görülmekte ve kentin önemli bir kültürel ögesi olarak öne çıkmaktadır (Şekil 100).

Şekil 100. 1975-1976 sezonu şampiyonu Trabzonspor takımı, (URL-64, 2014)

- Tarım Ürünleri

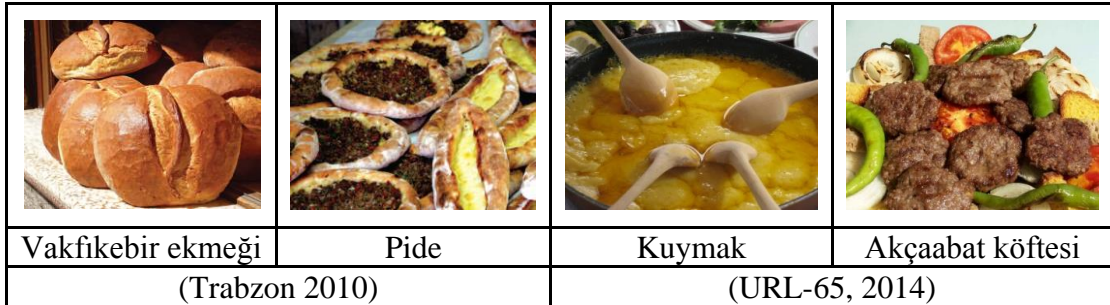
Tarım ürünleri olarak fındık, mısır, çay ve mısır ön plana çıkmaktadır. Karadeniz bölgesinde bulunan bahçelerin büyük çoğunluğunda fındık bahçesi görmek mümkündür. Eski Türklerin din hayatında pek önemli yeri olan fındık, aynı zamanda barış, esenlik sembolü sayılıyordu. Trabzon, gerek coğrafi gerekse iklim şartları yönünden tarım ürünleri üretmeye çok elverişli bir konumda olması sebebi ile mısır önemli bir yere sahiptir. Bölgede çay tarımına 1930'lu yıllarda başlamıştır. Dikildikten beş yıl sonra yılda 3 kez ürün verebilen çay bitkisi asırlık bir bitkidir. Ayrıca Karadeniz bölgesinin kivi üretiminde pilot bölge seçilmesinden dolayı kivi üretiminde hızlı bir artış görülmüştür (Anonim, 2010) (Şekil 101).

Şekil 101. Trabzon kentinde yetiştirilen tarım ürünleri, (Anonim, 2010).

- Yöresel Mutfak

Trabzon denilince ilk akla gelen hamsi olmasına rağmen, Akçaabat'ın köftesi, Tonya'nın tereyağı, Vakfikebir'in ekmeği, Hamsiköy'ün sütlacı oldukça ünlüdür (Anonim, 2006). Bölgede yetiştirilen sebzelerden kara lahananın oldukça fazla çeşitte yapılan yemekleri vardır ve hemen hemen her evde farklı yemeklerini bulmak mümkündür. Bunlara ek olarak kıymalı ve peynirli pide çeşitleri, laz böreği, değişik sebze ve meyvelerden yapılan turşular, hamsili pilav, mısır ekmeği, lahana çorbası ve sarması, mısır çorbası ve kuymak bunlardan en belirgin olanlarıdır (Şekil 102).

Şekil 102. Yöresel Trabzon mutfağı

3.3.4. Sosyo-Ekonomik Kimlik Özellikleri

Trabzon ilinin ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Faal nüfusun % 75'i tarım, hayvancılık, balıkçılık, avcılık ve ormancılıkla geçinmektedir (URL-66, 2014). Bu bölümde, Trabzon kentinin ekonomik kimliğini ortaya koyan tarım, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık, sanayi, ulaşım, üniversite ve turizm özellikleri irdelenmiştir.

- Tarım

Trabzon ilinin iklim şartları sanayi bitkilerinin üretimine çok elverişlidir. Ekime elverişli alanları az olmakla beraber, ormanları, çay ve fındık bahçeleri, otlakları geniş yer kaplamaktadır. Başlıca tarım ürünleri çay, patates, mısır, fındık, tütün, buğday ve fasulyedir. Sebzeçilik ve meyvecilik de önemli yer tutar. 40 milyon civarında fındık ağacı vardır. Fındıktan sonra armut, kiraz ve turunçgiller oldukça fazla yetişmektedir (URL-66, 2014).

- Hayvancılık

Trabzon'un iklim şartları hayvancılığa çok müsaittir. Bol yağış sebebiyle otlaklar (merra ve çayırlar) her zaman gür otlarla kaplıdır. Sığır, koyun, kıl keçisi ve kümes hayvanı beslenir. Arıcılık ise gelişmekte olan bir sektördür (URL-67, 2014).

- Balıkçılık

Trabzon özellikle ülkemizin balıkçılık sektöründe önemli bir potansiyele sahiptir. Ülkemizin % 75 balık üretiminin % 20'si Trabzon'dan elde edilmektedir (Anonim, 2010). Özellikle hamsi Trabzon kentinde en çok tüketilen balık türü olmakla birlikte önemli bir geçim kaynağı da sağlamaktadır.

- Ormancılık

Trabzon ili orman varlığı bakımından oldukça zengin sayılır. 200,000 hektar ormanlık ve 10,000 hektar fundalık saha vardır. İl dahilinde 2300m yüksekliğe kadar ormanlar bulunur. Yükseklerde iğne yapraklı, alçalarda geniş yapraklı ağaçlara rastlanır. Ormanlardan tomruk, maden direği, sanayi odunu, kağıtlık odun ve yakacak odun elde edilir (URL-67, 2014).

- Sanayi

Trabzon'da sanayinin var olma potansiyeli olmasına rağmen yeterince gelişmemiştir. İlde en büyük sanayi kuruluşu, kentin içinde kalan ve kentin hava kalitesini önemli ölçüde etkileyen çimento fabrikasıdır. Bunun dışında imalat sanayi kuruluşları daha çok tarımsal ürünleri işletmeye yönelik, küçük ve orta ölçekli kuruluşlardır. Trabzon ili bölge içinde maden yatakları açısından önemli bir yere sahiptir. Sanayide önemli bir yere sahip olan madencilik il sınırlarında önemli bir potansiyele sahiptir. İl sınırları içerisinde birçok bakır, kurşun, çinko, demir ve manganez yatakları tespit edilmiştir (Anonim, 2006). Ancak Trabzon'da sanayi son zamanlara gelişmekte ve ileride iyi bir konuma gelebileceği düşünülmektedir.

- Ulaşım

Trabzon kentinde havayolu, karayolu ve denizyolu ulaşım olanakları bulunmaktadır. Trabzon Limanı, Samsun'dan sonra Karadeniz'in ikinci önemli limanıdır. Limanın uzunluğu 440m olup, aynı anda üç gemi yanaşabilmektedir. Günlük yükleme boşaltma kapasitesi bin tona yakındır. Trabzon limanı tesisleri genişletilmektedir. Trabzon-İran transit ticaretinde önemli bir yere sahiptir (URL-67, 2014). 1957'de hizmete açılan havalimanı merkez ilçeye 6 km mesafede olup, ülkemizde denize paralel tek havalimanı statüsündedir.

- Üniversite

20 Mayıs 1955 tarihinde kurulan Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) Türkiye'nin en eski 4. Devlet üniversitesidir. Üniversite bünyesinde 18 fakülte, 3 yüksekokul, 8 meslek okulu, 5 enstitü, 15 adet araştırma ve uygulama merkezi ve 1 adet Teknokent'e sahip akademik birimleri bulunmaktadır. Kanuni Kampüs'ü ve Fatih Kampüs'ü olmak üzere 2 adet yerleşkesi bulunmaktadır. Fen ve Teknik Bilimlerde % 30 İngilizce % 70 Türkçe eğitim dillerinden oluşmaktadır. Okul renkleri ise mavi-yeşil renkleri ile simgelenmektedir (URL-68, 2014). KTÜ hem il merkezi hem de çevre illerde de bulunan okulları ile büyük bir potansiyele sahip olarak yarattığı hareketlilik ve bünyesinde yapmış olduğu bilimsel projeler ve birçok spor aktiviteleri ile kentin simgesini önemli bir yere taşımaktadır. Trabzon'da ikinci bir üniversite olan Avrasya Üniversitesi 2010 yılında vakıf üniversitesi olarak kurulmuş ve kentin diğer önemli bir eğitim kuruluşunu oluşturmaktadır.

- Turizm

Genel olarak Trabzon kenti, yayla, kültür, sağlık, kongre, spor, karavan, gençlik ve deniz gibi birçok turizm olanaklarına sahiptir. Çalışma amacı kapsamında kültür turizmi kentin en belirgin turizm kapasitesini oluşturmakta ve kente önemli bir turist girişi sağlamaktadır.

Trabzon kenti bünyesinde çok sayıda kültür varlığını barındırması kenti tarihi bir kent konumuna taşımaktadır. İl dahilinde kentsel, doğal, arkeolojik sit alanı olmak üzere toplam 25 adet sit alanı bulunmaktadır. Kent dahilinde toplam 983 adet tescilli taşınmaz kültür varlığı mevcuttur. Bunlar arasında Sümela Manastırı başta olmak üzere Ayasofya Müzesi, Kızlar Manastırı, Kuşul ve Vazeleon Manastırı gibi Bizans dönemi yapılarının yanında Gülbahar Hatun Camii, İskenderpaşa Camii, Cephanelik, Trabzon Müzesi ve Atatürk Köşkü gibi Osmanlı dönemi eserleri de mevcuttur (URL-58, 2014).

Çalışma alanını kapsayan tarihi Ortahisar Mahallesi “Turistik Amaçlı Özel Planlama Alanı” olarak belirlenmiş ve korunması gerekli birçok tarihi yapıyı bünyesinde barındırması nedeni ile kentsel sit alanı olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda yapılan ve yapılmaya devam edilen çalışmalar ile kent, kültür turizmi açısından önemli bir cazibe merkezi haline gelmektedir.

3.4. Anket Sonuçlarına Ait Bulgular

Halk grubu olarak adlandırılan ve Trabzon kentini temsil eden 100 adet halk ile uzman grup olan farklı meslek disiplinlerinden konu ile ilgili olduğu düşünülen 16 kişilik denekler arasında çalışmanın temelini oluşturan konularda görüşleri alınarak karşılaştırma yapılabilmesine olanak tanıyacak bir düzenlemeye gidilmiştir. Her iki gruba ortak olarak sorulan 5 adet puanlama ve sıralama soruları yanında 1 adet çalışma alanının imaj haritasını ortaya koyacak bellek sorusu (çizime dayalı) sorulmuştur. Bu bölümde ayrıca, 5’li derecelendirme (1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 en yüksek) skalası ile yapay çevre kimlik bileşenleri, yerleşim ölçeğinde (tarihi yapılar/öğeler, tarihi sokaklar, bölgeler, düğümler, sınırlar ve köprüler), donatı ölçeğinde (çeşmeler, heykeller, konut ve bahçe girişleri, köprü korkulukları ve aydınlatma ve diğer donatı elemanları) ve işaretler/semboller ölçeğinde (burç, cami minareleri ve köprü ayağında yer alan su kemerleri) çalışma alanının kent kimlik bileşenleri açısından tanınırlığını, yapısını, algılanabilirliğini belirlenmiş olan tanımlayıcı kavramlarla saptanmak için hazırlanan anket formu, uzman ve halk gruplarına bütünleşik sorular halinde sorulmuştur. Tanımlayıcı kavramlar yerleşim ölçeğinde, donatılar ve işaretler ölçeğinde farklılaştığı gibi kendi içindeki alt başlıklarda da kimlik bileşenlerinin özelliğine bağlı olarak farklılaşma göstermektedir. Uzman grubu halk grubundan farklı olarak 6 adet açık uçlu soru sorulmuştur.

Anket sorularının değerlendirilmesinde kapalı uçlu sorular SPSS istatistik programı kullanılarak, crosstabs analizi, frekans analizi ve güvenilirlik analizi uygulanarak çözümlene yoluna gidilmiştir. Uzmanlara uygulanan açık uçlu sorularda içerik çözümlene tekniği kullanılmıştır. Çalışma alanının imaj haritasını ortaya koyacak bellek sorusu (çizime dayalı) ise frekans analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

3.4.1. Uzman Anketi Bulguları ve Değerlendirilmesi

Ankete katılan uzman grupları, 2 sanat tarihçi, 4 mimar, 3 peyzaj mimarı, 4 arkeolog, 1 memur ve 1 jeofizik mühendisi gibi 6 farklı meslek disiplinlerini temsil eden uzman kişiden oluşmaktadır. İlgili disiplinlerin görüşleri anketin uygulandığı ilgili meslek temsilcilerinden alınarak ortaya konulmuştur. Sanat tarihçiler, yerel yönetim ve müze araştırmacısı olarak görev yapmaktadır. Mimarlar, yerel yönetim çalışanı, etüd proje müdürü, mimarlık tarihi uzmanı ve fotoğraf sanatçısından oluşmaktadır. Peyzaj mimarları, yerel yönetimde Fen İşleri Müdürü, Peyzaj Mimarları Odası il temsilcisi ve rekreasyon planlama uzmanından oluşmaktadır. Arkeologlar, müze müdürü ve müze araştırmacılarından oluşmaktadır. Memur, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü ve jeofizik mühendisi ise yerel yönetim çalışanlarından oluşmaktadır.

İlk planda uzmanlara yöneltilen 1. 2. ve 5. sorularda (1 ve 5 arası) puanlama ve 3. ve 4. sorular ise (1-3 arası) sıralama soruları olarak uzmanlara sorulmuştur. Ayrıca 6. soruda çalışma alanı imaj haritalarını oluşturmaya yönelik bellek (çizime dayalı) sorusu uzman gruba sorulmuştur. Son olarak da yapay çevre kimlik bileşenlerini tanımlayıcı kavramları 1-5 arası puanlama aralığıyla yerleşim, donatı ve işaret ölçeğinde uzman gruplara uygulanmıştır.

Uzman gruba toplam 13 adet soru yöneltilmiş ve bu sorulardan 7 tanesi kullanıcı gruba sorulan sorular ile aynı olup karşılaştırma yapabilmeye yönelik olarak sorulmuştur. Devamında uzman gruplara çalışma konusu ile ilgili olarak açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu sorulardan alınan yanıtlar bağımsız tanımlar ve değerlendirmelerden oluşmakta olup cevaplar olduğu gibi verilmiştir. Bu sorular sırayla; Kent kimliği nedir tanımlayınız?, Kent kimliği ile kent kültürü arasında ne gibi bağ vardır?, Kentin kimliğini neler ön plana çıkarır?, Trabzon'un tarihi, doğal ve kültürel alt yapısını göz önüne aldığınızda kent kimliğinin daha çok hangi temeller üzerinde olması gerektiğini düşünüyorsunuz?, Çalışma aksımızı tanımlayan Zağnos ve Tabakhane Vadileri'nin kente kimlik açısından katkıları nasıl olmuştur? ve Son yıllarda kentsel dönüşüm adı altında kenti yenilemeye yönelik olarak yapılan çalışmalar, kent kimliği açısından ya da kenti oluşturan temel karakteristikler (doğal, kültürel, tarihi, etnoğrafik, antik, geleneksel, iklimsel vb.) açısından sizce olumludur? şeklindedir.

A) Uzman Anketi: Trabzon Kent Ölçeği

Uzmanlara Trabzon kent ölçeğinde, toplamda beş adet soru yöneltilmiştir. Bunlardan üç tanesi puanlama ve iki tanesi sıralama sorularından oluşmaktadır. Anketlerden elde edilen verilerin frekans analizleri yapıldıktan sonra, puanlama soruları ortalama değer bulma formülü ile sıralama soruları ise ağırlık bulma (%) formülü ile hesaplanarak tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 5. Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların ortalama değerleri

KÜLTÜREL KİMLİK						
Tanımlayıcı Kavramlar	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Kentsel el sanatları (hasır bilezik, bakırcılık vb.)						2,75
Halk Oyunları (horon, kolbastı)						4,31
Spor (Trabzonspor)						4,32
Tarım ürünleri (fındık, mısır, çay)						3,43
Yöresel mutfak						3,38

Uzman anketlerini sonucuna göre, Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramlar arasında ilk sırayı 4,32 ortalama değeri ile spor (Trabzonspor) oluşturmaktadır. Trabzonspor fanatikliğinin bir sonucu olarak spor kimliği ön plana çıkmaktadır. İkinci sırada ise 4,31 ortalama değeri ile halk oyunları (horon, kolbastı) gelmektedir. Üçüncü sırada ise 3,43 ortalama değeri ile tarım ürünleri (fındık, mısır, çay) yer almaktadır. Kentsel el sanatları (hasır bilezik, bakırcılık vb.) ise 2,75 en düşük ortalama değeri ile sonuncu sırada yer almaktadır (Tablo 5).

Tablo 6. Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların ortalama değerleri

EKONOMİK KİMLİK						
Tanımlayıcı Kavramlar	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Tarım						2,38
Hayvancılık						1,88
Balıkçılık						3,63
Ormancılık						1,81
Sanayi						1,75

Tablo 6'nın devamı

EKONOMİK KİMLİK						
Tanımlayıcı Kavramlar	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Ulaşım						2,82
Üniversite						3,69
Turizm						3,75

Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların hesaplanan ortalama değerleri sonucunda turizm 3,75 ile birinci sırada, üniversite 3,69 ile ikinci sırada ve balıkçılık ise 3,63 ile üçüncü sırada yer alırken sanayi 1,75 ortalama değeri ile son sırada yer almaktadır (Tablo 6).

Tablo 7. Trabzon kentini tanımlayan kimlik tipini önem derecesine göre (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması

TRABZON KİMLİK TİPİ				
Tanımlayıcı Kavramlar	Sıralama			Yüzde (%) Değerler (ağırlık bulma)
	1	2	3	
Tarihi kent				6,25
Spor kenti	X			33,33
Turizm kenti				11,46
Ticaret kenti				5,21
Sanayi kenti				0
Üniversite kenti		X		26,04
Liman kenti				3,12
Kültür kenti			X	14,58
Yağmur kenti				14,58

Uzmanlar, Trabzon kentini tanımlayan kimlik tiplerine göre yaptıkları değerlendirmede % 33,33 ortalama ağırlık değeri ile spor kenti birinci sırada, % 26,04 ortalama ağırlık değeri ile üniversite kenti ikinci sırada ve % 14,58 ortalama ağırlık değeri ile kültür kenti kimliği üçüncü sırada olacak şekilde belirlemişlerdir. Trabzon kentini tanımlayan kimlik tiplerinden sanayi kenti kimliği ise uzmanlarca hiç tercih edilmemiştir (Tablo 7).

Tablo 8. Trabzon kentini tanıtan en önemli bölgenin önem derecesine göre (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması

TRABZON KENTİNİ TANITAN EN ÖNEMLİ 3 BÖLGE				
Tanımlayıcı Kavramlar	Sıralama			Yüzde (%) Değerler (ağırlık bulma)
	1	2	3	
Kemeraltı ve çevresi				11,46
Ortahisar Bölgesi	X			29,17
Ayasofya ve Çevresi		X		16,67
Boztepe			X	12,50
Atatürk Alanı (Meydan Parkı)				7,29
Orta Mahalle				7,29
Ganita				5,21
Sahil Bandı				0
Atatürk Köşkü				10,42

Uzmanlar, Trabzon kentini tanıtan en önemli üç bölge olarak Ortahisar, Ayasofya ve Boztepe bölgelerini tercih etmişlerdir. Bunlardan Ortahisar Bölgesi % 29,17 değeri ile birinci sırada, Ayasofya ve çevresi % 16,67 değeri ile ikinci sırada ve Boztepe ise % 12,50 değeri ile üçüncü sırada yer almaktadır. Trabzon kentini tanıtan önemli bölgeler arasında sahil bandı, uzmanlarca hiç tercih edilmemiştir (Tablo 8).

Tablo 9. Trabzon kent kimliğinin taşıdığı özelliklere bağlı olarak koruma durumu

TRABZON KENT KİMLİĞİNİ DAHA ÇOK HANGİ ÖZELLİKLERİ İLE KORUYABİLİR						
Tanımlayıcı Kavramlar	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Tarihi kent kimliğini koruyarak						3,81
Kültür alanında gelişerek						3,37
Doğal yapısını koruyarak ve geliştirerek						3,81
Ekonomik alanda gelişerek (ticaret, sanayi, balıkçılık vb.)						2,12
Turizm etkinliklerini artırarak						2,67
Spor alanında gelişerek						2,00

Uzmanlara göre, Trabzon kent kimliği daha çok tarihi kent kimliği ile doğal yapısı korunarak koruyabilir olarak değerlendirilmiştir. Her iki kavram da 3,81 değeri ile birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise 3,37 ortalama değeri ile kültür alanında gelişerek ve üçüncü olarak da 2,67 ortalama değeri ile turizm etkinliklerini artırarak Trabzon kent

kimliğini koruyabilmektedir. Trabzon kent kimliğini spor alanında geliřerek koruyabilir durumu uzmanlarca 2,00 en dūřuk ortalama deęeri ile belirtilmiřtir (Tablo 9).

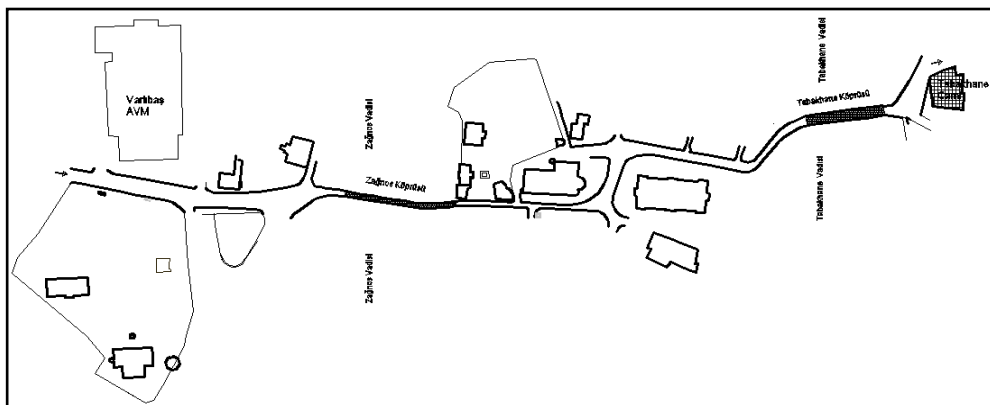
B) Uzman Anketi: Çalışma Alan leği (Ortahisar)

Çalışma alanı ölçeğinde uzmanlara iki adet soru yneltirmiştir. Birinci soru, çalışma alanını tanımlayan imaj haritasını oluşturmaya yönelik bellek (izime dayalı) sorusudur. Bu sorunun değerlendirilmesinde, plan üzerinde çizilen şekiller üzerinden içerik analizi yöntemi ile tanımlanan kimlik ögelerinin kaç kişi tarafından tanımlandığı hesaplanarak sıralama yapılmıştır. İkinci soru ise, çalışma alanının yapay evre kimlik bileşenleri olan yerleşim, donatı ve işaretler ölçeğinde belirlenen kimlik elemanları üzerinden 1-5 arası puanlama sorularından oluşmaktadır. Bu kısımdaki sorular elde edilen uzman anketi verileri doğrultusunda frekans analizleri yapıldıktan sonra ortalama değer bulma formülü kullanarak kimlik ögelerinin hangi tanımlayıcı kavramlar ile öne çıktığı belirlenmiştir.

Yerleşim leğinde yapılan 1-5 arası puanlama sorusuna yapılan güvenilirlik analizi ile genel güvenilirlik katsayısı (cronbach's Alpha) =0,978'dir. Bu yüksek bir değer olup ve kullanılan ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu ifade etmektedir.

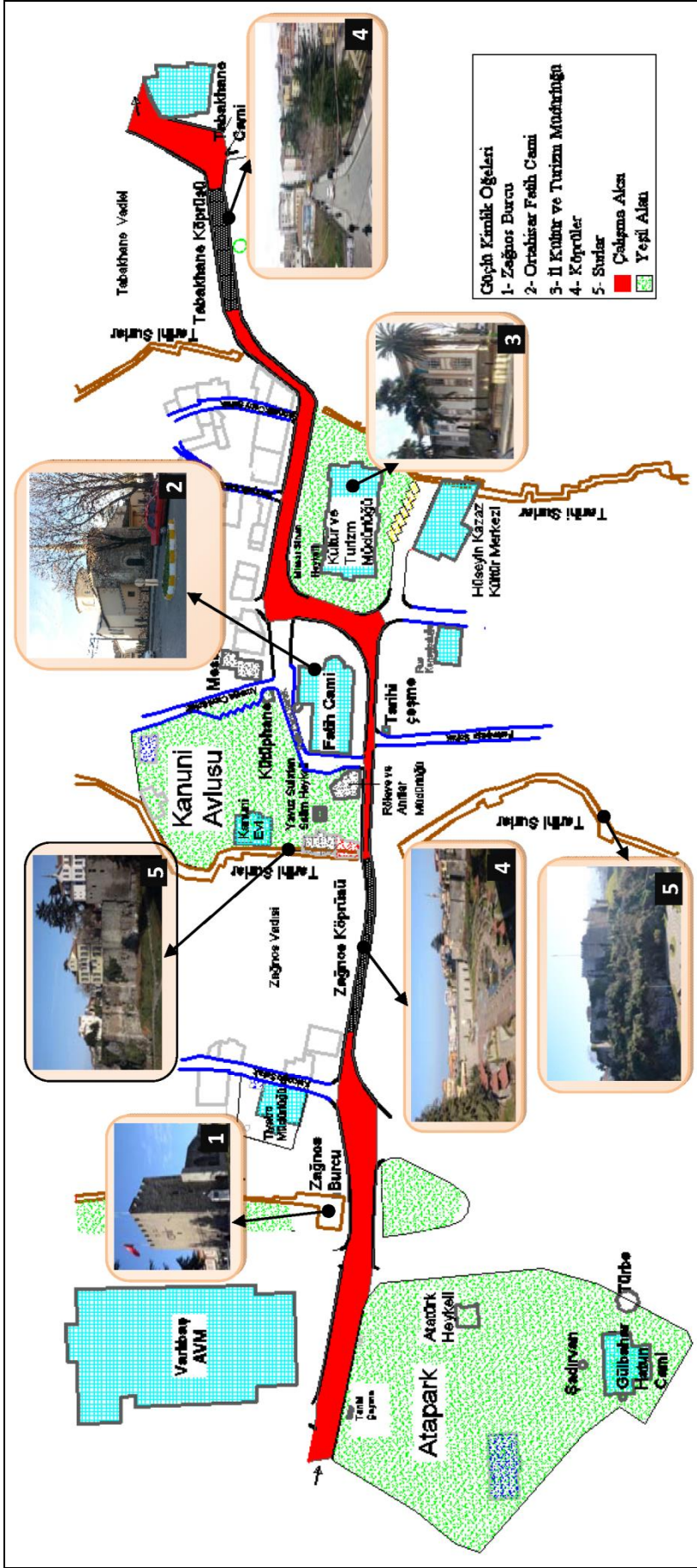
şekil. 103 ve 104'te çizime dayalı bellek sorusu planı ve uzmanlar tarafından çizilen, iki adet imaj haritası rneği verilmiştir.

- Atapark ve Tabakhane Camisi arasındaki aksı, size yardımcı olabilecek aşağıdaki plan üzerinde çizerek veya yazarak tarif ediniz? (Aklınıza gelen bina, yol, kavşak, alt geçit, sınır öğesi, sokak, ağaç, manzara, heykel vb. yapıları veya ögeleri belirtiniz) (şekil 103).

şekil 103. Çizime dayalı bellek sorusu planı

Uzmanların toplamda % 93,80'i (15 kişi) tarafından Zağnos Burcu'nun en belirgin imaj ögesi olduğu saptanmıştır. İkinci sırada % 87,50 (14 kişi) olarak Ortahisar Fatih cami yer almaktadır. Üçüncü olarak ise % 81,30 oranla (13 kişi) Kültür ve Turizm Müdürlüğü binasını tarif etmiştir. Dördüncü olarak köprüleri, uzmanların % 75'i (12 kişi) tanımlanmıştır. Özellikle Zağnos Köprüsü ön planda çıkmaktadır. Daha sonra sırasıyla surlar % 56,30'u (9 kişi) ve tarihi sokaklar % 43,80'i (7 kişi) tanımlamıştır. Özellikle çalışma alanında bulunan 6 adet tarihi sokaktan Sarayatik Cami Sokak ön plana çıkmaktadır. Gülbahar Hatun cami, tarihi çeşmeler, Zağnos Vadisi, Kanuni Evi % 37,50'si (6 kişi), Tiyatro Müdürlüğü binası, Gülbahar Hatun Türbesi, Kanuni Avlusu, Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü binası, % 31,30'u (5 kişi), Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi (Eski Cezaevi) ve ağaçlar % 25,00'i (4 kişi), ağaçlardan özellikle tabakhane köprüsünün ayağında bulunan anıtsal niteliğe sahip "manolya ağacı" tarif edilmiştir. Tabakhane Vadisi, Atatürk heykeli, Yavuz Sultan Selim heykeli, Atapark, Kütüphane (Muvakkithane) % 18,80'i (3 kişi), Ortahisar Mescidi % 12,50'si (2 kişi), Rus Konsolosluğu binası ve Minar Sinan heykeli % 6,30'sı (1 kişi) plan üzerinde tarif edilmeye çalışılmıştır (Tablo 10).

Şekil 105. Uzmanların algısına dayalı imaj haritası

Çalışma aksı üzerinde yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenleri tarihi binalar/yapılar, tarihi sokaklar, bölgeler, düğüm/odak noktaları, sınırlar ve köprüler oluşmaktadır.

Tablo 11. Çalışma aksının yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucu hesaplanan ortalama değerleri

A- YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ					
Tarihi Binalar/Yapılar	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Algılanabilirlik	Anıtsal Düzey	İmgesel Etki	Tarihi Özelliğini Koruma	Dikkat Çekici
	Ortalama Değerler				
Gülbahar Hatun Cami	4,37	4,19	3,75	4,31	3,94
Gülbahar Hatun Türbesi	3,69	3,81	3,56	4,25	3,62
Ortahisar Fatih Cami	3,81	4,44	3,81	3,44	3,19
Kütüphane (Muvakkithane)	2,81	3,25	3,00	3,37	2,62
Ortahisar (Saraçzade) Mescidi	2,37	2,69	2,69	2,75	2,25
Kültür ve Turizm Müdürlüğü	4,62	4,06	4,25	4,69	4,00
Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi	3,31	3,31	3,06	3,50	2,69
Tabakhane Cami	3,56	3,31	3,00	2,50	2,81
Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi	3,37	2,75	2,19	2,94	1,69
Abdullah Paşa Çeşmesi	3,62	3,94	3,69	3,87	3,50
Tarihi Sokaklar	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Yaya Erişimi	Yapı Cepheleri	İmgesel Etki	Donatı Elemanları	Yeşil Doku
	Ortalama Değerler				
Kalcıoğlu Sokak	3,62	2,62	2,50	2,00	1,44
Pertevpaşa Sokak	3,37	3,31	3,44	2,31	1,75
Fatih Cami Sokak	2,81	2,18	2,18	1,87	1,56
Amasya Cami Sokak	4,00	3,25	3,31	2,81	2,94
Sarayatik Sokak	3,06	3,00	3,25	2,56	2,19
Sarayatik Cami Sokak	3,44	3,31	3,00	3,37	2,06
Bölgeler	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Tasarımsal Bütünlük	Donatı Elemanları	İmgesel Etki	Algılanabilirlik	Yeşil Doku
	Ortalama Değerler				
Atapark	2,81	3,06	3,00	3,25	3,37
Kanuni Avlusu	2,81	3,06	3,25	3,37	3,43

Tablo 11'in devamı

Sınırlar ve Köprüler	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Tarihi Özelliğini Koruma	İmgesel Etki	Yeşil Doku	Algılanabilirlik	Sunduğu Manzara
	Ortalama Değerler				
Kale Surları	3,75	4,06	3,12	4,12	4,44
Zağnos Köprüsü	3,56	4,00	3,25	3,94	4,50
Tabakhane Köprüsü	3,81	3,62	3,00	3,62	3,62
Düğüm/Odak Noktaları	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Yaya Erişimi	Donatı Elemanları	İmgesel Etki	Yeşil Doku	Yoğunluk
	Ortalama Değerler				
1. Düğüm Noktası	3,19	2,62	2,94	2,87	4,00
2. Düğüm Noktası	3,69	3,12	3,69	2,87	3,81
3. Düğüm Noktası	3,44	2,56	2,67	2,19	3,75

Tarihi binalar/yapılarda, ölçüt olarak kullanılan tanımlayıcı kavramlar, algılanabilirlik, anıtsal düzey, imgesel etki, tarihi özelliğini koruma ve dikkat çekici değildir. Hatun Cami 4,37 ortalama değeri, Tabakhane Cami 3,56 ortalama değeri ve Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi 3,37 ortalama değerleri ile algılanabilirliklerinin daha yüksek oldukları belirlenmiştir. Ortahisar Fatih Cami 4,44 ve Abdullah Paşa Çeşmesi 3,94 ortalama değerleri ile anıtsal düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiş olup, Gülbahar Hatun Türbesi 4,25 ortalama değeri, Kütüphane (Muvakkithane) 3,37 ortalama değeri, Ortahisar (Saraçzade) Mescidi 2,75 ortalama değeri, Kültür ve Turizm Müdürlüğü 4,69 ortalama değeri ve Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi 3,50 ortalama değeri ile de tarihi özelliğini koruma noktasında daha yüksek puan almaktadırlar. Gülbahar Hatun Cami ve Türbesi'nin imgesel etkisi, Ortahisar Fatih Cami, Kütüphane (Muvakkithane), Ortahisar (Saraçzade) Mescidi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi, Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi ve Abdullah Paşa Çeşmesi'nin dikkat çekiciliği, Tabakhane Cami'nin tarihi özelliğini koruma noktasında düşük olduğu belirtilmiştir. Uzmanlar tarafından tarihi yapılar, algılanabilirlik, anıtsal düzey ve tarihi özelliğini koruma ölçütleri daha yüksek puanlar ile değerlendirilmiştir. İmgesel (görsel) etki ve dikkat çekici kavramları ön plana çıkarılmamıştır (Tablo 11).

Tarihi sokaklar, yaya erişimi, yapı cepheleri, imgesel etki, donatı elemanları ve yeşil doku tanımlayıcı kavramları ölçüt alınmıştır. Kalcıoğlu Sokak 3,62 ortalama değeri, Fatih Cami Sokak 2,81 ortalama değeri, Amasya Cami Sokak 4,00 ve Sarayatik Cami Sokak 3,44 ortalama değerleri ile yaya erişiminin daha iyi olduğu ve Pertevpaşa Sokak 3,44 ve

Sarayatik Sokak 3,25 ortalama değerleri ile ise imgesel etkisinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Tarihi sokaklar, yaya erişimi ve imgesel (görsel) etki kavramları ile daha yüksek puanlar alırken yapı cepheleri, donatı ve yeşil doku kavramları daha düşük puanlar almışlardır. Sokakların çoğu yeşil doku tanımlayıcı kavramı ile en düşük ortalama değere sahiptir (Tablo 11).

Bölgelerde lt olarak kullanılan tanımlayıcı kavramlar tasarımsal bütünlük, donatı elemanları, imgesel etki, algılanabilirlik ve yeşil dokudur. Çalışma alanında, bölge olarak Atapark ve Kanuni Avlusu değerlendirmeye alınmıştır. Atapark 3,37 ve Kanuni Parkı 3,43 ortalama değerleri ile yeşil dokusu daha yüksek puan almaktadır. Bu da çalışmanın açık alan olarak yeşil dokunun en yoğun kullanıldığı bu iki bölgede anıtsal niteliğe sahip birçok ağaç türlerinin bulunması ile yeşil dokunun daha dikkat çekici olduğunu göstermektedir. Her iki bölge de tasarımsal bütünlük açısından en düşük puanı almıştır (Tablo 11).

Sınırlar ve köprülerde, tarihi özelliğini koruma, imgesel etki, yeşil doku, algılanabilirlik ve sunduğu manzara tanımlayıcı kavramlar olarak ölçüt alınmıştır. Sınırlar olarak, Trabzon Kale surları ve köprüler olarak ise Zağnos Köprüsü ve Tabakhane Köprüsü değerlendirmeye alınmıştır. Kale surları 4,44 ve Zağnos Köprüsü 4,50 ortalama değeri ile sunduğu manzara yönünden ön plana çıkarken, Tabakhane Köprüsü 3,81 değeri ile tarihi özelliğini koruma kavramı ile ön plana çıkarılmıştır. Trabzon Kale surları, Zağnos Köprüsü ve Tabakhane Köprüsü yeşil dokusu en düşük olarak değerlendirilmiştir. Zağnos Vadisinde uygulanmış olan Kentsel dönüşüm projeleri ile Zağnos Köprüsü'nün düzenlenmiş hali ile tarihi kent dokusu i içe geçmiş bir görünüm sergilemektedir (Tablo 11).

Düğüm/odak noktaları olarak nitelendirilen 1. düğüm noktası, Varlıbaş AVM ve Atapark arasındaki kavşak, 2. düğüm noktası, İl Kültür ve Turizm Binası ile Ortahisar Fatih Cami arasındaki kavşak ve 3. düğüm noktası ise Tabakhane Köprüsü ile Tabakhane Cami arasındaki kavşakta yer almaktadır. Düğüm noktaları için yaya erişimi, donatı elemanları, imgesel etki, yeşil doku ve yoğunluk (trafik, yaya vb.) kavramları ölçüt alınmıştır. 1. düğüm noktası 4,00 ortalama değeri, 2. düğüm noktası 3,81 ortalama değeri, ve 3. düğüm noktası 3,75 ortalama değeri ile yoğunluk kavramı ile en yüksek değeri almışlardır. 1. düğüm noktası donatı elemanları, 2. düğüm noktası ile 3. düğüm noktası ise yeşil dokusu ile en düşük olarak değerlendirilmiştir (Tablo 11).

Tablo 12. Çalışma aksının donatı ve işaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucu hesaplanan ortalama değerler

B- DONATI ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ					
Donatılar	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Tasarımsal Bütünlük	Tarihi Çevreye Uygunluk	Ölçü-Oran	Mekanı Tanımlayıcı	İngesel Etki
	Ortalama Değerler				
Tarihi Çeşmeler	2,87	3,31	3,12	2,81	3,25
Atatürk Heykeli	2,62	2,44	2,56	2,62	3,06
Yavuz Sultan Selim Heykeli	2,25	3,06	2,00	2,44	2,87
Mimar Sinan Heykeli	3,00	3,00	3,19	2,75	3,06
Konut ve Bahçe Giriş Kapıları	2,87	3,19	3,25	3,06	3,00
Köprü Korkulukları ve Aydınlatma	2,87	2,81	3,25	2,94	2,62
Diğer Donatı Elemanları	2,50	2,31	2,69	2,56	2,31
C- İŞARETLER ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ					
İşaretler / Semboller	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Algılanabilirlik	Tezat Olma	Yönlendiricilik	Sanatsallık	Tarihsellik
	Ortalama Değerler				
Zağnos Burcu	4,44	3,69	4,19	3,50	4,69
Gülbahar Hatun Cami Minaresi	4,31	3,31	3,69	4,19	4,25
Ortahisar Fatih Cami Minaresi	4,37	3,69	4,00	4,31	4,25
Tabakhane Cami Minaresi	3,44	3,19	2,75	2,69	2,62
Zağnos Köprü Ayağındaki Su Kemerleri	2,87	2,94	2,69	3,12	3,94
Tabakhane Köprü Ayağındaki Su Kemerleri	3,00	2,81	2,87	3,50	2,81

Donatı ölçeğinde, tasarımsal bütünlük, tarihi çevreye uygunluk, ölçü-oran, mekanı tanımlayıcı ve imgesel etki olmak üzere beş tanımlayıcı kavramlar ölçüt alınmıştır. Donatı ölçeğinde, tarihi çeşmeler 3,31 ortalama değeri ile tarihi çevreye uygunluğu, Atatürk heykeli ve Mimar Sinan heykeli 3,06 ortalama değerleri ile imgesel etkisi, Yavuz Sultan Selim heykeli 3,19 ortalama değeri, konut ve bahçe giriş kapıları 3,25 ortalama değeri, köprü korkulukları ve aydınlatmaları 3,25 ve diğer donatı elemanları ise 2,69 ortalama değeri ile ölçü-oran kavramı en yüksek değer ile öne çıkmaktadır. Tarihi çeşmeler mekanı tanımlayıcı özelliği, Atatürk heykeli tarihi çevreye uygun olma, Yavuz Sultan Selim heykeli ölçü-oran, Mimar Sinan Heykeli mekanı tanımlayıcı olma özelliği, konut ve bahçe giriş kapıları tasarımsal bütünlük, köprü korkulukları ve aydınlatma elemanı imgesel etki

ve diğer donatı elemanları ise tarihi çevreye uygun olma ve imgesel etki özelliği ile en düşük ortalama değeri almışlardır (Tablo 12).

İşaretler ölçeğinde, algılanabilirlik, çevresindeki unsurlara göre tezat olma, yönlendiricilik, sanatsallık ve tarihsellik kavramları ölçüt alınmıştır. İşaretler ölçeğinde, Zağnos Burcu 4,69 ve Zağnos köprü ayağındaki su kemeri 3,94 ortalama değeri ile tarihsellik kavramı, Gülbahar Hatun Cami 4,31 ortalama değeri, Ortahisar Fatih Cami 4,37 ve Tabakhane Cami 3,44 ortalama değeri ile minarelerinin algılanabilirliği en yüksek olarak belirtilmiştir. Tabakhane köprü ayağındaki su kemeri 3,50 ortalama değeri ile sanatsallık kavramı ile tanımlanmıştır. Zağnos Burcu sanatsallık, Gülbahar Hatun Cami ve Ortahisar Fatih Cami minareleri ile çevresindeki unsurlara göre tezat olma, Tabakhane Cami minaresi tarihsellik, Zağnos Köprü ayağındaki su kemeri yönlendiricilik ve Tabakhane Köprü ayağındaki su kemeri ise hem çevresindeki unsurlara göre tezat olma hem de tarihsellik kavramları ile en düşük ortalama değerler ile belirtilmiştir (Tablo 12).

C) Uzman Anketi: Açık Uçlu Sorular

Uzmanlara yöneltilen açık uçlu sorulara verilen yanıtlar olduğu gibi verilmiş ve tüm verilen yanıtlar artı bir ifade ve genel bir tanımlama ile ayrıca belirtilmiştir.

- Kent kimliği nedir tanımlayınız?

Kent kimliği, bir kentin tarihi ve tarihten bugüne geçirmiş olduğu evreleri, içerisinde yaşamış olduğu medeniyetleri, insanları, coğrafyası, bitki örtüsü, iklimi gibi birçok öğeyi içinde barındıran kavramlar bütünüdür (sanat tarihçi).

Kent kimliği, bir kentin sahip olduğu geçmişi ve o kentte yaşayan insanların kente yükledikleri anlamlandırmalar olarak tanımlanabilmektedir (jeofizik mühendisi).

Kenti tanımlayan değerler bütünüdür (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü).

Her kentin belli bir tarih ve oluşum sürecinde yaşamış olduğu ve devam eden kavramlar ve anlamlar bütünüdür (Mimar, etüd proje müdürü, yerel yönetim).

Kent kimliği, kentin kendine özgü karakter ve yansıttığı farklılıklardır. Bir başka deyişle özgün olmasıdır (Mimar, yerel yönetim).

Kentin yaşayan ve yaşatılmaya çalışılan varlıklarıdır (Peyzaj mimarı).

Kentin kendine özgü ve diğer yerleşimlerden farklılıklar arz eden ve kenti tanımlayan özgün öğeleridir (Arkeolog, Müze müdürü).

Kente kimlik kazandıran her türlü kültürel etken kent kimliğini oluşturur (Mimar, Mimarlık tarihi uzmanı).

Bir kentin fiziksel, sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihsel özellikleridir (Peyzaj mimarı, yerel yönetim).

Kenti oluşturan, bütünleyen her şey kent kimliğidir (ressam).

Kent kimliği, geçmişten günümüze dek ulaşan ve kenti tanımlayan fiziksel ve kültürel ürünlerin bir bileşimidir (Peyzaj mimarı, rekreasyon planlamacı).

Kent kimliği, bir kentin beş duyumuza seslenen yönüdür (mimar, fotoğraf sanatçısı).

Kent Kimliği: Kent kimliği, ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda şu şekilde tanımlanmaktadır.

Doğal ve kültürel elemanların içinde, kentte yaşayan insanların kente yükledikleri anlamlandırmalar, kenti tanımlayan değerler, kavramlar ve anlamlar bütünü, kentin diğerlerinden farklı ve özgün olmasını sağlayan öğeler, yaşayan ve yaşatılmaya çalışılan varlıklar, her türlü kültürel etkenler, fiziksel, sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihsel özellikleri, kenti oluşturan, bütünleyen her şey ve bir kentin beş duyumuza seslenen yönü olarak tanımlanmaktadır.

- Kent Kültürü ile kent kimliği arasında ne gibi bir bağ vardır?

Kentler, üreten, tüketen, nefes alan yaşayan mekanlardır ve küçük büyük her kent kendi kimliğini yaşar. Kent kültürü ise o şehirde yaşayan insanların ortak edindikleri bir kültürüdür ve kentlerde nasıl yaşanması gerektiğine dair kurallar sunar (sanat tarihçi).

Toplumun öğrendiği kültür (bilgi, sanat, gelenek, ...) kültürel ve tarihsel özelliği ön plana çıkarır (jeofizik mühendisi).

Kent kültürü ve kent kimliği doğru orantılı olarak gelişir (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü).

Kentte yaşayan ve ikamet eden insanların oluşturduğu kente özgü kültürün kent kimliğinin ana tabakasını oluşturmasıdır (Mimar, etüd proje müdürü, yerel yönetim).

Kentler kendilerine ait sosyal, ekonomik, fiziksel ve en önemlisi kültürel özellikleri ile diğer kentlerden ayrılırlar. Bu ayırmada kent kimliğini oluşturur (Mimar, yerel yönetim).

Eşdeğerdir. Kültür kimliği oluşturur. Kültürdeki her türlü değişimler kimliği de etkiler (Peyzaj mimarı).

Kültür, kuşkusuz her alanda özellikle yapısal, görsel ve sanatsal alanlarda yönlendiricidir. Kent kimliğinin kent kültüründen bağımsız olması beklenemez (Arkeolog, Müze müdürü).

Kent kültürü, kent kimliğinin vazgeçilmez koşuludur. Kentin kültürel birikimi olmadan kalıcı bir kent kimliği oluşturulamaz (Mimar, Mimarlık tarihi uzmanı).

Kent kimliği, kent kültürünün somut unsurlarıdır (ressam).

Kimlik elemanları (doğal-kültürel), kentin sosyal birikiminin biçimlenmiş ve somutlaşmış bir ifadesi olarak bir değer ölçeği konumuna yükselir (Peyzaj mimarı, rekreasyon planlamacı).

Kent kimliğini kent kültürü belirler (mimar, fotoğraf sanatçısı).

Kent Kimliği ile Kent Kültürü Arasındaki Bağ: Kent kimliği ve kent kültürü arasındaki bağ ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda şu şekilde ifade edilmektedir.

Kent kültürü ve kent kimliği doğru orantılı olarak gelişmekte, kent kültürü kent kimliğinin ana tabakasını oluşturmakta, kültürel özellikleri ile diğer kentlerden ayrılan kentler kent kimliğini oluşturmakta, her ikisi de eşdeğer olmakta, kültürdeki her bir değişim kimliği de etkilemekte, özellikle yapısal, görsel ve sanatsal alanda yönlendirici olan kültürün kent kimliğinden bağımsız olmadığı düşünülmekte, kentin kültürel kimliği kalıcı bir kent kimliği oluşturmakta, kent kimliği, kent kültürünün somut unsurlarını

oluşturmakta, kentin birer değer ölçөгünü oluşturmakta ve kent kültürü, kentin kimliğini belirlemektedir şeklinde kent kimliği ile kent kültürü arasında doğrudan etkileşimli bağlar bulunmaktadır.

- Kentin kimliğini neler ön plana çıkarır?

Kent kimliğini o kentin tarihi geçmiş, bu geçmişin bırakmış olduğu izlerin ön plana çıkaracağı şüphesizdir (sanat tarihçi).

Kentin kimliğini o kentin fiziksel, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve tarihi özelliği ön plana çıkarır (jeofizik mühendisi). (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü).

Bir kentin kimliğini, insan, tarih, doğa ve gelişmişlik düzeyi ön plana çıkarır (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü).

Bir kentin kimliğini onunla özdeşleşen kentsel simgeler ön plana çıkarır (Mimar, etüd proje müdürü, yerel yönetim).

Kentin kimliğini kültürel, tarihsel, sosyolojik yapı ön plana çıkarmaktadır (Mimar, yerel yönetim).

Kültürünü koruyarak ve yaşatarak kimlik ön plana çıkar (Peyzaj mimarı).

Doğal ve tarihi yapısı, kültürel kimliği, tanıtım, doğru pazarlama, sunum ve temizlik ön plana çıkarır (Arkeolog, Müze müdürü).

Elbette kente ilişkin kültürel faaliyetler, mimari, tarih, doğa, toplumsal yaşayış, gelenek, el sanatları vb. öğeleri ön plana çıkarır (Mimar, Mimarlık tarihi uzmanı).

Kültürel, tarihsel ve ekonomik özellikleri ön plana çıkarır (Peyzaj mimarı, yerel yönetim).

Yaşanılan mekanın kendine özgü yapısı ile mekana bağlı olarak süregelen yaşam (ressam).

Kentin var olduğu doğal kaynak değerleri, üzerinde farklı dönemlerde yaşayan toplumların (eğitim, bilim, güvenlik, koruma vb sebepler) ortaya koyduğu ürünlerin kenti tanımlayan anahtar elemanlar konumuna zamanla yükselmesi (Peyzaj mimarı, rekreasyon planlamacı).

Yapılar (eski-yeni) ve insanlar (davranış) (mimar, fotoğraf sanatçısı).

Kentin Kimliğini Ön Plana Çıkaran Unsurlar: Kent kimliğini ön plana çıkaran unsurlar ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda şu şekilde ifade edilmektedir.

Kentin tarihi, fiziksel, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, sosyolojik ve doğal yapı özellikleri, doğa ve gelişmişlik düzeyi, onunla özdeşleşen kentsel simgeler, kültürel kimliği, tanıtım, doğru pazarlama, sunum ve temizlik, kültürel faaliyetler, mimari, toplumsal yaşayış, yaşanılan mekanın kendine özgü yapısı ile mekana bağlı olarak süregelen yaşam, üzerinde farklı dönemlerde yaşayan toplumların (eğitim, bilim, güvenlik, koruma vb.) ortaya koyduğu ürünlerin kenti tanımlayan anahtar elemanlar konumuna zamanla yükselmesi, yapılar (eski-yeni) ve insanlar (davranış) kentin kimliğini öne plana çıkaran unsurlar olarak belirtilmektedir.

- Trabzon'un tarihi, doğal ve kültürel alt yapısını göz önüne aldığınızda kent kimliğinin daha çok hangi temeller üzerinde olması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Tarihi, doğal ve kültürel temeller üzerinde (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü).

Trabzon tarihi bir kent olmasından dolayı tarihi kent dokusunu koruyarak ve kültürel alanda gelişerek. Aynı zamanda sahip olduğu zengin doğal yapısını koruyarak ve geliştirerek (Mimar, etüd proje müdürü, yerel yönetim).

Ortahisar kentsel sit alanı, Ayasofya bölgesi, İç kale tarihi yerleşiminin canlandırılması kent kimliğini olumlu etkiler (Mimar, yerel yönetim).

Trabzon'un tüm varlıkları önemli ve eşdeğerdedir ve hiçbirisi tek başına ön planda tutulamamaktadır. Trabzon'u farklı kılanda budur. Her bir değeri toplum tarafında kabul edilmiş ve yaşatılmaya ısrarla devam edilmektedir (Peyzaj mimarı).

Taşınmaz kültür varlıkları, somut ve soyut kültürel öğeler anlamında doğru atımlarda ancak daha fazla modernize edilip doğru pazarlanıp geliştirilmelidir (Arkeolog, Müze müdürü).

Tarihsel birikim ve gelenekler temelleri üzerinde olması gerekmektedir (Mimar, Mimarlık tarihi uzmanı).

Trabzon ağırlıklı olarak tarihi bir kent olması nedeni ile tarihsel kimliğinin göstergesi olan tarihi doku korunmalıdır. Ancak kent kimliğinin tek bir açıdan ele alınması kent kimliğinin korunabilirliğini sürekli kılamaz. Bu nedenle kent kimliğinin somut unsurları ile kimliği oluşturan kent kültürünü uzlaştırmak gereklidir (ressam).

Doğal çevre değerleri üzerinde (dağ, vadi, deniz, plato vb.) yükselen tarihsel ve kültürel birikimin kaynağını doğal veri tabanının oluşturmuş olmasıdır (Peyzaj mimarı, rekreasyon planlamacı).

Tarihsel ve kültürel değerler üzerinde olması gerekmektedir (mimar, fotoğraf sanatçısı).

Trabzon Kent Kimliğinin Daha Çok Hangi Temeller Üzerinde Olması Gerektiği:

Trabzon'un tarihi, doğal ve kültürel alt yapısı göz önüne aldığımızda kent kimliğinin daha çok hangi temeller üzerinde olması gerektiği ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda şu şekilde ifade edilmektedir.

Trabzon tarihi bir kent olmasından dolayı tarihi kent dokusunu koruyarak ve kültürel alanda gelişerek, aynı zamanda sahip olduğu zengin doğal yapısını koruyarak ve geliştirerek, Ortahisar kentsel sit alanı, Ayasofya bölgesi, İç kale tarihi yerleşiminin canlandırılması, taşınmaz kültür varlıkları, somut ve soyut kültürel öğeler anlamında daha fazla modernize edilip doğru pazarlanıp geliştirilmesi ve geleneksel temelleri üzerinde olması gerekmektedir. Kısaca kent kimliği temelleri, doğal çevre değerleri üzerinde (dağ, vadi, deniz, plato vb.) yükselen tarihsel ve kültürel birikimin kaynağını doğal veri tabanının oluşturmuş olması gerektiği yönündedir.

Ancak kent kimliğinin tek bir açıdan ele alınması kent kimliğinin korunabilirliğini sürekli kılmamakta bu nedenle kent kimliğinin somut unsurları ile kimliği oluşturan kent kültürünü uzlaştırmak gerekmektedir. Trabzon'un tüm varlıkları önemli ve eşdeğer durumda olduğu ve herhangi birinin ön planda tutulmaması gerektiği de farklı bir görüş olarak ifade edilmektedir.

- Çalışma aksımızı tanımlayan Zağnos ve Tabakhane Vadileri' nin kente kimlik açısından katkıları nasıl olmuştur?

Zağnos ve Tabakhane Vadileri Trabzon kentinde hem ticaret hem de yönetim merkezlerine yakın olması sebebi ile kent kimliğine olumlu katkı sağlamaktadır (sanat tarihçi).

Şehir kimliğinin ortaya çıkmasında önemli bir etkidir (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü).

Zağnos ve Tabakhane Vadileri, kente kimlik açısından tarihi özelliğini koruması, görsellik ve sunduğu manzara açısından katkı sağlamaktadır (Mimar, etüd proje müdürü, yerel yönetim).

Kentin modern mahalleleri ile tarihi çekirdeği arasında bağ kurmaktadır. Köprüler topoğrafyayı ortaya çıkarmıştır. Tarihi çekirdeğin canlanmasına katkıda bulunmuştur. Vadilerin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Yeşil dokunun algılanabilirliğini artırmıştır (Mimar, yerel yönetim).

Şimdiye kadar olumlu değerlendirmeler yapılmadığından katkı sağlayamamaktadır. Bütüncül bir proje ile sosyal ve kültürel alana katılmalıdır (Peyzaj mimarı).

Zağnos ve Tabakhane Vadileri köprülerle antik kent merkezine bağlandığı ve antik kent ve kale sınırlarını belirlediğinden kentin peyzaj ve mimari düzenlemesinde öncelikli öge olmuşlardır (Arkeolog, Müze müdürü).

Şu haliyle eğreti kalmış durumda ve henüz kent ile entegre olmuş durumda değil. Dolayısıyla kent bütünlüğüne katkısı sınırlıdır (Mimar, Mimarlık tarihi uzmanı).

Tarihi kent kimliğinin somut göstergelerinin en fazla bulunduğu yerin bu bölge olması nedeniyle burada yapılan her olumlu çalışma kent kimliğinin korunmasına ve kent kültürünün oluşturulmasına katkı sağlayacaktır (ressam).

Kentin tarihi çekirdek yerleşimi bölgesini sınırlayan ve ona ekolojik yönden (doğal drenaj yatakları, rüzgar koridoru, iklimlendirme adaları) değer katan önemli coğrafik oluşumlardır (Peyzaj mimarı, rekreasyon planlamacı).

Trabzon kentinin tarihini görsel olarak belirleyen tek öge kalemizdir. Trabzon kaleleri olmasaydı kent tarihini 200 yıldan öteye götürmek mümkün olmazdı. Köprülerin ve surların varlığı ile "Trabzon dört bin yıllıktır" diye öğünebiliriz (mimar, fotoğraf sanatçısı).

Çalışma Aksını Tanımlayan Zağnos ve Tabakhane Vadileri'nin Kente Kimlik Açısından Katkıları: Vadilerin kente kimlik açısından katkıları ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda şu şekilde ifade edilmektedir.

Vadilerin kentin hem ticaret hem de yönetim merkezlerine yakın olması, şehir kimliğinin ön plana çıkmasında, görsellik ve sunduğu manzara, kentin modern mahalleleri ile tarihi çekirdeği arasında bağ kurması, tarihi çekirdeğin canlanmasına, vadilerin ön plana çıkmasına, yeşil dokunun algılanabilirliğini artırmasına, vadilerin köprüler ile antik kent merkezine bağlanması ve antik kent ve kale sınırlarını belirlemesi, kentin peyzaj ve mimari düzenlemesinde öncelikli ögesi olması, kentin tarihi çekirdek yerleşimi bölgesini sınırlayan ve ona ekolojik yönden (doğal drenaj yatakları, rüzgar koridoru, iklimlendirme adaları) değer katan önemli coğrafik oluşumlara sahip olması, vadilerin tarihi köprüler ve surların algılanabilirliğini görsel olarak sergilemeye imkan sağlaması vadilerin kente kimlik açısından katkıları olarak değerlendirilmektedir.

Vadiler de yapılan her olumlu çalışma kent kimliğinin korunmasına ve kent kültürünün oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Yukarıdaki olumlu görüşlerin aksine, bugünkü haliyle yerini eğreti kalmış durumda ve henüz kent ile entegre olmuş durumda olmamakta ve dolayısıyla kent bütünlüğüne katkısının sınırlı olduğu belirtilmekte, ancak bütüncül bir proje ile sosyal ve kültürel alana katılması gerektiği daha olumlu olacağı ifade edilmektedir.

- Son yıllarda kentsel dönüşüm adı altında kenti yenilemeye yönelik olarak yapılan çalışmalar, kent kimliği açısından ya da kenti oluşturan temel karakteristikler (doğal, kültürel, tarihi, etnoğrafik, antik, geleneksel, iklimsel vb.) açısından sizce olumlu mudur?

Kentin yenilemeye yönelik yapılan çalışmalarının, kentin tarihi ve simgesel dokusuna zarar vermeden hem işlevsel hem de estetik kaygıları kaybetmeden uygulandığı sürece olumlu olacaktır (sanat tarihçi).

Evet kesinlikle olumludur (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü).

Kentsel dönüşüm projelerinin kenti oluşturan temel karakteristikleri açısından olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum (Mimar, etüd proje müdürü, yerel yönetim).

Kentsel dönüşüm projeleri yapılırken kentin kimliği ve kültürel birikimi dikkate alınmalıdır. Bu sayede olumlu olacaktır (Mimar, yerel yönetim).

Olumlu değildir. Çünkü yapılan çalışmalar bütüncül ve öze dönük olmadığında kopya tasarımlarla sadece yenileme yapılmaktadır. Yapılan çalışmalar bir estetiği, kültürü ve yaşamı yansıtmamaktadır (Peyzaj mimarı).

Düşünce bazında evet! Ancak yeterli deneyime ve alt yapıya sahip uzmanlarla planlandığını düşünmüyorum. Çünkü kent kimliği ile yapılan düzenlemeler kent ile bağdaşmamaktadır. Kent kimliği giderek bozulmaya başlamıştır (Arkeolog, Müze müdürü).

Kent kimliğine katkıları açısından rant odaklı olmayan iyi niyetli girişimcilerin olumlu olduğunu düşünüyorum (Mimar, Mimarlık tarihi uzmanı).

En azından kent donatılarıyla, park ve bahçeleriyle, yaya yolları ile yeni bir kimlik kazanacaktır. Daha yaşanabilir kentler ortaya çıkacaktır ve bahsi geçen konu açısından olumludur (Peyzaj mimarı, yerel yönetim).

Kentsel dönüşüm çalışmaları birçok kentte olduğu gibi Trabzon'da da kent kimliği ve kültürü oluşturmak adına olumsuz etkiler yaratmıştır. Hatta kent kimliği ve kent kültürüne karşı saldırgan ve yok edici sonuçlar yaratmıştır. Kent kimliği ve kent kültürünün temeli kent belleğine dayanır. Kent belleğini korumayan hiçbir çalışma kent kimliğine ve kent kültürüne hizmet edemez (ressam).

Kentin yaşanmışlıkları ile miras olarak bırakılan değerleri ve doğal bölgelerini daha da ön plana çıkarmasını sağlayacak olan çalışmalar kentsel dönüşümün çıkış noktaları olarak ele alınmalıdır (Peyzaj mimarı, rekreasyon planlamacı).

Trabzon büyük bir TOKİ sitesine dönüşmektedir (mimar, fotoğraf sanatçısı).

Kentsel Dönüşüm Çalışmalarının, Kent Kimliğine ya da Kenti Oluşturan Temel Karakteristiklere Katkıları: Son yıllarda kentsel dönüşüm adı altında kenti yenilemeye yönelik olarak yapılan çalışmalar, kent kimliği açısından ya da kenti oluşturan temel karakteristikler (doğal, kültürel, tarihi, etnoğrafik, antik, geleneksel, iklimsel vb.) açısından

olumlu olup olmadığı ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda şu şekilde ifade edilmektedir.

Kentsel dönüşüm projeleri, kentin tarihi ve simgesel dokusuna zarar vermeden hem işlevsel hem de estetik kaygıları kaybetmeden uygulandığı, kentin kimliği ve kültürel birikimi dikkate alındığı, rant odaklı olmayan iyi niyetli girişimcilerin projede yer aldığı, kent donatılarıyla, park ve bahçeleriyle, yaya yolları ile yeni bir kimlik kazandığı, daha yaşanabilir kentler ortaya çıktığı, kent belleğinin korunmaya çalışıldığı, kentin miras olarak bırakılan değerleri ve doğal bölgelerini daha da ön plana çıkarıldığı sürece kenti yenilemeye yönelik çalışmalar olumlu olacaktır.

Yukarıdaki olumlu görüşlerin aksine kentsel dönüşüm projeleri, yapılan çalışmalar bütüncül ve öze dönük olmadığında kopya tasarımlarla sadece yenileme yapıldığına, yapılan çalışmaların bir estetiği, kültürü ve yaşamı yansıtmadığı, yeterli deneyime ve alt yapıya sahip uzmanlarla planlanmadığı, bu yüzden de kent kimliği ile yapılan düzenlemelerin kent ile bağdaşmadığı ve kent kimliğinin giderek bozulmaya başladığı ve böylece tek düze yapılaşmaya sürüklendiği yönünde olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

3.4.2. Halk Anketi Bulguları ve Değerlendirilmesi

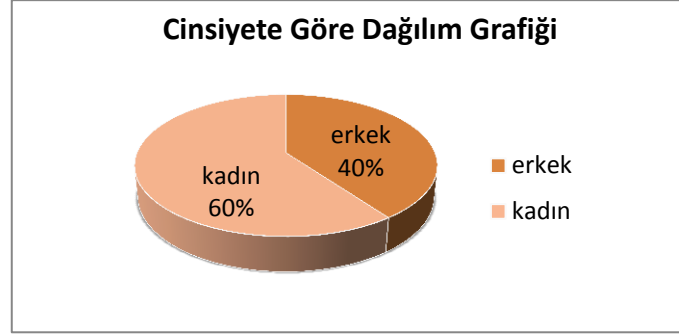
Anket soruları Trabzon kent ölçeğinde halkın sosyo-demografik yapısı ile ilgili sosyo-ekonomik yaşam çemberini tanımlayıcı bir içerikte sorular yanında kentin kültürel, sosyal, ekonomik kimliği ile çalışma alanına özel doğal ve yapay çevre (yerleşim, donatı ve işaretler) ölçeğinde detaylı soruları da içermektedir.

Yapay çevre kimlik bileşenleri, 5'li dereceleme skalası ile yerleşim ölçeğinde (tarihi yapılar/öğeler, tarihi sokaklar, bölgeler, düğümler, sınırlar ve köprüler), donatı ölçeğinde (çeşmeler, heykeller, konut ve bahçe giriş kapıları, köprü korkulukları ve aydınlatma elemanları ve diğer donatı elemanları) ve işaretler/semboller ölçeğinde (burç, cami minareleri ve köprü ayağındaki su kemerleri) çalışma alanının kent kimlik bileşenleri açısından tanınırlığını, yapısını ve algılanabilirliğini belirlenmiş olan tanımlayıcı kavramlarla halk grubuna sorulmuştur.

A) Halk Anketi: Sosyo-Demografik Yapı Profili

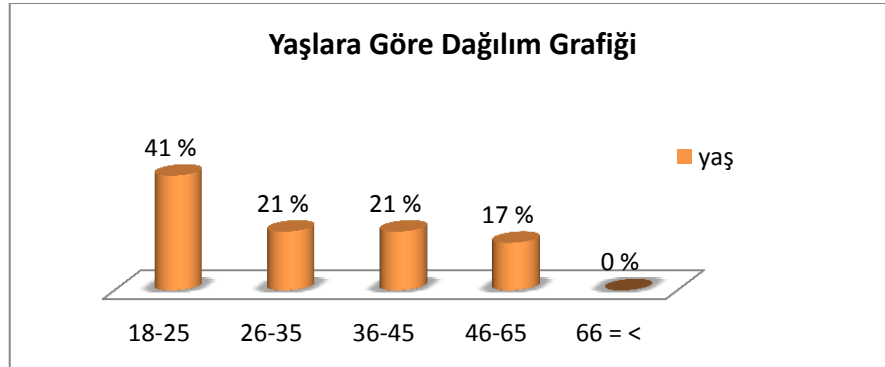
Anket çalışmasının temel amacını oluşturan halkın çevresel algısının belirlenmesinde, demografik yapının belirleyici bir etken olduğu düşünülerek, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, yaşama süresi ve gelir düzeyleri sorgulanmıştır.

Halk anketi 60 kadın ve 40 erkek olmak üzere toplamda 100 adet kişiden oluşmaktadır. Yüzde olarak ifade etmek gerekirse % 60' ı kadın ve % 40'ı ise erkeklerden oluşmaktadır (Şekil 106).

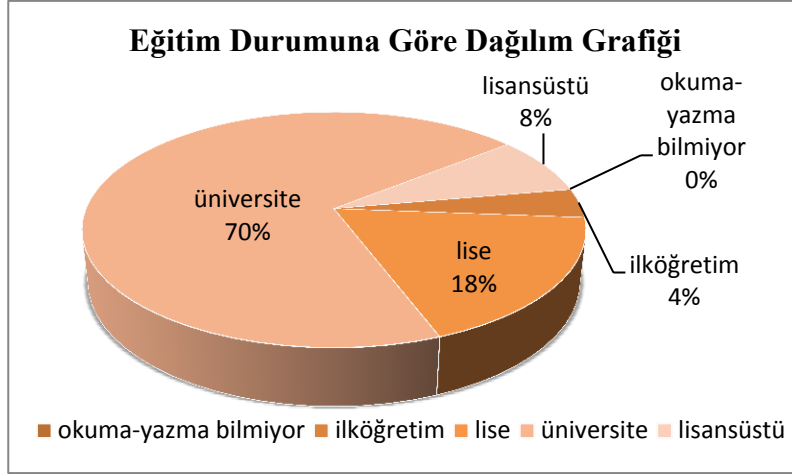
Şekil 106. Cinsiyete göre dağılım grafiği

Ankete katılan halk grubunun çoğunluğunu % 41 oranında 18-20 yaş arası gençler oluşturmaktadır. Yaş dağılımının % 21'lik kısmını 26-35 ve yine % 21'lik kısmını 36-45 yaş arası orta yaş grupları oluşturmaktadır. % 17'lik kısmını 46-65 yaş arası orta yaş üzeri grubu oluşturmaktayken, 66 yaş ve üzeri grup ankete katılmamıştır (Şekil 107).

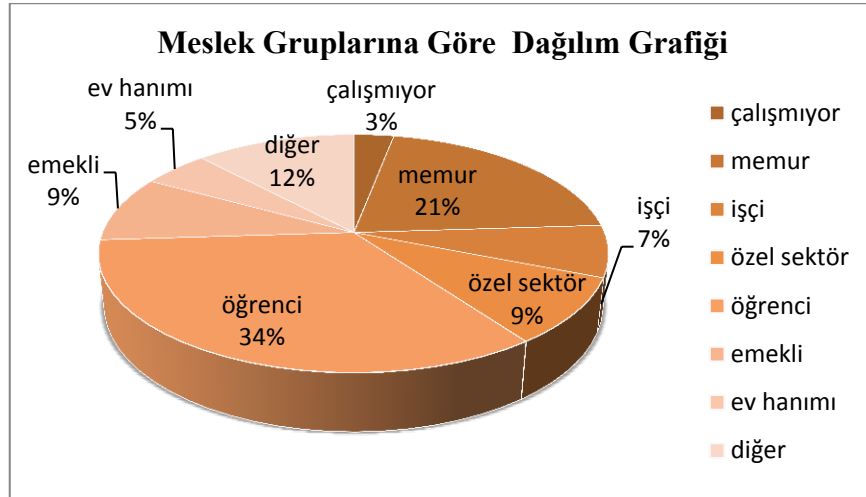
Şekil 107. Yaşlara göre dağılım grafiği

Halk anketinin eğitim durumuna göre % 70, % 18 lise, %8 lisan üstü ve % 4 ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Okuma-yazma bilmeyenler ise ankete katılmamıştır. Burada ankete katılma isteği doğrultusunda üniversite mezunlarının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 108).

Şekil 108. Eğitim durumuna göre dağılım grafiği

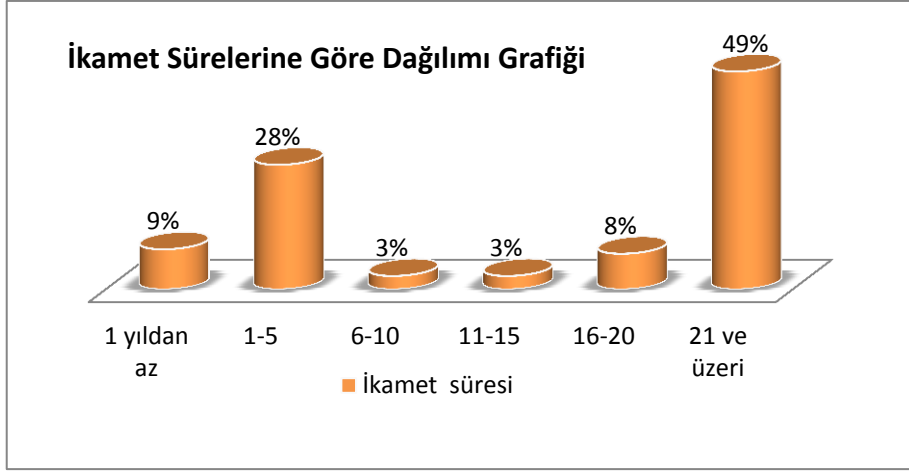
Ankete katılan halkın meslekleri sorgulandığında % 34'ü öğrenci, % 21'i memur, % 12'si diğer (mühendis, mimar, eczacı, öğretmen vb.), % 9'u emekli ve özel sektör, % 7'si işçi, % 5'i ev hanımı ve % 3'ü çalışmayan meslek gruplarından oluşmaktadır. Burada mümkün olduğunca farklı meslek gruplarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Öğrenci grubunun anket katılımına olan yaklaşımı ve bu alanı daha yoğun kullanmaları ankete katılımı arttıran meslek grubunu oluşturmaktadır (Şekil 109).

Şekil 109. Meslek gruplarına göre dağılım grafiği

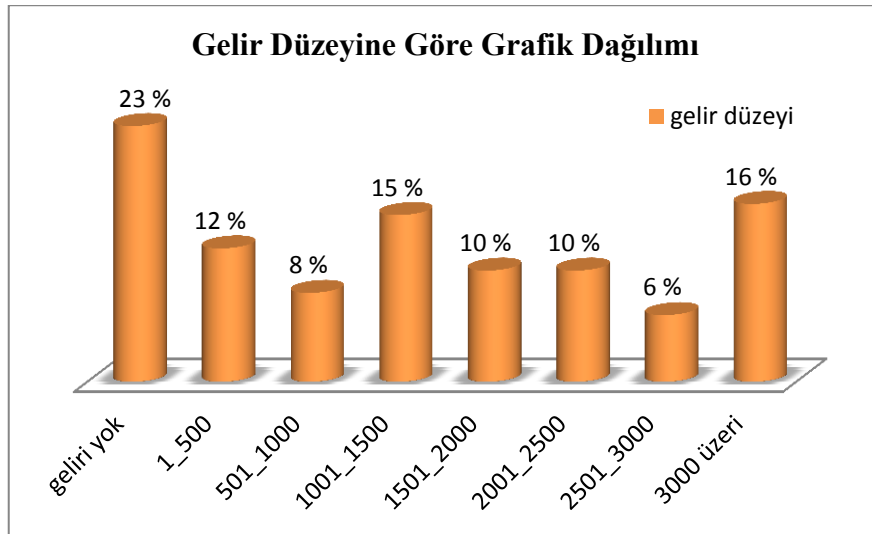
İkamet sürelerine göre grafik dağılımının % 49'u 21 yıl ve üzeri Trabzon kentinde ikamet etmektedir. İkinci sırada, % 28'lik kısmını oluşturan 1-5 yıl arasında ikamet etmekte olan üniversite veya çalışan grubu oluşmaktadır. % 8'i 16-20, % 3'ü 6-10, % 3'ü

11-15 ve % 9'u 1 yıldan az sürelerde ikamet etmekte olan halk grubundan oluşmaktadır (Şekil 110).

Şekil 110. İkamet sürelerine göre dağılım grafiği

Halk anketi sonuçlarına göre, katılımcıların % 23'ü geliri olmayan gruptan oluşmaktadır ki buda katılımcıların % 34'lük meslek grubunun öğrencilerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. İkinci olarak % 16'lık kısmının geliri 3000 TL ve üzerinden oluşmaktadır ki bu da katılımcıların % 21'lik meslek grubunun çeşitli kamu kurumlarında çalışan memurlardan oluşmasından kaynaklanmaktadır. Ankete katılan halkın % 15'lik kısmının gelir düzeyi ise 1001-1500 TL'den oluşmaktadır (Şekil 111).

Şekil 111. Gelir düzeyine göre dağılım grafiği

B) Halk Anketi: Trabzon Kent Ölçeği

Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan bazı tanımlayıcı kavramlara göre 1-5 arası derecelendirilme skalası (1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 çok yüksek) ile cevaplanan sorulara verilen puanlar doğrultusunda ortalama değerler hesaplanmıştır. Sıralama sorusunda ise 1-3 arası önem derecesine göre sıralama yapılmış ve 1 en önemli, 2 önemli, 3 az önemli olacak şekilde sıralandırılmış ve bu yönde ortalama ağırlık bulma yoluna gidilmiştir.

Tablo 13. Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların ortalama değerleri

KÜLTÜREL KİMLİK						
Tanımlayıcı Kavramlar	Puanlama					Ortalama Değer
	1	2	3	4	5	
Kentsel el sanatları (hasır bilezik, bakırcılık vb)						2,59
Halk Oyunları (horon, kolbastı)						3,81
Spor (Trabzonspor)						3,95
Tarım ürünleri (findık, mısır, çay)						3,42
Yöresel mutfak						3,44

Halk anketleri sonucuna göre, Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramlar arasında ilk sırayı 3,95 ortalama değeri ile spor (Trabzonspor) oluşturmaktadır. Trabzon'un taraftar fanatikliğinin bir sonucu olarak spor kimliği ön plana çıkmaktadır. İkinci sırada ise 3,81 ortalama değeri ile halk oyunları (horon, kolbastı) gelmektedir. Kentli insanının doğal karakterini yansıtan yerel halk oyunlarından horon ve kolbastı kentin ikinci kültürel kimliğini ön plana çıkarmaktadır. Üçüncü sırada 3,44 ortalama değeri ile yöresel mutfak yer almaktadır. Kentsel el sanatları (hasır bilezik, bakırcılık vb.) ise 2,59 en düşük ortalama değeri ile sonuncu sırada yer almaktadır (Tablo 13).

Ankete katılan halk grubunun yaşları ile Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan kavramlar arasındaki çapraz ilişki (crosstabs analizi) sorgulandığında Pearson Chi-Square $\chi^2=16,020$ ve anlamlılık düzeyi ($\alpha=0,05$) için Asymp. Sig. (2-sided) değeri=0,190 ($p=0,190>0,05$) olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Yani kültürel kimliği yansıtan tanımlayıcı kavram homojendir (Örnekleme aynı ana kütlede seçilmiştir). Kentin kültürel kimliğini yansıtan kavramlar ile yaş arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Farklı yaş gruplarının birçoğunda kültürel kimliği yansıtan kavram spor (Trabzonspor) olarak

cevaplanmıştır. Aynı şekilde eğitim düzeyi ve meslek grupları ile kültürel kimliği yansıtan tanımlamayı kavramlar arasında anlamlı bir fark bulunmamış, yani örneklemin birçoğu aynı ana kütlede (spor/Trabzonspor) seçilmiştir.

Tablo 14. Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların hesaplanan ortalama değerleri

EKONOMİK KİMLİK						
Tanımlayıcı Kavramlar	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Tarım						2,39
Hayvancılık						1,98
Balıkçılık						3,46
Ormancılık						2,18
Sanayi						1,72
Ulaşım						2,33
Üniversite						3,73
Turizm						3,04

Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların hesaplanan ortalama değerler sonucunda üniversite 3,73 ile birinci sırada, balıkçılık 3,46 ile ikinci sırada ve turizm 3,04 ile üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 14).

Ankete katılan halkın yaşları ile Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan kavramlar arasındaki çapraz ilişki (crostabs analizi) sorgulandığında Pearson Chi-Square $\chi^2=18,156$ ve anlamlılık düzeyi ($\alpha=0,05$) için Asymp. Sig. (2-sided) değeri=0,639 ($p=0,639>0,05$) olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durumda, kültürel kimliği yansıtan tanımlayıcı kavram homojendir (Örnekleme aynı ana kütlede seçilmiştir). Kentin ekonomik kimliğini yansıtan kavramlar ile yaş arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Farklı yaş gruplarının birçoğunda ekonomik kimliği yansıtan kavram, üniversite olarak cevaplanmıştır. Aynı şekilde eğitim düzeyi ile kültürel kimliği yansıtan tanımlayıcı kavramlar arasında anlamlı bir fark bulunamamış yani örneklemin birçoğu aynı ana kütlede (üniversite) seçilmiştir.

Tablo 15. Trabzon kentini tanımlayan kimlik tipinin önem derecesine göre (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması

TRABZON KİMLİK TİPİ				
Tanımlayıcı Kavramlar	Sıralama			Yüzde (%) Değerler (ağırlık bulma)
	1	2	3	
Tarihi kent			X	14,66
Spor kenti		X		17,33
Turizm kenti				7,83
Ticaret kenti				2,67
Sanayi kenti				1,17
Üniversite kenti	X			22,16
Liman kenti				10,33
Kültür kenti				7,83
Yağmur kenti				10,17
Diğer				5,83

Trabzon kentini tanımlayan kimlik tiplerine göre % 22,16 ortalama ağırlık değeri ile üniversite kenti birinci sırada, % 17,33 ortalama ağırlık değeri ile spor kenti ikinci sırada ve % 14,66 ortalama ağırlık değeri ile tarihi kent kimliği üçüncü sırada ön plana çıkmaktadır (Tablo 15).

Ankete katılan halkın yaşları ile Trabzon kentinin birinci sırada kimliğini yansıtan kavramlar arasındaki çapraz ilişki (crosstabs analizi) sorgulandığında Pearson Chi-Square $\chi^2=41,371$ ve anlamlılık düzeyi ($\alpha=0,05$) için Asymp. Sig. (2-sided) değeri= 0,038 ($p=0,038<0,05$) olduğundan H_1 hipotezi kabul edilir (Örneklem farklı ana kütleden seçilmiştir). Kentin kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 16. Trabzon kentinin kimliğini en iyi tanımlayan 1. sırada kimlik ile yaş grupları arasındaki çapraz ilişki (crosstabs analizi)

Yaş Gruplar	Toplam Kişi Sayısı	Cevap Veren Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Tanımlayıcı Kimlik
18-25	41	12	% 29,30	Üniversite Kenti
26-35	21	6	% 28,60	Spor Kenti
36-45	21	7	% 33,33	Tarihi Kent ve Spor Kenti
46-65	17	4	% 23,50	Tarihi Kent

18-25 yaş arası grubunun % 29,30'u Trabzon kentini üniversite kenti, 26-35 yaş arası grubun % 28,60'ı spor kenti, 36-45 yaş arası grupların % 33,33'ü hem tarihi kent hem de spor kenti olarak ve 46-65 yaş arası grupların % 23,50'si tarihi kent kimliği ile tanımlamaktadır. Burada gençler olarak nitelendirilen 18-25 arası yaş grupları üniversite de eğitim gören ya da görececek gruplardan oluştuğundan Trabzon kentini üniversite kent kimliği olarak tanımlamaktadır. Orta yaş grubu olarak nitelendirilen 26-45 yaş grubu özellikle Trabzonspor fanatikliğinin önemli bir sonucu olarak Trabzon kentini spor kenti olarak tanımlamıştır. Orta yaş üzeri olarak nitelendirilen 36-65 yaş arası grubu ise Trabzon kentini tarihi kent olarak nitelendirmektedir (Tablo 16).

Ankete katılan halkın yaşları ile Trabzon kentinin ikinci sırada kimliğini yansıtan kavramlar arasındaki çapraz ilişki (crosstabs analizi) sorgulandığında Pearson Chi-Square $\chi^2=40,049$ ve anlamlılık düzeyi ($\alpha=0,05$) için Asymp. Sig. (2-sided) değeri=0,021 ($p=0,021<0,05$) olduğundan H_1 hipotezi kabul edilir (Örneklem farklı ana kütleden seçilmiştir). Kentin kimliğini yansıtan ikinci sıradaki tanımlayıcı kavramlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 17. Trabzon kent kimliğini en iyi tanımlayan 2. sırada kimlik ile yaş grupları arasındaki çapraz ilişki (crosstabs analizi)

Yaş Grupları	Toplam Kişi Sayısı	Cevap Veren Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Tanımlayıcı Kimlik
18-25	41	9	% 22,00	Liman ve Yağmur Kenti
26-35	21	8	% 38,10	Üniversite Kenti
36-45	21	8	% 38,10	Üniversite Kenti
46-65	17	4	% 23,50	Spor Kenti

18-25 yaş arası grubunun % 22,00'si Trabzon kentini hem liman kenti hem de yağmur kenti, 26-35 yaş arası grubunun % 38,10'u üniversite kenti, 36-45 yaş arası grubunun % 38,10'u yine üniversite kenti olarak ve 46-65 yaş arası grubunun % 23,50'si spor kenti kimliği ile tanımlamaktadır. Burada gençler olarak nitelendirilen 18-25 arası yaş grubunun kentin deniz kıyısında olması nedeniyle liman kenti kimliği ve Trabzon'un dört mevsim yağış alan bir bölge olmasından dolayı yağmur kenti kimliği ile tanımlamaktadırlar. Orta yaş grubu olarak nitelendirilen 26-45 yaş grubu Trabzon kentini üniversite kent kimliği ile tanımlamaktadır. Orta yaş üzeri olarak nitelendirilen 46-65 yaş arası grubu ise Trabzon kentini spor kenti olarak nitelendirmektedir (Tablo 17).

Ankete katılan halkın yaşları ile Trabzon kentinin üçüncü sırada kimliğini yansıtan kavramlar arasındaki çapraz ilişki (crosstabs analizi) sorgulandığında Pearson Chi-Square $\chi^2=24,255$ ve anlamlılık düzeyi ($\alpha=0,05$) için Asymp. Sig. (2-sided) değeri=0,447 ($p=0,447>0,05$) olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir (Örnekleme aynı ana kütleden seçilmiştir). Kentin kimliğini yansıtan üçüncü sıradaki tanımlayıcı kavramlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 18. Trabzon kentini tanıtan en önemli bölgenin önem derecesine göre (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması

TRABZON KENTİNİ TANITAN EN ÖNEMLİ 3 BÖLGE				
Tanımlayıcı Kavramlar	Sıralama			Yüzde (%) Değerler (ağırlık bulma)
	1	2	3	
Kemeraltı ve çevresi				10,17
Ortahisar Bölgesi	X			20,83
Ayasofya ve Çevresi				11,33
Boztepe		X		17,83
Atatürk Alanı (Meydan Parkı)				11,67
Orta Mahalle				2,67
Ganita				6,33
Sahil Bandı				3,17
Atatürk Köşkü			X	12,00
Diğer				4,00

Ankete katılan halk grubu tarafından, Trabzon kentini tanıtan en önemli birinci bölge % 20,83 değeri ile Ortahisar bölgesi, ikinci bölge % 17,83 değeri ile Boztepe ve üçüncü bölge ise % 12,00 değeri ile Atatürk Köşkü şeklinde sıralanmaktadır (Tablo 18).

Tablo 19. Trabzon kent kimliğini taşıdığı özelliklere bağlı olarak koruma durumu

TRABZON KENT KİMLİĞİNİ DAHA ÇOK HANGİ ÖZELLİKLERİ İLE KORUYABİLİR						
Tanımlayıcı Kavramlar	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Tarihi kent kimliğini koruyarak						3,72
Kültür alanında gelişerek						2,99
Doğal yapısını koruyarak ve geliştirerek						3,47
Ekonomik alanda gelişerek						3,09
Turizm etkinliklerini artırarak						3,22
Spor alanında gelişerek						2,62

Halk grubuna göre, Trabzon kenti kimliğini 3,72 en yüksek ortalama değeri ile tarihi kent kimliğini koruyarak, 3,47 değeri ile doğal yapısını koruyarak ve geliştirerek ve daha sonra ise 3,22 ortalama değeri ile turizm etkinliklerini artırarak koruyabilir şekilde değerlendirmektedir. Trabzon kent kimliğini spor alanında gelişerek koruyabilir durumu katılımcı halk tarafından 2,62 en düşük ortalama değeri ile belirtilmiştir (Tablo 19).

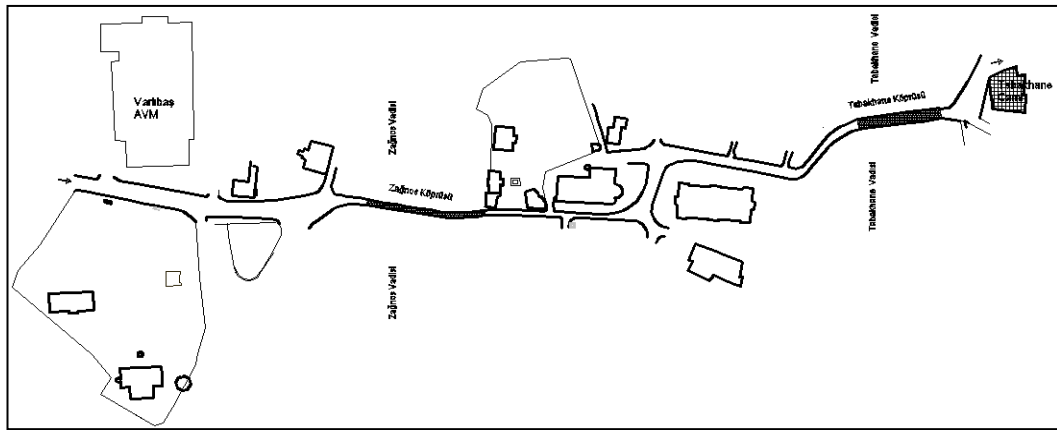
C) Halk Anketi: Çalışma Alan Ölçeği (Ortahisar)

Çalışma alanında, imaj haritalarını oluşturmaya yönelik bellek (çizime dayalı) sorusu kullanıcı gruba sorulmuştur. Bu bölümde, plan üzerinde çizilen şekiller üzerinden elde edilen veriler frekans analizi, içerik analizi yöntemleri kullanılarak imaj haritası oluşturulmuştur.

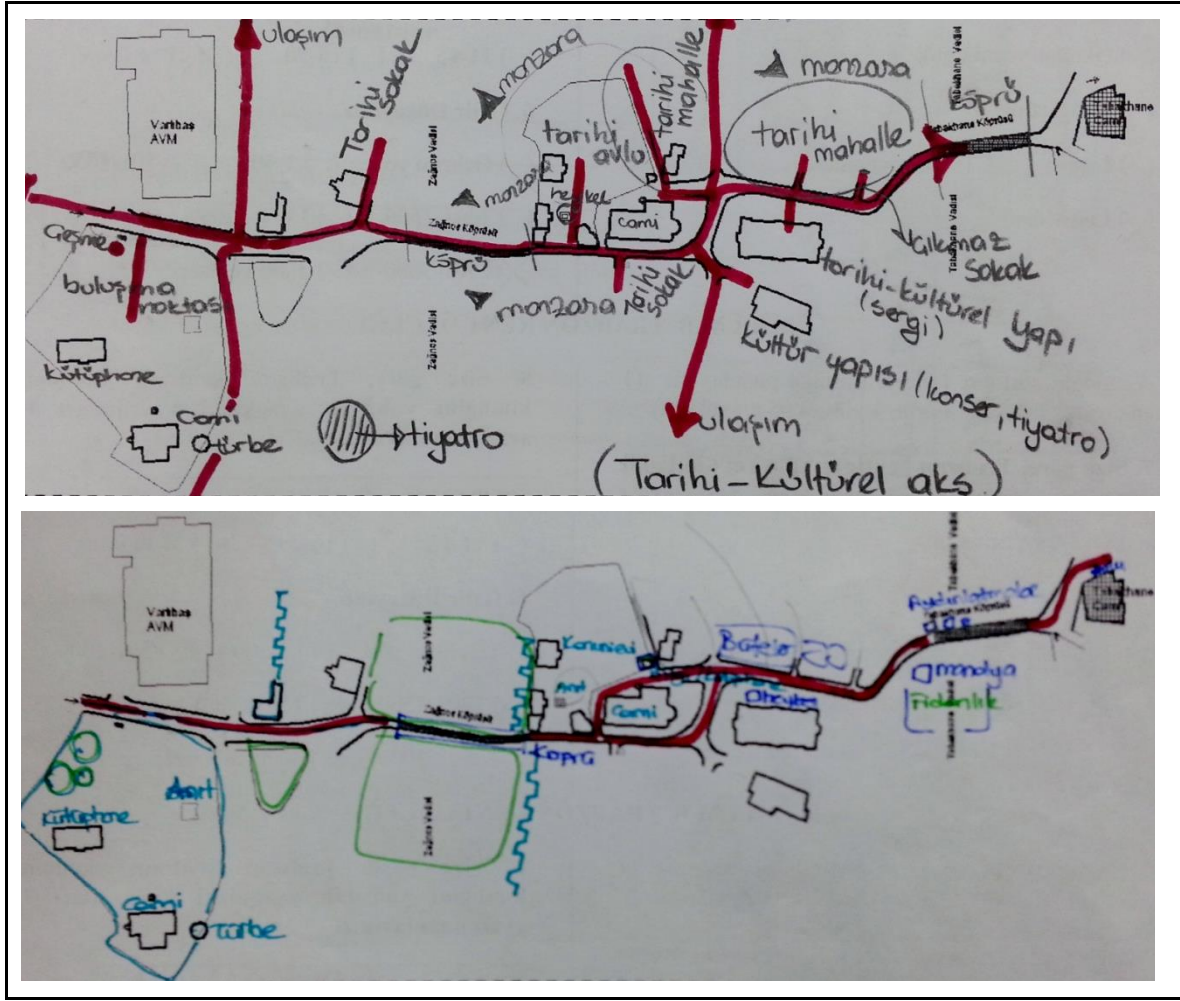
Yerleşim ölçeğinde yapılan 1-5 arası puanlama sorusuna yapılan güvenilirlik analizi ile genel güvenilirlik katsayısı (cronbach's Alpha) =0,975'dir. Bu yüksek bir değer olup ve kullanılan ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu ifade etmektedir.

Şekil. 112 ve 113'te çizime dayalı bellek sorusu planı ve halk tarafından çizilen iki adet imaj haritası örneği verilmiştir.

- Atapark ve Tabakhane Cami arasındaki aksı, size yardımcı olabilecek aşağıdaki plan üzerinde çizerek veya yazarak tarif ediniz? (Aklınıza gelen bina, yol, kavşak, alt geçit, sınır ögesi, sokak, ağaç, manzara, heykel vb. yapıları veya öğeleri belirtiniz).

Şekil 112. Çizime dayalı bellek sorusu planı

Şekil 113. Halk tarafından çizilen iki adet imaj haritası örneği

Plan üzerinde halk tarafından alanı tarif eden yapılar ve öğeler belirtilmiştir. Öne çıkan yapılar ve öğeler frekans analizi ile hesaplanarak halkın çalışma alanına yönelik imaj haritaları oluşturulmuştur (Şekil 114).

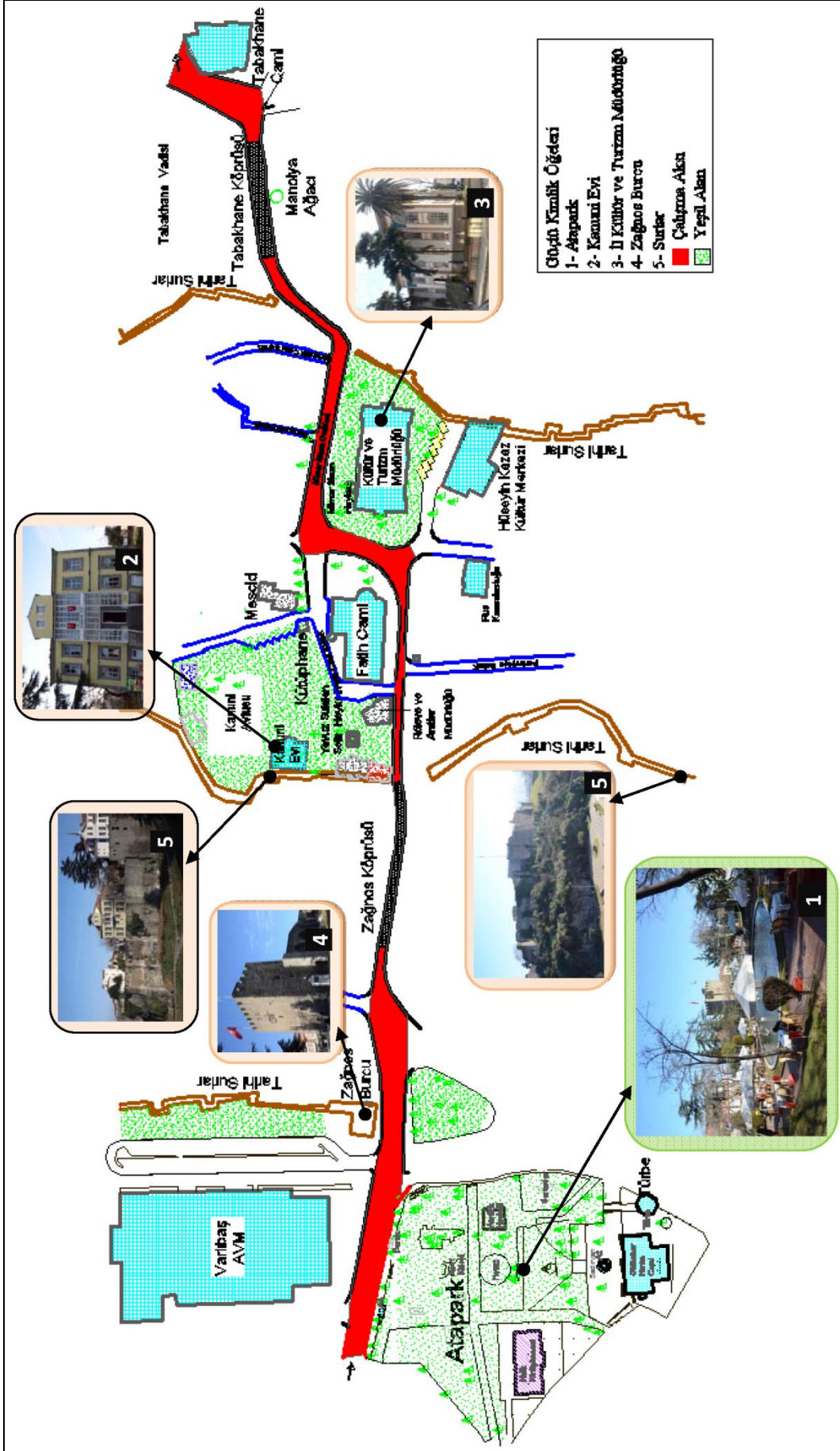
Tablo 20. Çalışma alanının imaj öğelerinin tanımlayan kişi sayısına göre öncelik sıralaması

Sıra	Tanımlanan Kimlik Öğeleri	Kişi	%	Sıra	Tanımlanan Kimlik Öğeleri	Kişi	%
1	Atapark	30	30,00	13	Atatürk heykeli	9	9,00
2	Kanuni Evi	29	29,00	14	Gülbahar Hatun Cami	9	9,00
3	Kültür ve Turizm Müdürlüğü	26	26,00	15	Gülbahar Hatun Türbesi	8	8,00
4	Zağnos Burcu	25	25,00	16	Tabakhane Vadisi	7	7,00
5	Surlar	24	24,00	17	Tiyatro Müdürlüğü binası	6	6,00
6	Ağaçlar	23	23,00	18	Tarihi sokaklar	5	5,00
7	Zağnos Vadisi	20	20,00	19	Mimar Sinan heykeli	4	4,00

Tablo 20'nin devamı

Sıra	Tanımlanan Kimlik Öğeleri	Kişi	%	Sıra	Tanımlanan Kimlik Öğeleri	Kişi	%
8	Köprüler	20	20,00	20	Kütüphane (Muvakkithane)	4	4,00
9	Ortahisar Fatih Cami	18	18,00	21	Tarihi çeşmeler	3	3,00
10	Kanuni Avlusu	16	16,00	22	Ortahisar Mescidi	3	3,00
11	Yavuz Sultan Selim heykeli	14	14,00	23	Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü	2	2,00
12	Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi	12	12,00	24	Rus Konsolosluk binası	1	1,00

Ankete katılan halkın %30'u Atapark'ı seçerek en belirgin imaj öğesi olarak birinci sıraya taşımakta ve devamında Kanuni Evi % 29, Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası % 26, Zağnos Burcu % 25 ve surlar % 24 oranında tercih edilen ilk beş imaj öğesini oluşturmaktadır. Buraya kadar tanımlanan öğelerin çoğu binalardan oluşmaktadır. Bu da çalışma alanının en belirgin imaj öğelerinin yapılardan oluştuğunu göstermektedir. Halk tarafından tercih edilen diğer öğelerin, % 23'ünü ağaçlar oluşturmaktadır. Burada özellikle Tabakhane Köprüsü'nün ayağında bulunan anıtsal niteliğe sahip "manolya ağacı" tarif edilmektedir. Zağnos Vadisi ve köprüler % 20, Ortahisar Fatih Cami % 18, Kanuni Avlusu % 16, Yavuz Sultan Selim heykeli % 16, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi % 12, Atatürk heykeli ve Gülbahar Hatun Cami % 9, Gülbahar Hatun Türbesi % 8, Tabakhane Vadisi % 7, Tiyatro Müdürlüğü binası % 6, tarihi sokaklar % 5, Mimar Sinan heykeli ve Kütüphane (Muvakkithane) % 4, tarihi çeşmeler ve Ortahisar (Saraçzade) Mescidi % 3, Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü % 2 ve Rus Konsolosluğu binası % 1'i tarafından çizilmiş ya da tercih edilmiştir (Tablo 20).

Şekil 114. Halkın algısına dayalı imaj haritası

Tablo 21. Çalışma aksının kullanım sıklığına göre yüzde dağılımı

ÇALIŞMA AKSININ KULLANIM SIKLIĞI	
Kullanım Sıklığı	% Değerler
Her gün	% 27
Haftada birkaç kez	% 24
Haftada bir	% 16
Ayda bir	% 8
Nadiren	% 23
Hiç	% 2

Çalışma aksını, ankete katılan halkın % 27'si her gün, % 24'ü haftada birkaç kez, % 16'sı haftada bir, % 8'i ayda bir, % 23'ü nadiren kullanmakta olup ve % 2'si hiç kullanmayan gruplardan oluşmaktadır. Çalışma aksı katılımcı halk tarafından çoğunlukla her gün kullanılmaktadır (Tablo 21).

Tablo 22. Çalışma aksının en çok hangi ihtiyaçlar için kullanıldığının (1 en önemli, 2 önemli ve 3 az önemli) sıralanması

ÇALIŞMA AKSININ DAHA ÇOK HANGİ İHTİYAÇLAR İÇİN KULLANILDIĞI				
Tanımlayıcı Kavramlar	Sıralama			Yüzde (%) Değerler (ağırlık bulma)
	1	2	3	
Ulaşım	X			27,50
Yeme-içme				14,33
Alış-veriş		X		25,00
İş yerime yakın				10,00
Rekreasyonel			X	15,67
Dini amaçlı				3,33
Diğer				4,17

Çalışma aksı, daha çok halk tarafından % 27,50 oranında ulaşım amaçlı olarak birinci sırada kullanılmaktadır. Çalışma aksında ve yakın çevrelerde bulunan birçok kamu ve özel kuruluşlar ile kent merkezine yakın olması, bu bölgenin insanlar tarafından yoğun kullanıldığı bir ulaşım güzergahı durumuna taşımaktadır. İkinci sırada % 25,00 oranında alış-veriş amaçlı kullanılmaktadır. Burada bulunan Varlıbaş AVM buranın alış-veriş amaçlı kullanımını etkileyen en önemli sebeplerden biridir. Üçüncü olarak da % 15,67 oranında rekreasyonel amaçlı kullanılmaktadır. Burada bulunan Zağnos Vadisi, Atapark ve Kanuni Avlusu rekreasyonel olarak yoğun tercih edilen odak noktalarını oluşturmaktadır (Tablo 22).

Tablo 23. Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun koruma altına aldığı ve kenti temsil eden önemli kimlik elemanları

KORUMA ALTINA ALINAN VE KENTİ TEMSİL EDEN ÖNEMLİ KİMLİK ELEMANLARI						
Tanımlayıcı Kavramlar	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Camiler						2,93
Zağnos Burcu ve Surlar						3,38
Köprüler (Tabakhane ve Zağnos Köprüleri)						3,31
Tarihi Binalar						3,26
Tarihi Sokaklar						2,33
Atapark						2,74
Kanuni Avlusu						2,78
Tarihi Çeşmeler						2,13
Heykeller						1,90
Ağaçlar						2,37

Çalışma aksının kentsel sit alanı içerisinde bulunması ve bu sebepten dolayı birçok yapı ve öğelerin koruma altına alınması durumu göz önünde bulundurularak halk grubundan, bu bölgede koruma altına alınan ve kenti temsil eden önemli kimlik elemanlarını önem derecesine göre puanlamaları istenmiştir. Verilen puanlama değerleri sonucunda 3,38 ortalama değeri ile Zağnos Burcu koruma altına alınan ve kenti temsil eden en önemli kimlik elemanı olarak belirlenmiştir. İkinci olarak 3,31 ortalama değeri ile Tabakhane ve Zağnos köprüleri yer alırken üçüncü sırada ise 3,26 ortalama değeri ile tarihi binalar yer almaktadır. Heykeller ise en düşük ortalama değere sahiptir (Tablo 23).

Tablo 24. Çalışma aksının tanımlayıcı bazı sıfat ve kimlik tiplerine göre belirlenmesi

ÇALIŞMA AKSINI TANIMLAYICI BAZI SIFATLAR VE KİMLİK TİPLERİ						
Tanımlayıcı Sıfat Tipleri	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Bakımlı						2,71
Dikkat çekici						3,53
Estetik						3,09
Ferah ve yeşil						3,70
Planlı						2,64

Tablo 24'ün devamı

Tanımlayıcı Kimlik Tipleri	Puanlama					Ortalama Değerler
	1	2	3	4	5	
Kentsel						3,06
Ticari						2,26
Tarihi						4,11
Rekreasyonel						3,19
Turistik						3,02

Çalışma aksı sahip olduğu doğal yapısı ve yeşil dokusu ile halk grubu tarafından 3,70 ortalama değeri ile ferah ve yeşil bir alan olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda 3, 53 ortalama değeri ile bu bölge dikkat çekici bulunmuştur. Planlı olma durumu ise en düşük değere sahiptir. Bu bölgeyi en iyi tanımlayan kimlik tipi olarak 4,11 ortalama değeri ile tarihi kimlik olarak tanımlanmıştır. İkinci olarak da 3,19 ortalama değeri ile de rekreasyonel olarak tanımlanmıştır. Ticari kimlik tipi ise en düşük değere sahiptir (Tablo 24).

Tablo 25. Çalışma aksının yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucu hesaplanan ortalama değerler

A- YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ					
Tarihi Binalar/Yapılar	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Algılanabilirlik	Anıtsal Düzey	İmgesel Etki	Tarihi Özelliğini Koruma	Dikkat Çekici
	Ortalama Değerler				
Gülbahar Hatun Cami	3,68	3,90	3,70	4,16	3,20
Gülbahar Hatun Türbesi	4,45	3,82	3,56	3,90	3,13
Ortahisar Fatih Cami	3,54	3,81	3,71	3,89	3,17
Kütüphane (Muvakkithane)	2,95	3,29	3,30	3,65	2,72
Ortahisar (Saraçzade) Mescidi	2,68	3,29	3,16	3,76	2,56
Kültür ve Turizm Müdürlüğü	3,74	3,75	3,73	3,78	3,67
Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi	3,25	3,46	3,33	3,71	2,99
Tabakhane Cami	3,46	3,59	3,37	3,35	3,20
Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi	2,84	3,20	3,02	3,46	2,64
Abdullah Paşa Çeşmesi	3,15	3,24	3,16	3,49	3,17

Tablo 25'in devamı

Tarihi Sokaklar	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Yaya Erişimi	Yapı Cepheleri	İmgesel Etki	Donatı Elemanları	Yeşil Doku
	Ortalama Değerler				
Kalcıoğlu Sokak	3,55	3,53	3,28	2,45	1,77
Pertevpaşa Sokak	3,38	3,47	3,40	2,79	2,05
Fatih Cami Sokak	3,80	3,42	3,72	3,04	3,04
Amasya Cami Sokak	3,80	3,15	3,36	2,79	3,00
Sarayatik Sokak	3,28	3,54	3,65	2,69	2,67
Sarayatik Cami Sokak	3,48	3,60	3,62	2,62	2,20
Bölgeler	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Tasarımsal Bütünlük	Donatı Elemanları	İmgesel Etki	Algılanabilirlik	Yeşil Doku
	Ortalama Değerler				
Atapark	3,51	3,56	3,56	3,74	4,04
Kanuni Avlusu	3,41	3,58	3,80	3,50	3,86
Sınırlar ve Köprüler	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Tarihi Özelliğini Koruma	İmgesel Etki	Yeşil Doku	Algılanabilirlik	Sunduğu Manzara
	Ortalama Değerler				
Kale Surları	4,32	3,91	3,23	3,80	3,78
Zağnos Köprüsü	3,99	4,00	3,38	4,04	4,19
Tabakhane Köprüsü	3,94	3,76	3,12	3,84	3,68
Düğüm/Odak Noktaları	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Yaya Erişimi	Donatı Elemanları	İmgesel Etki	Yeşil Doku	Yoğunluk
	Ortalama Değerler				
1. Düğüm Noktası	3,65	3,02	3,18	2,93	4,20
2. Düğüm Noktası	3,65	2,90	3,43	2,85	3,66
3. Düğüm Noktası	3,62	2,82	2,99	2,41	3,91

Tarihi binalar/yapılarda, ölçüt olarak kullanılan tanımlayıcı kavramlar, algılanabilirlik, anıtsal düzey, imgesel etki, tarihi özelliğini koruma ve dikkat çekici değildir. Gülbahar Hatun Cami 4,16 ortalama değeri, Ortahisar Fatih Cami 3,89 ortalama değeri, Kütüphane (Muvakkithane) 3,65 ortalama değeri, Ortahisar (Saraçzade) Mescidi 3,76 ortalama değeri, Kültür ve Turizm Müdürlüğü 3,78 ortalama değeri, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi 3,71 ortalama değeri, Seyid Hacı Mehmed Çeşmesi 3,46 ortalama değeri ve Abdullah Paşa Çeşmesi 3,49 ortalama değeri ile tarihi özelliğini koruma tanımlayıcı kavramı ile en yüksek puanları almaktadırlar. Gülbahar Hatun Türbesi 4,45 ortalama değeri ile algılanabilirliği en yüksek kimlik elemanıdır. Tabakhane Cami 3,59 ortalama değer ile tanımlayıcı kavramlar arasında anıtsal düzey kavramı en yüksek değere sahiptir.

Abdullah Paşa Çeşmesi algılanabilirlik kavramı ile en düşük ortalama değere sahipken bu çeşme dışında kalan diğer tüm bina/yapılar dikkat çekiciliği noktasında en düşük ortalama değere sahiptir. Ankete katılan halk grubu, algılanabilirlik, anıtsal düzey ve özellikle tarihi özelliğini koruma kavramlarını daha yüksek puanlar ile, imgesel (görsel) etki ve dikkat çekici kavramlarını daha düşük puanlar ile belirtmişlerdir (Tablo 25).

Tarihi sokaklarda, yaya erişimi, yapı cepheleri, imgesel etki, donatı elemanları ve yeşil doku tanımlayıcı kavramları ölçüt olarak alınmıştır. Kalcıoğlu Sokak 3,55 ortalama değeri, Fatih Cami Sokak 3,80 ve Amasya Cami Sokak 3,80 ortalama değerleri ile diğer tanımlayıcı ölçütler arasından yaya erişiminin daha iyi olduğu ve Pertevpaşa Sokak 3,47 puan ile yapı cepheleri en yüksek puanı almıştır. Sarayatik Sokak 3,65 ve Sarayatik Cami Sokak 3,62 ortalama değerleri ile imgesel etkisinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Halk tarafından tarihi sokaklar, yaya erişimi, imgesel (görsel) etki ve yapı cephesi kavramları açısından daha yüksek puanlar alırken, donatı elemanları ve yeşil doku kavramları açısından en düşük puanları almışlardır (Tablo 25).

Bölgelerde, ölçüt olarak kullanılan tanımlayıcı kavramlar tasarımsal bütünlük, donatı elemanları, imgesel etki, algılanabilirlik ve yeşil dokudur. Bölgeler olarak belirlenen Atapark 4,04 ve Kanuni Parkı 3,86 ortalama değerleri ile yeşil dokusu daha yüksek puan almaktadır. Bu da açık alan olarak yeşil dokunun en yoğun kullanıldığı bu iki bölgede anıtsal niteliğe sahip birçok ağaç türlerinin bulunması ile yeşil dokunun daha dikkat çekici olduğunu göstermektedir. Her iki bölgede de tasarımsal bütünlük açısından en düşük puanı almışlardır (Tablo 25).

Sınırlar ve köprülerde, tarihi özelliğini koruma, imgesel etki, yeşil doku, algılanabilirlik ve sunduğu manzara tanımlayıcı kavramlar olarak ölçüt alınmıştır. Kale surları 4,32 ve Tabakhane Köprüsü 3,94 ortalama değeri ile tarihi özelliğini koruma kavramı ile en yüksek değere ulaşmaktadır. Zağnos Köprüsü 4,19 ortalama değeri ile sunduğu manzara yönünden ön plana çıkmaktadır. Trabzon Kale surları, Zağnos Köprüsü ve Tabakhane Köprüsü yeşil dokusu en düşük olarak değerlendirilmiştir (Tablo 25).

Düğüm/Odak noktaları olarak nitelendirilen 1. düğüm noktası, Varlıbaş AVM ve Atapark arasındaki kavşak, 2. düğüm noktası, İl Kültür ve Turizm Binası ile Ortahisar Fatih Cami arasındaki kavşak ve 3. düğüm noktası ise Tabakhane Köprüsü ile Tabakhane Cami arasındaki kavşakta yer almaktadır. Düğüm noktaları için yaya erişimi, donatı elemanları, imgesel etki, yeşil doku ve yoğunluk (trafik, yaya vb.) kavramları ölçüt alınmıştır. 1. düğüm noktası 4,20 ortalama değeri, 2. düğüm noktası 3,66 ortalama değeri

ve 3. düğüm noktası 3,91 ortalama değeri ile yoğunluk kavramı ile en yüksek değeri almışlardır. Üç düğüm noktası da yeşil doku kavramı ile en düşük değerleri almışlardır (Tablo 25).

Tablo 26. Çalışma aksının donatı ve işaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucu hesaplanan ortalama değerler

B- DONATI ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ					
Donatılar	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Tasarımsal Bütünlük	Tarihi Çevreye Uygunluk	Ölçü-Oran	Mekanı Tanımlayıcı	İngesel Etki
	Ortalama Değerler				
Tarihi Çeşmeler	2,98	3,54	3,57	3,29	3,53
Atatürk Heykeli	3,33	3,51	3,57	3,63	3,52
Yavuz Sultan Selim Heykeli	3,25	3,57	2,75	3,28	3,45
Mimar Sinan Heykeli	3,49	3,54	3,05	3,54	3,24
Konut ve Bahçe Giriş Kapıları	3,09	3,95	3,45	3,65	3,43
Köprü Korkulukları ve Aydınlatma	3,45	3,49	3,54	3,49	3,34
Diğer Donatı Elemanları	2,99	3,04	2,92	3,15	3,08
C- İŞARETLER ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ					
İşaretler / Semboller	Tanımlayıcı Kavramlar				
	Algılanabilirlik	Tezat Olma	Yönlendiricilik	Sanatsallık	Tarihsellik
	Ortalama Değerler				
Zağnos Burcu	4,30	3,53	3,33	3,51	4,28
Gülbahar Hatun Cami Minaresi	3,80	4,06	3,24	3,62	4,14
Ortahisar Fatih Cami Minaresi	4,15	3,62	3,36	3,48	4,13
Tabakhane Cami Minaresi	3,43	3,40	3,06	3,32	3,53
Zağnos Köprü Ayağındaki Su Kemerleri	3,68	3,24	2,93	3,47	3,82
Tabakhane Köprü Ayağındaki Su Kemerleri	3,43	3,08	2,93	3,45	3,85

Donatı ölçeğinde, tasarımsal bütünlük, tarihi çevreye uygunluk, ölçü-oran, mekanı tanımlayıcı ve imgesel etki olmak üzere beş tanımlayıcı kavramlar ölçüt olarak alınmıştır. Donatı ölçeğinde, tarihi çeşmeler 3,57 ve köprü korkulukları ve aydınlatmaları 3,54 değerleri ile ölçü-oran ölçütleri en yüksek puanı almışlardır. Atatürk heykeli 3,63 ve diğer donatı elemanları 3,15 değeri ile mekanı tanımlayıcı, Mimar Sinan heykeli 3,54 değeri ile hem mekanı tanımlayıcı hem de tarihi çevreye uygunluğu ile yüksek puan almıştır. Yavuz Sultan Selim heykeli 3,57 ve konut ve bahçe giriş kapıları 3,95 değerleri ile tarihi çevreye uygun oldukları ön plana çıkmaktadır. Tarihi çeşmeler, Atatürk heykeli, konut ve bahçe

giriş kapıları tasarımsal bütünlük, Yavuz Sultan Selim heykeli, Mimar Sinan heykeli ve diğer donatı elemanları ölçü oran, köprü korkulukları ve aydınlatma elemanları ise imgesel etki kavramları en düşük ortalama değerlerini almışlardır (Tablo 26).

İşaretler ölçeğinde algılanabilirlik, çevresindeki unsurlara göre tezat olma, yönlendiricilik, sanatsallık ve tarihsellik kavramları tanımlayıcı kavramları ölçüt olarak alınmıştır. İşaretler ölçeğinde, Zağnos Burcu 4,30 ve Ortahisar Fatih Cami Minaresi 4,15 değerleri ile algılanabilirlikleri en yüksek, Gülbahar Hatun Cami Minaresi 4,14 ortalama değeri, Tabakhane Cami Minaresi 3,53 ortalama değeri, Zağnos köprü ayağındaki su kemeri 3,82 ve Tabakhane köprü ayağındaki su kemeri 3,85 ortalama değerleri ile tarihsellik kavramları en yüksek değeri almıştır. İşaretler ölçeğinde puanlandırılan tüm öğeler tanımlayıcı kavramlar arasında yönlendiricilik kavramı en düşük ortalama değere sahiptir (Tablo 26).

3.4.3. Uzman ve Halk Anketinin Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi

Her iki gruba ortak olarak sorulan 3 adet 5' li derecelendirme (1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 en yüksek) skalası, 2 adet sıralama soruları Trabzon kent ölçeğinde sorgulanmış, 1 adet çalışma alanının imaj haritasını ortaya koyacak bellek sorusu (çizime dayalı) ve son olarak da çalışma alanı ölçeğinde 1 adet 5'li derecelendirme skalası ile yapay çevre kimlik bileşenleri farklı tanımlayıcı kavramlar üzerinden toplamda 7 adet soru hem uzman hem de halk grubuna sorulmuştur. Yapay çevre kimlik bileşenleri sorusu, 5' li derecelendirme skalası ile sorgulanmış, yerleşim ölçeğinde, donatı ölçeğinde ve işaretler/semboller ölçeğinde çalışma alanının kent kimlik bileşenleri açısından tanınırlığını, yapısını, algılanabilirliğini belirlenmiş olan tanımlayıcı kavramlarla her iki gruba da sorulan bütünleşik sorular şeklindedir. Sorular da tanımlayıcı kavramlar yerleşim ölçeğinde, donatılar ve işaretler ölçeğinde farklılaştığı gibi kendi içindeki alt başlıklarda da kimlik bileşenlerinin özelliğine bağlı olarak farklılaşma göstermektedir. Uzman gruba toplam 13 adet soru yöneltilmiş ve bu sorulardan 7 tanesi halk grubuna sorulan sorular ile aynı olup karşılaştırma yapabilmeye yönelik olarak sorulmuştur.

Uzman ve halk grubu, çalışma alanı ilgili imaj haritalarını ortaya koymak amacıyla çalışma aksının sınırlarını gösteren kabaca çizilmiş plan üzerinden çalışma alanındaki yapı, öge, yol, sokak, bölge, bina vb. öğeleri çizerek veya yazarak tarif etmeleri istenmiştir. Bu soru ile belirlenen öğeler frekans analizi ile değerlendirilerek halk ve uzmanların algısına

dayalı imaj haritası oluşturulmuş ve her iki grubunda imaj haritaları karşılaştırılarak güçlü ve zayıf kimlik öğeleri belirlenmiştir.

- Uzman ve Halk Anketi: Kent Ölçeğinde Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi

Tablo 27. Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların uzman ve halk grubu tarafından karşılaştırılarak değerlendirilmesi

KÜLTÜREL KİMLİK			
UZMANLAR		HALK	
Tanımlayıcı Kavramlar	Ortalama Değerler	Tanımlayıcı Kavramlar	Ortalama Değerler
Spor (Trabzonspor)	4,32	Spor (Trabzonspor)	3,95
Halk oyunları (horon, kolbastı)	4,31	Halk oyunları (horon, kolbastı)	3,81
Tarım ürünleri (findık, mısır, çay)	3,43	Yöresel mutfak	3,44
Yöresel mutfak	3,38	Tarım ürünleri (findık, mısır, çay)	3,42
Kentsel el sanatları	2,75	Kentsel el sanatları	2,59

Uzman ve halk grupları tarafından ortak olarak paylaşılan Trabzon kentinin kültürel kimliğini birinci sırada spor (Trabzonspor) yansıtmaktadır. İkinci sırada ise her iki grup tarafından Trabzon kentinin kültürel kimliğini halk oyunları (horon, kolbastı) oluşturmaktadır. Fakat üçüncü sırada uzman grubu tarım ürünlerini tercih ederken halk grubu ise yöresel mutfağı tercih etmektedir. Her iki grup da tanımlayıcı kültürel kavramlardan kentsel el sanatlarını en az öneme sahip olarak belirlemişlerdir (Tablo 27).

Tablo 28. Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan tanımlayıcı kavramların uzman ve halk grupları açısından karşılaştırılarak değerlendirilmesi

EKONOMİK KİMLİK			
UZMANLAR		HALK	
Tanımlayıcı Kavramlar	Ortalama Değerler	Tanımlayıcı Kavramlar	Ortalama Değerler
Turizm	3,75	Üniversite	3,73
Üniversite	3,69	Balıkçılık	3,46
Balıkçılık	3,63	Turizm	3,04
Ulaşım	2,82	Tarım	2,39
Tarım	2,38	Ulaşım	2,33
Hayvancılık	1,88	Ormancılık	2,18
Ormancılık	1,81	Hayvancılık	1,98
Sanayi	1,75	Sanayi	1,72

Uzmanlar, Trabzon kentinin ekonomik kimliğini en yüksek puan ile turizm özelliklerinin yansıttığını belirtmektedirler. Ancak halk grubu, Trabzon kentinin ekonomik kimliğini birinci sırada üniversitenin yansıttığı belirtilmiştir. Uzmanlar ikinci sırada üniversiteyi ön plana çıkarırken, halk balıkçılığı ön plana çıkarmaktadır. Uzmanlar üçüncü sırada balıkçılığı belirtirken halk grubu ise turizm kavramını belirtmektedir. Hem uzman hem de halk grubu tarafından ilk üç sırayı turizm, balıkçılık ve üniversite kavramları oluşturmaktadır. Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan bu üç kavramın da öncelikli olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 28).

Tablo 29. Trabzon kentinin kimlik tipini yansıtan tanımlayıcı kavramların uzmanlar ve halk açısından karşılaştırılarak 1-3 arası sıralanması

TRABZON KENTİ KİMLİK TİPİ				
	UZMANLAR		HALK	
Sıra	Tanımlayıcı Kavramlar	% Değerler	Tanımlayıcı Kavramlar	% Değerler
1.	Spor kenti	33,33	Üniversite kenti	22,16
2.	Üniversite kenti	26,04	Spor kenti	17,33
3.	Kültür kenti	14,58	Tarihi kent	14,66

Uzman ve halk grubundan Trabzon kentini yansıtan en önemli kimlik kavramlarını 1-3 arası sıralamaları istendiğinde uzmanlar birinci sırada spor kenti olarak belirtirken halk üniversite kenti olarak ifade etmiştir. Uzmanlar ikinci sırada üniversite kenti kavramını tercih ederken, halk ise spor kenti olarak ifade etmiştir. Buradan anlaşıldığı gibi Trabzon kenti üniversite kenti ya da spor kenti kimliği ile tanımlanmaktadır (Tablo 29).

Tablo 30. Trabzon kentini tanıtan en önemli bölge uzmanlar ve halk açısından karşılaştırılarak 1-3 arası sıralanması

TRABZON KENTİNİ TANITAN EN ÖNEMLİ BÖLGE				
	UZMANLAR		HALK	
Sıra	Tanımlayıcı Kavramlar	% Değerler	Tanımlayıcı Kavramlar	% Değerler
1.	Ortahisar Bölgesi	29,17	Ortahisar Bölgesi	20,83
2.	Ayasofya ve Çevresi	16,67	Boztepe	17,83
3.	Boztepe	12,50	Atatürk Köşkü	12,00

Trabzon kentini tanıtan en önemli bölge hem uzmanlar hem de halk tarafından Ortahisar Bölgesi olarak belirtilmiştir. Uzmanlar ikinci bölge olarak Ayasofya ve çevresi olarak belirtirken, halk Boztepe olarak belirtmiştir. Uzmanlar üçüncü sırada Boztepe olarak tercih ederken, halk Atatürk Köşkü olarak belirtmiştir. Trabzon kentini tanıtan en önemli bölgeler ele alındığında uzmanlar ve halk tarafından 4 farklı bölge ön plana çıkarılmaktadır. Trabzon'un tarihi çekirdeğini oluşturan Ortahisar Bölgesi, Ayasofya ve çevresi, kentin doğal bir seyir terası olan Boztepe ve kentin önemli bir kültürel mirası olan Atatürk köşkü Trabzon kentini tanıtan önemli bölgeler olarak ön plana çıkmaktadırlar (Tablo 30).

Tablo 31. Trabzon kent kimliğini taşıdığı özelliklere bağlı olarak koruma durumu uzmanlar ve halk açısından karşılaştırılarak değerlendirilmesi

TRABZON KENT KİMLİĞİNİ HANGİ ÖZELLİKLERİ İLE KORUYABİLİR			
UZMANLAR		HALK	
Tanımlayıcı Kavramlar	Ortalama Değerler	Tanımlayıcı Kavramlar	Ortalama Değerler
Tarihi kent kimliğini koruyarak	3,81	Tarihi kent kimliğini koruyarak	3,72
Doğal yapısını koruyarak	3,81	Doğal yapısını koruyarak	3,47
Kültür alanında gelişerek	3,37	Turizm etkinliklerini artırarak	3,22
Turizm etkinliklerini artırarak	2,67	Ekonomik alanda gelişerek	3,09
Ekonomik alanda gelişerek	2,12	Kültür alanında gelişerek	2,99
Spor alanında gelişerek	2,00	Spor alanında gelişerek	2,62

“Trabzon kent kimliğini hangi özellikleri ile koruyabilmektedir?” sorusuna hem uzmanlar hem de halk tarafından tarihi kent dokusunu koruyarak cevabı en yüksek değeri almaktadır. Aynı zamanda uzmanlar aynı ortalama değeri ile doğal yapısını koruyarak kavramına aynı ortalama değeri ile birinci sırada tutmaktadır. Uzmanlar ikinci olarak en yüksek puanı kültür alanında gelişerek tercihine verirken, halk ikinci olarak en yüksek puanı doğal yapısını koruyarak seçeneğine vermişlerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere Trabzon kent kimliğini tarihi ve doğal yapısının koruyarak kentin kimliğini koruyabilir kılabilir (Tablo 31).

- Uzman ve Halk Anketi: Çalışma Alan Ölçeğinde (Ortahisar) Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi

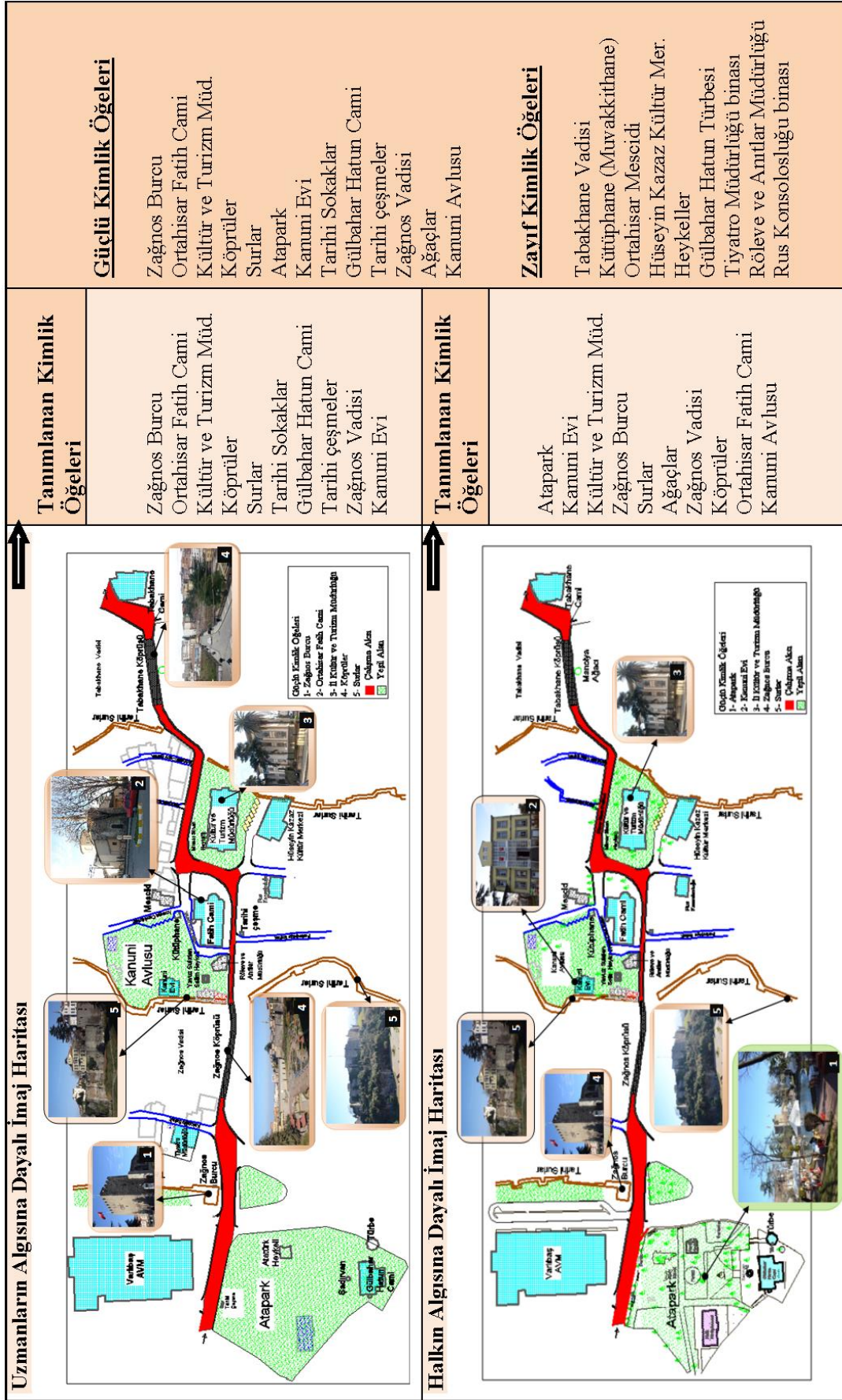
Çizime dayalı bellek sorusu ile uzman ve halk tarafından alanı tarif eden imaj öğeleri belirlenmiş ve çalışma alanına yönelik elde edilen imaj haritaları ile güçlü ve zayıf kimlik öğeleri tespit edilmiştir (Şekil 115).

Tablo 32. Çalışma alanında tanımlanan imaj öğelerinin uzmanlar ve halk açısından karşılaştırılarak sıralanması

ÇALIŞMA ALANINDA TANIMLANAN EN BELİRGİN İMAJ ÖĞERİ SIRALAMASI						
Sıra	UZMANLAR			HALK		
	Tanımlayıcı Kavramlar	Kişi	%	Tanımlayıcı Kavramlar	Kişi	%
1.	Zağnos Burcu	15	93,80	Atapark	30	30,00
2.	Ortahisar Fatih Cami	14	87,50	Kanuni Evi	29	29,00
3.	Kültür ve Turizm Müdürlüğü	13	81,30	Kültür ve Turizm Müdürlüğü	26	26,00
4.	Köprüler	12	75,00	Zağnos Burcu	25	25,00
5.	Surlar	9	56,30	Surlar	24	24,00
6.	Tarihi sokaklar	7	43,80	Ağaçlar	23	23,00
7.	Gülbahar Hatun Cami	6	37,50	Zağnos Vadisi	20	20,00
8.	Tarihi çeşmeler	6	37,50	Köprüler	20	20,00
9.	Zağnos Vadisi	6	37,50	Ortahisar Fatih Cami	18	18,00
10.	Kanuni Evi	6	37,50	Kanuni Avlusu	16	16,00

Uzmanların tamamına yakını Zağnos Burcu'nu tanımlamış ve en belirgin imaj öğesi olarak ön plana çıkarırken halk katılımcıları Atapark'ı tanımlayarak en belirgin imaj öğesi olarak ön plana çıkarmışlardır. Ancak Zağnos Burcu'nu halkın dörtte biri tanımlayarak dördüncü imaj öğesi olarak belirlemişlerdir. Uzmanların çoğunluğu tarafından Ortahisar Fatih Cami tanımlanarak ikinci imaj öğesi olarak belirlenirken, halk Kanuni Evini ikinci imaj öğesi olarak belirlemiştir. Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası hem uzmanlar hem de halk tarafından üçüncü imaj öğesi olarak belirlenmiştir. Uzmanlar dördüncü imaj öğesi olarak köprüleri tanımlarken halk Zağnos Burcu'nu tanımlamıştır. Beşinci sırada ise hem uzmanlar hem de halk tarafından surlar tanımlanmıştır. Çalışma alanını tanımlayan yapay çevre kimlik bileşenlerinin imaj haritasını oluşturmaya yönelik bellek (çizime dayalı) sorusuna katılımcılar daha çok yerleşim ölçeğinde bina/yapı (Ortahisar Fatih Cami, Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası, Kanuni Evi), bölge (Atapark), sınır öğeleri (surlar ve köprüler) ve işaretler/semboller ölçeğinde (Zağnos Burcu) kimlik bileşenleri kullanılarak tarif edilmiştir (Tablo 32).

Uzman ve halk algısına dayalı imaj haritaları karşılaştırıldığında oluşturulan en güçlü kimlik ögesi olarak Zağnos Burcu ve Atapark ön plana çıkmaktadır. Uzmanlar tarafından işaret ögesi olan bir landmark niteliği taşıyan Zağnos burcu tanımlanırken, halk tarafından bir bölge, açık alan niteliği taşıyan Atapark en güçlü imaj ögesi olarak ön plana çıkarılmaktadır. Uzmanlar tarafından sanatsal ve tarihi niteliğe sahip olan Zağnos Burcu, Ortahisar Fatih Cami, Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası, köprüler, surlar, tarihi sokaklar, Gülbahar Hatun Cami, tarihi çeşmeler ve Kanuni Evi gibi kimlik elemanları tanımlamış ve bu öğeleri güçlü birer kimlik elemanı konumuna taşımışlardır. Halk tarafından ise daha çok kamusal alan kullanım alanlarından oluşan rekreatif amaçlı imaj öğeleri olan Atapark, Zağnos Vadisi, Kanuni Avlusu, doğal bir kimlik elemanı olan ağaçlar, yapısal kimlik elemanlarından Kanuni Evi, Turizm Müdürlüğü binası ve Ortahisar Fatih Cami, işaret ögesi olarak Zağnos Burcu, sınır ögesi olarak da surlar ve köprüler tanımlanmaya çalışılmış ve güçlü birer kimlik öğeleri olarak ön plana çıkarılmıştır. Uzmanlar ve halk tarafından daha az tarif edilerek zayıf kimlik öğeleri niteliği taşıyan kimlik öğeleri, Tabakhane Vadisi, Kütüphane (Muvakkithane), Ortahisar (Saraçzade) Mescidi, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi, heykeller, Gülbahar Hatun Cami ve Rus Konsolosluk binası şeklinde sıralanmaktadır (Şekil 115).

Şekil 115. Uzman ve halkın algısına dayalı imaj haritalarının karşılaştırılarak değerlendirilmesi

Tablo 33. Çalışma aksının, uzmanlar ve halk tarafından yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucunun karşılaştırılarak değerlendirilmesi

A- YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ		
Tarihi Binalar/Yapılar	UZMANLAR	HALK
	Tanımlayıcı Kavramlar	Tanımlayıcı Kavramlar
Gülbahar Hatun Cami	Algılanabilirlik	Tarihsel özeliğini koruma
Gülbahar Hatun Türbesi	Tarihsel özeliğini koruma	Algılanabilirlik
Ortahisar Fatih Cami	Anıtsal düzey	Tarihsel özeliğini koruma
Kütüphane (Muvakkithane)	Tarihsel özeliğini koruma	Tarihsel özeliğini koruma
Ortahisar (Saraçzade) Mescidi	Tarihsel özeliğini koruma	Tarihsel özeliğini koruma
Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Tarihsel özeliğini koruma	Tarihsel özeliğini koruma
Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi	Tarihsel özeliğini koruma	Tarihsel özeliğini koruma
Tabakhane Cami	Algılanabilirlik	Anıtsal düzey
Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi	Algılanabilirlik	Tarihsel özeliğini koruma
Abdullah Paşa Çeşmesi	Anıtsal düzey	Tarihsel özeliğini koruma
Tarihi Sokaklar	UZMANLAR	HALK
	Tanımlayıcı Kavramlar	Tanımlayıcı Kavramlar
Kalcıoğlu Sokak	Yaya erişimi	Yaya erişimi
Pertevpaşa Sokak	İngesel etki	Yapı cepheleri
Fatih Cami Sokak	Yaya erişimi	Yaya erişimi
Amasya Cami Sokak	Yaya erişimi	Yaya erişimi
Sarayatik Sokak	İngesel etki	İngesel etki
Sarayatik Cami Sokak	Yaya erişimi	İngesel etki
Bölgeler	UZMANLAR	HALK
	Tanımlayıcı Kavramlar	Tanımlayıcı Kavramlar
Atapark	Yeşil Doku	Yeşil Doku
Kanuni Avlusu	Yeşil Doku	Yeşil Doku
Sınırlar ve Köprüler	UZMANLAR	HALK
	Tanımlayıcı Kavramlar	Tanımlayıcı Kavramlar
Kale Surları	Sunduğu Manzara	Tarihsel özeliğini koruma
Zağnos Köprüsü	Sunduğu Manzara	Sunduğu Manzara
Tabakhane Köprüsü	Tarihsel özeliğini koruma	Tarihsel özeliğini koruma
Düğüm/Odak Noktaları	UZMANLAR	HALK
	Tanımlayıcı Kavramlar	Tanımlayıcı Kavramlar
1. Düğüm Noktası	Yoğunluk	Yoğunluk
2. Düğüm Noktası	Yoğunluk	Yoğunluk
3. Düğüm Noktası	Yoğunluk	Yoğunluk

Çalışma aksının, uzmanlar ve halk tarafından yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanınırlığını, yapısını ve algılanabilirliğini tanımlayıcı kavramlar üzerinden sorgulanmasının karşılaştırılarak değerlendirilmesi amacıyla puanlamada en yüksek ortalama değerlere sahip tanımlayıcı kavramlar ile kimlik bileşenleri ifade edilmiştir.

Uzmanlar tarafından Gülbahar Hatun Cami'nin en belirgin tanımlayıcı özelliği algılanabilirliğinin yüksek olmasıyken, halk tarafından tarihi özelliğini koruduğu özelliği ön plana çıkarılmaktadır. Gülbahar Hatun Türbesi uzmanlar tarafından tarihi özelliğini koruma ile en yüksek değere sahipken, halk tarafından algılanabilirliği en yüksek değere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ortahisar Fatih Cami, uzmanlar tarafından anıtsal niteliğe sahipken, halk tarafından tarihi özelliğini koruduğu ön plana çıkarılmıştır. Her iki grup içinde, Gülbahar Hatun Türbesi, Kütüphane (Muvakkithane), Ortahisar (Saraçzade) Mescidi, Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi tarihi özelliğini koruduğu kavramı ile nitelendirilmektedir. Tabakhane Cami, uzmanlar tarafından algılanabilirliği ön plana çıkarken, halk tarafından tarihi özelliğini koruduğu ön plana çıkarılmıştır. Seyyid Hacı Mehmed ve Abdullah Paşa Çeşmeleri, halk tarafından tarihi özelliğini koruduğu belirtilmekteyken, uzmanlar tarafından Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi algılanabilirlik ve Abdullah Paşa Çeşmesi anıtsal düzeye sahip olduğu belirtilmektedir. Tarihi sokaklar her iki grup tarafından yaya erişiminin çok iyi olduğu yönünde ortak bir değerlendirmeye sahiptir. Her iki grup tarafından, Kalcıoğlu, Amasya Cami ve Fatih Cami Sokakları'nın yaya erişimin çok iyi olduğu belirtilmektedir. Birçok tarihi bina ile yapı cephesi olan Pertevpaşa sokak uzmanlar tarafından imgesel etkisinin çok iyi olduğu ve halk tarafından ise yapı cephelerinin çok iyi olduğu yönünde değerlendirilmektedir. Çalışma aksı üzerinde en eski sokaklardan biri olan Sarayatik Cami Sokak, her iki grup tarafından imgesel etkinin güçlü olduğu yönünde değerlendirilmektedir. Yine bir diğer en eski tarihi sokaklardan biri olan Sarayatik Cami Sokak ise uzmanlar tarafından yaya erişimi en yüksek olmasına rağmen halk tarafından imgesel etkisinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Atarpark ve Kanuni Avlusu, her iki grup tarafından yeşil dokusunun en belirgin tanımlayıcı özelliği olduğu belirtilmektedir. Kale surları, uzmanlar tarafından sunduğu manzara en yüksek olduğu belirtilirken, halk tarafından tarihi özelliğini koruduğu belirtilmektedir. Kentsel dönüşüm çalışmaları sonucunda görsel nitelik kazandırılan Zağnos Vadisi her iki grup tarafından sunduğu manzaranın yüksek olduğunu belirtilmiştir. Tabakhane Vadisi için her iki grup tarafından tarihi özelliğini koruduğu belirtilmektedir. Çalışma aksı üzerinde belirlenen üç farklı düğüm noktaları ise her iki grup tarafından yoğun olarak tanımlanmaktadır. Buradaki yoğunluk kavramı hem taşıt hem de yaya yoğunluğundan dolayı erişimin yetersiz kaldığı yönünde değerlendirilmiştir (Tablo 33).

Tablo 34. Çalışma aksının, uzmanlar ve halk tarafından donatı ölçeğinde ve işaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde 1-5 arası puanlanması sonucunun karşılaştırılarak değerlendirilmesi

B- DONATI ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ		
Donatılar	UZMANLAR	HALK
	Tanımlayıcı Kavramlar	Tanımlayıcı Kavramlar
Tarihi Çeşmeler	Tarihi Çevreye Uygunluk	Ölçü-Oran
Atatürk Heykeli	İngesel Etki	Mekânı Tanımlayıcı
Yavuz Sultan Selim Heykeli	Tarihi Çevreye Uygunluk	Tarihi Çevreye Uygunluk
Mimar Sinan Heykeli	Ölçü-Oran	Tarihi Çevreye Uygunluk
Konut ve Bahçe Giriş Kapıları	Ölçü-Oran	Tarihi Çevreye Uygunluk
Köprü Korkulukları ve Aydınlatma	Ölçü-Oran	Ölçü-Oran
Diğer Donatı Elemanları	Ölçü-Oran	Mekânı Tanımlayıcı
C- İŞARETLER ÖLÇEĞİNDE YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ		
İşaretler / Semboller	UZMANLAR	HALK
	Tanımlayıcı Kavramlar	Tanımlayıcı Kavramlar
Zağnos Burcu	Tarihsellik	Algılanabilirlik
Gülbahar Hatun Cami Minaresi	Algılanabilirlik	Tarihsellik
Ortahisar Fatih Cami Minaresi	Algılanabilirlik	Algılanabilirlik
Tabakhane Cami Minaresi	Algılanabilirlik	Tarihsellik
Zağnos Köprü Ayağındaki Su Kemerleri	Tarihsellik	Tarihsellik
Tabakhane Köprü Ayağındaki Su Kemerleri	Sanatsalsallık	Tarihsellik

Donatı ölçeğinde, Yavuz Sultan Selim heykelinin tarihi çevreye uygun olduğu ve köprü korkulukları ve aydınlatmalarının ölçü-oran uyumunun daha iyi olduğu, her iki grup tarafından ortak olarak paylaşılan kavramlardır. Tarihi çeşmeler, uzmanlar tarafından tarihi çevreye uygun olduğu ön plana çıkarılırken, halk tarafından ölçü-oran kavramı ile ön plana çıkarılmaktadır. Atapark'ta bulunan Atatürk heykeli uzmanlar tarafından imgesel etkinin yüksek olduğu, halk tarafından ise mekânı tanımlayıcı etkisinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Kanuni Avlusu'nda bulunan Yavuz Sultan Selim heykeli her iki grup tarafından tarihi çevreye uygun olarak değerlendirilmektedir. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binasının önünde bulunan Mimar Sinan heykeli uzmanlar tarafından ölçü-oran kavramı ile ön plana çıkarılırken, halk tarafından tarihi çevreye uygunluk özelliğine ile ön plana çıkarılmaktadır. Konut ve bahçe giriş kapıları uzmanlar tarafından ölçü-oran kavramı ile ön plana çıkarılırken, halk tarafından tarihi çevreye uygunluk kavramı ön plana

çıkarılmıştır. Diğer donatı elemanları olarak değerlendirilen duvar resimleri, donatı objeleri, duvar kabartmaları uzmanlar tarafından ölçü-oran özelliği ile, halk tarafından mekanı tanımlayıcı özelliği ile dikkat çektiği belirtilmektedir (Tablo 34).

İşaretler ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinden Ortahisar Fatih Cami minaresinin algılanabilirliğinin yüksek olduğu ve Zağnos Köprü ayağındaki su kemerinin tarihsel niteliğe sahip olduğu, her iki grup tarafından paylaşılan tanımlayıcı özelliklerdir. Zağnos Burcu, uzmanlar tarafından tarihi özelliği ile dikkat çekmekteyken, halk tarafından algılanabilirliğinin yüksek olması ile dikkati çekmektedir. Gülbahar Hatun ve Tabakhane Cami minareleri uzmanlar tarafından algılanabilir ve halk tarafından tarihsel özelliğe sahip bir işaret ögesi olarak belirtilmektedir. Tabakhane Köprü ayağındaki su kemeri uzmanlar tarafından sanatsal bir işaret ögesi olarak belirtilirken, halk tarafından tarihsel özelliğe sahip bir işaret ögesi olarak belirtilmektedir (Tablo 34).

4. TARTIŞMA

Araştırma alanı olarak seçilen Trabzon Merkez İlçe'de yer alan Ortahisar Bölgesi, kentin tarihi açıdan ilk yerleşim bölgesi olması, bünyesinde farklı dönemlere ait birçok tarihi yapı bulundurması, turizm açısından bir çekim merkezi olması, kentin iki büyük vadisi olan Zağnos Vadisi ve Tabakhane Vadisi üzerinde bulunması, kamusal amaçlı birçok kurumun bu alanda yer alması ile kent merkezi konumunda olması gibi doğal, yapay, kültürel ve ekonomik anlamda kentin geçmişten günümüze kimliğini en belirgin şekilde yansıtan değer konumuna yükselmesinden dolayı araştırma alanı olarak seçilmiştir. Bu bağlamda, Trabzon kent kimliğinin gösterge elemanları ve bileşenleri açısından önemli bir yere sahip olan Atapark ve Tabakhane Köprüsü arasındaki tarihi aksın doğal ve yapay (donatı, işaretler ve yerleşim ölçeğinde) bir kimlik elemanı olarak şehrin kimliğini tanımlamak, belirlemek, anlaşılır kılmak, imaja dönüştürmek ve bu imajın yayılması temelinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olup çalışmanın amacı bu temelde şekillenmektedir.

Çalışmada ilk aşamada, Trabzon kentinin tarihi ve kültürel bileşenleri açısından yapılan literatür araştırmasının ardından, Trabzon kentinin kimlik bileşenleri açısından doğal çevre, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklerinin neler olduğu açıklanmıştır. İkinci aşama, araştırma alanı ile ilgili yapılan alanın bileşenleri açısından mevcut durumunun saptanmasına yönelik envanter çalışması olup, yapay çevre kimlik bileşenleri bir değer olarak kendisini yaşayanlara nasıl ifade ettiği ve nasıl bir kentsel kimlik ortaya koyduğu tanımlanarak belirlenmiştir. Üçüncü bölümünde, araştırmada kente ve bu aksa yönelik ortaya konulan kimlik bileşenlerinin, uzmanlar ve halk tarafından nasıl yorumlandığını, bu aksı hangi fiziksel yönleri ile algılamakta olduğunu belirlemek amacı ile hem uzman hem de halk grubuna anket uygulanmış ve son olarak da her iki grubun görüşleri karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Trabzon kentini temsil eden halk (kullanıcı) ile farklı meslek disiplinlerinden konu ile ilgili olduğu düşünülen uzman grupları arasında çalışmanın temelini oluşturan konularda görüşleri alınarak karşılaştırma yapılabilmesine olanak tanıyacak bir düzenlemeye gidilmiştir. Anketin örneklem büyüklüğü, Trabzon Ortahisar merkez ilçe nüfusu 306.286 kişi ile 100 kişi hesaplanmış. Anket uygulamasında ayrıca halk anketinden farklı olarak açık uçlu sorulara da yer verilerek sanat tarihçi, mimar, peyzaj mimarı, arkeolog, memur ve jeofizik mühendisinden oluşan uzman anketi de uygulanmıştır. Kentin

kullanıcıları (halk) ve ilgili meslek disiplinlerinin kentin kimlik bileşenlerinin tanımlanarak belirlenmesinde önemli yön göstericiler olduğundan kenti hangi kimlik öğeleri ile tanımladıkları, yorumladıkları ve algıladıkları ölçmeye çalışılmıştır. Sorular kentin ve çalışma aksının tanınırlığını, algılanabilirliğini, kimlik öğelerinin neler olduğunu belirlemeye yönelik olarak, demografik profil soruları, kent ölçeğinde sorular, çalışma alanı ölçeğinde puanlama ve sıralama, sıralama ve bellek (çizime dayalı) soruları ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu bağlamda öncelikle uzman gruplara sorulan 6 adet açık uçlu sorular, daha sonra her iki guruba da ortak sorulan 7 adet soru karşılaştırılarak tartışılmıştır.

- Uzman Gruplara Sorulan Açık Uçlu Soruların Tartışılması

Kent kimliği, ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda sanat tarihçi, mimar, peyzaj mimarı, arkeolog, memur ve jeofizik mühendisinden oluşan farklı meslek grupları tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır;

Kent kimliği; Doğal ve kültürel elemanların içinde, kentte yaşayan insanların kente yükledikleri anlamlandırmalar, kenti tanımlayan değerler, kavramlar ve anlamlar bütünü, kentin diğerlerinden farklı ve özgün olmasını sağlayan öğeler, yaşayan ve yaşatılmaya çalışılan varlıklar, her türlü kültürel etkenler, fiziksel, sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihsel özellikleri ile kenti oluşturan, bütünleyen her şey ve bir kentin beş duyumuza seslenen yönü olarak tanımlanmaktadır.

Çöl (1998), kent kimliğini; kent imgesini (imajını) etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla özgün nitelikler taşıyan, fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel ve kent işlevlerinin yarattığı etkenlerle biçimlenen, kent toplumu ve onun yaşam biçimince oluşturulan, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkardığı kavramsallık yüklü bütünlük olarak tanımlamaktadır. Uzmanların yapmış olduğu kent kimliği tanımı ile Çöl (1998)'ün yapmış olduğu tanım hemen hemen örtüşmektedir. Kent kimliği tanımı uzman gruplar tarafından daha genel ve daha bütüncül bir şekilde ifade edilmekteyken, Çöl (1998) tarafından daha kavramsal bir şekilde ifade etmektedir.

Kent kimliği ve kent kültürü arasında ne gibi bağlar vardır, sorusu ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda farklı meslek disiplinleri tarafından şu şekilde ifade edilmektedir;

Kent Kimliği ile Kent Kültürü Arasındaki Bağ: Kent kültürü ve kent kimliği doğru orantılı olarak gelişmekte, kent kültürü kent kimliğinin ana tabakasını oluşturmakta,

kültürel özellikleri ile diğer kentlerden ayrılan kentler kent kimliğini oluşturmada, her ikisi de eşdeğer olmakta, kültürdeki her bir değişim kimliği de etkilemekte, özellikle yapısal, görsel ve sanatsal alanda yönlendirici olan kültürün kent kimliğinden bağımsız olmadığı düşünülmekte, kentin kültürel kimliği kalıcı bir kent kimliği oluşturmada, kent kimliği, kent kültürünün somut unsurlarını oluşturmada, kentin birer değer ölçөгünü oluşturmada ve kent kültürü, kentin kimliğini belirlemektedir şeklinde kent kimliği ile kent kültürü arasında doğrudan etkileşimli bağlar bulunmaktadır.

Özer (1998)'in de belirttiği gibi, kültür tanımı için bütün görüşlerin ortak yönleri, tinsel düşünsel ayrımı yapılmaksızın, toplum yaşayışını belirleyen her türlü öge ve etkenin kültür tanımı içine dahil edilmiş olmasıdır. Bu tanımlamalar doğrultusundaki en önemli bulgu, kültürün toplum kimliği ile eşdeğer bir nitelik olarak ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda toplumun hem tinsel, hem de düşünsel bütün varlık, yetenek ve özelemlerinin katılımı, o topluma ait kültürü, yani toplum kimliğine ilişkin en önemli ögesidir.

Kişilerin davranışlarını etkileyen kültür, kentsel merkezlerde gelişerek insan topluluklarının yaşamına anlam kazandırmaktadır. Kültürel kimlik, her kentin tarihi birikimleri ya da kültürel mirasları ve karşılıklı etkileşimleri sonucu kent kimliğini ve buna bağlı olarak da kentsel gelişimi etkilemektedir.

Kent kimliğini ön plana çıkaran unsurların neler olduğu, ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda, farklı meslek disiplinleri tarafından şu şekilde ifade edilmektedir.

Kentin Kimliğini Ön Plana Çıkaran Unsurlar: Kentin tarihi, fiziksel, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, sosyolojik ve doğal yapı özellikleri, doğa ve gelişmişlik düzeyi, onunla özdeşleşen kentsel simgeler, kültürel kimliği, tanıtım, doğru pazarlama, sunum ve temizlik, kültürel faaliyetler, mimari, toplumsal yaşayış, yaşanan mekanın kendine özgü yapısı ile mekana bağlı olarak süregelen yaşam, üzerinde farklı dönemlerde yaşayan toplumların (eğitim, bilim, güvenlik, koruma vb.) ortaya koyduğu ürünlerin kenti tanımlayan anahtar elemanlar konumuna zamanla yükselmesi, yapılar (eski-yeni) ve insanlar (davranış) kentin kimliğini öne plana çıkaran unsurlar olarak tanımlanmaktadır.

Kentin kimliğini ön plana çıkaran unsurların neler olduğu uzman grupların yanı sıra birçok görüş tarafından da ortak payda da açıkça belirtilmektedir. Kenti en iyi tanımlayan ve onu diğerlerinden ayırıcı kılan belirleyici nitelikteki bileşenlerin oluşturduğunu savunan Ünügür (1996), kentin kimliğini ön plana çıkaran unsurların doğal ve yapay çevresel özellikleri ile sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik toplumsal özelliklerinin

olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde Çöl (1998)'e göre, kentin kimliğini ön plana çıkaran unsurların, kentin fiziksel, sosyo-ekonomik, kültürel birikimi, tarihi gelişimi, mekansal karakteristikleri, biçimsel ve görsel karakteristikleri, yaşam biçimi ve kalitesi, işlevsel yapısı, fiziksel çevresi ile toplumsal davranış ilişkisi, kent-doğa bütünlüğü, kentsel altyapı ve kentsel tipolojisinden oluşmaktadır. Yine Ocakçı (1995), kent kimliğini öne çıkaran unsurları doğal, beşeri ve insan eliyle yapılmış çevreden kaynaklanan elemanlar olarak üç başlık altında belirtmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın temel amacını oluşturan kentin kimliğini öne çıkaran unsurların belirlenmesinde, kentin kimliğini öne çıkaran unsurları tanımlayarak belirlemiş olup uzman gruplar ve literatür taramasından elde edilen bilgilerin aynı paydada buluştuğu anlaşılmaktadır.

Trabzon'un tarihi, doğal ve kültürel alt yapısı göz önüne alındığında kent kimliğinin daha çok hangi temeller üzerinde olması gerektiği sorusuna ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda farklı meslek disiplinleri tarafından şu şekilde ifade edilmektedir;

Trabzon Kent Kimliğinin Daha Çok Hangi Temeller Üzerinde Olması Gerektiği:
Trabzon tarihi bir kent olmasından dolayı tarihi kent dokusunu koruyarak ve kültürel alanda gelişerek, aynı zamanda sahip olduğu zengin doğal yapısını koruyarak ve geliştirerek, Ortahisar kentsel sit alanı, Ayasofya bölgesi, İç kale tarihi yerleşiminin canlandırılması, taşınmaz kültür varlıkları, somut ve soyut kültürel öğeler anlamında daha fazla modernize edilip doğru pazarlanıp geliştirilmesi ve geleneksel temelleri üzerinde olması gerekmektedir. Kısaca kent kimliği temelleri, doğal çevre değerleri üzerinde (dağ, vadi, deniz, plato vb.) yükselen tarihsel ve kültürel birikimin kaynağını doğal veri tabanının oluşturmuş olması gerektiği yönündedir.

Ancak kent kimliğinin tek bir açıdan ele alınması kent kimliğinin korunabilirliğini sürekli kılmamakta, bu nedenle kent kimliğinin somut unsurları ile kimliği oluşturan kent kültürünü uzlaştırmak gerekmektedir. Trabzon'un tüm varlıkları önemli ve eşdeğer durumda olduğu ve herhangi birinin ön planda tutulmaması gerektiği de farklı bir görüş olarak ifade edilmektedir.

Birçok uzman grup tarafından da paylaşıldığı üzere bir kentin kimliği doğal ve yapay çevre kimlik bileşenlerinin yanı sıra sosyo-kültürel ve sosyo ekonomik toplumsal kimlik bileşenlerinin de rol oynadığı belirtilmektedir. Bu bağlamda Trabzon kentinin sahip olduğu doğal çevre değerleri (dağ, deniz, vadi vb) ve tarihi gelişim sürecinde geçmişten günümüze kadar varlığını koruyabilmiş Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri'nin izlerini

taşıyan kültürel değere sahip tarihi çevre değerleri ile Trabzon kent kimliğinin en önemli temellerini oluşturmaktadırlar. Özellikle, birçok anıtsal niteliğe sahip yapıyı barındıran ve kentsel sit alanı olarak korunan Trabzon kentinin ilk yerleşim çekirdeğini oluşturan Ortahisar Bölgesi bütünlük koruma ve canlandırma ile kente kültürel bir kimlik kazandıran en belirgin bölgesini oluşturmaktadır.

Çalışma aksımızı tanımlayan Zağnos ve Tabakhane Vadileri'nin kente kimlik açısından katkıları nasıl olduğu ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda farklı meslek disiplinleri tarafından şu şekilde ifade edilmektedir.

Çalışma Aksını Tanımlayan Zağnos ve Tabakhane Vadileri'nin Kente Kimlik Açısından Katkıları: Vadiler'in kentin hem ticaret hem de yönetim merkezlerine yakın olması, şehir kimliğinin ön plana çıkmasında, görsellik ve sunduğu manzara, kentin modern mahalleleri ile tarihi çekirdeği arasında bağ kurması, tarihi çekirdeğin canlanmasına, vadilerin ön plana çıkmasına, yeşil dokunun algılanabilirliğini artırmasına, vadilerin köprüler ile antik kent merkezine bağlanması ve antik kent ve kale sınırlarını belirlemesi, kentin peyzaj ve mimari düzenlemesinde öncelikli ögesi olması, kentin tarihi çekirdek yerleşimi bölgesini sınırlayan ve ona ekolojik yönden (doğal drenaj yatakları, rüzgar koridoru, iklimlendirme adaları) değer katan önemli coğrafik oluşumlara sahip olması, vadilerin tarihi köprüler ve surların algılanabilirliğini görsel olarak sergilemeye imkan sağlaması vadilerin kente kimlik açısından olumlu katkıları olarak değerlendirilmektedir.

Vadiler de yapılan her olumlu çalışma kent kimliğinin korunmasına ve kent kültürünün oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Yukarıdaki olumlu görüşlerin aksine, bugünkü haliyle yerini eğreti kalmış durumda ve henüz kent ile entegre olmuş durumda olmamakta ve dolayısıyla kent bütünlüğüne katkısı sınırlı olduğu, ancak bütüncül bir proje ile sosyal ve kültürel alana katılması gerektiği daha olumlu olacağı ifade edilmektedir.

Kara (2013), Trabzon gibi tarihi bir kentin tarihi bir bölgesinde yapılan kentsel dönüşüm çalışmasında aranan tarihi hassasiyet maalesef bulunamadığı, kentsel kimlik kavramının korunması için çalışmanın tasarım aşamasında alanın kentsel kimlik analizinin yapılması gerektiği ve bu tip çalışmalarda bölge halkının, sivil toplum kuruluşlarının ve akademisyenlerin tasarım aşamasında projelere katılımı gerektiğini belirtmektedir.

Son yıllarda kentsel dönüşüm adı altında kenti yenilemeye yönelik olarak yapılan çalışmalar, kent kimliği açısından ya da kenti oluşturan temel karakteristikler (doğal, kültürel, tarihi, etnoğrafik, antik, geleneksel, iklimsel vb.) açısından sizce olumlu mudur?

sorusuna ortak bir değerlendirme ile ifade edilen kavramlar doğrultusunda farklı meslek disiplinleri tarafından şu şekilde ifade edilmektedir.

Kentsel Dönüşüm Çalışmalarının, Kent Kimliğine ya da Kenti Oluşturan Temel Karakteristiklere Katkıları: Kentsel dönüşüm projeleri, kentin tarihi ve simgesel dokusuna zarar vermeden hem işlevsel hem de estetik kaygıları kaybetmeden uygulandığı, kentin kimliği ve kültürel birikimi dikkate alındığı, rant odaklı olmayan iyi niyetli girişimcilerin projede yer aldığı, kent donatılarıyla, park ve bahçeleriyle, yaya yolları ile yeni bir kimlik kazandığı, daha yaşanabilir kentler ortaya çıktığı, kent belleğinin korunmaya çalışıldığı, kentin miras olarak bırakılan değerleri ve doğal bölgelerini daha da ön plana çıkarıldığı sürece kenti yenilemeye yönelik çalışmalar olumlu olacaktır.

Yukarıdaki olumlu görüşlerin aksine kentsel dönüşüm projeleri, yapılan çalışmalar bütüncül ve öze dönük olmadığında kopya tasarımlarla sadece yenileme yapıldığına, yapılan çalışmaların bir estetiği, kültürü ve yaşamı yansıtmadığı, yeterli deneyime ve alt yapıya sahip olmayan uzmanlarla planlandığı, bu yüzden de kent kimliği ile yapılan düzenlemelerin kent ile bağdaşmadığı ve kent kimliğinin giderek bozulmaya başladığı ve kentin giderek tek düze yapılaşmaya sürüklendiği yönünde olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Ulusoy (1994), kent parçalarının korunmasının kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanması ile belgeleme ve eğitim amacı bulunmasının yanı sıra, estetik açıdan da öneminin bilinmekte olduğunu belirtmektedir. Günümüzün gitgide birbirine daha çok benzeyen kentlerinde yerel farklılıkların ve değerlerin ortaya konması açısından, korunmuş çevreler tekdüzeliğe karşın zengin bir çeşitlilik sunmaktadır (Özen, 2009).

Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi'nde yapılan yeni konut bölgesiyle oluşan yapı dokusunun bölgenin tarihi dokusuyla uyum içinde olmadığı, kent ile bağdaşmayan ve estetik açıdan da olumlu algılanmayan tekdüze yapılaşma ile mekanın kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

- Uzman ve Halk Gruplarına Ortak Olarak Sorulan Soruların Karşılaştırılarak Tartışılması

Uzmanlar ve halk tarafından ortak olarak paylaşılan Trabzon kentinin kültürel kimliğini en iyi yansıtan tanımlayıcı kavram olarak spor (Trabzonspor) özelliğinin ön plana çıkmasıdır. Trabzon'da futbol deyince akla ilk gelen Trabzonspor ve taraftarlığıdır. Geçmişten günümüze, Ülkemizde ve Avrupa'da elde ettiği başarılarından dolayı ilimizin ve ülkemizin tanıtımında önemli bir kültürel kimlik elemanı olarak rol oynamıştır. İkinci

sırada ise hem uzmanlar hem de halk tarafından Trabzon kentinin kültürel kimliğini halk oyunları (horon, kolbastı) temsil etmektedir. Her iki grupta tanımlayıcı kültürel kavramlardan kentsel el sanatlarını en az öneme sahip olarak belirtmişlerdir. Gelişen teknoloji ile birlikte kentsel el sanatları günümüzde giderek önemini yitirmekte olduğu açıktır.

Uzmanlar, Trabzon kentinin ekonomik kimliğini en çok turizm özelliklerinin yansıttığını belirtirken, halk ise üniversitenin yansıttığı belirtmişlerdir. Uzmanlar ikinci sırada üniversiteyi ön plana çıkarırken, halk ise balıkçılığı ön plana çıkarmaktadır. Uzmanlar üçüncü sırada balıkçılığı belirtirken, halk ise turizm kavramını belirtmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç ise hem uzmanlar hem de halk tarafından ilk üç sırayı turizm, balıkçılık ve üniversite kavramlarının paylaşılmasından dolayı Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan bu üç kavramın öncelikli olduğu anlaşılmaktadır. Her iki grup tarafından en düşük puanı ise hayvancılık ve ormancılık kavramları almıştır.

Uzmanlar ve halktan Trabzon kentini yansıtan en önemli kimlik kavramlarını 1-3 arası sıralamaları istendiğinde, uzmanlar; sırayla spor kenti, üniversite kenti ve kültür kenti olduğunu belirtirken, halk grubu ise sırayla üniversite kenti, spor kenti ve tarihi kent kimliğine sahip olduğunu belirtmektedirler.

Trabzon kentini tanıtan en önemli 3 bölgenin sıralanması sorusunda uzmanlar, Ortahisar Bölgesi, Ayasofya ve çevresi ve Boztepe bölgelerini belirtirken, halk grubu Ortahisar Bölgesi, Boztepe ve Ayasofya ve çevresi olarak sıralamışlardır. Trabzon'un tarihi çekirdeğini oluşturan Ortahisar Bölgesi, hem uzmanlar hem de halk tarafından birinci sırada belirtilmiştir. Trabzon kentini tanıtan en önemli bölgeler ele alındığında uzmanlar ve halk tarafından 4 farklı bölge ön plana çıkarılmaktadır. Trabzon'un tarihi çekirdeğini oluşturan Ortahisar Bölgesi, Ayasofya ve çevresi, kentin doğal bir seyir terası olan Boztepe ve kentin önemli bir kültürel mirası olan Atatürk köşkü, Trabzon kentini tanıtan önemli bölgeler olarak ön plana çıkmaktadırlar.

Trabzon kent kimliğini hangi özellikleri ile koruyabilmektedir? sorusuna hem uzmanlar hem de halk tarafından tarihi kent dokusunu koruyarak cevabı en yüksek değeri almaktadır. Aynı zamanda uzmanlar aynı ortalama değeri ile doğal yapısını koruyarak kavramına yer vererek birinci sırada tutmaktadır. Uzmanlar ikinci olarak en yüksek puanı kültür alanında gelişerek kavramını belirtirken, halk ise ikinci olarak en yüksek puanı doğal yapısını koruyarak şeklinde ifade etmişlerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere Trabzon

kent kimliğini tarihi ve doğal yapısının koruyarak kentin kimliğini koruyabilir kılabilir. kılabilir.

Çalışma alanı ölçeğinde imaj haritalarını oluşturmaya yönelik bellek (çizime dayalı) sorusundan elde edilen veriler doğrultusunda güçlü kimlik öğeleri saptanmıştır. Burada uzmanlar tarafından en çok tanımlanan kimlik öğesi, işaret ölçeğinde, kentin landmark niteliği taşıyan, tarihi Zağnos Burcu iken, halk tarafından bölge ölçeğinde değerlendirilen ve açık alan Atapark güçlü birer imaj öğesi olarak ön plana çıkarılmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere uzmanların kenti imaj öğelerine göre tanımlarken daha çok sanatsal ve tarihi niteliğe sahip tarihi yapılar ön plana çıkarılırken, halk tarafından daha çok kullanım amacına ve durumuna göre kamusal dış mekanlar güçlü imaj öğelerini oluşturmaktadır. Uzmanlar ve halk tarafından daha az tarif edilerek zayıf kimlik öğeleri niteliği taşıyan kimlik öğeleri ise daha çok algılanabilirliği düşük Kütüphane (Muvakkithane), Ortahisar (Saraçzade) Mescidi ve Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi gibi çevresindeki yapıların gölgesinde kalmış, anıtsal niteliğe sahip yapılardır.

Çalışma aksının, uzmanlar ve halk tarafından yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde binaların/yapıların mevcut durumu ile tarihi özelliğini koruduğu, zihinlerinde abidevi, görkemli bir imge oluşturduğu ve çevresindeki diğer yapılara göre algılanabilirliğinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Ancak imgesel etkisinin ve dikkat çekiciliğinin düşük olduğu belirtilmiştir. İncelenen anıtsal yapıların sahip olduğu özellikleri ile tarihi ve anıtsal niteliğe sahip olduğu, ancak geliştirilerek görsel etkinin artırılması gerektiği açıklamasını yapmak mümkündür. Tarihi sokakların kullanılabilir ve sürdürülebilir yaya erişiminin ve tarihi özelliği ile imgesel etkisinin yüksek olduğu belirtilirken sokak ölçeğinde donatı elemanlarının ve yeşil dokunun yetersiz olduğu kavramları paylaşılmaktadır. Aynı şekilde Atapark ve Kanuni Avlusu'nun yeşil dokusunun oldukça iyi olduğu, ancak her iki bölge de tasarımsal bütünlüğün en düşük olduğu belirtilmektedir. Sınırlar olarak tanımlanan kale surları uzmanlar tarafından en belirgin özelliği algılanabilirliği olması, ancak halk tarafından bugüne kadar ayakta kalması ile tarihi özelliğini korumuş olması ile tanımlamaktadır. Zağnos Köprüsü sunduğu manzara ile Tabakhane Köprüsü ise tarihi özelliği koruması ile ön plana çıkmaktadır. Sınırlar ve köprülerde en zayıf özelliğin yeşil dokusunun yetersiz olduğu yönü ile uzman ve halk grubu aynı görüştedir. Üç farklı düğüm noktaları her iki grup tarafından da olumsuz olarak yoğun olması ile değerlendirmektedir.

Donatı ölçeğinde Kanuni Avlusu'nda bulunan Yavuz Sultan Selim heykelinin tarihi çevreye uygun olduğu, köprülerde kullanılan dekoratif demir malzemenin yapılan köprü korkuluklarının ve aydınlatmanın ölçü-oran bütünlüğünün çok iyi olduğu hem uzmanlar hem de halk tarafından paylaşılmaktadır. Uzmanlar çalışma alanında bulunan donatı öğelerini mekan tanımlayıcı ve tasarımsal bütünlüğünü en düşük bir oranla değerlendirmektedir. Halk ise tasarımsal bütünlük ve imgesel etkisinin düşük olduğunu belirtmektedirler. Burada ele alınan tarihi çeşmeler, tarihi kapılar, heykeller, duvar kabartmalarının ve köprü korkuluklarının tarihi kent mekanları ile bir bütünlük ve uyum içinde olması, hem imgesel etki hem de tarihi çevreye uygunluğu artırıcı yönünde destekleyici olacaktır. İşaretler ölçeğinde cami minareleri, Zağnos Burcu ve köprü ayaklarındaki su kemerleri olup, burada Zağnos Burcu uzmanlar tarafından tarihi niteliğe sahip bir işaret öğesi olarak değerlendirilirken, halk tarafından algılanabilirliğinin yüksek olması ile değerlendirmektedir. Daha çok işaret öğeleri algılanabilirlik ve tarihi yönüyle en yüksek tutulurken, çevresindeki yapılar ise tezat olma ve yönlendiricilik özellikleri en düşük değerdedir.

Lynch (2010), Kent İmgesi adlı kitabında, Jersey City ve Boston'un yükseltilmiş demiryollarını üst kenar ölçeği olarak adlandırılabilirken kenar öğeleri olarak örneklendirmektedir. Çalışma alanında köprüler olarak ele alınan Zağnos ve Tabakhane Köprüleri üst kenar ölçeği ya da alanı sembolize eden işaret öğesi olarak ele alınabilmektedir. İşaretler ölçeğinde ele alınan burç, minareler ve su kemerlerine ek olarak doğal bileşenler de bu öğeleri bütünler tamamlayıcı niteliktedir. Bu bağlamda tarihi alanda kent kimliğine katkı sağlayacak doğal bileşenler de işaret öğesi olarak ele alınabilmektedir. Örneğin; vadiler, köprüler ve tarihi nitelikteki bir yapının etkisini artıran ağaçlar veya mevcut yeşil doku gibi. Çalışma alanının kendine özgü karakteristikleri olduğu için doğal bileşenler yapay bileşenlerden bağımsız düşünülmemelidir.

Sonuç olarak, hem uzman hem de halk gruplara ortak olarak soruların birçoğunda belirgin farklar görülmemekte ve ortak bir paydada bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu da halk grubu anketinin %70'lik kısmının üniversite mezunu olmasının bir sonucu olarak eğitim seviyesinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Halk grubu tarafından tanımlanan imaj öğelerinin daha çok öğelerin işlevine, görüntüsüne ve kullanımına bağlı olarak değişen kamusal dış mekanlardan oluştuğu gözlenmektedir. Uzmanların konuya daha bilimsel ve bütüncül açıdan baktığı, çalışma aksı bağlamında ise tarihi öneme sahip imaj öğelerini daha ön planda tutarak tanımladığı görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Hızlı nüfus artışıyla birlikte modern çağın getirdiği ekonomik, teknolojik ve politik nedenlere bağlı olarak plansız kentleşmenin giderek artması kentlerde çarpık kentleşme, çevre sorunları, tarihi kent dokusunun yok edilmesi, tekdüze kent olma gibi sorunları beraberinde getirmekte ve böylece kente ait özelliklerin korunamamasıyla kimliksiz kentler, kent mekanları ortaya çıkmaktadır. İnsanlar yaşadığı alan ile her anlamda anlamsal bağlantılar kurabildikleri, anlamsal değerler yükleyebildikleri ve bu değerler için aidiyet hissederek duyarlı hale geldiklerinde o alan, bir anlam kazanmakta ve bir kimliğe sahip olmaktadır. Günümüz kentlerini incelemek, araştırmak ve anlamak için kentin tarihine, kültürüne, sosyal yapısına, o güne kadar üstlendiği işlevlerine ve biçimsel karakterlerine bakmak gereklidir.

Gelecek için yaşama çevreleri, kentleri yutan yapılaşma ve çarpıklık, kentte bir elin parmakları kadar az sosyal yaşam mekanları, açık alanlar, geçmişin birikimlerini günümüze taşıması gereken kültürel örüntüler artık yerini değişimin dinamiğine bırakarak kimlik sorunu yaşamaktadır.

Tarihi çevreler, bizi geçmişe ve geleceğe götürür, geçmişin yaşanmışlıklarının, tarihin, öykülerinin, sosyal ve geleneksel yaşantısının resmini günümüze taşır. Değişerek özgünlüğünü yitiren değerlerin yaşatılarak gelecek kuşaklara taşınmasının görevi kent insanının sorumluluğundadır ve bunlar kendilerini kentin hemen hemen her noktasında bize hissettirmelidir.

Kent kimliğinin ortaya konulmasında ve yaşanabilir çevreler yaratılmasında kent ile bütünleşik mekanlar, kentin dış mekan organizasyonunda o bölgede yaşayanların kültürel kimliğini ortaya koyacak, konut çevresi ile uyumlu görselliği yakalayabilecek ve kentin imgesi olabilecek önemli alanlardır.

Araştırma alanı, Trabzon Ortahisar Merkez İlçesi'nde ve Trabzon kentinin en önemli kentsel bölgesini oluşturan, kentsel sit alanı konumunda ve kente önemli kimlik kazandıran bir yer olup, Atapark, Zağnos Köprüsü, Ortahisar Kaleiçi Bölgesi ve Tabakhane Köprüsü boyunca uzanan bir aksı izlemektedir. Bu aks üzerinde ve yakın çevresinde bulundurduğu tarihi öğeleriyle, doğal yapısı ve bölgesel etkisi ile kentin birincil kimlik parçası konumundadır. Trabzon'un tarihsel açıdan en önemli merkezi olan Osmanlı'nın ilk eserlerinin yanı sıra Cumhuriyetin ilk binalarından olan Trabzon Eski Valilik Binası ve

birçok tarihi eserleri de bünyesinde barındırmaktadır. Trabzon kentinin yaşayan en eski mahallesi olan Ortahisar Bölgesi kentsel yenileme projesi sayesinde yeni bir çekim merkezi haline gelen ve Trabzon'un tarihi kimliğini ortaya koyan bir yerleşim yeridir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, Trabzon kent kimliğinin gösterge elemanları ve bileşenleri açısından önemli bir yere sahip olan Atapark ve Tabakhane Köprüsü arasındaki tarihi aksın doğal ve yapay (donatı, işaretler ve yerleşim ölçeğinde) çevre bir kimlik elemanı olarak tanımlanarak belirlenmesidir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, Trabzon kentinin günümüzdeki doğal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik kimlik bileşenlerinin neler olduğu, çalışma aksının yapay çevre kimlik bileşenleri açısından bir değer olarak kendisini yaşayanlara nasıl ifade ettiği ve nasıl bir kentsel kimlik ortaya koyduğu, araştırmada kente ve bu aksa yönelik ortaya konulan kimlik bileşenlerinin, uzmanlar ve halk tarafından nasıl yorumlandığı, aksın kimliği ve imajına etki eden tarihsel ve fiziksel öğelerin neler olduğu, uzman ve halk gruplarının bu aksı hangi fiziksel yönleri ile algılamakta olduğu, kentin kimliğinin oluşturulması, geliştirilmesi ve devamı için etkin olacak öğelerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Konu ile ilgili literatür araştırması, çalışma alanının mevcut durumunun saptanmasına yönelik yapılan envanter çalışması, Trabzon kentini temsil eden halk ve konu ile ilgili farklı meslek disiplinlerinden oluşan uzman gruplardan oluşan anket çalışması, anket sonuçlarının değerlendirilerek tartışılmasının ardından elde edilen bulgular ışığında belirlenen sonuçlar aşağıda sıralanmaktadır.

- Trabzon kenti, tarihin farklı dönemlerinde farklı kültür ve medeniyetlerin (Bizans, Roma, Osmanlı) hüküm sürdüğü, coğrafi yapı sebebi ile stratejik öneme sahip önemli bir konumda olmuştur. Geçmişten günümüze yaşadığı farklı dönemlerin izleri ile şekillenen ve birçok yapı stoğuna da sahip olan Trabzon kentini diğer kentlerden ayıran birçok çevresel ve toplumsal değerleri ile tarihi bir kimliğe sahiptir.
- Çalışma alanını oluşturan Ortahisar Bölgesi, her devirde şehrin merkezi konumunda olmuş, krallık başkenti ve eyalet merkezi özelliği göstererek, kentin kültürel ve sanatsal açıdan cazibe merkezi haline gelerek günümüze kadar gelmiştir.
- Trabzon kentinin önemli bir parçasını (kentsel sit alanı) oluşturan tarihi Ortahisar Bölgesi, kente fiziksel, toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan kattığı özellikler ile kentin kimliğini yansıtmaktadır.

- Çalışma aksı, topoğrafik yapı özelliklerine karşın (Zağnos ve Tabakhane Vadisi) kentin birleştirici bir parçası konumunda ve kent ile bütünleşiktir. Çalışma alanının yakın çevresinde ve içerisinde yenileme ve dönüşüm projeleri ile kentin prestij koridoru konumundadır.
- Trabzon kentinin, her mevsim nemli ve yağışlı subtropikal iklim özelliklerine sahip olması ile bitki örtüsü açısından son derece zengin bir çeşitliliğe sahip, kendine has bitki türleri olan çalışma alanı özelinde en yaygın olarak yetiştirilen Malta eriği (*Eriobotrya japonica*), mandalina (*Citrus nobilis*) ve turunç (*Citrus aurantium*) bölgenin simgesel doğal kimlik elemanıdır.
- Çalışma alanının üzerinde konumlandığı Zağnos ve Tabakhane Vadileri, kentin tarihi çekirdek yerleşimi bölgesini sınırlayan ve ona ekolojik yönden (doğal drenaj yatakları, rüzgar koridoru, iklimlendirme adaları) değer katan önemli coğrafik oluşumlardır.
- Uzmanlar ve halk tarafından ortak olarak paylaşılan Trabzon kentinin kültürel kimliğini en iyi spor (Trabzonspor) özelliği yansıtmaktadır. Aynı şekilde paylaşılan ikinci sırada ise halk oyunları (horon, kolbastı) önemli özellikleridir. Her iki grup da, Trabzon için kültürel kimliğini en az yansıtan özelliğin kentsel el sanatları (hasır bilezik, bakırcılık vb.) olduğunu belirlemişlerdir.
- Uzmanlar, Trabzon kentinin ekonomik kimliğini en yüksek turizm özelliklerinin yansıttığını belirtirken, halk üniversitenin yansıttığını belirtmiştir. Uzman grubu, ikinci sırada üniversiteyi, halk grubu ise balıkçılığı ön plana çıkarmaktadır. Her iki grup tarafından Trabzon kentinin ekonomik kimliğini en düşük olarak hayvancılık ve ormancılık kavramları yansıtmaktadır.
- Uzmanlardan ve halktan Trabzon kentini yansıtan en önemli kimlik kavramlarını 1-3 arası sıralamaları istendiğinde uzmanlar, sırayla spor kenti, üniversite kenti ve kültür kenti olduğunu belirtirken halk grubu, sırayla üniversite kenti, spor kenti ve tarihi kent kimliğine sahip olduğunu belirtmektedirler. Halk grubunun demografik yapısına göre çapraz sorgusu yapıldığında birinci sıralamada, genç grubu (18-25) üniversite kenti, orta yaş grubu (26-35) spor kenti, orta yaş ve üzeri grubu (36-45) hem tarihi kent hem de spor kent ve orta yaş üzeri grubu ise (46-65) tarihi kent tipi ile tanımlamıştır.
- Uzmanlar tarafından Trabzon kentini tanıtan en önemli 3 bölgeyi Ortahisar Bölgesi, Ayasofya ve çevresi ve Boztepe olarak sıralarken, halk Ortahisar Bölgesi, Boztepe ve Ayasofya ve çevresi olarak sıralamışlardır.

- Hem uzmanlar hem de halkın ortak görüşü ile Trabzon kenti, tarihi kent dokusunu ve doğal yapısını koruyarak kimliğini koruyabilir.
- Çizime dayalı oluşturulan uzman ve halk imaj haritalarından ortak bir payda ile çalışma alanını yansıtan güçlü kimlik öğeleri tespit edilmiştir. Burada uzmanlar tarafından en çok tanımlanan kimlik öğesi, işaret ölçeğinde, kentin landmark niteliği taşıyan, tarihi Zağnos Burcu iken, halk tarafından bölge ölçeğinde değerlendirilen Atapark güçlü birer imaj öğesi olarak ön plana çıkarılmıştır. Çalışma alanında halk ve uzmanlar tarafından tanınırlığı, algılanabilirliği en güçlü kimlik öğeleri; Zağnos Burcu, Ortahisar Fatih Cami, Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Zağnos ve Tabakhane köprüleri, tarihi surlar, Atapark, Kanuni Evi, tarihi sokaklar, Gülbahar Hatun Cami, tarihi çeşmeler, Zağnos Vadisi, ağaçlar ve Kanuni Avlusu olarak belirlenmiştir. Uzmanlar ve halk tarafından daha az tarif edilerek zayıf kimlik öğeleri niteliği taşıyan kimlik öğeleri ise daha çok algılanabilirliği düşük Kütüphane (Muvakkithane), Ortahisar (Saraçzade) Mescidi ve Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi gibi çevresindeki yapıların gölgesinde kalmış, anıtsal niteliğe sahip yapılardır.
- Çalışma aksı ankete katılan halkın % 27'si tarafından her gün kullanılmakta olup, alan birinci olarak ulaşım, ikinci olarak alış-veriş ve üçüncü olarak da rekreasyonel amaçlara hizmet etmektedir.
- Halk, kenti temsil eden ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından koruma altına alınan en önemli üç kimlik öğesini Zağnos Burcu, tarihi öneme sahip Zağnos ve Tabakhane Köprüsü olarak belirtmiştir.
- Halk grubu tarafından Tarihi kent tipi ile adlandırılan çalışma aksı, ferah ve yeşil olarak nitelendirilmektedir.
- Çalışma aksının yerleşim ölçeğinde kimliği ve imajına etki eden tarihi ve fiziksel öğeler (yapılar); Gülbahar Hatun Cami, Gülbahar Hatun Şadırvanı, Gülbahar hatun Türbesi, Seyyid Hacı Mehmet Çeşmesi, Abdullah Paşa Çeşmesi, Fatih Cami, Kütüphane (Muvakkithane), Ortahisar (Saraçzade) Mescidi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (Valilik Eski Binası), Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi ve Tabakhane Cami gibi önemli yapılar kentin kimliğini ön plana çıkaran tescilli anıtsal yapılardır.
- Çalışma aksının, uzmanlar ve halk tarafından yerleşim ölçeğinde yapay çevre kimlik bileşenlerinin tanımlayıcı kavramlar ölçütünde binaların/yapıların mevcut durumu ile tarihi özelliğini koruduğu, zihinlerinde abidevi, görkemli bir etki oluşturduğu ve çevresindeki diğer yapılara göre algılanabilirliğinin yüksek olduğu belirtilmektedir.

Ancak imgesel etkisinin ve dikkat çekiciliğinin düşük olduğu belirtilmiştir. Bu anıtsal niteliğe sahip yapılardan tanınırlığı en yüksek olan ve en beğenilen yapı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binasıdır.

- Tarihi sokakların kullanılabilir ve sürdürülebilir yaya erişiminin ve tarihi özelliği ile imgesel etkisinin yüksek olduğu belirtilirken sokak ölçeğinde donatı elemanlarının ve yeşil dokunun yetersiz olduğu kavramları paylaşılmaktadır. Tarihi sokaklardan, tanınırlığı en yüksek ve en çok beğenilen sokaklar arasında Sarayatik Cami Sokak, sahip olduğu tarihi yapı cepheleri ve sokak dokusu ile ön plana çıkmaktadır.
- Bölge olarak ele alınan Atapark ve Kanuni Avlusu'nun yeşil dokusunun oldukça iyi olduğu, ancak her iki bölgede tasarımsal bütünlüğün en düşük olduğu belirtilmektedir. Bu iki açık alanda da bulunan anıt ağaç niteliğine sahip birçok büyük ağaç grubu bulunması ile yeşil dokusu oldukça dikkat çekicidir.
- Sınırlar olarak ele alınan Trabzon Kale surları ve köprüler olarak ele alınan Zağnos ve Tabakhane Köprüsü tarihi mekanı tanımlayıcı ve kent mekanlarını bağlayıcı öğelerdir. Kale surları uzmanlar tarafından en belirgin özelliği sunduğu manzara, halk tarafından ise tarihi özelliğini korumuş olmasıdır. Zağnos Köprüsü sunduğu manzara ile Tabakhane Köprüsü ise tarihi özelliği koruması ile ön plana çıkmaktadır. Sınırlar ve köprülerde en zayıf özelliğin ise yeşil dokunun yetersiz olduğu yönündedir.
- Düğüm/odak noktaları olarak nitelendirilen üç farklı kavşak (Atapark ve Varlıbaş arası, Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası ile Fatih Cami arası, Tabakhane Köprüsü ve Tabakhane Cami arası) her iki grup tarafından da gerek yaya ve gerekse araç trafiğinin etkisi ile olumsuz olarak yoğun olduğu belirtilmiştir.
- Donatı ölçeğinde Kanuni Avlusu'nda bulunan Yavuz Sultan Selim heykelinin tarihi çevreye uygun olduğu, köprülerde kullanılan dekoratif demir malzemeden yapılan köprü korkuluklarının ve aydınlatmanın ölçü-oran bütünlüğünün çok iyi olduğu belirtilmektedir. Çalışma aksında bulunan donatı öğelerinin (tarihi çeşmeler, tarihi konut ve bahçe giriş kapıları, heykeller, duvar kabartmaları, köprü korkulukları ve aydınlatma) mekanı tanımlayıcılık, tasarımsal bütünlük ve imgesel etkisinin düşük olduğu belirtilmektedir.
- İşaretler ölçeğinde cami minareleri, Zağnos Burcu ve köprü ayaklarındaki su kemerleri olup, burada Zağnos Burcu uzmanlarca tarihi niteliğe sahip bir işaret öğesi olarak değerlendirirken, halk tarafından algılanabilirliği yüksek olan bir işaret öğesi olarak belirtilmektedirler. Daha çok işaret öğeleri algılanabilirlik ve tarihi yönüyle en yüksek

tutulurken, çevresindeki yapılar ise tezat olma ve yönlendiricilik özellikleri ile düşük olduğu belirtilmektedir.

- Kent kimliği ile kent kültürü arasında doğrudan etkileşimli olarak gelişen bir bağ bulunmakta, kent kimliği kültürün somut unsurlarını oluşturmaktadır. Kişilerin davranışlarını etkileyen kültür, kentsel merkezlerde gelişerek insan topluluklarının yaşamına anlam kazandırmaktadır. Kültürel kimlik, her kentin tarihi birikimleri ya da kültürel mirasları ve karşılıklı etkileşimleri sonucu kent kimliğini ve buna bağlı olarak da kentsel gelişimi etkilemektedir.
- Kentin tarihi, fiziksel, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, sosyolojik ve doğal yapı özellikleri, doğa ve gelişmişlik düzeyi, onunla özdeşleşen kentsel simgeler, kültürel kimliği, kültürel faaliyetler, mimari, toplumsal yaşayış, yaşanılan mekanın kendine özgü yapısı ile mekana bağlı olarak süregelen yaşam, üzerinde farklı dönemlerde yaşayan toplumların (eğitim, bilim, güvenlik, koruma vb.) ortaya koyduğu ürünlerin kenti tanımlayan anahtar elemanlar konumuna zamanla yükselmesi, yapılar (eski-yeni) ve insanlar (davranış) kentin kimliğini öne plana çıkaran unsurlardır. Kentin kimliğini ön plana çıkaran unsurlar, kenti en iyi tanımlayan ve onu diğerlerinden ayırıcı kılan belirleyici nitelikteki bileşenlerdir ki bunlar genel olarak, doğal ve yapay çevresel özellikleri ile sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve toplumsal özellikleridir.
- Bir kentin kimliğini doğal ve yapay çevre kimlik bileşenlerinin yanı sıra sosyo-kültürel ve sosyo ekonomik toplumsal kimlik bileşenlerinin ön plana çıkardığı belirtilmektedir. Bu bağlamda Trabzon kentinin sahip olduğu doğal çevre değerleri (dağ, deniz, vadi vb) ve tarihi gelişim sürecinde geçmişten günümüze kadar varlığını koruyabilmiş Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri'nin izlerini taşıyan kültürel değere sahip tarihi çevre değerleri ile Trabzon kent kimliğinin en önemli temellerini oluşturmaktadır. Özellikle, birçok anıtsal niteliğe sahip yapıyı barındıran ve kentsel sit alanı olarak korunan Trabzon kentinin ilk yerleşim çekirdeğini oluşturan Ortahisar Bölgesi bütünlük koruma ve canlandırma ile kente kültürel bir kimlik kazandıran en belirgin bölgesini oluşturmaktadır.
- Çalışma aksının üzerinde bulunduğu Zağnos ve Tabakhane Vadileri'nin kentin hem ticaret hem de yönetim merkezlerine yakın olması, şehir kimliğinin ön plana çıkmasında, görsellik ve sunduğu manzara, kentin modern mahalleleri ile tarihi çekirdeği arasında bağ kurması, tarihi çekirdeğin canlanmasına, vadilerin ön plana çıkmasına, yeşil dokunun algılanabilirliğini artırmasına, vadilerin köprüler ile antik kent

merkezine bağlanması ve antik kent ve kale sınırlarını belirlemesi, kentin peyzaj ve mimari düzenlemesinde öncelikli ögesi olması, kentin tarihi çekirdek yerleşimi bölgesini sınırlayan ve ona ekolojik yönden (doğal drenaj yatakları, rüzgar koridoru, iklimlendirme adaları) değer katan önemli coğrafik oluşumlara sahip olması, vadilerin tarihi köprüler ve surların algılanabilirliğini görsel olarak sergilemeye imkan sağlaması vadilerin kente kimlik açısından sağladığı olumlu katkılardır. Ancak Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi'nde yapılan yeni konut bölgesiyle oluşan yapı dokusunun bölgenin tarihi dokusuyla uyum içinde olmadığı, kent ile bağdaşmayan ve estetik açıdan da olumlu algılanmayan tekdüze yapılaşma ile mekanın kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

- Çalışma alanı ve yakın çevresinde yapılan ve yapılmakta olan kentsel dönüşüm çalışmalarının, kent kimliğine ya da kenti oluşturan temel karakteristiklere olumlu ve olumsuz katkıları vardır. Kentin tarihi ve simgesel dokusuna zarar vermeden hem işlevsel hem de estetik kaygıları kaybetmeden uygulandığı, kentin kimliği ve kültürel birikimi dikkate alındığı, rant odaklı olmayan iyi niyetli girişimcilerin projede yer aldığı, kent donatılarıyla, park ve bahçeleriyle, yaya yolları ile yeni bir kimlik kazandığı, daha yaşanabilir kentler ortaya çıktığı, kent belleğinin korunmaya çalışıldığı, kentin miras olarak bırakılan değerleri ve doğal bölgelerini daha da ön plana çıkarıldığı sürece kenti yenilemeye yönelik çalışmalar olumlu olacaktır. Aksine kentsel dönüşüm projeleri, yapılan çalışmalar bütüncül ve öze dönük olmadığında kopya tasarımlarla sadece yenileme yapıldığına, yapılan çalışmaların bir estetiği, kültürü ve yaşamı yansıtmadığı, yeterli deneyime ve alt yapıya sahip olmayan uzmanlarla planlandığı, bu yüzden de kent kimliği ile yapılan düzenlemelerin kent ile bağdaşmadığı ve kent kimliğinin giderek bozulmaya başladığı ve kentin giderek tek düze yapılaşmaya sürüklendiği yönünde olumsuz olacaktır.

Trabzon kent kimliğinin gösterge elemanları ve bileşenleri açısından önemli bir yere sahip olan Atapark ve Tabakhane Köprüsü arasındaki tarihi aksın doğal ve yapay çevre, donatı, işaretler ve yerleşim ölçeğinde bir kimlik elemanı olarak tanımlanarak belirlenmesini, yapılan alan çalışması ile şehrin kimliğini anlaşılır kılınmasını, imaja dönüştürülmesini ve bu imajın yayılmasını hedef alan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda bir takım öneriler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- Trabzon kenti en önemli ve en eski tarihi bölgesini oluşturan Ortahisar ve yakın çevresini de içine alan çalışma aksı sahip olduğu değerler ile kentin en önemli tarihi

kimliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu bölgede yapılan her çalışma bu değerleri göz önünde bulundurarak gerekli hassasiyet gösterilmelidir.

- Trabzon kenti doğal çevre kimlik bileşenlerinin kente kimlik kazandırmadaki rolü oldukça fazladır, fakat bu etkenler değerlendirilirken kentin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması daha olumlu sonuçları doğuracaktır. Doğal kimlik bileşenleri kentsel tasarımlarda kimlik oluşturması açısından oldukça belirleyici ve önemlidir. Bu bileşenler doğru kullanılırsa kentler için algılanabilirlik ve kente özgü kimlikler oluşacaktır.
- Kentin tarihi kimliğini ortaya koyan bu alanda, yapılacak olan çalışmalarda (kentsel dönüşüm projeleri, yenileme projeleri vb.) ilgili plancılara yanı sıra yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının da katılımı ile amaçlar belirlenmeli ve tasarım aşamasından son ana kadar plancılara uygulamaya katılımları sağlanmalıdır.
- Trabzon kenti sahip olduğu kültürel (spor, halk oyunları, yöresel mutfak, el sanatları vb.) ve ekonomik (turizm, üniversite, ulaşım, sanayi, ormancılık, balıkçılık, hayvancılık, tarım vb.) kimliği korunarak geliştirilmelidir. Özellikle Trabzon kenti sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri ile turizm sektörü için uygun bir konumdadır. Doğal kaynaklar tahrip edilmeden uzun vadeli turizm planlamaları yapılarak kentin ekonomik ve kültürel kimliğine katkı sağlanmalıdır.
- Çizime dayalı oluşturulan uzman ve halk imaj haritalarından ortak bir payda ile çalışma alanını yansıtan güçlü kimlik öğeleri tespit edilmiştir. Uzmanlar ve halk tarafından daha az tarif edilerek zayıf kimlik öğeleri niteliği taşıyan kimlik öğeleri ise daha çok algılanabilirliği düşük, çevresindeki yapıların gölgesinde kalmış, anıtsal niteliğe sahip yapılardır. Çalışma aksının en önemli yapısal kimlik elemanlarını oluşturan bu öğelerin algılanabilirliklerini ve tanınırlığını artırmak adına gerek yapı gerek donatı ölçeğinde gerekli düzenlemeye gidilmelidir. Etrafındaki aykırı yapılaşmalar temizlenmeli, aydınlatma, yönlendiriciler, bilgilendirme panoları ile tanımlanarak belirgin hale getirilmelidirler.
- Çalışma alanında yer alan yerleşim ölçeğinde yapı öğeleri özellikle anıtsal niteliğe sahip binaların/yapıların tanınırlığını, algılanabilirliği imgesel etkisini ve dikkat çekiciliğini arttırmak adına bu yapıların korunması, yapının gerekli donatı elemanları ile algılanabilirliğinin artırılması, çevrede her türlü düzenlemenin bu yapıların tarihi dokusunu ortaya çıkarıcı olarak tasarlanması gerekmektedir. Bu yapıların yanında ve

yakınında bulunan aykırı yapılaşmalar ortadan kaldırılmalı ve aykırı olmayan yapılar ise birbirini tamamlar nitelikte olmalıdırlar.

- Çalışma aksı üzerinde ulaşım ağı gerek yaya gerek araç trafiği açısından yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda çözümleyici ulaşım ağı düzenlenmelidir. Düğüm/odak noktalarında yaya kaldırımları, yönlendiriciler, donatılar yoğunluğu düzenleyici nitelikte tasarlanmalıdır. Özellikle tarihi öneme sahip sokaklar da yayalaştırılarak araç trafiğine kapatılmalıdır. Tarihi sokaklarda bulunun yapı cepheleri tarihi dokuya uygun olarak iyileştirilmeli, uygun donatı elemanları ile zenginleştirilmeli ve sadece bahçe duvarlarından algılanan yeşil doku farklı tasarımlar ile sokağa yansıtılması (dikey peyzaj, balkon saksıları vb.) gerekmektedir.
- Anket grupları tarafından da sadece yeşil dokusunun en iyi olarak tanımlandığı Atapark ve Kanuni Avlusu kentin önemli odak noktaları ve kentlinin nefes aldığı alanlardır. Bu iki bölgenin de tarihi dokuya uygun olarak ve mevcut doğal ve kültürel yapıları korunarak tasarımsal bütünlük sağlanarak yeniden tasarlanması gerekmektedir. İngesel etkileri, algılanabilirlikleri, gerekli donatı elemanları ile kent bütününe entegre edilmelidir.
- Çalışma alanında bulunan geçmişin izlerini bize en iyi şekilde yansıtan Trabzon Kale Surları algılanabilirlikleri yüksek ve bugüne kadar tarihi özelliklerini koruyarak gelmiş, sunduğu manzara ile insana ait olma kavramını hissettiren en önemli tarihi yapılardır. İnsanların tanıdık mekanlar olarak bu mekanları algılayabilmeleri için ingesal etkisi ve yeşil dokusunun arttırılarak ve en önemlisi korunarak, tarihi dokusunu vadiler ile bütünleştirmek gerekmektedir. Zağnos ve Tabakhane Köprüleri'nin sunduğu manzara ile kentin farklı noktalarına algıyı arttırmaktadır. Özellikle Zağnos Köprüsü'nden Kanuni Avlusu'na bakan cephe ve Zağnos Vadisi'ne bakan cephenin kentin en belirgin silüetlerinin açıldığı noktalardır, bu noktaların farkındalığını arttırmak gerekmektedir. Tabakhane Köprü ayaklarındaki su kemerleri sahip olduğu sanatsal niteliği ile dikkati çekmektedir. Bu tarihi öneme sahip su kemerlerinin etrafındaki aykırı yapılar kaldırılarak kent bütününe entegre edilmeli, algılanabilirliği artırılmalıdır. Aynı zamanda Tabakhane Köprüsü'nün altında yer alan Belediye Fidanlığı bu bölgeye katmış olduğu yeşil doku ile kentin önemli bir değer noktasıdır. Bu bölge botanik bahçesi kapsamında yeniden düzenlenirse mekana ve kente kimlik açısından önemli bir değer katacaktır.

- Çalışma aksında bulunan donatı öğelerini (tarihi çeşmeler, tarihi konut ve bahçe giriş kapıları, heykeller, duvar kabartmaları, köprü korkulukları ve aydınlatma) mekanı tanımlayıcılığı, tasarımsal bütünlüğü ve imgesel etkisini arttırıcı gerekli koruma ve restorasyon çalışması ile mekana kazandırılmalıdır. Mekanın tanınırlığının, algılanabilirliğin artırılması anlamında kent estetiğine ve işlevine katkına bulunan, mekanın kimliği ile bütünleşen ve tarihi dokuya uygun donatı elemanları konumlandırılmalıdır.
- Zağnos Burcu, tarihi niteliğe sahip ve algılanabilirliği yüksek olan bir işaret ögesi olarak öne çıkmakta, burada özellikle Tabakhane Köprüsü ayağındaki su kemerinin yeniden restore edilerek mekana entegre edilmeli ve çevresindeki aykırı yapılaşmalar düzenlenmelidir. İşaret öğeleri kentin bütününde yönlendirici özelliği ile önem taşıyan kimlik elemanlarıdır. Bu bağlamda farklı noktalardan algılanabilirliği artırılarak kent alanının tanınırlığına katkı sağlamalıdır.
- Özgünlükleri ile farklılaşan ve kentlere kimlik kazandıran tarihi çevreler, sit alanı olarak koruma altına alınmış olsalar dahi giderek daha çok birbirlerine benzemeye başlamaktadırlar. Aynı zamanda ranta dayalı ekonomik politikalar sonucu da oluşturulan yeni tasarımlar birbirini taklit edici yapılar ile tekdüze bir hal almaktadır. Gökdelenlerin gölgesinde kalan tarihi kentler veya mekanlar giderek yok olmaktadır ve kimliksiz kentler ortaya çıkmaktadır. Bu gibi ranta dayalı fırsatlara yer verilmemeli ve kent bütününde doğaya ve tarihe saygılı bütüncül yaklaşımlarla kentin kimliği korunarak yaşatılmalıdır.
- Tarihi çevrelerin gelecek kuşaklara miras bırakılması için zaman içinde yaşatarak, geliştirerek, bütünleşik bir koruma gerekmektedir. Bu bağlamda kent kimlik kavramının durağan değil dinamik ve yaşayann bir olgu olarak hafızalarda yer tutacak ve gelecek kuşaklara aktarılacaktır.

Trabzon kentinin dış mekan örgütünde her alanın bir tanımı, bir ifadesi ve karakteri olmalıdır ki bu sayede tanımlanmış her alan insan eliyle geleceğin sosyal yaşamının şekillendiği bir kimliğe bürünecektir. Çocukların hafızalarında bir hikaye ve bir öykü olacaktır. Kentliyi bir araya getirecek, kaynaştıracak, kültür alış-verişi sağlayacak ve her ziyaretçiye bir ev sahipliği yapacaktır.

6. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Aslanoglu, R.A., 1998. Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Altun, D., 2005. Modernite, Kimlik ve Mimari Temsiliyet: Dünya Fuarlarında Türk Pavilyonları” Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları II Temalı Poster Sunumları, DOCOMOMO Türkiye Ulusal Çalışma Grubu, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, İzmir.
- Akçura, N., 1973. Yabancı Ülkelerde Eski Eserlerin Korunması, Mimarlık Dergisi, 118, 13.
- Albayrak, H., 1998. Trabzon Ortahisar ve Çevresi, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları: 72, Trabzon.
- Altuğ, T.İ., 2010. Kentsel Tasarımda Fiziksel Kent Kimliğinin Oluşturulması, İzmir Konak İlçesi, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Anonymous, 1967. Sunset Landscaping for Modern Living, Lane Magazine and Book Company, Menlo Park, California.
- Anonim, 1963. Trabzon Kültür Varlıkları Koruma Kurulu (T.K.T.V.K.K.) Tescil Fişleri, Trabzon Kültür Varlıkları Koruma Kurulu Arşivi, Eski Eserler Tescil Fişleri, Trabzon.
- Anonim, 1995. Trabzon 1995, Erol ofset Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi, Trabzon.
- Anonim, 1997. Tarihi ve Turistik Değerler ile Trabzon, T.C. Trabzon Valiliği İl Turizm Müdürlüğü, Trabzon Turizm Müdürlüğü Yayınları 4, ISBN 975-7139-17-3, Trabzon.
- Anonim, 2006. Trabzon 2006, TC Trabzon Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Trabzon, 560 s.
- Anonim, 2007. Trabzon Belediyesi İmar Planlama Müdürlüğü Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi Raporu, Trabzon.
- Anonim, 2010. Trabzon 2010, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, ISBN: 975-585-426-6, Trabzon.
- Anonim, 2011. Trabzon 2011, Trabzon İl Çevre Durum Raporu, T.C. Trabzon Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Trabzon.

- Anonim, 2011a. Trabzon 2011, Trabzon Belediyesi Kùltür Mùdùrlùğü tarafından hazırlanmış tanıtım kitapçığı, Trabzon.
- Anonim, 2011b. Doka 2011, TR 90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2010-2013, T.C. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 211. Trabzon.
- Anonim, 2013. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2013, Seçilmiş Göstergelerle Trabzon 2012, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Anonim, 2014. Trabzon Belediyesi 2014, Trabzon Yenileme Alanı Dahilinde 1 ve 2 No'lu Sit Alanının İrdelenme Çalışması Raporu, Trabzon.
- Anonim, 2014a. Trabzon 11. Meteoroloji Bölge Mùdùrlùğü İklim Verileri, Trabzon.
- Aydoğan, M., 2001. Kent Kimliğinin Ortaya Çıkartılması Amacıyla Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kullanımı, Kemeraltı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aysu, E., 1982. Trabzon Kenti Planlama Çalışmaları, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi 2. Kitap, ODTÜ, Ankara.
- Aysu, E., 1977. Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü içinde Sistematik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli, Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, İDMM Akademisi Baskı Atölyesi, İstanbul, 391 s.
- Aydın, M., 1997. Trabzon, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 3, 1814-1816, İstanbul.
- Astekin, M., 2001. Kentin Kuramsal Kimliği ve Kent Donatımında Eşgüdüm, I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu, , İstanbul, Bildiriler Kitabı: 57-61.
- Bayramoğlu, N., 2010. Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik, Barbaros Bulvarı-Büyükdere Kentsel Aksı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bell, S., 1993. Elements of Visual Design in the Landscape, Published with E and FN Spon, London.
- Birlik, S., 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik Değişimin Eşik Analizi, Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Beyazlı, D., 2005. Mekansal Tarih, Trabzon Kenti Örneği, Karadeniz Tarihi Sempozyumu, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

- Beyhan, Ş.G., 2004. Kültürel Süreklilik ve Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Kavramsal Modeli, Pamukkale Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 312 s.
- Bostancı, S.H. ve Ocakçı, M., 2009. Kent Silüetlerine İlişkin Tasarım Niteliklerinin Entropi Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi, İTÜ Dergisi/A, Mimarlık, Planlama, Tasarım, 8, 2, İstanbul.
- Can, N., 1999. Kent Kimliği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çevik, S., Beşgen, A., Tuluk, D., Vural, S. ve Cordan, Ö., 1999. Osmanlı Kentinde Yeşil Ögesinin Kullanımı, Bursa ve Yakın Çevresinde Örnekleme, Uluslar arası XI. Yapı ve Yaşam Kongresi, Mayıs, Bursa, Kongre Kitabı: 85-109.
- Çöl, S., 1998. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek için Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çubuk, M., 1991. Kamu Mekanları ve Kentsel Tasarım, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, (15-16 Mayıs 1989), MSÜ-Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Demir, C., 2006. Kent Kimliği Geliştirme Sürecinde Mekansal Model Tasarımı ve Kent Plancılarının Rolü, Planlama 2006/3. Şehir Plancısı, İzmir.
- Deniz, K., 2004. Konya'da Farklı Üç Kentsel Mekanda Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Duymuş, H., 2011. Üniversite Yerleşkelerinde Mekansal Kimlik Algılaması, Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Egli, E., 1951. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich.
- Ekinci, O., 1991. Kültür ve Çevre Değerleri Açısından Turizm, Yapı Dergisi, 117, 35-40.
- Erdoğan K. ve Ter F., 2003. Tarihi Kentlerde Kent Mobilyası ve Kent Estetiği, II. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu, Nisan, İstanbul, Bildiriler Kitabı: 469-470.
- Erkmen, B., 1990. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, 88-127.
- Erton, M., 1995. Kent Kimliği, İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 137.

- Eruzun, C., 1989. Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi, Mimarlık Dergisi, 4, İstanbul.
- Francis, C. ve Marcus, C.C., 2001. People Places, Design Guidelines for Urban Open Space, John Wiley and Sons, New York, 367 s.
- Genç, M. ve Güner, Ş.T., 2013. Anıt Ağaç Envanteri ve Seçimi, (7 Şubat 2013), Eskişehir.
- Gedikli, R., 1993. Trabzon Kenti Geleneksel Konut Alanlarında Konut-Bahçe İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Güley, K., 2001. Kent Kimliği Değişim Sürecinin Gazimağusa Örneğinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Güney, A., Erdem, Ü., Zafer, B. ve Hepcan, Ş. 1996. Peyzaj Konstrüksiyonu, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 514, İzmir, 147.
- Gürsel, Y., 1993. Değişme Koşullarında Kimlik-Meşrutiyet-Etik, Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II, Kimlik-Meşrutiyet-Etik, Atatürk Kültür Merkezi, Ekim, Ankara, 38-42.
- Güvenç, B., 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar-Öneriler, Mimarlık Dergisi, 1, 19-28.
- Göregenli, M., 2005. Çevre Psikolojisinde Temel Konular, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 130, 247.
- Göksu, Ç., 1995. Güneş Enerjili Kentler, Mimarlık Dergisi, 95, 266, 49.
- Hacıhasanoğlu, I. ve Hacıhasanoğlu, O., 1995. Mimari ve Kentsel Kimlik, Venedik Örneği, Yapı-Kültür, Sanat ve Mimarlık Dergisi, 158, 46-50.
- Hacıhasanoğlu, I., 1991. Kent Mobilyaları, Tegnografik Matbaa, İstanbul, 4-5.
- Hasol, D., 1995. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 6. Baskı, YEM yayınları, İstanbul.
- Hepcan, Ş., Özkan, M.B., Kaplan, A., Küçükerbaş, E.V., Kara, B., Deniz, B., Hepcan Ç.C. ve Altuğ, İ., 2007. Yaya Erişiminde Süreklilik Sorunu ve Çözüm Olanaklarının Bornova Kenti Merkezi Örneğinde Araştırılması, Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi No: 2003-ZRF-011, İzmir, 52 s.
- İlgar, E., 2008. Kent Kimliği ve Kentsel Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu, Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- İller Bankası, 1968. Trabzon Kentinin Tarihsel Yapısı ve Gelişimi, Trabzon Analitik Etüdüleri 1967-1968, İller Bankası, Ankara.

- Kalaycı, M., 2010. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, 5. Baskı, Editör; Doç. Dr. Şeref Kalaycı, Asil Yayın Dağıtım LTD., ŞTİ., Baskı ve Cilt: Öz Baran Ofset, ISBN: 975-9091-14-3, Ankara, 426 s.
- Kancıoğlu, M., 2005. Çevresel İmaj-Kimlik-Anlam Kapsamında Turizm Binalarına İlişkin Kullanıcı Değerlendirmeleri, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 10, 2, 49-62.
- Kardeş, O.N., 2006. Eski Fotoğraflarda Trabzon: Albüm 4, Karadeniz Teknik Eğitim Vakfı (KATEV) Yayınları, Trabzon.
- Kardeş, O.N., 2007. Eski Fotoğraflarda Trabzon: Albüm 5, Karadeniz Teknik Eğitim Vakfı (KATEV) Yayınları, Trabzon.
- Kansız, İ., 2012. Türk Dünyası Mühendisler ve Mimarlar Birliği Bülteni, İpekyolu Medeniyetleri, Dilde Fikirde İşte Birlik, 6, Trabzon.
- Karaaslan, Ç., 2010. Tarihi Kentlerde Kimliksizleşme Sorunu ve Bir Çözüm Yolu Olarak Kentsel Canlandırma Projeleri, Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kara, A., 2013. Kentsel Dönüşümlerde Kentsel Kimliğin Sürdürülebilirliği: Trabzon Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Karadayı, G., 2000. Kent Kimliğini Sürdürülebilirliği ve Görsel Etki Değerlendirmesi: Trabzon Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Karpuz, H., 1990. Trabzon'da Türk Devri Hamamkarı, 2. Uluslararası Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi, (1-3 Haziran 1988, OMÜ, Samsun,), Bildiri Kitabı, Sönmez Matbaa ve Yayınevi, Samsun, 370-412.
- Keleş, R., 1998. Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Keleş, R., 2006. Kentleşme Politikası, 10. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, ISBN: 978-975-533-053-2, Ankara, 803 s.
- Kortan, E., 1993. Mimarlıkta Kimlik Sorunu, TMMOB Mimarlar Odası Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II, Kimlik-Meşrutiyet-Etik, Ekim, Ankara, Bildiriler Kitabı: 96, 97.
- Küçükbaş, E. ve Özkan, M.B., 1999. Kemalpaşa Kentsel Dış Mekanlarının İrdelenmesi, Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu, Haziran, İzmir, Bildiriler Kitabı: 105-112.

- Küçükerbaş, E.V., Özkan, M.B. ve Sönmez Türel, H., 2004. Seferihisar Kent Merkezi İçin Bir Meydan Önerisi, Dünden Yarına Seferihisar Sempozyumu, Ekim, İzmir, Bildiriler Kitabı: 99-108.
- Luque-Martinez, T., Barrio-Garcia, S., Ibanez-Zapata J. ve Rodríguez Molina, M., 2007. Modeling a City's Image: The Case of Granada, *Cities*, 24, 5, 335-352.
- Lynch, K., 1960. *The image of the city*, USA: MIT Press, Cambridge, 194 s.
- Lynch, K., 1981. *A Theory Of Good City Form*, U.S.A.
- Lynch, K., 1984. *Good City Form*, Massachusetts Institute of Technology Press, Cambridge and London.
- Lynch, K., 1985. *Theory of Good City Form*, MIT Press, Cambridge, Massachusset.
- Lynch, K., 2010. Kent İmgesi, Çeviren: İrem Başaran, Dördüncü Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ISBN:978-9944-88-948-3, İstanbul, 215 s.
- Lowry, H.W., 1975. Trabzon's Yeni Cuma Cami (New Friday Mosque): Why Is It Called What It Is?, Boğzaici Üniversitesi Dergisi, 3, 91-112.
- Madran, E., 2001. Kent Belleğinin Oluşumunda Mimarlık Yapıtları, Mimarlık Dergisi, 298, 47-49.
- Moore, C.W., 1962.
- Montgomery, J., 1998. Making a City: Urbanity and Vitality and Urban Regeneration, *Journal of Urban Design*, 3, 1, 93-116.
- Mumford, L., 1961. *The City in History: Its Origins, its Transformations and its Prospects*, Harcourt, Brace and World Inc., New York.
- Nalkaya, S., 2001. Çevresel Tasarımda Simgesellik, Yapı Dergisi, 233, 41-48
- Ocakçı, M., 1995. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Kent ve çevre planlamaya Ekolojik Yaklaşım, 17. Dünya Şehircilik Günü Sempozyumu, Mimar Sinan Üniversitesi Şehir Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 165-166.
- Oktay, D., 2002. The Quest for Urban Identity in the Changing Context of the City, Northern Cyprus, *Cities*, 19, 4, 261-271.
- Olgun, İ., 2009. Kentsel Değişim Sürecinde Kentsel Okuma ve Bellek İlişkisi, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Öçal, H., 2008. Isparta Kent Kimliğinde Modernizmin Yansımaları ve Modernizm Etkisindeki Kent Mimarisi, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Örer, G., 1993. İstanbul'un Kentsel Kimliği ve Değişimi, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özbilen, A., 1991. Kent İçi Açık Alanlar ve Dağılımı, Tarihi Eserler ve Gelişen Yeni Yapılaşma, Trabzon Kenti Bir Uygulama Örneği, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi Yayınları, Trabzon.
- Özbilen, A., 1983. Meryemana (Sümela) Kırsal Yöresinde, Yapay-Doğal İmgelem Ögelerinin Araştırılması, Doktora Tezi, Karadeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özbilen, A., 1997. Trabzon Kenti Kirlilik Boyutu Kapsamında Yeşil Alan Dağılımı ve Planlaması I, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Araştırma Projesi, No: 95-113-003-1, Trabzon.
- Özdeş, G., 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- Özer, M.N., 1998. Kent Kimliğinin Oluşum ve Değişim Sürecinde Konut Alanlarında Planlama ve Tasarım Etkileri, Antalya Örneği, Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özgen, S., 2003. Ege Adaları'nda Mimari Kimliğin Yeri, Yapı Dergisi, 260, 69-73, İstanbul.
- Özen, H., Tuluk, Ö.İ., Engin, H.E., Düzenli, H.İ., Sümerkan, M.R., Tutkun, M., Üstün, Demirkaya, F. ve Keleş, S., 2010. Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri, T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Birinci baskı, ISBN: 978-605-378-886-7, Trabzon, 462 s.
- Özen, S.L., 2005. Koruma Yaklaşımlarına Yeni Bir Bakış Açısı Olarak Bütünleşik Koruma, Trabzon Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özen, S.L., 2009. Bütünleşik Kentsel Koruma ve Ekonomisi, Trabzon Kent Modeli, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özsait, M., 2000. Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları: 81, İkinci Baskı, Kasım, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 35-43.
- Rapoport, A., 1989. Housing, Culture and Design: A Comparative Perspective, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

- Rapoport, A., 1977. Human Aspects of Urban Form: Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design, Pergamon Press, 20-35, New York.
- Relp, E., 1976. Place and Palacelessness, Pion Limited, London, 79-80.
- Resmi Gazete, 1983. K lt r ve Tabiat Varlıklarını koruma Kanunu, Başbakanlık Basımevi 18113.
- Scheffler, N., Kulikauskas P. ve Barreiro, F., Managing Urban Identities, Aim or Tool of Urban Regeneration?, http://urbact.eu/fileadmin/general_library/Managing_Urban_Identities_01.pdf. 16 Aralık 2013.
- Stefanou, J., 1992. Environmental Iconolgy, A Tool for Analysis for the Qualitative Improvement and Touristic Development of Places, Tourism and the Environment, Eds. Briassoulis, H. And Straaten J.V.D., Kluwer Academic Publishers, London, 35-41.
- Suher, H., 2006. İmar Planı'ndan Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehircilik Semineri, Taşkışla, <http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>.
- Şahin, Y., 2010. Kentleşme Politikası, Murathan Yayınevi, 2. Baskı, ISBN: 978-605-5451-23-3, Trabzon.
- Şen,  ., 1998. Trabzon Tarihi, Derya Kitabevi, Baskı: Erhan Ofset Matbaacılık, ISBN: 975-8053-09-4, Trabzon.
- Şen, D., 2000. Kentsel Değişmenin İzlenmesi İmar Değişiklikleri ve Gelişmeye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Tekeli, İ., 1991. Bir Kentin Kimliği  zerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 79-88.
- Tezcan, E. ., 1999.  zg n evrelerde Tarihi ve Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği ve Yeni Binaların Kent Kimliği ve Kentsel Süreklilik  zerindeki Etkileri, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Turgut, H., 2012. Artvin İlinde Doğal evrenin Kent Kimliğine Etkileri, SD  Orman Fakültesi Dergisi, Araştırma Makalesi, Artvin.
- Tuluk,  .İ., 2006. İmarat-i Hatuniye'den Atapark'a: Trabzon'da Kamusal Alan Dönüşümüne Erken Bir Tanıklık: Trabzon Kent Mirası, Yer-Yapı-Hafıza, Editör: Ömer İskander TULUK ve Halil İbrahim Düzenli, 1. Basım, ISBN: 978-975-8740-82-6, İstanbul, 121-144.

- Tuluk, Ö.İ., 2010. Osmanlı Dönemi Trabzon’unda Mimari Yapı Kültürü: Trabzon Kent Mirası, Yer-Yapı-Hafıza, Editör: Ömer İskander TULUK ve Halil İbrahim Düzenli, 1. Basım, ISBN: 978-975-8740-82-6, İstanbul, 31-53.
- Türk Dil Kurumu, 2013. Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr>. (Erişim: 19 Kasım 2013).
- Topçu, D.K., 2011. Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya örneği, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8, 2, 1048-1072, Konya.
- Trabzon İmar Yönetmeliği, 1971. 18.2.1971 tarih ve 13752 No’lu Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Ulu, A. ve Karakoç, İ., 2004. Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, Planlama Dergisi, Ankara.
- Uluğ, M.M., 1997. Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, Mimarlık Dergisi, 275, 9-12.
- Ulusoy, Z., 1994. Kentsel Korumanın Fiziksel ve Toplumsal Boyutları, 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu, Kentsel Korumada Uygulama Sorunları, Yöntemler, Teknikler Ve Araçlar, Bildiriler Kitabı, İstanbul.
- URL-1, http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Prague_from_Klementinum.jpg. 05.12.2013.
- URL-2, http://www.gemiturlari.com/tur-detay-vision-of-the-seas-ile-baltik-baskentleri-ve-rusya_00_6j6u.html. 08.12.2013.
- URL-3, <http://www.tarihikentlerbirligi.org/>. 01.12.2013.
- URL-4, <http://www.hakkinda-bilgi-nedir.com/gezi/sumela-manastiri-hakkinda-bilgi>. 08.12.2013
- URL-5, <http://www.kvmgm.gov.tr/TR,44394/dunya-miras-listesinde-turkiye.html>. 08.12.2013.
- URL-6, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44972/sit-alanlari.html>. 08.12.2013.
- URL-7, Rehberi/İtalya/Venedik/italya_venedik_san_marco_meydani_img_0173. 23.12.2013.
- URL-8, <http://www.yerbilgisi.com/etiket/kremlin-sarayi-ici/>. 15.01.2014.
- URL-9, <http://asummerinlondon.co.uk/london-holidays-hyde-park-surroundings/> 23.12.2013.
- URL-10, <http://tr.forwallpaper.com/wallpaper/new-york-ny-new-york-city-buildings-skyscrapers-226513.html>. 15.01.2014.

- URL-11, http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:MC_Sydney_Opera_House.jpg. 15.01.2014.
- URL-12, <http://yeditepe.s5.com/tarih.htm>. 16.12.2013.
- URL-13, <http://pirekare.blogspot.com/2012/05/izlenimler-venedik.html>. 16.12.2013.
- URL-14, <http://www.ensonhaber.com/reina-da-kacak-yapi-avina-yakalandi-2013-11-02.html>. 15.01.2014.
- URL-15, <http://thewanderlife.com/amalfi-coast-living-on-the-edge/>. 15.01.2014.
- URL-16, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Mardin>. 15.01.2014.
- URL-17, <http://www.spain.info/en/que-quieres/ciudades-pueblos/otros-destinos/mojacar.html>. 15.01.2014.
- URL-18, <http://www.turizmtatilseyahat.com/brezilya-yeni-zelanda-2014-nerelere-gidilmeli-31482.htm>. 15.01.2014.
- URL-19, <http://www.mrwallpaper.com/oia-greece-santorini-wallpaper/>. 15.01.2014.
- URL-20, <http://www.bodrumtatilrehberi.com/geleneksel-bodrum-evleri>. 15.01.2014.
- URL-21, <http://www.istanbulium.net/2012/03/istanbulun-rengi-erguvan.html>. 16.12. 2013.
- URL-22, <http://seyahatyeri.blogspot.com/>. 15.01.2014.
- URL-23, <http://cennetturkiyeturu.blogcu.com/amsterdam-masal-sehri/6317127>. 15.01.2014.
- URL-24, <http://www.geziyerleri.org/denizli-pamukkale-travertenleri.html>. 15.01.2014.
- URL-25, <http://www.turizmtatilseyahat.com/kapadokya-turist-rekoruna-kosuyor-24345.htm>. 15.01.2014.
- URL-26, http://www.iamistanbul.tv/dunyatv_haberler/tac-mahal. 15.01.2014.
- URL-27, <http://v3.arkitera.com/arsgratiaartis.php?action=displayNewsItem&ID=61456>. 15.01.2014.
- URL-28, <http://dingiltere.com/Thread-Istanbul-un-En-Eski-Semti-Balat>. 15.01.2014.
- URL-29, <http://umutulus.blogcu.com/safranbolu-amasra/9038734>. 15.01.2014.
- URL-30, http://en.wikipedia.org/wiki/St._Peter's_Square. 15.01.2014.
- URL-31, http://en.wikipedia.org/wiki/Piazza_del_Popolo. 15.01.2014.

- URL-32, <http://www.panoramas.com/new-york-ny/>. 15.01.2014.
- URL-33, <http://entertainment.howstuffworks.com/arts/artwork/michelangelo-buildings8.htm>. 30.03.2014.
- URL-34, <http://www.limitsizenerji.com/cevre/elektrikli-araclar/1288-londranin-sembolu-cift-katli-kirmizi-otobus-yenileniyor>. 17.01.2014.
- URL-35, <http://blog.nobleandroyal.com/ingilteretelefon-kulubeleri-sat/>. 25.12.2013.
- URL-36, <http://markakent.com/yayin/amsterdam-turizm-stratejik-plani>. 15.01.2014.
- URL-37, http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zmir_Saat_Kulesi. 15.01.2014.
- URL-38, http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Gizeh_Cheops_BW_1.jpg. 15.01.2014.
- URL-39, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Mekke>. 15.01.2014.
- URL-40, <http://www.letrabet.com/carcassonne.htm>. 15.01.2014.
- URL-41, http://en.wikipedia.org/wiki/Einstein_Tower. 15.01.2014.
- URL-42, <http://acidcow.com/girls/7536-rio-de-janeiro-carnival-girls-125-pics.html>. 15.01.2014.
- URL-43, <http://www.hobidelisi.com/bilgi/vals-dansi/>. 15.01.2014.
- URL-44, <http://www.mobilya-odalari.com/anadolu-kilim-desenleri.html#axzz2qU7ow0hz>. 15.01.2014.
- URL-45, <http://www.karahana.com/makaleler/folklor/Turk-halk-oyunlari-C.html>. 15.01.2014.
- URL-46, <http://cennetharemilokum.com/>. 15.01.2014.
- URL-47, http://www.aippituesday.org/aippi_2014/konaklama.html. 15.01.2014.
- URL-48, <http://v3.arkitera.com/h61456-dunyadaki-en-onemli-alisveris-caddeleri.html>. 23.12.2013.
- URL-49, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Boston>. 23.12.2013.
- URL-50, <http://www.mimdap.org/?p=34353>. 23.12.2013.
- URL-51, <http://gezipgordum.com/bruksel-grand-place/>. 24.12.2013.

- URL-52, <http://www.hwa.com.tr/forum/digerleri/19709-dunyanin-en-karmasik-yollari.html>. 24.12.2013.
- URL-53, <http://kadinimmutluyum.com/sokakta-neler-oluyor/geziyoruz/gunes-batmayan-krallik-londra/>. 24.12.2013.
- URL-54, <http://haberustam.com/kiz-kulesi-tarihi-hakkinda-bilgi/>. 25.12.2013.
- URL-55, <http://www.kaliteliresimler.com/img19123.htm>. 15.01.2014.
- URL-56, http://www.zaman.com.tr/cmts_tarihi-siluet-gokdelenlerin-golgesinde_878050.html. 15.01.2014.
- URL-57, <http://www.trabzon.gov.tr/?f=ataDetay&ID=1>. 25.01.2014.
- URL-58, <http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/TR,57691/>. 27.01.2014.
- URL-59, <http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-746&Bilgi=trabzonun-co%C4%9Frafyas%C4%B1-ve-co%C4%9Frafik-konumu-yap%C4%B1s%C4%B1>. 05.02.2014.
- URL-60, <http://www.trabzonhasirbilezik.com/sayfadetay.asp?id=113>. 24.02.2014.
- URL-61, http://www.cayirbagi.bel.tr/upload/dosya/cayirbagi_3900110126.pdf. 24.02.2014.
- URL-62, <http://www.trabzon.gov.tr/?f=galeri&fld=Folklor>. 24.02.2014.
- URL-63, <http://www.indirimlr.com/galeri/kemence-fiyatlari-1/>. 24.02.2014.
- URL-64, <http://www.trabzonspor.org.tr/default.asp?Sayfa=EskiKadrolar&sezon=1975-76>. 24.02.2014.
- URL-65, http://trabzonhaberajansi.com/haber_detay.asp?haberID=8001. 25.02.2014.
- URL-66, <http://www.cografya.gen.tr/tr/trabzon/ekonomi.html>. 25.02.2014.
- URL-67, <http://www.tb.org.tr/dosya/Trabzon%20Ticaret%20Borsas%C4%B1.pdf>. 25.02.2014.
- URL-68, http://tr.wikipedia.org/wiki/Karadeniz_Teknik_%C3%9Cniversitesi. 25.02.2014.
- Usta, V., 2006. Atatürk ve Trabzon: Trabzon 2006, Trabzon Valiliği İl ve Turizm Müdürlüğü, ISBN: 975-585-628-5, Trabzon, 110-133.
- Ünügür, M., 1996. İstanbul'un Değişen Kentsel Kimliği Üzerine, Arkitekt Dergisi, 444, 12, 42-49.

- Weber, M., 2003. Şehir Modern Kentin Oluşumu, Çeviren: Musa Ceylan, 4. Baskı, Bakış Yayınları, İstanbul, 30.
- Woolley, H., 2003. Urban Open Spaces, Spon Pres, London.
- Yeşiltepe, M., 2008. Ticaretin Kent Formu ve Yapısına Etkilerinin Trabzon Örneğinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Yılmaz, Y., 2012. Tarihi Çevrelerdeki Bitkilendirme Tasarımlarında Mekansal Kapalılığın Tercihler Üzerindeki Etkisi; Trabzon Ortahisar Kentsel Yerleşim Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Yüksel, M., 1991. Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeleri, 3. Cilt, Trabzon Valiliği Yayınları: 3, Trabzon.
- Yoldaş, E., 2010. Kentsel Avluların Değişen Anlam ve Biçimleri ile İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

7. EKLER

Ek 1. Uzman Anket Formu

ATAPARK VE TABAKHANE KÖPRÜSÜ ARASINDAKİ TARİHİ AKSIN KENT KİMLİK BİLEŞENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu anket Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde yapılan bilimsel bir araştırma için kullanılacaktır. Katılımlarınız için teşekkür ederim.

Anket No:	Tarih:
-----------	--------

Adı Soyadı:

Ünvanı:

Mesleği:

BÖLÜM A. TRABZON KENT ÖLÇEĞİ

Puanlama: 1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 en yüksek

1. Size göre, Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan aşağıdaki kavramları 1-5 arası puanlayınız (1 en düşük, 5 en yüksek).

Kentsel El Sanatları (hasır bilezik, telkari, bakırcılık vb.)	
Halk Oyunu (Horon, Kolbastı)	
Spor (Trabzonspor)	
Tarım Ürünler (fındık, mısır, çay)	
Yöresel Mutfak / Balıkçılık	
Diğer (.....)	

2. Size göre, Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan aşağıdaki kavramları 1-5 arası puanlayınız (1 en düşük, 5 en yüksek).

Tarım	
Hayvancılık	
Balıkçılık	
Ormancılık	
Sanayi	
Ulaşım	
Üniversite	
Turizm	
Diğer (.....)	

3. Kocaeli sanayi kenti, Eskişehir üniversite kenti, Antalya turizm kenti, Zonguldak maden kenti kimliği ile anılmaktadır. Buradan yola çıkarak aşağıdaki kimlik tiplerinden hangisi Trabzon kentini en iyi olarak tanımlamaktadır. Önem derecesine göre 1-3 arasında sıralayınız (1 en önemli, 2 önemli, 3 az önemli).

Tarihi Kent		Üniversite Kenti	
Spor Kenti		Liman Kenti	
Turizm Kenti		Kültür Kenti	
Ticaret Kenti		Yağmur Kenti	
Sanayi Kenti		Diğer (.....)	

4. Size göre, Trabzon kentini tanıtan en önemli bölge neresidir? Önem derecesine göre 1-3 arasında sıralayınız (1 en önemli, 2 önemli, 3 az önemli).

Kemeraltı ve çevresi	
Ortahisar Bölgesi	
Ayasofya ve çevresi	
Boztepe	
Atatürk Alanı (Meydan Parkı)	
Orta Mahalle	
Ganita	
Sahil Bandı	
Atatürk Köşkü	
Diğer (.....)	

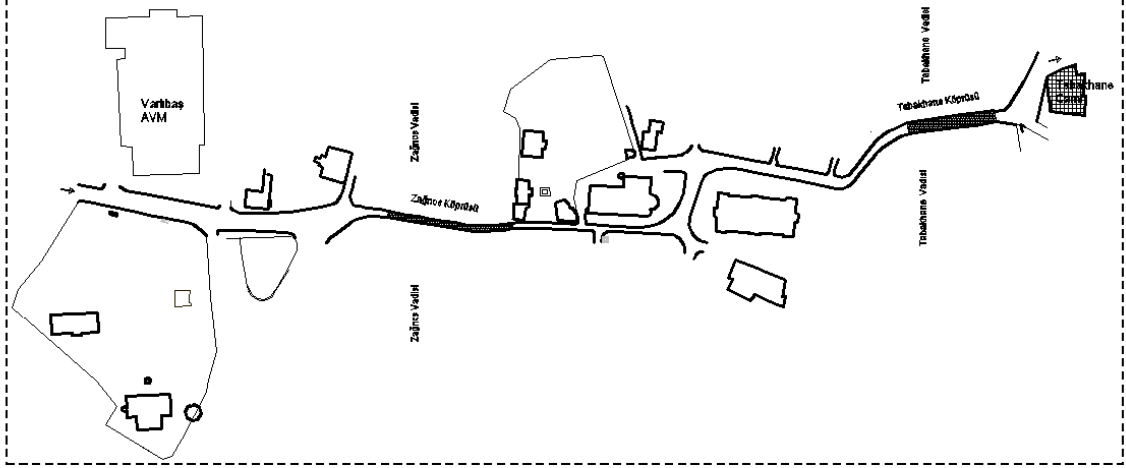
5. Sizce Trabzon kent kimliğini hangi özellikleriyle koruyabilir? Önem derecesine göre 1-5 arası puanlayınız (1 en düşük).

Tarihi kent dokusunu koruyarak	
Kültürel alanda gelişerek	
Doğal yapısını koruyarak ve geliştirerek	
Ekonomik alanda gelişerek (ticaret, sanayi, balıkçılık, vb)	
Turizm etkinliklerini artırarak	
Spor alanında gelişerek	
Diğer (.....)	

Ek 1'in devamı

BÖLÜM B. ÇALIŞMA ALAN ÖLÇEĞİ (ORTAHİSAR)

6. Atapark ve Tabakhane Cami arasındaki aksı, size yardımcı olabilecek aşağıdaki plan üzerinde çizerek veya yazarak tarif ediniz (Aklınıza gelen bina, yol, kavşak, alt geçit, sınırlar, öğesi, sokak, ağaç, manzara, heykel vb. yapıları veya öğeleri belirtiniz).

7. Aşağıdaki boşlukları ilgili mekanı yansıtabilecek şekilde her bir sütunu kendi içinde 1-5 arası puanlayınız (1 en düşük, 5 en yüksek).

YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ						
A-YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE	Tarihi Yapılar / Öğeler	Algılanabilirlik	Amitsal Düzey	İngesel (Görsel) Etki	Tarihi Özellikliğini Koruma	Dikkat Çekici
	Gülbahar Hatun Cami (A1)					
	Gülbahar Hatun Türbesi (A2)					
	Ortahisar Fatih Cami (A6)					
	Kütüphane (Muvakkithane) (A7)					
	Ortahisar Mescidi (Saraçzade Mescidi) (A8)					
	Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (Eski Valilik Binası) (A9)					
	Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi Binası (Eski Cezaevi) (A10)					
	Tabakhane Cami (A11)					
	Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi (A4)					
	Abdullah Paşa Çeşmesi (A5)					
	Tarihi Sokaklar	Yaya Erişimi	Yapı Cepheleri	İngesel (Görsel) Etki	Donatı Elemanları	Yeşil Doku
	Kalçioğlu Sokak					
	Pertevpaşa Sokak					
Fatih Cami Sokak						
Amasya Cami Sokak						
Sarayatik Sokak						
Sarayatik Cami Sokak						

Ek 1'in devamı

Bölgeler		Tasarımsal Bütünlük	Donatı Elemanları	İmgesel (Görsel) Etki	Algılanabilirlik	Yeşil Doku
Atapark						
Kanuni Avlusu						
Sınırlar ve Köprüler		Tarihi Özellikliğini Koruma	İmgesel (Görsel) Etki	Yeşil Doku	Algılanabilirlik	Sunduğu Manzara
Kale Surları						
Zağnos Köprüsü						
Tabakhane Köprüsü						
Düğüm/Odak Noktaları		Yaya Erişimi	Donatı Elemanları	İmgesel (Görsel) Etki	Yeşil Doku	Yoğunluk
1. Düğüm Noktası (Varlıbaş AVM kavşağı)						
2. Düğüm Noktası (Kültür merkezi ve Ortahisar Cami arasındaki)						
3. Düğüm Noktası (Tabakhane Cami önündeki kavşak)						

B-DONATI ÖLÇEĞİNDE	Donatılar	Tasarımsal Bütünlük	Tarihi Çevreye uygunluk	Ölçü -Oran	Mekânı Tanımlayıcı	İmgesel Etki
		Tarihi Çeşmeler				
Heykeller	Atatürk Heykeli					
	Yavuz Sultan Selim Heykeli					
	Mimar Sinan Heykeli					
	Konut ve bahçe giriş kapıları					
	Köprü korkulukları ve aydınlatma elemanları					
	Diğer donatı elemanları					
C-İŞARETLER ÖLÇEĞİNDE	İşaretler/Semboller	Algılanabilirlik	Çevresindeki Unsurlara Göre Tezat Olma	Yönlendiricilik	Sanatsallık	Tarihsellik
	Zağnos Burcu					
	Gülbahar Hatun Cami Minaresi					
	Ortahisar Fatih Cami Minaresi					
	Tabakhane Cami Minaresi					
	Zağnos Köprü Ayağındaki Su Kemerleri					
	Tabakhane Köprü Ayağındaki Su Kemerleri					

Ek 1'in devamı

BÖLÜM C. AÇIK UÇLU SORULAR

- 8.** Kent kimliği nedir tanımlayınız?
- 9.** Kent kimliği ile kent kültürü arasında ne gibi bağ vardır?
- 10.** Kentin kimliğini neler ön plana çıkarır?
- 11.** Trabzon'un tarihi, doğal ve kültürel alt yapısını göz önüne aldığımızda kent kimliğinin daha çok hangi temeller üzerinde olması gerektiğini düşünüyorsunuz?
- 12.** Çalışma aksımızı tanımlayan Zağnos ve Tabakhane Vadileri'nin kente kimlik açısından katkıları nasıl olmuştur?
- 13.** Son yıllarda kentsel dönüşüm adı altında kenti yenilemeye yönelik olarak yapılan çalışmalar, kent kimliği açısından ya da kenti oluşturan temel karakteristikler (doğal, kültürel, tarihi, etnoğrafik, antik, geleneksel, iklimsel vb.) açısından sizce olumludur?

Anketör: Gülay KODAL

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Ek 2. Halk Anket Formu

ATAPARK VE TABAKHANE KÖPRÜSÜ ARASINDAKİ TARİHİ AKSIN KENT KİMLİK BİLEŞENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu anket Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde yapılan bilimsel bir araştırma için kullanılacaktır. Anket doldurulurken kimlik belirtilmeyecek ve bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır. Katılımlarınız için teşekkür ederim.

Anket No: _____ Tarih: _____

BÖLÜM A. SOSYO-DEMOGRAFİK YAPI

1. Cinsiyetiniz

() Bay () Bayan

2. Yaşınız

() 18-25 () 26-35 () 36-45

() 46-65 () 66 ve yukarısı

3. Eğitim Durumu

() Okuma-yazma bilmiyor

() İlköğretim

() Lise () Üniversite

() Lisansüstü

4. Mesleğiniz

() Çalışmıyorum () Memur () İşçi

() Özel Sektör () Öğrenci () Emekli

() Ev Hanımı () Diğer

5. Kaç yıldır Trabzon'da ikamet etmektesiniz?

() 1 yıldan az () 1-5 () 6-10

() 11-15 () 16-20 () 21 ve üzeri

6. Gelir Düzeyiniz

() Gelirim yok () 1-500 () 501-1000

() 1001-1500 () 1501-2000 () 2001-2500

() 2501-3000 () 3000 ve üzeri

BÖLÜM B. TRABZON KENT ÖLÇEĞİ

(1 en düşük, 2 düşük, 3 orta, 4 yüksek, 5 en yüksek)

7. Size göre, Trabzon kentinin kültürel kimliğini yansıtan aşağıdaki kavramları 1-5 arası puanlayınız (1 en düşük, 5 en yüksek).

Kentsel El Sanatları (hasır bilezik, bakırcılık vb.)	
Halk Oyunu (Horon, Kolbastı)	
Spor (Trabzonspor)	
Tarım Ürünler (fındık, mısır, çay)	
Yöresel Mutfak / Balıkçılık	
Diğer (.....)	

8. Size göre, Trabzon kentinin ekonomik kimliğini yansıtan aşağıdaki kavramları 1-5 arası puanlayınız (1 en düşük, 5 en yüksek).

Tarım	
Hayvancılık	
Balıkçılık	
Ormancılık	
Sanayi	
Ulaşım	
Üniversite	
Turizm	
Diğer (.....)	

9. Kocaeli sanayi kenti, Eskişehir üniversite kenti, Antalya turizm kenti, Zonguldak maden kenti kimliği ile anılmaktadır. Buradan yola çıkarak aşağıdaki kimlik tiplerinden hangisi Trabzon kentini en iyi tanımlamaktadır. Önem derecesine göre 1-3 arasında sıralayınız (1 en önemli, 2 önemli, 3 az önemli).

Tarihi Kent		Üniversite Kenti	
Spor Kenti		Liman Kenti	
Turizm Kenti		Kültür Kenti	
Ticaret Kenti		Yağmur Kenti	
Sanayi Kenti		Diğer (.....)	

Ek 2'nin devamı

10. Size göre, Trabzon kentini tanıtan en önemli bölge neresidir? Önem derecesine göre 1-3 arasında sıralayınız (1 en önemli, 2 önemli, 3 az önemli).

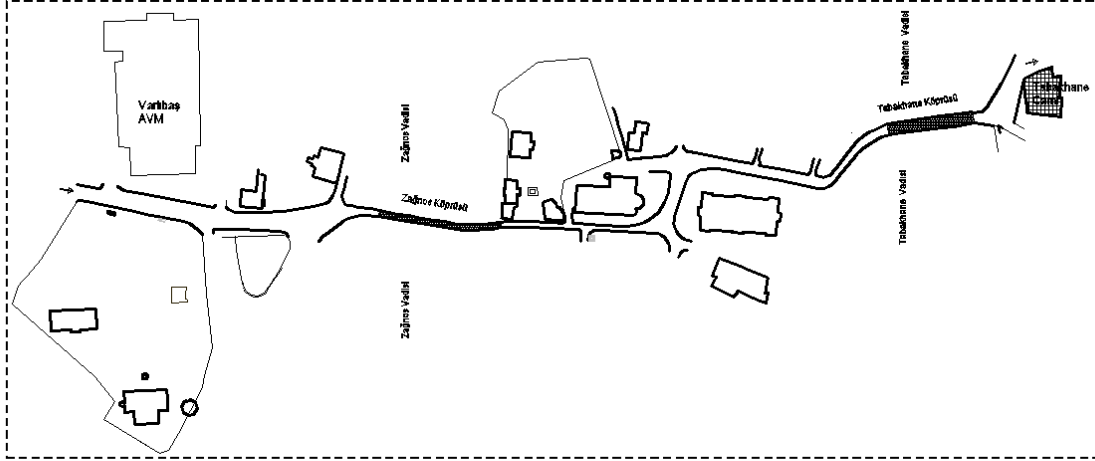
Kemeraltı ve çevresi	
Ortahisar Bölgesi	
Ayasofya ve çevresi	
Boztepe	
Atatürk Alanı (Meydan Parkı)	
Orta Mahalle	
Ganita	
Sahil Bandı	
Atatürk Köşkü	
Diğer (.....)	

11. Sizce Trabzon kent kimliğini hangi özellikleriyle koruyabilir? Önem derecesine göre 1- 5 arası puanlayınız (1 en düşük).

Tarihi kent dokusunu koruyarak	
Kültürel alanda gelişerek	
Doğal yapısını koruyarak ve geliştirerek	
Ekonomik alanda gelişerek (ticaret, sanayi,balıkçılık, vb)	
Turizm etkinliklerini artırarak	
Spor alanında gelişerek	
Diğer (.....)	

BÖLÜM C. ÇALIŞMA ALAN ÖLÇEĞİ (ORTAHİSAR)

12. Atapark ve Tabakhane Cami arasındaki aksı, size yardımcı olabilecek aşağıdaki plan üzerinde çizerek veya yazarak tarif ediniz (Aklınıza gelen bina, yol, kavşak, alt geçit, sınır ögesi, sokak, ağaç, manzara, heykel vb. yapıları veya öğeleri belirtiniz).

13. Bu aksı hangi sıklıkta kullanıyorsunuz? (Tek seçenek işaretlenecek).

() Her gün () Haftada birkaç kez () Haftada 1 () Ayda 1 () Nadiren () Hiç

14. Bu aksı hangi ihtiyaçlarımız için kullanmaktasınız? Kullanım amacınıza göre 1'den 3'e kadar önem sırasına göre sıralayınız (1 en önemli, 2 önemli, 3 az önemli).

Ulaşım	
Yeme içme	
Alışveriş	
iş yerime yakın	
Rekreasyonel	
Dini amaçlı	
Diğer (.....)	

15. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun koruma altına aldığı ve kenti temsil eden kimlik elemanlarından biri olarak aşağıdakilerden hangisi sizce daha önemlidir. 1- 5 arası puanlayınız (1 en düşük, 5 en yüksek).

Camiler		Atapark	
Zağnos Burcu ve Surlar		Kanuni Avlusu	
Köprüler (Tabakhane ve Zağnos)		Tarihi Çeşmeler	
Tarihi Binalar		Heykeller	
Tarihi Sokaklar		Ağaçlar	

Ek 2'nin devamı

16. Çalışma aksını aşağıda verilen bazı sıfatlar ve kimlik tipine göre 1-5 arası puanlayınız (1 en düşük).

Algısal Değerler	Bakımlı	
	Dikkat Çekici	
	Estetik	
	Ferah ve Yeşil	
	Planlı	

Kimlik Tipi	Kentsel	
	Ticari	
	Tarihi	
	Rekreasyonel	
	Turistik	

17. Aşağıdaki boşlukları ilgili mekanı yansıtabilecek şekilde her bir sütunu kendi içinde 1-5 arası puanlayınız (1 en düşük, 5 en yüksek).

YAPAY ÇEVRE KİMLİK BİLEŞENLERİ						
A-YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE	Tarihi Yapılar / Öğeler	Algılanabilirlik	Amıtsal Düzey	İmgesel (Görse) Etki	Tarihi Özellikliğini Koruma	Dikkat Çekici
	Gülbahar Hatun Cami (A1)					
	Gülbahar Hatun Türbesi (A2)					
	Ortahisar Fatih Cami (A6)					
	Kütüphane (Muvakkithane) (A7)					
	Ortahisar Mescidi (Saraçzade Mescidi) (A8)					
	Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (Eski Valilik Binası) (A9)					
	Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi Binası (Eski Cezaevi) (A10)					
	Tabakhane Cami (A11)					
	Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi (A4)					
	Abdullah Paşa Çeşmesi (A5)					
Tarihi Sokaklar	Yaya Erişimi	Yapı Cepheleri	İmgesel (Görse) Etki	Donatı Elemanları	Yeşil Doku	
Kalcıoğlu Sokak						
Pertevpaşa Sokak						
Fatih Cami Sokak						
Amasya Cami Sokak						
Sarayatik Sokak						
Sarayatik Cami Sokak						
Bölgeler	Tasarımsal Bütünlük	Donatı Elemanları	İmgesel (Görse) Etki	Algılanabilirlik	Yeşil Doku	
Atapark						
Kanuni Avlusu						

Ek 2'nin devamı

Sınırlar ve Köprüler		Tarihi Özellikliğini Koruma	İngesel (Görsel) Etki	Yeşil Doku	Algılanabilirlik	Sunduğu Manzara
Kale Surları						
Zağnos Köprüsü						
Tabakhane Köprüsü						
Düğüm/Odak Noktaları		Yaya Erişimi	Donatı Elemanları	İngesel (Görsel) Etki	Yeşil Doku	Yoğunluk
1. Düğüm Noktası (Varlıbaş AVM önündeki kavşak)						
2. Düğüm Noktası (Kültür merkezi binası ile Fatih Cami arası)						
3. Düğüm Noktası (Tabakhane Cami önündeki kavşak)						

B-DONATI ÖLÇEĞİNDE	Donatılar	Tasarımsal Bütünlük	Tarihi Çevreye uygunluk	Ölçü -Oran	Mekamı Tanımlayıcı	İngesel Etki
		Tarihi Çeşmeler				
Heykeller	Atatürk Heykeli					
	Yavuz Sultan Selim Heykeli					
	Mimar Sinan Heykeli					
	Konut ve bahçe giriş kapıları					
	Köprü korkulukları ve aydınlatma elemanları					
	Diğer donatı elemanları					
C-İŞARETLER ÖLÇEĞİNDE	İşaretler/Semboller	Algılanabilirlik	Çevresindeki Unsurlara Göre Tezat Olma	Yönlendicilik	Sanatsalılık	Tarihsellik
	Zağnos Burcu					
	Gülbahar Hatun Cami Minaresi					
	Ortahisar Fatih Cami Minaresi					
	Tabakhane Cami Minaresi					
	Zağnos Köprü Ayağındaki Su Kemerli					
	Tabakhane Köprü Ayağındaki Su Kemerli					

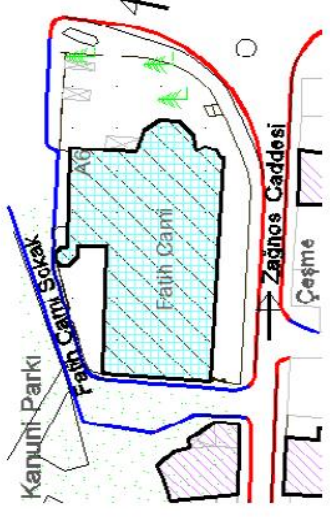

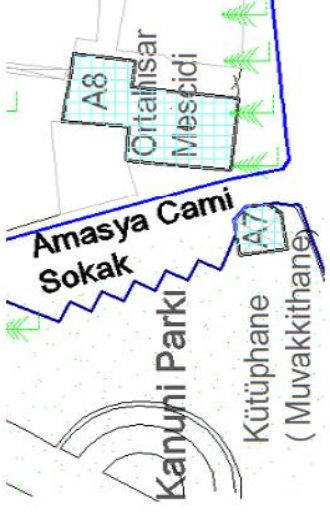

Anketör: Gülay KODAL

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Ek 3. Anket Uygulamasında Kullanılan Görsel Veriler

A- YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE, TARİHİ BİNALAR/YAPILAR																									
1- Gülbahar Hatun Camii (A1)																									
2- Gülbahar Hatun Türbesi (A2)																									
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th colspan="2">Kimlik Bilgileri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mahalle</td> <td>Gülbahar Hatun Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Tescil Durumu</td> <td>Anıtsal Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapı Türü</td> <td>Dini Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapıldığı Dönem/Tarih</td> <td>Osmanlı/H. 920- M. 1514</td> </tr> <tr> <td>Yapıran</td> <td>Sultan Selim Han</td> </tr> <tr> <td>Sahibi</td> <td>Vakıflar Genel Müdürlüğü</td> </tr> <tr> <td>Yapım Tekniği</td> <td>Yığma Taş</td> </tr> <tr> <td>Özgül İşlevi</td> <td>Taş Türbe</td> </tr> <tr> <td>Günlük İşlevi</td> <td>Türbe</td> </tr> </tbody> </table>				Kimlik Bilgileri		Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi	Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	Yapı Türü	Dini Yapı	Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı/H. 920- M. 1514	Yapıran	Sultan Selim Han	Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Yapım Tekniği	Yığma Taş	Özgül İşlevi	Taş Türbe	Günlük İşlevi	Türbe		
Kimlik Bilgileri																									
Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi																								
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı																								
Yapı Türü	Dini Yapı																								
Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı/H. 920- M. 1514																								
Yapıran	Sultan Selim Han																								
Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü																								
Yapım Tekniği	Yığma Taş																								
Özgül İşlevi	Taş Türbe																								
Günlük İşlevi	Türbe																								
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th colspan="2">Kimlik Bilgileri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mahalle</td> <td>Gülbahar Hatun Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Tescil Durumu</td> <td>Anıtsal Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapı Türü</td> <td>Dini Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapıldığı Dönem/Tarih</td> <td>Osmanlı/H. 911- M. 1514</td> </tr> <tr> <td>Yapıran</td> <td>Sultan Selim Han</td> </tr> <tr> <td>Sahibi</td> <td>Vakıflar Genel Müdürlüğü</td> </tr> <tr> <td>Yapım Tekniği</td> <td>Yığma Taş</td> </tr> <tr> <td>Yapı Malzemesi</td> <td>Taş</td> </tr> <tr> <td>Özgül İşlevi</td> <td>Türbe</td> </tr> <tr> <td>Günlük İşlevi</td> <td>Türbe</td> </tr> </tbody> </table>				Kimlik Bilgileri		Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi	Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	Yapı Türü	Dini Yapı	Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı/H. 911- M. 1514	Yapıran	Sultan Selim Han	Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Yapım Tekniği	Yığma Taş	Yapı Malzemesi	Taş	Özgül İşlevi	Türbe	Günlük İşlevi	Türbe
Kimlik Bilgileri																									
Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi																								
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı																								
Yapı Türü	Dini Yapı																								
Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı/H. 911- M. 1514																								
Yapıran	Sultan Selim Han																								
Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü																								
Yapım Tekniği	Yığma Taş																								
Yapı Malzemesi	Taş																								
Özgül İşlevi	Türbe																								
Günlük İşlevi	Türbe																								

Ek 3'ün devamı

3- Ortalisar Fatih Cami (A6)																							
																							
																							
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Kimlik Bilgileri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mahalle</td> <td>Ortalısar Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Tescil Durumu</td> <td>Anıtsal Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapı Türü</td> <td>Diğer Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapıldığı Dönem/Tarih</td> <td>Bizans(914 (Dönüşüm 1461)</td> </tr> <tr> <td>Yapılan</td> <td>Bilinmiyor</td> </tr> <tr> <td>Sahibi</td> <td>Vakıflar Genel Müdürlüğü</td> </tr> <tr> <td>Yapım Tekniği</td> <td>Yığına Taş</td> </tr> <tr> <td>Yapı Malzemesi</td> <td>Taş</td> </tr> <tr> <td>Özgün İşlevi</td> <td>Kilise</td> </tr> <tr> <td>Güncellenmiş İşlevi</td> <td>Cami</td> </tr> </tbody> </table>	Kimlik Bilgileri		Mahalle	Ortalısar Mahallesi	Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	Yapı Türü	Diğer Yapı	Yapıldığı Dönem/Tarih	Bizans(914 (Dönüşüm 1461)	Yapılan	Bilinmiyor	Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Yapım Tekniği	Yığına Taş	Yapı Malzemesi	Taş	Özgün İşlevi	Kilise	Güncellenmiş İşlevi	Cami	
Kimlik Bilgileri																							
Mahalle	Ortalısar Mahallesi																						
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı																						
Yapı Türü	Diğer Yapı																						
Yapıldığı Dönem/Tarih	Bizans(914 (Dönüşüm 1461)																						
Yapılan	Bilinmiyor																						
Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü																						
Yapım Tekniği	Yığına Taş																						
Yapı Malzemesi	Taş																						
Özgün İşlevi	Kilise																						
Güncellenmiş İşlevi	Cami																						
4- Kütüphane (Muvakkithane) (A7)																							
																							
																							
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Kimlik Bilgileri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mahalle</td> <td>Ortalısar Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Tescil Durumu</td> <td>Anıtsal Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapı Türü</td> <td>Diğer</td> </tr> <tr> <td>Yapıldığı Dönem/Tarih</td> <td>Osmanlı /17 yy</td> </tr> <tr> <td>Yapılan</td> <td>Bilinmiyor</td> </tr> <tr> <td>Sahibi</td> <td>Vakıflar Genel Müdürlüğü</td> </tr> <tr> <td>Yapım Tekniği</td> <td>Yığına Taş</td> </tr> <tr> <td>Yapı Malzemesi</td> <td>Taş</td> </tr> <tr> <td>Özgün İşlevi</td> <td>Muvakkithane</td> </tr> <tr> <td>Güncellenmiş İşlevi</td> <td>Kütüphane</td> </tr> </tbody> </table>	Kimlik Bilgileri		Mahalle	Ortalısar Mahallesi	Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	Yapı Türü	Diğer	Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı /17 yy	Yapılan	Bilinmiyor	Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Yapım Tekniği	Yığına Taş	Yapı Malzemesi	Taş	Özgün İşlevi	Muvakkithane	Güncellenmiş İşlevi	Kütüphane	
Kimlik Bilgileri																							
Mahalle	Ortalısar Mahallesi																						
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı																						
Yapı Türü	Diğer																						
Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı /17 yy																						
Yapılan	Bilinmiyor																						
Sahibi	Vakıflar Genel Müdürlüğü																						
Yapım Tekniği	Yığına Taş																						
Yapı Malzemesi	Taş																						
Özgün İşlevi	Muvakkithane																						
Güncellenmiş İşlevi	Kütüphane																						

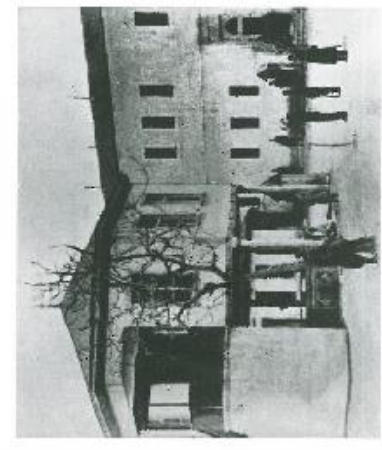
Ek 3'ün devamı

5- Ortahisar Mescidi (Saracazade Mescidi) (A8)																							
																							
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Kimlik Bilgileri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mahalle</td> <td>Ortahisar Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Tescil Durumu</td> <td>Anıtsal Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapı Türü</td> <td>Dini</td> </tr> <tr> <td>Yapılış Dönemi/Tarih</td> <td>Osmanlı/II. 1283-ML</td> </tr> <tr> <td>Yapıtın Sahibi</td> <td>1866</td> </tr> <tr> <td>Yapım Tekniği</td> <td>Saracazade</td> </tr> <tr> <td>Yapı Malzemesi</td> <td>Biliniyor</td> </tr> <tr> <td>Özgül İşlevi</td> <td>Yığına Taş/Alçıp Karkas</td> </tr> <tr> <td>Güncellenmiş İşlevi</td> <td>Taş/Alçıp Mescit</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Cami</td> </tr> </tbody> </table>	Kimlik Bilgileri		Mahalle	Ortahisar Mahallesi	Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	Yapı Türü	Dini	Yapılış Dönemi/Tarih	Osmanlı/II. 1283-ML	Yapıtın Sahibi	1866	Yapım Tekniği	Saracazade	Yapı Malzemesi	Biliniyor	Özgül İşlevi	Yığına Taş/Alçıp Karkas	Güncellenmiş İşlevi	Taş/Alçıp Mescit		Cami	
Kimlik Bilgileri																							
Mahalle	Ortahisar Mahallesi																						
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı																						
Yapı Türü	Dini																						
Yapılış Dönemi/Tarih	Osmanlı/II. 1283-ML																						
Yapıtın Sahibi	1866																						
Yapım Tekniği	Saracazade																						
Yapı Malzemesi	Biliniyor																						
Özgül İşlevi	Yığına Taş/Alçıp Karkas																						
Güncellenmiş İşlevi	Taş/Alçıp Mescit																						
	Cami																						
6- Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (Eski Valilik Binası) (A9)																							
																							
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Kimlik Bilgileri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mahalle</td> <td>Ortahisar Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Tescil Durumu</td> <td>Anıtsal Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapı Türü</td> <td>İdari Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapılış Dönemi/Tarih</td> <td>Cumhuriyet /1933</td> </tr> <tr> <td>Yapım Tekniği</td> <td>Biliniyor</td> </tr> <tr> <td>Yapı Malzemesi</td> <td>Kültür ve Turizm Müdürlüğü</td> </tr> <tr> <td>Özgül İşlevi</td> <td>Yığına</td> </tr> <tr> <td>Güncellenmiş İşlevi</td> <td>Taş</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Fahriyet Köşkü il Konağı ve Bulunmaktadır</td> </tr> </tbody> </table>	Kimlik Bilgileri		Mahalle	Ortahisar Mahallesi	Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	Yapı Türü	İdari Yapı	Yapılış Dönemi/Tarih	Cumhuriyet /1933	Yapım Tekniği	Biliniyor	Yapı Malzemesi	Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Özgül İşlevi	Yığına	Güncellenmiş İşlevi	Taş		Fahriyet Köşkü il Konağı ve Bulunmaktadır			
Kimlik Bilgileri																							
Mahalle	Ortahisar Mahallesi																						
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı																						
Yapı Türü	İdari Yapı																						
Yapılış Dönemi/Tarih	Cumhuriyet /1933																						
Yapım Tekniği	Biliniyor																						
Yapı Malzemesi	Kültür ve Turizm Müdürlüğü																						
Özgül İşlevi	Yığına																						
Güncellenmiş İşlevi	Taş																						
	Fahriyet Köşkü il Konağı ve Bulunmaktadır																						

Ek 3'ün devamı

7- Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi Binası (Eski Cezaevi) (A10)

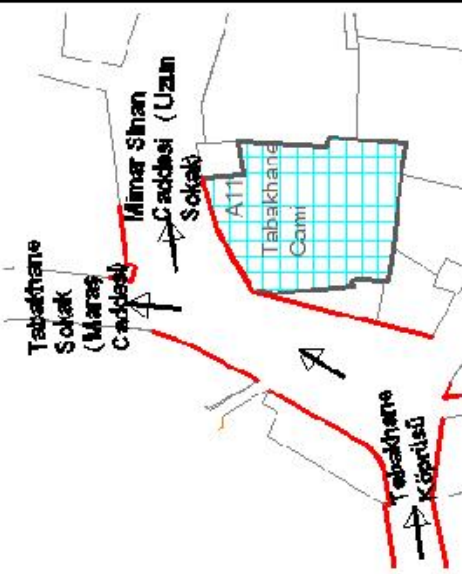

Kısa Bilgiler:	
Mahalle	Çankaya Mahallesi
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı
Yapı Türü	İdari Yapı
Yapılış Tarihi	Osmanlı H. 1291- M. 1883
Yapı Türü	Bilgi Yayı
Yapı Türü	Kültür Binası
Yapı Türü	Yığına
Yapı Türü	15. Yüzyıl
Yapı Türü	Harika
Yapı Türü	Kültür Merkezi

8- Tabakhane Camii (A11)

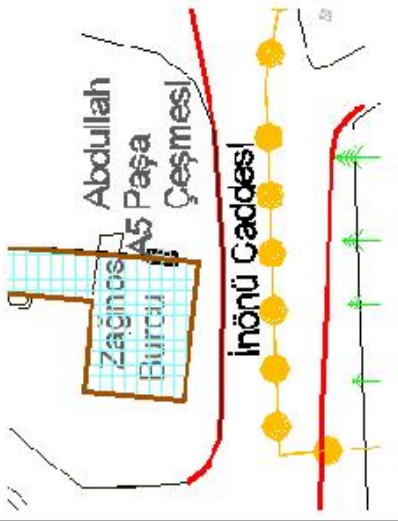

Kısa Bilgiler:	
Mahalle	Çarşı Mahallesi
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı (Yıkılmış)
Yapı Türü	İdari Yapı
Yapılış Tarihi	Osmanlı H. 1060- M. 1649
Yapı Türü	Eski Kütüphane
Yapı Türü	Bilgi Yayı
Yapı Türü	Yığına
Yapı Türü	Lay
Yapı Türü	Cami
Yapı Türü	Cami

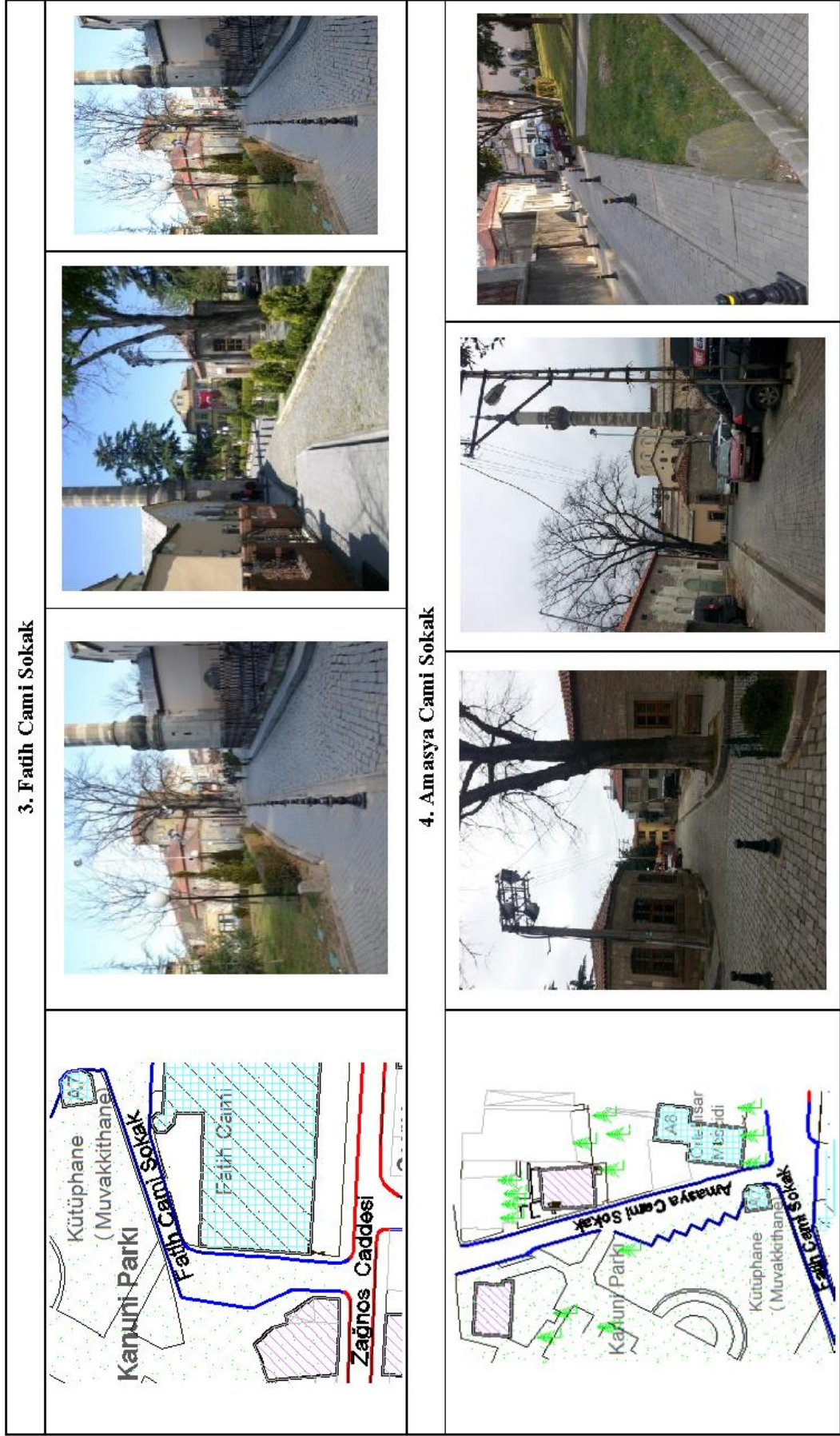
Ek 3'ün devamı

9- Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi (A4)		10- Abdullah Paşa Çeşmesi (A5)																																											
																																													
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Kimlik Bilgileri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mahalle</td> <td>Gülbahar Hatun Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Tescil Durumu</td> <td>Anıtsal Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapı Türü</td> <td>Çeşme</td> </tr> <tr> <td>Yapılış Dönemi/Tarih</td> <td>Osmanlı/El. 906-M. 1500</td> </tr> <tr> <td>Yapılan</td> <td>Bilinmiyor</td> </tr> <tr> <td>Sahibi</td> <td>Trabzon Belediyesi</td> </tr> <tr> <td>Yapım Tekniği</td> <td>Yığına Taş</td> </tr> <tr> <td>Yapı Malzemesi</td> <td>Taş</td> </tr> <tr> <td>Özgen İşlevi</td> <td>Çeşme</td> </tr> <tr> <td>Günlük İşlevi</td> <td>Çeşme</td> </tr> </tbody> </table>	Kimlik Bilgileri		Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi	Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	Yapı Türü	Çeşme	Yapılış Dönemi/Tarih	Osmanlı/El. 906-M. 1500	Yapılan	Bilinmiyor	Sahibi	Trabzon Belediyesi	Yapım Tekniği	Yığına Taş	Yapı Malzemesi	Taş	Özgen İşlevi	Çeşme	Günlük İşlevi	Çeşme	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Kimlik Bilgileri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mahalle</td> <td>Gülbahar Hatun Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Tescil Durumu</td> <td>Anıtsal Yapı</td> </tr> <tr> <td>Yapı Türü</td> <td>Çeşme</td> </tr> <tr> <td>Yapılış Dönemi/Tarih</td> <td>Osmanlı/El. 1260- M. 1844</td> </tr> <tr> <td>Yapılan</td> <td>Abdullah Paşa</td> </tr> <tr> <td>Sahibi</td> <td>Trabzon Belediyesi</td> </tr> <tr> <td>Yapım Tekniği</td> <td>Yığına Taş</td> </tr> <tr> <td>Yapı Malzemesi</td> <td>Taş</td> </tr> <tr> <td>Özgen İşlevi</td> <td>Çeşme</td> </tr> <tr> <td>Günlük İşlevi</td> <td>Çeşme</td> </tr> </tbody> </table>	Kimlik Bilgileri		Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi	Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	Yapı Türü	Çeşme	Yapılış Dönemi/Tarih	Osmanlı/El. 1260- M. 1844	Yapılan	Abdullah Paşa	Sahibi	Trabzon Belediyesi	Yapım Tekniği	Yığına Taş	Yapı Malzemesi	Taş	Özgen İşlevi	Çeşme	Günlük İşlevi	Çeşme
Kimlik Bilgileri																																													
Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi																																												
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı																																												
Yapı Türü	Çeşme																																												
Yapılış Dönemi/Tarih	Osmanlı/El. 906-M. 1500																																												
Yapılan	Bilinmiyor																																												
Sahibi	Trabzon Belediyesi																																												
Yapım Tekniği	Yığına Taş																																												
Yapı Malzemesi	Taş																																												
Özgen İşlevi	Çeşme																																												
Günlük İşlevi	Çeşme																																												
Kimlik Bilgileri																																													
Mahalle	Gülbahar Hatun Mahallesi																																												
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı																																												
Yapı Türü	Çeşme																																												
Yapılış Dönemi/Tarih	Osmanlı/El. 1260- M. 1844																																												
Yapılan	Abdullah Paşa																																												
Sahibi	Trabzon Belediyesi																																												
Yapım Tekniği	Yığına Taş																																												
Yapı Malzemesi	Taş																																												
Özgen İşlevi	Çeşme																																												
Günlük İşlevi	Çeşme																																												
																																													

Ek 3'ün devamı

A- YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE, TARİHİ SOKAKLAR			
1. Kalcıoğlu Sokak			
			
2. Pertevpaşa Sokak			
			

Ek 3'ün devamı

3. Fatih Cami Sokak

4. Amasya Cami Sokak

Ek 3'ün devamı

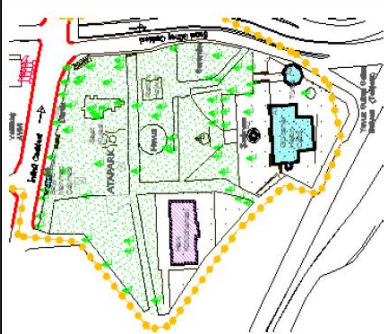
5. Sarayatık Sokak

6. Sarayatık Cami Sokak

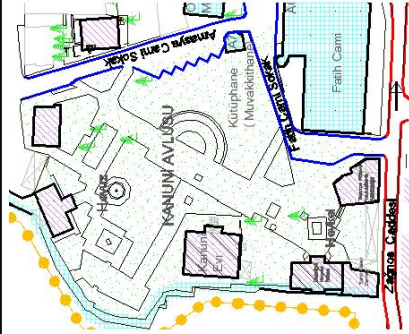
Ek 3'ün devamı

A - YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE, BÖLGELER

1. Atapark

2. Kanuni Avlusu

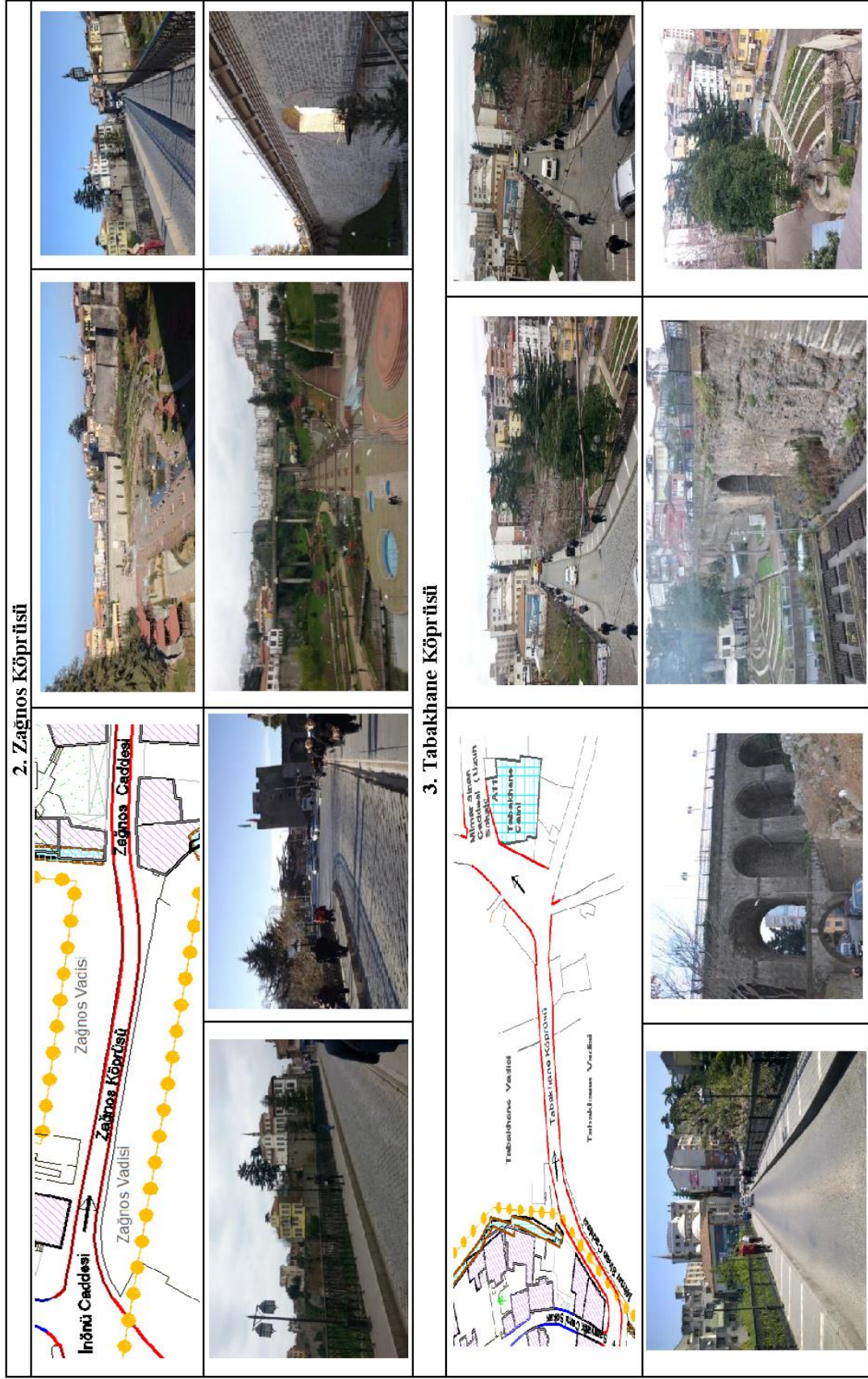
Ek 3'ün devamı

A - YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE, SINIRLAR VE KÖPRÜLER

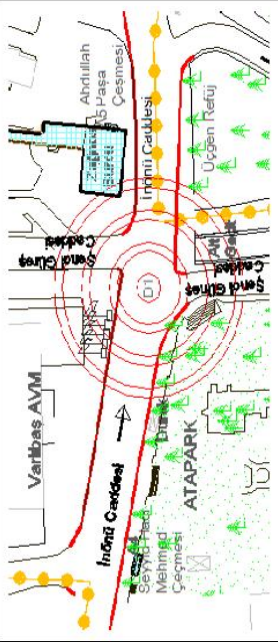

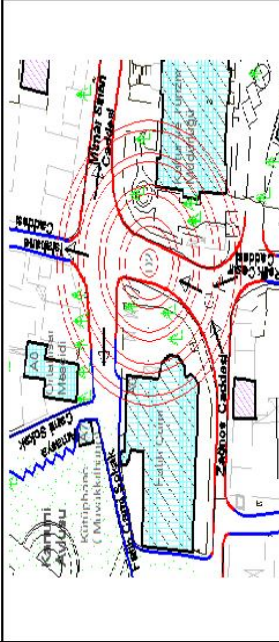

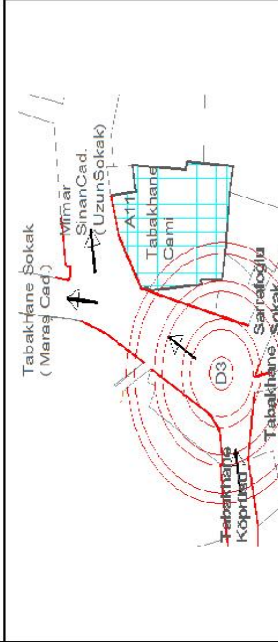

1. Şuurlar

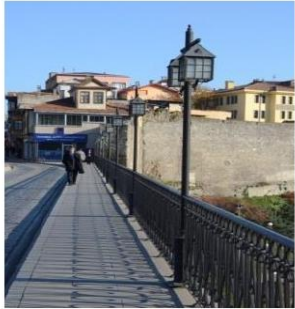

Ek 3'ün devamı

Ek 3'ün devamı

A – YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE, DÜĞÜM/ODAK NOKTALARI			
1. Düğüm/Odak Noktası			
			
2. Düğüm/Odak Noktası			
			
3. Düğüm/Odak Noktası			
			

Ek 3'ün devamı

B-DONATI ÖLÇEĞİNDE			
Çeşmeler			
	Seyyid Hacı Mehmed Çeşmesi	Abdullah Paşa Çeşmesi	Tarihi Çeşme
Heykeller			
	Atatürk Heykeli	Yavuz Sultan Selim Heykeli	Mimar Sinan Heykeli
Konut ve Bahçe Giriş Kapılar			
			
Köprü Korkulukları ve Aydınlatma			
	Zağnos Köprüsü		Tabakhane Köprüsü

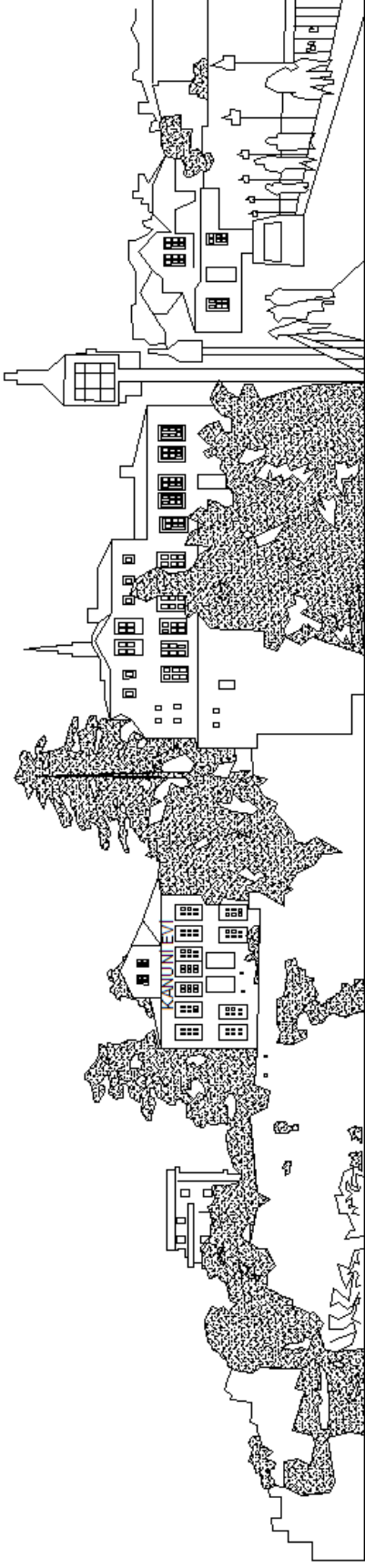
Ek 3'ün devamı

Diğer Donatı Elemanları			
	Mimar Sinan Caddesi üzerinde	Saraçzade Mescidi duvarında	
			
	Kalcıoğlu Sokak	Pertevpaşa Sokak	Sarayatik Cami Sokak

Ek 3'ün devamı

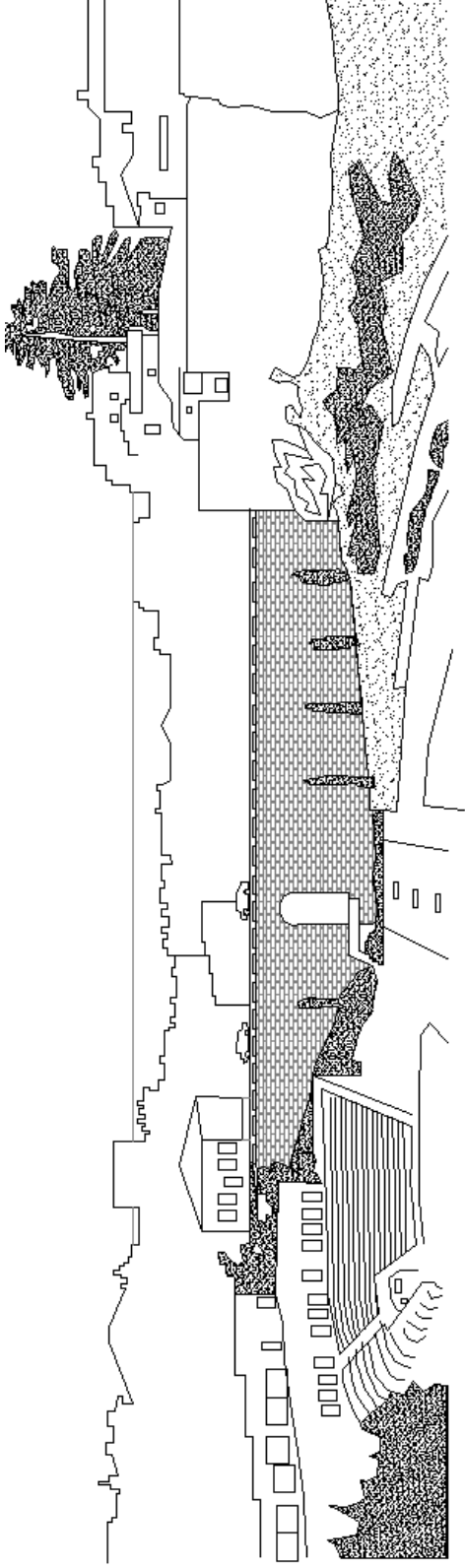
C - İŞARETLER/SEMBOLLER ÖLÇEĞİNDE			
Zağnos Burcu			
Cami Minareleri	Fatih Camii		
	Gülbahar Hatun Camii		
	Tabakhane Camii Minaresi		
Köprü Ayakları	Zağnos Köprüsü		
	Tabakhane Köprüsü		

Ek 4. Çalışma Alanının Farklı Noktalarından Silüet Görünüşleri

Zağnos Köprüsü'nden Kanuni Evi ve yakın çevresinin genel silüeti

Ek 4.'ün devamı

Tanjant Köprüsü'nden Zāgnos Köprüsü'nün genel silüeti

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Trabzon'da doğdu. İlköğretim ve lise tahsilini Trabzon'da tamamladıktan sonra, 2002 yılında başladığı Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'ndeki öğrenimini 2006 yılında bölüm ikincisi olarak tamamladı. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. İlk yıl İngilizce hazırlık programına katıldı. Evli olup, İngilizce bilmektedir.

Başlıca Yayınları:

1. Kodal, G. and Demirel Ö., 2014, The Evaluation of the Historical Ortahisar District (Trabzon-Turkey) in terms of the Elements of Urban Identity, International Refereed Journal of Design and Architecture, 1, 1, 34-52.